

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**KADIN KÖŞE YAZARLARININ TOPLUMSAL
CİNSİYET ALGISI**

AYŞE MİRZA

GAZETECİLİK BİLİM DALI

TEMMUZ 2014

KADIN KÖŞE YAZARLARININ TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI

Ayşe MİRZA

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

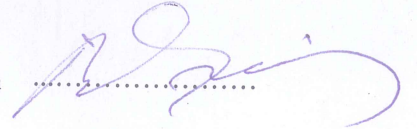
TEMMUZ, 2014

Ayşe MİRZA tarafından hazırlanan “Kadın Köşe Yazarlarının Toplumsal Cinsiyet Algısı” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Gazi Üniversitesi Gazetecilik Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Nilgün GÜRKAN PAZARCI

Gazetecilik Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Başkan : Prof. Dr. Cem YAŞIN

Gazetecilik Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

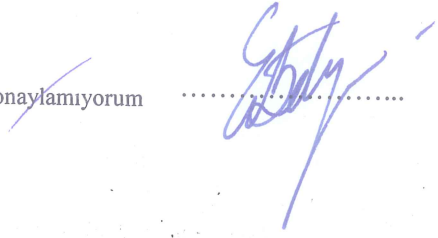
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye : Yrd. Doç. Dr. Esra İLKAY İŞLER

Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Tez Savunma Tarihi: 07/07/2014

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Hikmet KAVRUK

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
 - Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
 - Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Ayşe MİRZA

2 /07/2014

KADIN KÖŞE YAZARLARININ TOPLUMSAL CİNSİYET ALGISI

(Yüksek Lisans Tezi)

Ayşe MİRZA

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Temmuz 2014

ÖZET

Bu tezde, Batı ve Türkiye feminist literatüründe yer alan gelişmeler temel alınarak, *Yeni Şafak*, *Cumhuriyet* ve *Yeni Çağ* gazetelerinde köşe yazarlığı yapmakta olan kadın yazarların toplumsal cinsiyet algılarının incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma kapsamındaki kadın köşe yazarlarının toplumsal cinsiyet algıları bireysel kimlikleri, siyasal görüşleri, söylemleri ve çalıştıkları gazetelerin ideolojileri de dikkate alınarak incelenmiştir. Aynı zamanda söz konusu etmenlerin ekseninde kadın köşe yazarlarının yazılarında tutarlı bir düşünsel yapı oluşturup oluşturmadıkları sorgulanarak toplumsal cinsiyet algıları değerlendirilmeye çalışılmıştır. Dört bölümden oluşan bu tezin ilk bölümünde kimlik olgusu ve Batı'daki feminist hareketin tarihsel uğrakları, ikinci bölümde Türkiye'deki feminist hareketin gelişimi, üçüncü bölümde medyada toplumsal cinsiyet temsilleri ve medyada kadın işgücü ele alınmıştır. Tezin dördüncü bölümünde ise *Cumhuriyet*, *Yeni Şafak* ve *Yeni Çağ* gazetelerindeki kadın köşe yazarlarının yazılarının toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmesi aktarılmıştır. Nitel yöntemden yola çıkılarak derinlemesine betimleyici analizin kullanıldığı bu çalışmada, köşe yazarlarının 2012 yılının ilk üç ayındaki köşe yazıları kapsam dâhiline alınmıştır.

Bilim Kodu : 1165.2.134

Anahtar Kelimeler : Kimlik, toplumsal cinsiyet, feminist hareket, medyada temsil, *Yeni Şafak*, *Yeni Çağ*, *Cumhuriyet*

Sayfa Adedi : 177

Danışman : Prof. Dr. Nilgün Gürkan Pazarıcı

THE GENDER PERCEPTION OF WOMEN COLUMNISTS

(M. Sc. Thesis)

Ayşe MİRZA

GAZİ UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

July 2014

ABSTRACT

The aim of this thesis is the examination of the gender perception of the women journalists who work as columnists in *Yeni Şafak*, *Cumhuriyet* and *Yeni Çağ* newspapers in the framework of the discussions in Western and Turkish feminist literatures. In this study, the gender perception of the women columnists is evaluated in the context of their individual identities, political views, discourses and the ideologies of the newspapers they work for. Besides, at the axis of mentioned factors, the consistency of intellectual structure is examined in the articles of women columnists. The thesis consists of four chapters; in the first chapter the concept of identity and historical conversions of Western feminist movement, in the second chapter women's rights struggle and feminism in Turkey and in the third chapter the representation of gender and women labor force in Turkish media. In the last chapter of thesis, the columns of women journalists from *Cumhuriyet*, *Yeni Şafak* and *Yeni Çağ* are examined in the context of gender perception. The thesis makes use of the qualitative research methodology as the object of analysis consists of written documents pertaining to the first three months of the year 2012.

Science Code : 1165.2.134

Key Words : Identity, gender, feminist movement, representation in media, *Yeni Şafak*, *Yeni Çağ*, *Cumhuriyet*

Page Number : 177

Supervisor : Prof. Dr. Nilgün Gürkan Pazarıcı

TEŞEKKÜR

Uzun bir sürece yayılan bu çalışma boyunca bana destek veren çok sayıda kişi oldu. Öncelikle sevgili aileme ve Oytun'a tüm kaprislerimi çektikleri, zor zamanlarımda beni sakinleştirerek moral verdikleri, motivasyonumu sürdürmeme yardımcı oldukları ve her zaman yanımda olduklarını hissettirdikleri için çok büyük teşekkür borçluyum. İş arkadaşlarım Dr. Aytül Tamer Torun ve Çağrı Kaderoğlu Bulut'a kafa karışıklıklarımı çözmemdeki yardımları, güzel sohbetleri ve harika kahve molaları için, sevgili danışmanın Prof. Dr. Nilgün Gürkan Pazarcı'ya tez sürecindeki tüm katkılarının yanı sıra gösterdiği arkadaşça tutum ve destek için, sevgili dostlarım İrem, Nagehan, Seçil, Burak ve Aktöre'ye tez dışı zamanlarımı şenlendirdikleri için ve son olarak değerli arkadaşım Tarık Özbek'e tezime gösterdiği büyük ilgi ve katkılar için teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
2. BATI’DA “TOPLUMSAL CİNSİYET” VE KADINLARIN HAK MÜCADELESİ.....	9
2.1. Kimlik Olgusu.....	9
2.1.1. Kimlik siyasetinin yükselişi.....	11
2.1.2. Kimlik ve toplumsal cinsiyet	13
2.2. Batı’da Feminist Hareketin Gelişimi.....	14
2.2.1. Kadınların hak talepleri ve oy hakkı mücadelesi.....	16
2.2.2. Kamusal alana çıkma mücadelesi: eğitim ve çalışma yaşamında yer alma talepleri.....	20
2.2.3. Özel alanda kadın.....	26
3. TÜRKİYE’DE KADINLARIN HAK MÜCADELESİ VE FEMİNİST HAREKETİN GELİŞİMİ.....	33
3.1. Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Döneminde Kadınların Toplumsal Konumuna İlişkin Tartışmalar.....	33
3.1.1. Modernleşmeci erkeklerin kadınlara ilişkin düşünceleri.....	33
3.1.2. Dönemin kadın dergileri, kadın dernekleri ve feminist düşüncenin filizlenmesi.....	35

3.1.3. Kadınlar ve erkeklerin “yeni kadın”ı inşası.....	39
3.1.4. Kadınların siyasal hak arayışları.....	43
3.2. 1980’lerden 2000’e Türkiye’de Feminist Hareket.....	47
3.2.1. 1980 sonrası feminist hareket.....	47
3.2.2. 1990’larda feminizm.....	55
3.2.3. 1990’larda üçüncü dalga feminizm.....	56
4. MEDYADA TOPLUMSAL CİNSİYET TEMSİLLERİ VE MEDYA SEKTÖRÜNDE KADIN İŞ GÜCÜ.....	67
4.1. Medyada Toplumsal Cinsiyet Temsilleri.....	67
4.2. Medya Sektöründe Kadın İş Gücü.....	72
5. YENİ ŞAFAK CUMHURİYET VE YENİ ÇAĞ GAZETELERİNİN KADIN KÖŞE YAZARLARININ İNCELENMESİ.....	77
5.1. <i>Yeni Şafak</i> Gazetesi ve <i>Yeni Şafak</i> Gazetesi Kadın Köşe Yazarları.....	77
5.1.1. Hilal Kaplan.....	78
5.1.2. Ayşe Böhürler.....	83
5.1.3. Fatma (Karabıyık) Barbarosoğlu.....	86
5.1.4. Özlem Albayrak.....	91
5.1.5. Sema Karabıyık.....	94
5.1.6. Gülden Tümer.....	97
5.1.7. Teodora Doni.....	99
5.2. <i>Cumhuriyet</i> Gazetesi ve <i>Cumhuriyet</i> Gazetesi Kadın Köşe Yazarları.....	101
5.2.1. Mine G. Kırıkkanat.....	102
5.2.2. Nilgün Cerrahoğlu.....	106

5.2.3. Özlem Yüzak.....	110
5.2.4. Zeynep Oral.....	112
5.3. <i>Yeni Çağ</i> Gazetesi ve <i>Yeni Çağ</i> Gazetesi Kadın Köşe Yazarları.....	117
5.3.1. Selcan Taşçı.....	117
5.3.2. Afet Ilgaz.....	122
5.3.3. Alanur Özalp.....	126
5.3.4. Serap Besimoğlu.....	130
6. SONUÇ.....	132
KAYNAKLAR	144
EKLER	158
EK-1. Hilal Kaplan hakkındaki çizelge.....	159
EK-2. Ayşe Böhürler hakkındaki çizelge.....	160
EK-3. Fatma (Karabıyık) Barbarosoğlu hakkındaki çizelge.....	161
EK-4. Özlem Albayrak hakkındaki çizelge.....	162
EK-5. Sema Karabıyık hakkındaki çizelge.....	163
EK-6. Gülden Tümer hakkındaki çizelge.....	164
EK-7. Teodora Doni hakkındaki çizelge.....	165
EK-8. Mine G. Kırıkkanat hakkındaki çizelge.....	166
EK-9. Nilgün Cerrahoğlu hakkındaki çizelge.....	167
EK-10. Özlem Yüzak hakkındaki çizelge.....	168
EK-11. Zeynep Oral hakkındaki çizelge.....	169
EK-12. Selcan Taşçı hakkındaki çizelge.....	170
EK-13. Afet Ilgaz hakkındaki çizelge.....	171

EK-14. Alanur Özalp hakkındaki çizelge.....	172
EK-15. Serap Besimoğlu hakkındaki çizelge.....	173
EK-16. Cumhuriyet gazetesi künyesi.....	174
EK-17. Yeni Şafak gazetesi künyesi.....	175
EK-18 Yeni Çağ gazetesi künyesi.....	176
ÖZGEÇMİŞ.....	177

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış olan bazı kısaltmalar, açıklamaları ile aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklama
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AKP	Adalet ve Kalkınma Partisi
AKKD	Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği
BBC	British Broadcast Corporation
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
ÇATOM	Çok Amaçlı Kültür Merkezleri
KA-DER	Kadın Adayları Destekleme Derneği
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MKYK	Merkez Karar Yönetim Kurulu
TCK	Türk Ceza Kanunu
YAZKO	Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi
YSK	Yüksek Seçim Kurulu

1. GİRİŞ

Problem Durumu/Konunun Tanımı

1970'lerden itibaren yoğunlaşan feminist tarih araştırmaları göstermiştir ki, kadınlar toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle tarihin neredeyse her döneminde erkek egemen söylemce baskı altına alınmak istenmiş, küçümsenmiş, ötekileştirilmiş, toplumsal yaşamdan dışlanarak ev içi alana hapsedilmeye çalışılmıştır. Farklı coğrafyalarda yaşayan, sınıfsal, ekonomik ve toplumsal konumları bakımından birbirinden ayrılan kadınlar, bu söylemden her zaman aynı şekillerde etkilenmemiş, ancak illa ki erkek söylemin ötekileştirici etkisine bir biçimde maruz kalmışlardır.

Kadın köşe yazarları toplumsal konumları, statüleri, ekonomik gelirleri bakımından toplumdaki birçok kadına oranla üstün bir konumdadırlar. Ancak yine de erkek egemen söylemce ayrımcılığa uğrayan bir toplumsal grup olan kadınlık kimliğine dahil olmaları nedeniyle, bu araştırmada, kadın köşe yazarlarının toplumsal cinsiyet algıları, erkek egemen söyleme yönelik duyarlılıkları, bu söylemi yeniden üretmeye yönelik tutumlarının olup olmadığı, toplumsal cinsiyet rolleri konusunda tutarlı bir yaklaşım gösterip göstermedikleri ve erkek egemen söylemi meşrulaştıran medyada herhangi bir fark yaratıp yaratmadıkları problem edilmiştir. Bu problem ekseninde, birinci bölümde, ilk olarak kimliğin ne olduğundan, hangi etkenlerle, kimlerin söylemiyle kurulduğundan ve bunun bireyler ve toplumsal gruplar üzerindeki etkilerinden bahsedilecek, ardından bir kimlik mücadelesi olarak tanımlanan feminist hareketin Batı'daki tarihsel gelişimi eşit yurttaşlık talepleri (oy, eğitim, çalışma hakkı) ve özel alan sorunları (annelik, ev kadınlığı vs.) temelinde incelenmeye çalışılacaktır.

Kimlik siyasetinin yükselişine, ulus-devletlerde tüm bireylerin tek bir yurttaşlık kimliği altında birleştirilmeye çalışılması, bu tek kimlik kategorisinin bireysel ve kolektif kimlik grupların taleplerini karşılamada yetersiz olması ve iletilen taleplerin de görmezden gelinmesine duyulan tepki neden olmuştur. 1960'larla birlikte, o güne kadar siyasetin nesnesi konumunda olan kimlik grupları harekete geçerek, siyasetin özneleri konumuna gelmişlerdir.

Kimlik temelli bir toplumsal hareket sayılan feminist mücadele ise aslında, 1960’lardan çok önce, 18. Yüzyılda, Fransız Devrimi sırasında eşit yurttaşlık ve oy hakkı talepleriyle başlamıştır. Feministler 20. Yüzyıl başlarına kadar gerek sokak eylemleri gerekse yazınsal alanda uzun bir savaşım vermişler, fakat eşitlik taleplerinin kısmen karşılanmasıyla hareket ivmesini kaybetmiştir. 1960’larda, eşitlik söyleminin yerini farklılık söylemine bırakması ve özel alanda yaşanan problemlere odaklanmasıyla, feminist hareket, sistemli bir şekilde siyaset arenasında yeniden yer almaya başlamıştır. Bu dönemde birinci dalga feminizmin eşitlik söylemi yerini farklılık söylemine bırakmış, “kadınlık” kategorisi erkek karşısında yüceltilmiş ve bilhassa kadınların özel alanda uğradıkları ayrımcılık ve ötekileştirmelere karşı “özel alan politiktir” sloganıyla mücadeleye devam edilmiştir. İkinci dalga feminizm olarak adlandırılan bu dönem, 1970’lerde tüm kadınları kapsayan bir kadınlık kategorisinin ve erkeklerin kadınların bedenleri ve emekleri üzerinde tahakküm kurdukları eşitsiz cinsiyet ilişkileri sistemi anlamına gelen (Yaman, 2013: 19-21) ataerki kavramının sorgulanmaya başlamasıyla birlikte, yerini üçüncü dalga feminizme bırakmıştır. Esasında 1949 yılında Simone de Beauvoir’ın “kadın doğulmaz kadın olunur” ifadesiyle birlikte kadınlık kategorisi tartışmaya açılmış, ancak 1970’lerde bu yöndeki sorgulamaların bir sonucu olarak toplumsal cinsiyet kavramı dolaşıma sokulmuştur. Aksu Bora’nın da belirttiği gibi (2012: 37) 1970’lerde, kadınlık ve erkekliğin biyolojik temelini değişmez olduğu fikri kabul edilmiş, ancak cinsiyetler arası farkın bu temelden ibaret olmadığı, onun üzerine kurulan ve toplumsal bağlama göre değişen bir örüntünün var olduğu dile getirilmiş ve kültürün belirleyiciliğine vurgu yapılmıştır.

1980’lerden itibaren ise feminist mücadelenin beyaz, Batılı, orta sınıf kadınların taleplerini dillendirdiği, ancak bu kategorilerin dışında kalan kadınların koşullarını yeterince önemsemediği eleştirileri boy göstermiş, evrensel bir ataerki kavramının olmadığı, sınıf, ırk, etnisite ve cinsel kimlik (lezbiyen, transseksüel vb.) farklılıklarının değişik türde ezilme ilişkilerine neden olduğu ve “kadınlık” kategorisinin bu anlamda oldukça sınırlı kaldığı eleştirileri yoğunlaşmıştır (Butler, 2010). Nitekim farklı aidiyetler ve toplumsal konumlar kadınların kendi aralarında da çeşitli ezilme ilişkilerine neden olabilmektedir. Örneğin üst gelir gruplarında yer alan bir kadın, kendisinden aşağı konumdaki bir kadınla ekonomik sömürü ilişkisi geliştirebilmiştir.

Üçüncü dalga feministler, her bir cinsiyet kategorisini tanımlayan çeşitli rollerin, toplumsal ve kültürel olarak inşa edildiğine dikkat çekmenin yanında, ataerki kavramının cinsiyet ilişkilerini sabitleyen, ebedi bir ezme/ezilme ilişkisine işaret eden yönüne karşı çıkmış ve anlamların sabit, değişmez olmadığını, sürekli yeniden inşa edildiğini ve bu nedenle, değişim yaratmak için, gücü elinde bulunduran erk'ek söylemle her alanda mücadele etmek gerektiğini belirtmişlerdir. Buradaki mücadele alanı, toplumsal cinsiyet rollerinin yayılım alanı kadar geniş olmuştur: siyasette, kamuda, özel yaşamda, sokakta, yatak odasında, yazında, dilde ve gündelik yaşamın tüm ayrıntılarında etkisini göstermiştir.

Feminist mücadelenin Batı'daki temel dinamiklerinin aktarıldığı birinci bölümün ardından, ikinci bölümde, kadın hakları mücadelesinin Türkiye boyutunun anlatılması amaçlanmıştır. Türkiye'de Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde başlayan feminist hareketin tarihsel gelişimi, eylem biçimleri ve sorun alanları her zaman Batı'yla birebir olmasa ve kültürel farklar nedeniyle böyle bir durum beklenmese de asli problemleri ve mücadele hedefleri bakımından Batı'yla önemli ortaklıklar taşımıştır. Zira, Türkiye'deki kadın hareketi de, yurttaşlık haklarına yönelik taleplerle başlamış, bu hakların edinildiği 1930'lu yıllardan sonra kadınlar mücadele alanından geri çekilmiştir. 1970'lerde sosyalist hareketin içinde yer alan kadınların Cumhuriyet'in kurulmasıyla edinilen kazanımları sorgulamalarıyla (devlet feminizmi), 1980'lerde özel alanın politikleştirilmesine giden yol açılmıştır. 1990'larda ise kadınlık kategorisi eleştirilmiş ve İslamcı ve Kürt feministler gibi gruplar, o döneme kadar yürütülen feminist mücadeleyi orta sınıf, Batılı ve "beyaz" addederek, diğer feministlerden ayırmış, kendi dini ve etnik farklılıklarını ön plana çıkardıkları bir feminizmi savunmuşlardır.

Feministlerin karşı çıktıkları toplumsal cinsiyet rollerinin medyada nasıl temsil edildiği ve medyadaki kadın işgücü üçüncü bölümde incelenmiştir. Medyanın, halkın geniş kesimine ulaşma ve etkileme gücü göz önüne alındığında, bu araçların toplumsal cinsiyet rollerine dair ürettiği mesajların, bu rollerin sürdürülmesine/üretilmesine/yeniden üretilmesine ya da bu rollerde gedikler açılmasına/yıkılmasına neden olabilecek potansiyeli taşıdığı kabul edilebilir. Dolayısıyla medyanın bu gücünü hangi yönde kullandığının anlaşılması önemlidir. Medyadaki toplumsal cinsiyet temsillerinin, bu rolleri yeniden ürettiğini savunan pek çok feminist ve akademisyen, bu durumu tersine çevirebilmek için, yoğun erkek çalışana sahip olan medya

da daha fazla sayıda ve üst kademedeki kadın çalışanın varlığının bir değişim yaratabileceğini belirtmişlerdir.

Bu bağlamda, medyanın kitleleri etkileme gücü önemslenerek, dördüncü bölümde, *Yeni Şafak*, *Cumhuriyet* ve *Yeni Çağ* gazetelerinde köşe yazarlığı yapmakta olan kadınların, hem kadın kimlikleri hem de medya çalışanı olma özellikleri dikkate alınarak, toplumsal cinsiyet algıları, duyarlılıkları ve erkek söyleme karşıt ya da bu söylemi yeniden üreten ifadeleri, çalıştıkları gazetelerin ideolojisi ve kendi politik tutumları göz önünde bulundurularak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Amaç ve Önemi

Toplumsal cinsiyet kalıplarının yeniden üretilmesinde dilin ve söylemin önemi, ayrıca yazılı basının bireylerin kanaat oluşturmalarında ve kültürel aktarımın sağlanmasındaki etkisi göz önünde bulundurulduğunda, gündeme dair düşüncelerini kamuoyuyla paylaşan köşe yazarlarının toplumsal cinsiyet konularındaki yorumlarının toplumda önemli etkiler yaratabileceği söylenebilir. Bu noktada erkek egemen söyleme sahip medyada, kadın köşe yazarlarının, toplumsal cinsiyet kalıplarının kadınlara dayattığı rollere yönelik bir duyarlılık gösterip göstermedikleri, hangi konulara duyarlı oldukları, bu konuda ne kadar bilinçli oldukları, yaptıkları yorumlarda tutarlı olup olmadıkları oldukça önemlidir. Fakat çalışma açısından belki de en önemli olan, Cumhuriyet'in kuruluş aşamasından itibaren İslamcı, Türkçü ve Kemalist erkek düşünürlerin, kendi siyasal duruşlarıyla bağlantılı olarak çeşitli görüşler öne sürdükleri toplumsal cinsiyet konularına, aynı cenahlardan kadınların nasıl yaklaştıkları, ele aldıkları konuların, çalıştıkları gazetenin perspektifi ya da kendi ideolojileriyle ne derece örtüştüğüdür.

Yöntem

Çalışmada elde edilmeye çalışılan sonuçlara ulaşabilmek için yöntem olarak klasik niteliksel araştırma seçilmiş, tezin analiz kısmında kullanılan veriler derinlemesine betimleyici analiz ile çözümlenmiştir. Nitel araştırmanın herkes tarafından kabul edilen bir tanımının yapılması zor olsa da, nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama

yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanır. Nitel araştırmalarda tümünden gelim ilkesine ve belli kuramsal yapılara bağlı olarak neden sonuç ilişkilerinin irdelendiği pozitivist yaklaşımların tersine, tümevarım ilkesiyle hareket edilmekte ve bu nedenle doğruluğu ya da yanlışlığı test edilmek üzere önceden belirlenmiş hipotezler bulunmamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2004: 35). Bireylerin dış dünyayı ve kendilerini nasıl algıladıkları, nasıl anlamlandırdıkları ve bunları kendi hayatlarına nasıl uyarladıklarının bilgisine nitel yöntem aracılığıyla erişilebilmektedir. Nitel veri bireylerin gündelik yaşam pratiklerini, bunlar hakkındaki kanaatlerini, duygularını, hissedişlerini, deneyimlerini kısacası sayılamayan, hesap edilemeyen tekillikleri, öznellikleri açığa çıkarır. Karmaşık, belirsiz bir veri yığını gibi duran anlatıların içinden anlamlı temalar, kategoriler ve eğilimler çıkarmayı olanaklı kılmaktadır (Kümbetoğlu, 2008: 43-44). Dolayısıyla kadın köşe yazarlarının kendi kimliklerinden yola çıkarak, toplumsal cinsiyet kimliklerine dair görüşlerinin çeşitli yönlerinin sorgulanacağı bu tez için nitel araştırma yönteminin oldukça uygun olduğu düşünülmüştür.

Nitel araştırmalarda, araştırmacılar, elde etmek istedikleri bilgiler için açık ve kapalı uçlu olmak üzere iki farklı soru tipi oluşturabilmektedirler. Kapalı uçlu sorular belli varsayımları bünyelerinde barındıran, ayrıntıları belirlenmiş sorular iken; açık uçlu sorular esnek sorular olmaları dolayısıyla incelenen konuyla ilgili önemli değişkenlerin tespit edilmesine yardımcı olur (Strauss ve Corbin'den akt. Yıldırım ve Şimşek, 2004: 73-74). Bu çalışmada konuyla ilgili değişkenler oldukça önemli olduğu için araştırma soruları açık uçlu oluşturulmuştur. İnceleme kapsamında aşağıdaki sekiz soruya yanıt aranmıştır.

- Köşe yazarlarının bireysel kimliklerini oluşturan faktörler nelerdir ve bu faktörlerin yazılarında etkisi var mıdır?"
- İncelenen köşe yazarının çalıştığı gazetenin ideolojik bir duruşu var mıdır ve köşe yazarının görüşleri bu ideolojiyle uyumlu mudur?
- Köşe yazarı hangi okur kitlesine seslenmekte, derdini hangi okurlara anlatmaya çalışmaktadır?
- Toplumsal cinsiyet sorunlarından bahsetmekte midir? Bahsediyorsa bunlar hangi konularda yoğunluk göstermektedir?

- Toplumsal cinsiyet algısı ideolojik konumuyla uyumlu mudur?
- Toplumsal cinsiyet sorunlarından bahsederken, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini eleştirmekte midir?
- Erkek söylemi yeniden üretmekte mi, nasıl üretmektedir?
- Tüm bu sorular bazında tutarlı bir kimliğe sahip midir?

Kapsam ve Sınırlılıklar

Bu sorular, çalışma kapsamı içerisinde bulunan *Yeni Şafak*, *Cumhuriyet* ve *Yeni Çağ* gazetelerinde yer alan bütün kadın köşe yazarlarının metinlerinin incelenmesinde, kuramsal kısımda yer alan feminist mücadeledeki gelişmeler ve toplumsal cinsiyet rollerine yöneltilen itirazlar da göz önüne alınarak irdelenmiştir. Bu gazeteler, tezin ikinci bölümünde anlatılmaya çalışıldığı üzere, Türkiye’de kadın hakları mücadelesinin doğuşundan itibaren, kadınların hakları konusunda farklı fikirler ileri süren Batıcı, Türkçü ve İslamcı kesimlerin ideolojik bakış açılarıyla uyum içerisinde olduklarından ötürü seçilmiştir. Nitekim çalışmanın amaçlarından biri de bu kesimlerin toplumsal cinsiyet konularındaki tutumlarının günümüze kadar herhangi bir değişim geçirip geçirmediğinin de gözlemlenmesidir. Ayrıca incelenecek yazılar 2012 yılının ilk üç ayı ile sınırlandırılmıştır. Bu sınırlamaya, feminist gündemde yaşanan tarihsel gelişmelerin günümüz yazarlarındaki etkilerini anlama amacı ve üç aylık sürecin, yazarların toplumsal cinsiyet konularındaki tutumları hakkında yeterince veri sağlaması neden olmuştur.

Toplumsal cinsiyet kategorilerine erkekler, gayler, lezbiyenler, transseksüeller gibi farklı cinsel kimlikler de dâhil olmasına rağmen, bu cinsiyet kategorilerinin kimlikssel mücadelelerinin de kapsama alınması çok daha uzun süreli ve detaylı bir araştırmayı gerektirdiği için, bu çalışmada toplumsal cinsiyet gruplarından yalnızca kadınların feminist mücadeleleri dikkate alınmıştır. Ayrıca Batı’daki ve Türkiye’deki feminist hareketin tarihi çok uzun bir süreci kapsamamasından ötürü, feminist mücadelede yaşanan gelişmeler genel hatlarıyla anlatılmaya çalışılmıştır. İncelemeye dahil olan tüm kadın köşe yazarlarının özgeçmişlerine ulaşamamış olması bir diğer eksikliktir. Fakat çalışmanın temel inceleme

alanını köşe yazarlarının kendi metinlerinin oluşturması nedeniyle, bu noksanlık çalışmanın bütünlüğünü etkilememiştir.

İlgili İncelemeler

Tezde, kuramsal kısımla ilgili kitap, makale ve dergiler ve kadın köşe yazarlarının metinleri olmak üzere iki çeşit kaynak kullanılmıştır. Tezin kuramsal bölümünün bazı kısımlarında sıklıkla aynı yazara atıfta bulunulmuştur. Özellikle kadınların çalışma yaşamına girme mücadelesi (Friedrich Engels'in Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni), Osmanlı'da kadın hareketi (Serpil akır'ın *Osmanlı Kadın Hareketi* ve Serpil Sançar'ın *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*) ve 1990'lı yıllarda Türkiye'deki feminist hareket gibi kısımlarda alana ilk katkı sunan kişilerin kitaplarının dikkate alınması ve ilgili konudaki diğeri kaynakların da aynı kişilere referans vermesi kaynak çeşitliliğini sınırlandırmıştır. Bunun yanında Kürt feminizmi gibi kimi bölümlerde de alana dair az sayıda araştırma olması, kaynak yönünden bir zenginlik sunmayı engellemiştir.

2. BATI'DA "TOPLUMSAL CİNSİYET" VE KADINLARIN HAK MÜCADELESİ

2.1. Kimlik Olgusu

1970'lerden itibaren kimlik olgusu siyasi ve akademik çevrelerde yoğun olarak tartışılmakta olsa da, bu konudaki çalışmalar kavramın kendisinden çok, belirli kimlik gruplarının mücadelelerine eğilmekte ve böylece kimlikle ilgili bütünlüklü bir literatür ve kavrayış bulmak güçleşmektedir. Bu noktada Fearon, sosyal bilimlerde kimliğe karşı artan ilgiye rağmen, kavramın kendisinin belirsizlik içinde olmasını skandal olarak nitelendirir (1999: 2). Fakat yeterli ölçüde olmasa bile, yine de kavram hakkında çeşitli uzlaşılar bulunmaktadır.

Latince'nin idem (aynı) kökünden türetilmiş olan kimlik (identity) kavramı bir özdeşlik olarak aynılık anlamını taşır (Kılıçbay, 2012). Kişilerin ve toplumsal grupların "kimsiniz, kimlersiniz" sorularına verdikleri cevap, onların kimlikleri hakkında fikir edinilmesine olanak tanır (Güvenç, 1994: 3). Bu konudaki özdeşlikler ise aynılık-farklılık, kişisel ve toplumsallık ile ilgilidir. Öncelikle belirli kimlik tanımları yapılır, ardından bireyler hem içine doğdukları grubun hem de bu tanımların da etkisiyle belirli aidiyetler geliştirir (Barker, 2004: 93). Kimliklerin taşıdıkları kültürel özellikler, onlara atfedilen anlamlar, o kimliğe aidiyet duyulması için kilit bir önemdedir. Her coğrafyada ve tarihsel dönemde baskın ve bastırılan kimlikler vardır. Örneğin Türkiye'de kendini Türk ya da erkek kimliğine ait hisseden kişiler bunu gururla dile getirebilirken; dışlanan, mevcut kültürde olumsuz özellikleriyle öne çıkarılan bir Ermeni ya da kadının bunu gururla söyleyebilmesi güçtür.

Sosyal bilimlerde genel olarak kimlik, psikolojik (kişisel) ve toplumsal olmak üzere iki farklı boyutta ele alınır. Emiroğlu ve Suavi'ye göre (2003: 470) ben kimim sorusunun dayanağı olan benin tanınması kimliğin sosyal psikolojik temeline işaret eder. Buna kişinin varlığıyla ilgili tüm alanları içine alan öznel bir duygu olarak kişisel kimlik denilebilir.¹ Kimlik sorununu psikolojik boyuttan toplumsal boyuta taşıyan olgu, kişinin tanımlanmasında onun kişisel özelliklerinden ziyade gruba ilişkin aidiyetiyle tanımlamasıdır.

¹ Bilgin'e göre bireylerin kendilerini belli bir kişi olarak konumlandırırken ön plana çıkan benlik kavramı, kişinin kendisiyle ilgili enformasyon ağını bütünleştiren semantik ve biyografik nitelikli bir çekirdek yapı olarak kavramsallaştırılır (2007, 11-13).

İnsanların anlam ve tecrübe kaynağı olan kimliğin tanımlanmasında ötekiler tarafından nasıl anlamlandırılacağıma yönelik kaygılar oldukça önemlidir. Bu doğrultuda dil ve kültürlerde benlik ve öteki, biz ve onlar arasında bazı ayrımlar bulunmaktadır. (akt. Castells, 1997/2006: 12). Ötekilerin sınıflandırılması kişi ve grupların kendisi (ben) için anlamlı bir harita çıkarmasında kurucudur. Bu doğrultuda olumlu özellikler “ben”in tanımlanmasında, olumsuz özellikler ise ötekinin tanımlanmasında kullanılır.

Bu tanımlama ve ayrımlar sömürü ve dışlanma süreçlerine neden olabilirler. Sömürü dolayısıyla eşitsizlik ve dışlanma dolayısıyla ‘tanınma’ dışına atılma kimlik taleplerinin oluşma sürecine içseldir (Keyman, 2009). Belge’nin de vurguladığı gibi “...bir toplumsal formasyon içindeki bütün ayrı ayrı “ben”ler, genellikle, tek bir büyük “biz” halinde bir araya gelir ve bu biçimiyle başka...” uluslar, etnik gruplar karşısında kendi kimliğini edinir. Dolayısıyla, ötekiler “onlar” olur. Bu durumda kültürel kimlik; belirli bir alanda kök salmış birtakım grupların, diğer gruplardan farklılıklarını ortaya koyma, uygulama talebi olarak tanımlanabilir (Belge,1992: 150).

Kişilerin diğerleriyle kurdukları ilişkilerde karşılarındakilere (onlara, ötekilere) yönelik ön yargıları ve basmakalıp düşünceleri önemlidir. Bilgin’in de işaret ettiği gibi:

Önyargı ve stereotipler, kültürel kimlik inşasında önemli bir rol oynarlar. Çünkü yönedikleri dış grubun tüm üyelerine yapıştırılan damga veya etiketler olarak, bu grubun bizim gözümüzdeki anlamını tayin ederler. Bir grup insana baktığımızda birbirinden farklı bireyler veya tek tek kişiler görmek yerine, hepsi de aynı renge, aynı sese, aynı özelliklere sahip, birbirinin kopyası olan, biri diğerini yansıtan insanlar görme sonucunu doğururlar. Stereotipler, dış grubu olumsuzlayıp, aidiyet grubunu yücelterek bireylere bir tür farklılık duygusu, yani bir kültürel kimlik duygusu kazandırır (2007: 130).

Basmakalıp düşüncelerin oluşmasında, ötekinin tanımlanmasında simgeler önemlidir. Çünkü bir kültürün üyesi olan bireyler, zaman içindeki süreklilik kavrayışlarını, farklılıklarını kendi kültürel hafızaları (simgeleri) aracılığıyla öğrenirler ve sonraki kuşaklara aktarırlar. Dolayısıyla bireyler, “öteki”ne dair sınıflandırmaları kendilerinden önce oluşturulmuş kültürel hafızanın içinden öğrenirler ve bunları içselleştirirler. Bu durumda kültürel kimlik, içinde yaşanılan kültürün ötekine karşı sınıflandırılmasının bir sonucudur ve simgesel olarak ifade edilir. Zihinsel olarak oluşturulan öteki imgesi benzerlik ve farklılığa göre konumlandırılır. Böylece

“biz” için anlamlı olan bir simgesel alan, “biz”den önce yaratılır ve “biz”e dayatılır. Bu alan; içinde yaşanan kültürü baştan aşağı kuşatır ve ötekine karşı zihinsel sınırlara dayanarak oluşturulur. Bu sınırlar, dışarıdaki bir kolektif kimlik tarafından herhangi bir saldırıya (özümseme/asimilasyon ya da yok etmeye) uğradığında kendi içine kapanarak simgesel direniş ya da diriliş alanları yaratır (Özbek, 2006: 21).

Buna karşılık kimliğin özdeşlik mi yoksa benzeşmezlik mi olduğunu tartışan Kılıçbay, bu noktada bireysel seçimlerin önemini vurgular. İçine doğduğumuz aidiyetlerin (din, ulus, etnisite vb.) kimliksel unsurlar olamayacağını iddia eder. Fakat ayrıca bireysel seçimler sonucu elde edilen mensubiyet ve aidiyetlerin de ne derece seçilmiş olduğunun da sorgulanması gerektiğini söyler (Kılıçbay, 2012). Kimlik bağlamımızın etkisinden bağımsız seçimler yapmamızın oldukça zor olduğu bir noktada, öznenin oluşumunda ve bireylerin kimliklerini sorgulamalarında bu kişilerin ‘başka ihtimallerin’ varlıklarına ne derece aşına oldukları da kilit bir önem taşımaktadır. Farklı bir kimliksel unsurla temas etme durumunda ancak kendi kimliğimizi sorgulayabilir ve yeni seçimler yapma şansına sahip olunabilir. Bu nedenle Keyman’ın da belirttiği gibi toplumsal olanı oluşturan kimliği, verili olana üyelik temelinde değil, kendi yaşamı hakkında fikir yürüten, karar veren ve hareket eden birey temelinde düşünmek gerekir (Keyman, 2009) Aksi takdirde kimlik oluşturulan bir şey değil, edinilen ve sürdürülen bir şey olur ve sabitlenebilir. Halbuki kimlikler oluşturulurken, kişiler hem bireysel hem de kolektif anlamda onlara kendi anlamlarını kazandırır.

2.1.1. Kimlik siyasetinin yükselişi

Kimlikler Ortaçağ’ın sonunda kimi çatışmaların içerisine girmişse de asıl büyük çatışma ulus devletlerin doğuşuyla başlamıştır. Ulus devletlerle birlikte ulusal sınırlar içinde yaşayan yurttaşların kimlikleri, her türlü dini ve etnik unsurları dışında bırakarak, öznelerin kimliklerini yok sayarak ya da ötekileştirerek kurulmaya çalışılmıştır. Devlet, yurttaşlarını tek bir kimlik altında birleştirme yolunda politikalar güderken, ulusal dili ve kültürü kullanmıştır. (Şimşek ve Ilgaz, 2007). Bu nedenle ulus devletlerin kimlik sorunlarının olmadığı ya da bunun bastırıldığı söylenebilir

1960'lerden itibaren ise azınlıkların yükselişi ve bireyselleşmenin önem kazanmasıyla ulus devletlerin oluşturduğu kimlik anlayışı sarsılmaya başlamış, 1980'lerden sonraysa postmodernizm, küreselleşme ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasının da etkisiyle, kültürel kimlik temelli yaklaşımlar giderek yaygınlaşmış, farklı siyasal stratejilerin hareket tarzını ve söylemsel içeriğini belirlemiştir (Keyman, 2009). Kimlik, siyaset programının nesnesi olmaktan çıkarak bu programın öznesi haline gelmiştir. Başka bir ifadeyle 1950'lerden itibaren siyasal söylemde eşitlik talebi farklılıkların önünde olmuşken, 1970'lerden itibaren kendi iç çelişkilerinden yıpranan eşitliğe dayalı özgürlük anlayışı yerini "kimlikler savaşı"na bırakmıştır. Kültürel kimlikler, cinsel kimlikler, etnik kimlikler, siyasetin önde gelen simgeleri olmuştur (Laclau, 2012). Kimi kuramcılar kimlik siyasetinin yükselişinin büyük ideolojilerin sonuna ve toplumsal, kültürel grupların bölünüşüne ve kutuplaşmasına yol açtığını söylemişken (ben ve öteki); kimileri de kimlik temelli siyasetin günümüzde demokrasinin sağlanabilmesi için ön koşul olduğunu belirtmişlerdir. Ancak kimliklerin siyasallaşma süreci, hem çoğulculuk ekseninde, hem de köktencilik/milliyetçilik ekseninde olabilmektedir. Bu da, kültürel kimliğin kendisine a priori olumluluk yüklenebilecek bir toplumsal/siyasal gerçekçilik olmadığını göstermektedir (Keyman, 2009).

Bu noktaya dair Laclau farklılıkların (kutuplaşmaların) mutlaklaşmasını önlemek için "eşdeğerlilik" ilkesine ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. Eşdeğerlilik, toplumsal alanda farklılıkların, birbirleriyle kısmi ya da bütünsel ikamesini mümkün kılar. Eşitlik ilkesi farklılıkların ortadan kalkmasını veya bunların ortak paydada eşitlenmesini içerirken (ortak paydanın dışında kalanlar eşitsizliğe uğrayabilir), eşdeğerlilik hem farklılığı inkar etmez, hem de farklılıkların radikalleşerek, birbirlerini ötekileştirmelerini engeller. Postmodern söylem kimliklerdeki dağılışı mutlaklaştırarak, öznelere evrensel kimliklerinin artık mümkün olmadığını, toplumsal aktörlerin kimliklerini tikellikler üzerinden kurduklarını söylerken; Laclau evrenselle tikelin birbirlerini mutlak bir biçimde reddetmediklerini, birbirlerine bulaşıp, eklemlendiklerini belirtir (2012). Keyman'a göre (2009) kültürel kimlik taleplerine, ötekine karşı eleştirel sorumluluk ilkesi bağlamında yaklaşılmalıdır. Bu ilke kültürel kimliklerin, hem siyasal ve yasal tanınma taleplerini anlama olasılığını hem de eleştirel çözümleme yoluyla demokratik müzakere sürecini açma olasılığını getirecektir.

Kimlik siyasetinin yükselişi, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde daha net anlaşılabilceği üzere, feminist hareketin gelişiminde kritik bir değişim yaratmıştır. İlk dönemlerde kadınlar kendi ötekileştirilen kimliklerinden sıyrılmaya, o kimliğin olumsuz anlamlarından kurtulmaya çabalamışken, sonrasında kadınlık kimliğiyle barışma dönemi başlamıştır.

2.1.2. Kimlik ve toplumsal cinsiyet

Feminist literatürde erkek egemen yapıyı tanımlamak ve incelemek için ataerki (patriyarka) ve toplumsal cinsiyet kavramları kullanılır. Ataerki kapitalist dönem öncesine kadar uzanan, erkeklerin kadınların bedenleri ve emekleri üzerinde tahakküm kurdukları bir eşitsiz cinsiyet ilişkileri sistemidir.² Son yıllarda feminist literatüre daha fazla hakim olan toplumsal cinsiyet kavramı ise (Yaman, 2013: 19) kadınlık, erkeklik, transseksüellik, eşcinsellik vb. tüm cinsiyet rollerini kapsayan; bu cinsiyet kategorilerinin toplumsal ve kültürel etkilerle kurulduğunu, dolayısıyla sabit olmadığını, çeşitli kırılma ihtimallerini barındırdığını ve bu kırılmaların feminist mücadele için itici güç olduğu savlarını kapsar.

Kimlik olgusunu toplumsal cinsiyet ilişkileri açısından ele alındığında, cinsiyetin bireylerin daha anne karnında edindikleri kimlik kategorilerinden biri olduğu söylenebilir. Bebeğin cinsiyetinin öğrenildiği andan itibaren, ebeveynler, bu cinsiyet rolüne yüklenen anlamlar doğrultusunda bir takım simgesel yönelimlerde bulunurlar. Bebeğe alınan kıyafetlerin renkleri, tercih edilen oyuncaklar, bebeğin ismi gibi konular hep cinsiyet rollerine bağlı olarak yürütülür ve o andan itibaren bir kimlik inşası başlar. Benliğimizin ve kişisel birlik duygumuzun sağlıklı olabilmesi için, içinde yer aldığımız cinsiyetle, bu cinsiyetin grubunun bize atfettiği kimliksel unsurların uyumlu olması gerekir. Toplumsal ve kültürel olarak, dilde kurulan ve aktarılan cinsiyet rolleriyle çelişme durumunda bulunmak, kimliğin sarsılmasına ve kimlik bunalımının ortaya çıkmasına neden olur. Örneğin bir kadın kendini kadınlığa atfedilen duygu, düşünce, davranış kalıpları, beklenti ve yaşam koşullarıyla çatışma içinde bulabilir. Nitekim tarihsel olarak sınırları değişiklik göstermekle birlikte, kadınların öznellik alanlarının, kendilerini ifade etme biçimlerinin her zaman çok sınırlı olması ve erkek söyleminin sınırları

² Ataerki kavramını çoğunlukla, radikal feministler kullanır ve kavrama evrensellik atfederler. Biyolojiye yaptıkları vurgunun etkisiyle yerel özellikleri ve tarihsel değişimleri çok fazla dikkate almazlar.

içinde kalması -kız evlatlık, nişanlılık, karılık, annelik- böyle bir kimlik bunalımına davetiye çıkarabilir. Bu sınırlar doğrultusunda hareket edilmediğinde, yani kadının kendisini inşa etme arzusu dile getirildiğinde erkeklerin baskıları, cezalandırma biçimleri devreye girer. Örneğin Güneydoğu’da bir kadın geleneksel aile modelini devam ettirmediği için bizzat kardeşi tarafından öldürülebilirken; Batı’da da benzer şekilde, erkek tarafından tanımlanan çerçeve içinde hareket etmeyen kadınlar, “kötü yollu” olarak değerlendirilerek eşleri ya da sevgilileri tarafından şiddete maruz bırakılabilirler. Öyleyse kadınların kendi arzularını dile getirememelerinin altında yatan mantığın erkeğin ötekisi olarak kurgulanmaları olduğu söylenebilir. Yani ataerkil kültürün hakim olduğu toplumlarda iktidar ve erkin sahibi erk’eklerdir, onlar yalnızca kendi “ben”lerini tanımlamazlar, aynı zamanda kendiliklerin dışındaki “ben”i, yani kadını da tanımlarlar. Feminist hareketin oluşumunu ve gelişimini belirleyen de bu ataerkil söylemdir.

2.2. Batı’da Feminist Hareketin Gelişimi

Kadın hareketinin tarihi, yalnızca kadınlara yönelik ötekileştirmeyi değil, aynı zamanda buna karşı verilen mücadelenin tarihini de kapsamaktadır. Başka bir ifadeyle ötekileştirilmenin tarihi, kadınların toplumsal, kültürel, siyasal ve ekonomik hayattan dışlanmalarını, bu dışlanmalara karşı hak taleplerini, hakların verilmesine (eşitliğe) yönelik direnci ve karşı savları içermektedir. Kadınlara yönelik geliştirilen söylemlerin (örneğin duygusal olarak zayıf olmaları, erkekler gibi akıl sahibi olmamaları, kadının yeri evidir vb. gibi) tarih içinde daimi hale getirilmesi, erkek egemen düşünce ve pratiklerinin toplumsal yaşamın her alanına yerleşmiş olduğunu göstermektedir. Kadınlar bakımından gündelik hayatı da içine alan erkek egemen söylemle, dolayısıyla toplumla hesaplaşmanın tarihi, sorgulamanın/düşünmenin ötesindeki pratiklere de işaret etmektedir. Bir anlamda bu, kadının/feminizmin kendisini pratikler/mücadeleler aracılığıyla nasıl oluşturduğunun tarihidir.

Kadınlara yönelik erkeksi söylem, bir yandan kadınların hak arama mücadelelerine şekil verirken, diğer yandan kadınların kendileri üzerine düşünme ve pratiklerini de artırmıştır. Bu anlamda erkek söylem, yalnızca hayatın belli alanlarında egemen olan bir düşünme ve pratikler dizisi değildir, aynı zamanda bilginin üretildiği alanları da işgal etmiştir. Bu

alanlardan biri de akademik çevrelerdir. Scott'un da vurguladığı gibi (1991/2013), kadınların geçmişine/tarihine yönelik çalışmalar 1970'lerden sonra yoğunlaşmıştır. Ancak kadınların tarihte görmezden gelinmesi, aydınlanma dönemi öncesinde, Ortaçağ (1400'lü) döneminde de dile getirilmiştir. Christine de Pizan "...eğer kitapları kadınlar yazsalar, her şeyin farklı olacağını adım gibi biliyorum; zira onlar, haksız yere suçlandıklarını gayet iyi biliyorlar" ifadesiyle bu bilinci oldukça anlamlı bir şekilde dile getirmiştir. Yine 16. yüzyılda Agostino Strozzi de "...eğer erkekler gibi kadınların da geçmiş hakkında yazmalarına izin verilseydi, tarihte kim bilir nasıl parıl parıl parlarlardı" sözleriyle, benzer bir durumdan, kadınların kendileriyle ilgili konuşamadıklarından, yazamadıklarından bahsetmiştir (akt. Bock, 2002/2004: 15-16). Dolayısıyla her iki yazar da aslında, basitçe kadınların erkekler karşısında yüceltmekten ziyade, erkek söylemin kadınları nasıl değersizleştirdiğine ve hayatın diğer alanlarında olduğu gibi yazın alanında da kadın düşüncesinin dışarıda bırakıldığına vurgu yapmışlardır. Öyleyse, tarih alanının dışında bırakılan her azınlık grup gibi kadınlar da kendi tarihlerinin yazımından dışlanmışlardır. Tarihin, kişinin, dolayısıyla bir kolektif kimliğin kendini bilmesi, ötekilerden farklılıklarını, benzerliklerini ve kendisi için iyi olanı/olmayanı ayırt edebilmesi için temel olduğu düşünüldüğünde, George Santayana'nın da vurguladığı gibi kadınların bu alandan dışlanmaları, onların güçlkle kazandıkları hakları ve özgürlükleri unutarak, aynı tarihi tekrarlamalarına neden olabilir (akt.Donovan, 1985/2013: 17).

Bu nedenledir ki 1970'lerle birlikte kadınların üniversitelerde çok daha yaygın ve etkin olarak yer bulmaları, tarihteki görünmezliklerini sorgulamaya girişmeleri açısından önemli olduğu kadar, bir mücadeleyi de kendi içinde barındırması bakımından oldukça değerlidir. Bu mücadelenin evrenselin/tikelin, yapının/parçanın, doğanın/kültürün, aklın/duygunun/bedenin, öznenin, bilgi/iktidarın vb. ne olduğunu sorgulayarak, egemen erkek söylemi yerinden oynattığı söylenebilir. Dolayısıyla bu noktaya, yani 1970'in sınırlarına nasıl gelindiğini anlamak için, öncelikle gündelik hayat içinde olgunlaştırılan düşüncelerin pratiklerine/eylemlerine bakmak gerekmektedir.

2.2.1. Kadınların hak talepleri ve oy hakkı mücadelesi

Feminist hareket tarihsel ve siyasal olarak 18. yüzyılda kadınların oy hakkı mücadelesine girişmesiyle başlatılır. Aslında öncesinde de kadınlar ataerkil sistemin baskılarına ve kadının ötekileştirilmesine yönelik mücadelelerini, dinsel bir çerçevede de olsa yürütmüşler ancak, gelişmiş bir feminist bilinç ve mücadelenin ortaya çıkması 18. yüzyıla denk gelmiştir (Berktaş, 2012: 89). 18. yüzyılda feministler, Batı dünyasını kasıp kavuran devrim dalgasının coşkusuna uymuşlardır. 1776 yılında Amerika’da Bağımsızlık Bildirisi, 1789 yılında Fransa’da İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi yayınlanmış, ancak erkek teorisyenler yeni anayasada da kadınların savundukları fikirleri görmezden gelmişlerdir (Donovan, 1985/2013: 22). Bu dönemde kadınlar; akıl/beden (kültür/doğa) ikiliğinde kendilerinin bedenle ilişkilendirilip rasyonel akla sahip olmadıklarının varsayılması, siyasal hareketlerden ve oy hakkından muaf tutulmaları, eğitim haklarının olmaması ve ev içi alana hapsedilmeleri ile mücadele etmişler ve bu alanlarda hak taleplerinde bulunmuşlardır.

Kadınların eve hapsedilmesi ve kamusal alandan dışlanması altında yatan temel düşünce, kamusal alanın akılla özdeşleştirilmiş olmasıdır. Erkek egemen söyleme göre akıl-dışı alan, yani ev içi/mahremiyet alanı akıl yoluyla denetlenmeli ve kontrol edilmelidir. Nitekim o sıralarda aile hayatını düzenleyen kurallarda bu kabul açık bir şekilde görülmektedir. Donovan’ın da belirttiği gibi (1985/2013: 26-27) bu dönemde evlilik ile eşler tek bir kişi haline gelmesi kadının yasal varoluşunu yok etmekteydi. Doğal hakların tüm insanlık için geçerli olduğunu savunan John Locke’un bile insan (man) sözcüğünü erkek cinsi tanımlar şeklinde kullandığı ve kocaların karıları ve çocukları üzerinde bir otoriteleri olması gerektiğini özellikle belirttiği bir ortamda yasaların bu şekilde düzenlenmesi “olağan” kabul edilmekteydi.

Cinsiyetlerarası ilişkilerin eşi görülmemiş bir şekilde sorgulandığı Fransız Devrimi dönemi, kadının sadece aile düzeninde değil, siyasal topluluk içindeki yerinin de tartışıldığı ve kadın sorununun siyasal düşünüşün temel bir ilkesi olarak gündeme geldiği bir dönem olmuştur (Sledziewski, 1993/2005). Bu dönemde kadınlar, ilk başlarda sokak isyanlarında öncü rol oynamışlardır. Sonrasında ise mecliste oturumları takip edip tartışmaların temposuna etki ederek, yasama toplantılarında varlıklarını hissettirerek siyasal olana hem somut, hem de

simgesel olarak girmişlerdir. Fakat bu dönemde kadınların hala devrimci örgütlerin tam üyeliğine kabul edilmemelerinden dolayı bir kopuş yaşanmış ve kadınlar bazı kentlerde kendi siyasal kulüplerini kurmuşlardır (Godineau, 1993/2005). İlk bakışta olumsuz gözükse de bu durum, kadınların örgütlenmesine yol açması açısından olumlu bir duruma evrilmiştir.

Yurttaş kavramının (kadın-erkek) doğduğu, yeni bir siyasal dönemin başlangıcı olan Fransız Devrimi döneminde soylu ve ruhban sınıfına dâhil olmayan alt gelir grubundan kadınlar mücadelede öncü rol üstlenmişlerdir. Dahası yukarıda sıralanan pratiklerin yanında kadınlar, kadın toplulukları, amazon lejyonları kurarak, dergiler çıkararak, broşürler dağıtarak politik hedeflerini kamuoyuna duyurmuşlardır. Fakat kadınlar, devrim sürecindeki tüm katkılarına rağmen, daha önce de belirtildiği gibi, 1789'da, erkek söylem tarafından, Ulusal Meclis'in yasalaştırdığı İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi'nden dışlanmışlardır (Notz, 2011/2012: 38-39). Bu erkek söyleme karşı feministler çeşitli kitaplar yayınlamaya çalışmışlardır. 1790'da Judith Sargent Murrey, *On Equality of Sexes* (Cinsiyetler Arasındaki Eşitlik Üzerine), 1791 yılında Olympe de Gouges, *Le Droits de la femme* (Kadın Hakları) ve 1792'de de Mary Wollstonecraft, feminist teoride ilk önemli çalışma olarak kabul edilen *A Vindication of the Rights of Woman* (Kadın Haklarının Gerekçelenmesi) adlı eserini yayınlamıştır (Donovan, 1985/2013: 21).

Dönemin feministlerinden Condoret, öncelikle kadınların tüzel statüsüyle ilgilenmiş fakat bu, teoride kalmıştır, Olympe de Gouges ise kadınların erkek tiranlığından kurtulabilmesi için siyasallaşması ve bunun da militan bağlılık biçiminde olması gerektiğini ifade etmiştir. Bir başka kadın yazar olan Wollstonecraft'da kadınların sosyal varoluşlarına ve ezilmişliğinin kültürel boyutuna odaklanmıştır. Condoret, kadınların yurttaşlıktan dışlanmasını daha genel olan bir eşitsizlik durumuyla ilişkilendirmiş ve şunları vurgulamıştır: “ya insan türünün hiçbir bireyinin sahici hakları yoktur, ya herkesin aynı hakları vardır ve başka birinin hakları aleyhinde oy kullanan kişi, o kişinin dini, rengi ya da cinsiyeti ne olursa olsun, bu şekilde kendi haklarından vazgeçer”. Olympe de Gouges, Condoret'ten farklı olarak yasal düzenlemelerden ziyade, kadınların maruz kaldıkları adaletsizliklere yönelik erkeklerle savaşıma önem vermiş ve erkeklerin kadınlar üzerindeki tiranlıklarının tüm eşitsizliklerin gerçek kaynağı olduğunu ileri sürmüştür (Sledziwski, 1993/2005). *İnsan ve Yurttaş Hakları*

*Beyannamesi'*nden sonra Gouges, buna karşı olarak *Kadın ve Kadın Yurttaşlar Hakları Beyannamesi'*ni (bu metin de *İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi* gibi 17 maddeden oluşmaktadır) yayınlamıştır. Bu beyannamede Gouges, erkeğin, yalnızca kendisine eşitlik isteyerek, kadınlara emir vererek, tek başına devrimden yararlanmak istediğini vurgulamıştır. Beyannamenin ikinci maddesinde her politik birlikteliğin amacının, kadın ve erkeğin doğal ve daimi hakları olması gerektiğine; özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve özellikle baskıya karşı direniş hakkının savunulmasının önemine vurgu yapmıştır. Bütün bu fikirler, egemen erkek söyleminde gedikler açtığı için, Gouges'e delilik damgası vurulmuş ve beyaz, erkek yurttaş devrimi karşıtı olduğu gerekçesiyle iktidar tarafından giyotinle idam edilmiştir (Notz, 2011/2012: 39).

Kadınların hak talepleri, düşünsel alanın sınırlarına hapsedilmeyerek pratiğe de geçirilmiştir. Örneğin oy hakkı mücadelesi farklı ülkelerde politik baskılara rağmen devam ettirilmiştir. Her ne kadar 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar Fransız kadınlarına oy hakkı verilmemiş olsa da kadınlar, mücadelelerinin sonucunda bir takım kazanımlar elde etmişlerdir. Fransız Devrimi'nin ardından yapılan anayasa (Eylül 1871) sonucu kadınlar, miras hakkı, erkeklerle aynı olgunluk yaşı, tanıklık yapabilme, mal sahibi olma ve çeşitli koşullarla boşanma hakkı kazanmışlardır. Bu yasaların sonucunda Fransız kadınlar ilk kez gerçek bir sivil statüye sahip olmuşlardır (Sledziewski, 1993/2005).

Egemen erkek söylem, kadınların bu hakları elde etmesine ve kullanmasına her daim karşı çıkmıştır. Sledziewski'nin (1993/2005) de işaret ettiği gibi erkekler, Aydınlanma ideolojisine ve kadınların kazanımlarına karşı güçlü bir muhalefet geliştirmekten geri kalmamışlardır. Monarşi yandaşları, Fransız Devrimi'ni eleştirirken sıklıkla kadınlara verilen/kadınların elde ettikleri hakları ön plana çıkarmışlardır. Ronald, erkeklerin kadınları komuta edemediklerini, doğanın onlara verdiği yeri koruyamadıklarını ve bu durumda asıl itaat göstermeleri gereken Tanrı'ya ve krala karşı görevlerini yerine getiremeyeceklerini belirtmiştir. Fransız Devrimi'ni dünyanın şimdiye kadar gördüğü en ahlaksız, en hayvani, en azgın manevi sistemi yerleştirmekle suçlayan İngiliz Whig Edmund Burke da, Ronald'a benzer şekilde, kadınların "özgürleşmesine" dikkat çekmiş ve kadınların elde ettikleri medeni haklara işaret ederek uygarlığın sınırlarının silindiğini dile getirmiştir.

Kadınların erkeklerden farklılıkları ve “ikinci cins”liğine yönelik argümanlarda dini vurgular sıklıkla kullanılmış ve bazı kadınlar da doğaları ve Tanrı’nın hükmü gereğince erkeklerden farklı olduklarını kabul etmişlerdir. Onlara göre Tanrı kadınlardan eş ve anne olmasını istemiştir; eğer bu hükme karşı çıkacak olurlarsa önemsiz, zayıf ve hastalıklı bir ırk haline geleceklerdir. Bu görüşler aslında toplumsal cinsiyetin rollerinin kültürel olarak inşa edildiği ve bu kültürün toplumdaki bütün bireylere az ya da çok sirayet ettiğinin bir göstergesidir. Yine de toplumsal cinsiyet rollerinin toplumda geniş kesimlerde oluşturduğu etkiye rağmen, kadınlık rollerinin sınırlayıcılığına karşı çıkan İngiltere’deki kadınlar, haklarını kazanana kadar, mücadele adına küçük de olsa bazı başarılar elde etmişlerdir. Fakat bu kadınlar, kendi yaşamlarında büyük başarılar imza atmışlardır. Yerel yönetimlerde ve diğer kamu organlarında aktif roller üstlenerek deneyim ve özgüven kazanmışlar; halkın içinde konuşmayı, seslerini duyurmayı öğrenmişlerdir. Her türlü/farklı siyasal çizgide olan kadınlar birleşebilmiştir. Bunların yanında kadınların en önemli kazanımlarından biri, onca hor görülme ve reddedilmeye karşı yılmadan geliştirdikleri direniş gücü olmuştur. Bu mücadele ve direniş azmi, beyaz erkek söylemin düşünsel alanında yarılmalara neden olmuş ve siyaset yapmanın tek biçimi olan İngiliz Parlamentosu’nda oy hakkının reddedilmesine karşın erkekler tarafından tartışılmasına yol açmıştır. Bu karara karşı çıkanlar, kadınların parlamentoda yer almalarının, kötücül niyetleri olan komşularıyla ittifak kurmalarına (akıldan yoksun oldukları için), sınıfsal şikâyetlerin artmasına, aşırı müsamahacı yasalara ve duygusal yakınmalara neden olacağını savunmuşlardır (Walters, 2005/2009: 101-106). Belki de bu nedenle, siyaset alanında yer alan kadınlar, fazla “erkek” olmuşlar ve kadınlık rollerinden sıyrıldıklarını göstermek adına, çeşitli karar aşamalarında duygularını tamamen kenara itme davranışları sergilemişlerdir.

Kadınların erkek söyleme karşı verdikleri mücadeleleri 1903 yılında Finlandiya’da oy hakkı elde edilmesiyle somutluk kazanmıştır (Michel, 1979/1984: 70). İngiltere’de ise bu hakkın kazanılması iki etapta gerçekleşmiş, 1918 yılında sadece 30 yaş üstü kadınlar oy kullanabilmiş, 1928’de de erkeklerle eşit koşullarda oy hakkı edinilmiştir (Walters, 2005/2009: 120). ABD ve Kanada’da kadınlar 1920 ve 1918’de oy verme hakkına kavuşmuşken; Fransız kadınları 1789 Devrimi’nden beri siyasetin içinde yer almış olsalar da, gösterdikleri mücadele azmine rağmen 1944’te oy hakkına sahip olmuşlardır.

2.2.2. Kamusal alana çıkma mücadelesi: eğitim ve çalışma yaşamında yer alma talepleri

18. yüzyıldan itibaren yürütülen bir başka mücadele konusu ise eğitim hakkı olmuştur. *A Vindication of the Rights of Woman (Kadın Haklarının Savunusu)* adlı metni yazan Mary Wollstonecraft, kızlar ve oğlanlar için eşit eğitim ve terbiye fırsatları, kadınlar ve erkekler için de politik ve sosyal haklar talep etmiştir (Notz, 2011/2012: 40). Ona göre eğitim, kadınların kendi durumları hakkında daha net ve akılcı düşünmelerini ve bunun sonucu olarak da kendi çıkarları hakkında mücadele etmelerini sağlayacaktır (Donovan, 1985/2013: 35).

Bu dönemde Wollstonecraft'ın yanı sıra pek çok kişi kadınların eğitim hakkı konusunda mücadele yürütmüş ve çeşitli görüşler ortaya atmışlardır. Bu mücadelede önemli bir rolü olan İngiliz Emily Davies, erkeklerin kadınların eylemlerini engellediklerini, ne yaparlarsa yapsınlar onların başarısız olacaklarını beklediklerini söylemiş, buna karşılık olarak kadınların koşullar ne olursa olsun çaba göstermesi gerektiğini belirtmiştir. Nitekim Davies, kendi gösterdiği çabalar sayesinde kadınlar için bir yükseköğretim koleji kurmuştur. Fakat kadınların eğitimi hakkındaki önyargılar nedeniyle kızların erkek öğrencilerin yararlandığı özgürlüklerden yararlanmasına karşı çıkmış ve kadınlara yaraşmayan davranışların ortaya çıkmasının tüm eğitim hakkı kazanımlarını tehlikeye atmasından korkmuştur. Yine İngiltere'den Marion Reid, bu dönemde eğitimin önemini vurgulamış, kadınsı davranış kalıplarına ve kadına biçilen konuma itirazlar yöneltmiştir. Kadınlara verilen eğitimin niteliğini sorgulayan Reid, bu eğitimin mekanik bir göreve odaklandığını ve kadınların zihinlerinin gelişimini engellediğini belirtmiş; kocasına karşı itaatkar, çocuklarını temiz ve tertipli tutan, kız evlatlarına da bunu öğreten, evinin düzenine önem gösteren kadınsı davranışların, kişinin kendisini yok ettiğini savunmuştur. Ona göre, bu görevlerin gerçekleştirilmesi yerindedir, ancak kadınların sadece bu görevlerle sınırlı kalmaları ve kendilerini diğer konularda yetiştirememeleri bir sorundur (Walters, 2005/2009: 90-92; 64-65).

Dönemin feministleri tarafından kadının ev içi alana hapsedilerek hayatını kocası ve çocuklarına adanması eleştirilmiş, bu sınırlandırılmanın kadının benliğinde derin yaralar açtığını ve kendisini bir erkek gibi geliştirmesine imkan vermediği vurgulanmıştır. William

Thompson³, evli kadının itaatkar bir hizmetçiye indirgendığını ve evin kadın için hapisane olduğunu, her türlü mülk erkeğe aitken kadınların doğurma makinesi haline geldiğini söylemiş ve bu durumun çözümü olarak her sınıftan çocukların –erkek ve kızların- eşit olanaklara ve eğitim fırsatına sahip olması gerektiğini savunmuştur (Walters, 2005/2009: 67). Stanton ise huzur ve güvenin mekanı olarak idealize edilen ev yaşamının aslında kadınların en kötü davranışlara maruz kaldığı alan olduğunu belirtmiş ve kadınların kendi ayakları üzerinde durabilecek haklara kavuşmaları durumunda, korunmaya hiç de gerek duymayacaklarını söylemiştir (akt. Donovan, 1985/2013: 49).

Tüm bunların yanında kadınların ev içi alanla sınırlandırılması onların ev içi emeklerinin görünmez olmasına neden olmuş ve ev dışı alanlarda çalışabilmelerini kısıtlamıştır. Feminist hareketin 19. yüzyıldan itibaren mücadelesini verdiği unsurlardan biri de kadınların toplumsal üretim ilişkileri içerisinde yer alması gerekliliği ve ev içi emeğin görünür kılınmasıdır. Liberal feministlerin, daha önceki bölümde de değinildiği gibi, bu yönde bir takım çalışmaları olmuşsa da konuyla esas ilgilenenler Marksist ve sosyalist feministler olmuştur.⁴ Marksist ve sosyalist teorisyenler, kapitalist sistemin ve kadın-erkek eşitsizliklerinin temelini ataerkide ve üretim ilişkilerinde aramışlardır. Marksist literatürde ataerki, kökeni kapitalist dönemin öncesine uzanan; erkeklerin kadınların emeği ve bedenleri üzerindeki tahakküm kurdukları eşitsiz cinsiyet ilişkileri sistemi olarak tanımlanmıştır. Engels'in 1884 yılında yazdığı, Marksist ve sosyalist feminizmin kurucu eserlerinden olan *Aile Özel Mülkiyet ve Devletin Kökenleri* kitabının temel tezi, tarihte anaerki bir dönemden sonra kadınların statü kaybı yaşadığı ve ataerki sisteme geçildiği yönündedir (Engels, 1884/2003). Engels, anaerki dönemde kadınların özgür ve egemen olduğu çeşitli aile biçimlerinin yaşandığını, bu dönemde de cinsiyetler arası iş bölümünün olduğunu ancak, herkesin kendi alanı içinde eşit güce sahip olduğunu belirtir. Hatta kadınlar görece daha eşittir, çünkü kabileleri onlar denetler (Donovan, 1985/2013: 147). Fakat zamanla tüketim fazlası malın

³ 19. yüzyılda feminist mücadeleye destek veren ve önemli metinler yazan iki erkek vardır. Bunlardan biri John Stuart Mill, diğeri ise William Thompson'dır. Her ikisinin görüşlerinin gelişimine eşleri etki etmiş, ancak kendileri geri planda durmayı tercih etmişlerdir. Bu durumda muhtemelen erkekler tarafından ciddiye alınmama kaygısı rol oynamış olabilir (Walters, 2005/2009: 65-66).

⁴ Marksist ve sosyalist feministler arasındaki ayrım Donovan'a (1985/2013: 134) göre, sosyalist feministlerin radikal feministlerle olan ilişkisiyle ayrılır. Sosyalist feministlerle radikal feministlerin ortaklaştığı en önemli konu, anaerki bir dönemin varlığına yönelik inançları ve ataerkilliğe karşı anaerkilliğe atfettikleri olumlu görüşlerdir. Bu konu daha sonra annelik olgusu üzerinden tartışılacaktır.

ortaya çıkması ve bunu ev dışı alanda ve daha fazla güç gerektiren işlerde çalışan erkeklerin kazanması sonucunda cinsler arasındaki “dengeli” ilişki sarsılmış ve bu anaerkinin yıkımına neden olmuştur. Çünkü aile içindeki servet ve bunun korunması gerekliliği arttıkça erkek kadına göre merkezi bir konuma yerleşmiştir (Engels, 1884/2003). Üretimin hane halkından uzaklaşması ailenin ekonomik tüketim birimine dönüşmesine, üretimden koparılan kadınların her geçen gün daha fazla eve mahkûm olmasına ve tarla işlerine yardımcı olacak daha fazla çocuk doğurmaları için zorlanmalarına yol açmıştır (Smith, 2005/2012: 39-42). Fakat Engels’in anaerkilliğe olan övgüsü ve anaerkil döneme dair varsayımları günümüzde pek geçerli değildir. Engels’in anaerkilliğe dair görüşlerini desteklemek için yararlandığı kaynaklardan biri olan Lewis Morgan’ın *Eski Toplum (Ancient Society)* adlı eserindeki kimi bulgular daha sonra yanlışlanmıştır. Örneğin, çok sayıda anaerkil toplum görülmüşse de tarihsel olarak anaerkil bir dönem yaşanmamıştır (Yaman, 2013: 76).

Marx ve Engels ataerkil sisteme vurgu yaparak, iş bölümünün kökenlerinin, ailedeki doğal iş bölümünden kaynaklandığını söylemişlerdir. Yani onlara göre ailedeki doğal iş bölümü, koca tarafından karı ve çocukların köleleştirilmesini doğurmuş ve özel mülkiyetin ilk biçimi ortaya çıkmıştır.⁵ Böylece bir insanın başka bir insana efendiliğinin ilk biçimi deneyimlenmiştir (akt. Donovan, 1985/2013: 140). Engels’e (1884/2003), dolayısıyla Marksistlere göre ataerki yapının sömürü ilişkilerine dayanan kapitalist sistemdeki karşılığı erkeğin burjuvaziyi, kadının da proletaryayı temsil etmesidir. Dolayısıyla proletaryanın burjuvaziyle gireceği mücadele yalnızca kendisinin özgürleşiminin meselesi değildir, aynı zamanda kadının kurtuluşunun da sağlanacağı bir projedir. Oysaki Sovyet deneyiminde de görülebileceği üzere, kadınların özgürlüğü sadece sosyalist bir düzenin kurulmasıyla sağlanabilecek kadar kolay bir mesele değildir.

17. yüzyıl Avrupa’sında ticaretin giderek gelişmesinin, kendi içine kapalı yerel toplulukların yıkılmasına ve iş bölümünün artmasına neden olduğu görülmüştür. İş bölümündeki uzmanlaşma erkekler arasındaki rekabeti yoğunlaştırmış ve kadınların kazançlı işlerden dışlanmasına sebep olmuştur (Rowbotham, 1992/2011: 17-18). Bunun bir sonucu olarak da sermaye, kadınların elinde değil, erkeklerin elinde toplanmıştır. Bu ise günümüz dünyasında

⁵ Hem diğer aile bireyleri üzerindeki haktan, hem de kazancın babada toplanmasından ötürü.

iktidarın niçin beyaz, erkek olduğunun en bariz göstergesidir. Bir yandan erkek söylemi (kadının duygusal bir varlık olduğu vb), diğer yandan sermayenin erkeklerin elinde bir güç, iktidarı korumanın ve kollamanın aracına dönüşmesiyle birlikte kadın, proletaryanın fabrikaya hapsedilmesi gibi ev içi alana hapsedilmiş, antik yunan dönemi kölelerin pozisyonuna indirgenmiştir. Engels (2003: 72), bunu şöyle ifade etmiştir: “Modern aile açık ya da gizli olarak kadının evsel köleliği⁶ üzerine kurulmuştur. Erkeğin kadın üzerindeki iktidarının aşılması ve kadının ezilmesinin engellenmesi için ev işinin toplumsal bir endüstriye dönüşerek kadınların⁷ toplumsal iş gücüne katılmalarının sağlanması gerekir.” Fakat Engels’in kadınların katılımını istediği endüstriyel üretim alanı, daha önce Marks’ın tanımladığı yabancılaşmış⁸ emek dünyasıdır ve Marksist teori açısından bunun özgürleştirici olmadığı belirtilmiştir. Günümüzdeki örneklerin de gösterdiği üzere Engels’in öngördüğü şekilde kadınlar toplumsal emek gücüne katılınca özgürleşmek⁹ yerine iki iş birden yapmak durumunda kalmışlardır (Hartmann, 1981/2006: 6). Başka bir ifadeyle bir yandan ev içi diğer yandan da kapitalist sömürü ilişkileri içindeki işleri yapmak durumunda bırakılmıştır. Öyleyse kadının hem ev içi hem de iş alanında erkek söylemin muhatabı olduğu söylenebilir.

Kadınların ezilme ilişkilerinin kökenini ataerkil sistemde arayan Marksistler, kapitalist dönemle birlikte ataerkilliğin bittiğini varsaymışlar ve kadınların ezilme durumlarını sınıf sömürüsü içinde değerlendirmişlerdir (Yaman, 2013: 53). Nitekim Marksist feministler kadınlar ve erkekler arasındaki ilişkileri göz ardı ederek kadınları ezen birincil faktörün kapitalizm olduğunu öne sürmüşler ve kapitalizme karşı mücadelenin kadınların özgürleşmesi için zorunlu ve yeterli koşul olduğunu düşünme yanlısı olmuşlardır (Rowbotham, 1992/2011: 263). Bu anlayış, kapitalizm öncesi dönemdeki toplumlarda var olan eşitsiz ilişkileri ve eşitlikçi toplumlarda da – Aborjinler vb. yerli topluluklar gibi- görülen erkek egemen yapıyı görmezden geldikleri eleştirisine neden olmuştur (Ulus’dan akt. Yaman, 2013: 74).

⁶ Aile kavramı Latince’den türetilmiştir ve köle anlamına gelir. Nitekim çocukların “köle”, babanın “efendi” olduğu bir aile biçimi ve babanın çocukları öldürme hakkı Roma Hukuku’nda yer alır ve bu biçimin onaylandığı görülür (Yaman, 2013: 33).

⁷ Kadınların çalışma alanından dışlanmaları tespiti, daha çok orta sınıf kadınlar ve nitelikli işler için geçerlidir. Çünkü yoksul kesimin kadınları her dönemde çalışma hayatının içinde bir şekilde yer almışlardır. 17. Yüzyıldan itibaren kentsoylu erkekler, aristokrat ve yoksulların boş gezmesini aylıklık olarak görmüşken; orta sınıf kadınlar için aylıklık, gösterişin bir ifadesine dönüş(türül)müştür (Rowbotham, 1992/2011: 20).

⁸ Marksist teorisinin önemli kavramlardan biri olan yabancılaşma, kişinin kendinden, başkalarından ve anlam duygusundan kopma deneyimi anlamına gelir (Donovan, 1985/2013: 138-139).

⁹ Tabii ki ekonomik özgürlüğün kadın bağımsızlığındaki rolü yadsınamaz. Ancak duruma Marksist bir bakış açısıyla yaklaşıldığında, bu durum çok da özgürlükle bağdaştırılmaz.

Birinci dalga Marksist teorisyenlerin ataerkil yapı ve sınıf temelli tartışmaları 1970'lere gelindiğinde yerini ev içi alanın kapitalist düzendeki rolü ve yine ev içi üretimin kapitalizmdeki yerini sorgulamaya bırakmış, çoğu Marksist ve sosyalist feministin üzerine düşündüğü bu konu 1970'lerde feminist tartışmaların merkezinde yer alan unsurlardan biri olmuştur (Hartmann, 1981/2006: 5).

Kadınlar sanayi devrimi sonrasında ev dışında çalışmaya başladıklarında, kapitalist endüstri tarafından, düşük ücretli ve düşük statülü yarım günlük işlerde istihdam edilmişlerdir. İşverenler kadınların ev içi yükümlülüklerinden ötürü ve çalışma yaşamının onlar için ikinci bir ücret olduğu savına ileri sürerek, yarım günlük çalışma biçiminin kadınlar tarafından da istendiğini savunmuşlardır. Bu dönemde aile içindeki iş bölümünde çocuk bakımı ve ev işlerinin kadınların görevi olduğu fikri bu önermelerin temelini oluşturmuştur (Connell, 1987/1998: 184).

Ev içi emeğin bir tartışılması ise, esas olarak, 1969 yılında Margaret Benston'un *Kadınların Kurtuluşunun Ekonomi Politikası (The Political Economy of Women's Liberation)* adlı yapıtında ele alınarak başlamıştır. Benston, kadınların çalışmasının paraya değer görülmediğini, dolayısıyla değersiz ve bu nedenle de "iş" olarak sayılmadığını söylemiştir. Nitekim ona göre, paranın değeri belirlediği bir toplumda kadınların erkeklerden aşağı statüde sayılması beklenmedik değildir. Ücret farklılaşması ise kadınların ezilmesine sebep olan en önemli öğelerden biridir. Ayrıca düşen ücret miktarının kişilerin tek başlarına geçinmelerine olanak vermemesi çekirdek ailenin devamına ve kadınların erkeklere bağımlılığına –kadınların daha az ücretli işlerde çalıştıkları göz önünde bulundurulursa- giden yolu açmaktadır (Donovan, 1985/2013: 151-152, 163).

Lisa Vogel (1973), Marksist feministlerin ev içi emeğin yabancılaştırıcı olduğuna yönelik argümanlarına karşı olarak, ev işlerinin, kapitalist üretim süreçlerinden ayrı bir üretim süreci olduğu için "görelî olarak yabancılaşmamış" olduğunu ileri sürmüş, buna karşılık Zillah Eisenstein (1979) ev içi emeğin özgür bir seçimle yapılmadığını, bu nedenle yüklenmiş bir görev olarak başlı başına yabancılaştırıcı olduğunu belirtmiştir. Soruna kolektif üretim süreçleri açısından yaklaşan Mariarosa Dalla Costa da sosyalleşmenin önemine dikkat

çekerek ev içi işin yabancılaştırıcı olduğunu, ancak verili haliyle toplumsal üretim alanının yabancılaştırıcı etkisini inkar etmemek gerektiğini, yapılan işin soyutlayıcı, önemsiz ve tekrar edici olup olmasının mühim olduğunu ifade etmiştir (akt. Donovan, 1985/2013: 152-156). Simone De Beauvoir ise Costa'ya cevap verir gibi sonu gelmeyen ve kadınların her gün tekrarlaması gereken bu işlerin onları tükettiğinden, kalıcı bir sonuca ulaşmadığından, bu işlerin yaşama hiçbir anlam katmadığı gibi, aslında herhangi bir saygı da görmediğinden bahsetmiş, ayrıca kadının ikinci cins olarak kodlanmasını da, onların ev odaklı yaşamalarına bağlamıştır (Beauvoir, 2010: 60-64).

Marksizmle kurulan bağ feministler için özellikle kadın emeğinin değerlendirilmesi açısından ufuk açıcı olmuştur. Ancak sosyalist ve Marksist feminizmin eksikliklerine yönelik pek çok eleştiri de getirilmiştir. Bu eleştirilerden en önemlileri daha önce de değinildiği gibi kadın sorunun yalnızca sınıf ve üretim ilişkilerinden ibaret olmadığı, bu sorunların ortadan kalkmasının kadınların ezilmesini sona erdirmeyeceği (Hartmann, 1981/2006: 8); sınıf ve cinsiyet ilişkilerinin arasında çok karmaşık ilişkilerin olduğu ve Marksist teorinin bunları açıklamak için yetersiz kaldığı; kadınlar arası ve kadınlarla erkekler arasındaki ilişkilerin ele alınan bölgeye, zamana ve kültüre bağlı çeşitli ve önemli farklılıklar gösterdiği ve sosyalist feminizmin yine bu faktörleri de göz önüne almadığı (Ramazanoğlu: 1998: 130-140) olarak özetlenebilir.

Kadının bu konudaki mücadele pratikleri çok eskiye dayanmasına ve elde edilen kazanımların önceki dönemlere göre ehvenişer olmasına rağmen günümüzde de bu sorunlar farklı biçimlerde kadınların karşısına çıkmaktadır. Örneğin günümüzde artık kadınların pek çoğu ev dışında çalışmakta, bazı ülkelerde erkeklerle eşit sayıda istihdam edilmekte, ev işlerine gelişen teknoloji sayesinde daha az zaman harcanmakta, eğitim imkanlarından büyük ölçüde yararlanabilmektedirler. Fakat yine de kadınların maaşları yapılan resmi düzenlemelere rağmen dünya genelinde erkeklerden daha düşük düzeydedir. Kadınlar iş yerlerinde mobbinge maruz kalmakta ve ev dışında çalışıyor olmasına rağmen çocuk yetiştirme ve ev işleri yükümlülükleri onun üstüne binmektedir.

2.2.3. Özel alanda kadın

Kadınların rasyonel akıldan yoksun sayılmaları, onların eğitim yaşamından dışlanmalarına ve buna bağlı olarak nitelikli işlerden mahrum kalmalarına, emeklerinin görmezden gelinmesine, küçümsenmesine ve sömürülmesine yol açmıştır. Erkek söylem, kendi çıkarları gereği, kadınlara, erkeklerin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamaları için iyi bir eş olmalarını ve gelecek nesilleri yetiştirmeleri için annelik görevini¹⁰ icra etmelerini reva görmüştür. Yüzyıllardır süregelen bu iş bölümünün ve erkek söylemin sonucu kadınların ev kadını olması ve evde oturup çocuğunu yetiştirmesi durumu oldukça “normal”leştirilmiş, buna karşılık, kariyer sahibi bir kadının çocuğunun olmaması veya ona atfedilen ev içi “kadınlık görevleri”ni yerine getirmemesi “anormal” olarak nitelendirilmiştir.

Kadının vücut yapısı nedeniyle doğurgan olması da, anneliğin onun doğal görevi olduğu fikrinin yaygınlaşmasına katkıda bulunmuş ve kadınlara çocukluklarından itibaren doğurmak üzere dünyaya geldikleri fikri aşıl原因arak, bu deneyimin benzersizliğine vurgu yapılmıştır (Beauvoir, 1949/2010: 111-120). 70’lerden önce, çocuk doğurmak, evliliğin doğal bir sonucu olarak kabul edilirken, üreme hem bir içgüdü hem dini bir görev, hem de türün devamı için bir yükümlülük olmuş ve her normal kadının bunu arzuladığı varsayılmıştır (Badinter, 2010/2011: 17). Lakin bu varsayım ve kabullerin hepsi aslında farklı tarihsel dönemlerin siyasi, ekonomik ve dinsel koşullarına ve özellikle bu koşulları oluşturan dönemin iktidar anlayışına göre farklılık göstermiştir.

Örneğin feodal toplumlarda bir takım belirgin iktisadi nedenlerin etkisiyle, mülkiyet hakkını pekiştiren kadınlara erkeklerin malı gözüyle bakılıyor ve miras hakkının aktarımı açısından¹¹ bu kadınların namuslarını korumaları gerekiyordu. Aksi takdirde kadınlar para cezalarına çarptırılıyordu. Yoksullar arasındaysa, evlilik dışı doğumlar geçindirilmesi gereken analarla çocuklar anlamına geldiğinden, gebe kalan köylü kızları yüksek para cezalarına çarptırılıyordu (Rowbotham, 1992/2011: 21).

¹⁰ Pek çok toplumsal sistemde, çocuk doğurmak ve bunun kontrolü, soyun sürdürülmesi, miras aktarımı ve tek eşli evliliklerin devamı için olmazsa olmaz koşul olmuştur. Günümüzde hala etkisini sürdürmekte olan cinsiyetler arası ilişkiler ve cinsel kodların kaynakları tam da bu konuyla bağlantılıdır.

¹¹ Soylu ailelerin bekaretini yitirmiş kızları miras hakkından mahrum bırakılıyordu.

Benzer bir anlayışla, fakat bu sefer doğum oranının düşmesini engellemek için, Nazi Almanyası’nda 1933 yılında bekâr ve “evde kalmış” kızlara vergi cezası verilmiş, bunun yanında üreme artışına ilişkin olarak, evlenenlere evlilik kredileri yürürlüğe konmuş ve doğacak her çocuk için vergi indirimi öngörülmüştür. Bu dönemde, ayrıca gebeliği önleyici klinikler kapatılmış, kürtaja ağır cezalar getirilmiş, evlilik dışı çocuk sahibi olan erkeklerin bu davranışları zina olarak sayılmamaya başlanmış ve eşcinselliğe karşı kesin bir tavır alınarak, bu kişiler ordudan temizlenerek, kendilerine gözdağı verilmiştir (Millet, 1969/1987: 265-271).¹²

Görüldüğü üzere toplumsal cinsiyete dair söylemin üretilmesinde, şekillenmesinde ve buna dair kuralların ayrıntılarıyla belirlenmesinde üreme politikaları oldukça belirleyicidir. Foucault’nun da (1976/2012: 12) vurguladığı gibi: “üremeye yönelik düzenlenmeyen ya da onun tarafından çehresi değiştirilemeyen hiçbir şeyin ne yeri vardır ne yasası ne de söz hakkı.”

Tüm bunların yanında kadınların üreme işlevi her zaman olumlu özellikler yüklenerek konuşulmamıştır. Farklı tarihsel dönemlerin şartlarına bağlı olarak, örneğin Ortaçağ’da - kadınların akıl yoksunluklarına dayanak sağlama amacıyla- kadınların hayvanlar gibi üredikleri –yani onlara benzedikleri- söylenmiş ve bu bir küçümseme aracı olarak kullanılmış; nüfus artışına ihtiyaç duyulan herhangi bir dönemde de anneliğin sadece onların deneyimlediği “özel” bir deneyim olduğu söylenerek kadınlar kutsanmıştır.

Bu söylem, her kadının anne olmasını normalleştirirken olmayanları da anormalleştirerek toplumun dışına atar. Kadınlar bu nedenle kendilerini aşırı baskı altında hissederek, psikiyatrik desteğe başvurabilirler. Dahası toplum baskısı sonucu veya kendi istekleri dışında çocuk sahibi olan kadınlar, tıbben “posttravmatik stress” olarak tanımlanan psikolojik bir “hastalık” geçirebilir ve böyle bir “hastalık” geçirdikleri için de ikinci bir toplumsal dışlamaya maruz kalabilirler.

¹² Nazi Almanyası’nın artan asker ihtiyacının, militarist yapısının ve kadına bakış açısının etkisiyle oluşturulan bu üreme politikaları günümüzün “demokratik, insan haklarına saygılı” olduğunu ileri süren toplumlarında da halen uygulanmaktadır.

Fakat kadınlara yüklenen annelik nosyonu ve annelik arzusu ne sabittir, ne de evrenseldir. Çoğu zaman duygusal veya normatif nedenlere dayanan çocuk yapma ediminde aile, arkadaş çevresi ve toplumun baskısı yoğundur. Fakat bunun gibi pek çok unsura rağmen kimi kadınlar çocuk ister, kimileri istemez. Seçme şansı ve buna yönelik bir bilinç geliştikçe bu konuda farklı görüşler ortaya atılmıştır. Özellikle çalışan kadınlar çocuk sahibi olmanın kariyerlerini nasıl etkileyeceği konusunda endişe duymuşlardır. Zira dünyaya bir çocuk getirmek, uzun süreli bir taahhüt ve kendi arzularını bir kenara bırakarak, ona öncelik verilmesini gerektiren bir görev bilincidir. (Badinter, 2010/2011: 17- 20).

1920'lerden beri çeşitli nedenlerle çocuk sahibi olmak istemeyen kadınlar, pek çok ülkede - Fransa, Belçika, İtalya ve Almanya gibi- kürtaj hakkı talebinde bulunmuşlar, cinsellikle doğurganlığın birbirinden ayrılması gerektiğini söylemişlerdir. Buna karşı yöneticilerin tepkisi ise doğum kontrolünü yasaklamak ve isteyerek yapılan düşüklere uygulanan cezaları artırmak olmuştur (Michel, 1979/1984: 73).¹³

Buna karşılık, erkek iktidarın görmezden gelme, dikkate almama tutumuna meydan okuyan kadınlar kürtaj yasalarına yönelik kitlesel eylem, gösteri, kampanya ve mitingler düzenlemiş¹⁴ ve 1970'lerin başlarında kürtaj yasalarına dair bir takım reformlar elde etmişlerdir. Fakat yasal ve politik amaçlara ulaşılması birinci dalga feminist harekette olduğu gibi bir sönümlenmeye değil, kadınların daha fazla örgütlenmesine yol açmıştır. Birinci dalga feminizmin kamusal meselelerinin tersine, ikinci dalga feminist hareketin, özel alanla ilgili konuları merkezine almasının nedeni ikinci dalga feministlerin kadınların ikincilleştirilmesinin esas alanı olarak aileyi görmeleri ve birinci dalganın siyaset, istihdam ve eğitim alanlarındaki eşitlik taleplerinin, "özel alan"daki ayrımcılık kalkmadığı sürece gerçekleşmeyeceğini düşünmelerindendir (Bora, 2012: 40). Bu doğrultuda, dönemin feministleri, başta aile kurumu olmak üzere, cinsel ilişkileri, regl deneyimlerini, hamilelik ve çocuk bakımı gibi kendi bedenleriyle olan ilişki ve bilgi eksiklikleri gibi konularda açıkça konuşarak, deneyimlerini

¹³ Zira kürtaj, her tarihsel dönemde, toplumun büyük çoğunluğunda, değinilmemesi gereken iğrenç bir konu olarak ele alınmıştır. Halbuki çocuk doğuran kadınlara, çocuk aldırarak kadın çoğu zaman aynı kadındır (Beauvoir, 1949/2010: 111-115).

¹⁴ Siyasal hareketlilik ABD, İngiltere, Fransa, Batı Almanya, İtalya ve İspanya gibi ülkelerde gerçekleştirilmiştir. Bu kampanyalardan bir tanesi Fransa'da gerçekleştirilen kendini ihbar etmedir. 1971 yılında, *Nouvel Observateur* dergisinde, ünlü kadınlar kürtaj olduklarına dair bildiriye imza atmışlardır (Mies, 1998/2011: 71-72).

paylaşarak özel alanı toplumsallaştırmaya ve politikleştirmeye başlamışlar, burjuva toplumunun özel-kamu ayırımına meydan okuyarak, “özel alan politiktir” mottosuyla hareket etmişlerdir (Mies, 1998/2011: 71).

Bu özel alanın konularından biri olan cinsellik, akıl-beden ikiliğinde, aklın hükmetmesi ve kontrol altına alması gereken sabit bir biyolojik olgu olarak kabul edilmiştir. Kadınların “doğa”ları gereği bedenle özdeş kalmaları doğal/normale kabul edilirken, erkeklerin kendilerini aşağı çeken bu maddesel veriyi aşması gerekliliği doğmuştur. Üreme yetisi olan kadın bedeninin “gizemi” erkeklerde korku ve paniğe neden olmuş ve bu duygular erkek söyleminde tiksinti olarak tezahür etmiştir.¹⁵ Bu söylemlerin oldukça baskın ve güçlü olmaları, feministlerin bedeni teorileştirmekten uzun süre kaçınmalarına neden olmuştur (Berkday, 2009a: 58-59).

Kristeva’ya göre birinci dalgadaki feministlerin eşitlik söylemi cinsel farklar konusunda da aynılık iddialarına neden olmuş ve farklılığı eşitlemeye çalışmışlardır. Ancak ikinci dalgadaki pek çok feminist farklılığı esas alarak, kadın olmanın değerlerini ön plana çıkarmış ve annelik ögesini baş tacı etmişlerdir (akt. Durudoğan, 2009).

Bu doğrultuda 1970’lerde kadınların biyolojik deneyimini öne çıkaran yeni bir feminizm doğmuştur. Bu feministler regleryi, hamileliği ve doğumu kutsamıştır. Anneliği kadınların yaşamlarında bin yıllık baskının kaynağı olan ikincil bir olgudan ibaret olarak gören Beauvoir’ın tersine, bu feministler anneliğin daha insani ve dürüst bir toplumun temelini oluşturabilecek bir kadınlık deneyimi olarak imlemişlerdir (Badinter, 2010/2011: 61-63).¹⁶

Fakat bu tutum hem kadın ve erkek bedenlerinin evrenselleştirilip mutlaklaştırılması, hem de kadınların ezilmesini meşrulaştırmaya yarayan biyolojik özcülüğü pekiştirme tehlikesi taşır. Biyolojik özcülük, cinsiyetin tarihsel ve toplumsal/kültürel olarak inşa edildiğini reddettiği gibi, biyolojik bedenlerin nasıl işlediğine dair bilimsel yorumları da basitleştirir. Belirli insan

¹⁵ Erkeklerin hem üreme süreçlerini anlayamamaları (veya bundan mahrum olmaları) hem de kadınları cinsel anlamda doymak bilmez bulmaları onlarda büyük korkuya neden olmuştur (Rowbotham, 1992/2011: 25). Dolayısıyla kadınların, yüzyıllarca, korku ve tiksinti duygularıyla anılan şeytanla özdeşleştirilmesi şaşırtıcı değildir.

¹⁶ Günümüzde erkeklerin ataerkil tutumlarına, kadına yönelik şiddetlerinin kınanmasına verilen “onu da bir kadın yetiştirdi sonuçta” refleksinin altında bu varsayımlar yatıyor olabilir mi?

gruplarını tanımlamak için genelleştirir ve böylece toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ya da ırk ile bağlantılandırılan farklılıklar, biyoloji ile temellendirilerek sabitlenir. Böylece erkek saldırganlığı ve tahakkümünün erkek hormonlarına bağlı olduğu ya da kadınların veya siyahların biyolojisinin onları bazı işler için uygunsuz kıldığını savunulabilir bir duruma getirir (Berkday, 2009a).

Kristeva ne birinci dalgadaki feministlerin dâhil olmak istedikleri eşitlik söyleminin ne de ikinci dalgadaki feministlerin vücut ve hislere yaptıkları vurgunun göz ardı edilebileceğini söyler. Yapılması gereken, bu iki boyutun her tekil kadının içinde bulunduğu tekil duruma özel ifadelerini bulmaktır.

Kadınların oluşturduğu bir topluluktan bahsedebiliriz, ama esas önemli olan, bu topluluğun *kitle* şeklinde mütalaa edilmemesi. Bu topluluk tek tek özgün kadınlardan oluşmalı. Ve bu dönemde feminizmi tehdit eden en büyük tehlike *sürü* şeklinde feminizm yapma dürtüsüdür. Topyekûn feminizm yapma ilk başlarda gerekli bir durumdu. Zira kadınlar ‘kürtaj hakkı istiyoruz’, ‘mahrum edildiğimiz sosyal hakları istiyoruz’ diye bağırarak seslerini duyurmaya çalışıyorlardı. Fakat *biz* kelimesi gittikçe sorunlu bir hale geliyor. Biz değil *benler*’den bahsetmeliyiz. Bizi kendi dilimizi bulmaya yönelten bu bakış açısı olmalı (akt. Durudoğan, 2009).

Bireyler bazında olduğu gibi toplumsal ve kültürel düzeylerde de genellemelere gitmekten kaçınmak gerekmektedir. Batı toplumundaki egemen ideoloji, cinselliğin doğal, içkin ve içgüdüsel olduğunu savunur ve cinselliğin bir tarihi olduğunu kabul etmez. Oysa tarihsel araştırmalar, cinsel davranış ve ona atfedilen anlamların değişim içinde olduğunu ve toplumsal olarak inşa edildiğini ortaya koyar. Bu anlamlar kültürlerarası farklar da içerebilir. “Doğal” beden tarihsel ve kültürel bir bağlamda anlam kazanır. Bir bağlamda cinsel sayılan bir edim, başka bir bağlamda öyle kabul edilmeyebilir (Berkday, 2009a).

18. yüzyıldan itibaren cinselliğe ilişkin söylemler gittikçe çoğalmıştır. Cinselliğin daha çok sözünün edilmesi için kurumsal –iktidarlar- bir kışkırtma başlamıştır. Hristiyan toplumlarda günah çıkarma pratiği kişilerin özel yaşamlarına dair her ayrıntıyı paylaşmalarını sağlayan ve iktidarların bu konudaki tüm gizleri öğrenmelerine ve arzuyu denetlemelerine yol açan bir edimdir. 19. yüzyılda günah çıkarmanın yerini psikiyatristlere itiraflarda bulunmak alacaktır (Foucault, 1976/2012: 20-54). Cinselliğin tıbbın kontrolü altına girmesi, onun ilahi bir korku

unsuru olmaktan çıkarak, yaşam ve hastalıkla ilişkilendirilmesine neden olmuştur. Cinsel sapkınlıkların ileriki kuşaklarda yaratacağı bozukluklara odaklanılmıştır. Tıbbi kuram bilimsel olarak yetersiz ve aşırı derecede ahlaklılaştırıcı bir hale gelmiş ve bu bütünün dağılım düzeni geniş ve yerleşimi derin olmuştur (Foucault, 1976/2012: 86-87). Tıp normal olan ile normal olmayan ayrımını keskinleştirmiş, normlara uymayan kişiler hasta olarak kabul edilmiştir.

Doğru yoldan sapmış anormal cinselliğin taşıyıcıları sinirli kadın, frijit sevgili, duygusuz ve katletme saplantılarına sahip ana, iktidarsız, sadist, sapkın koca, histerik ya da nörastenik kız, erken gelişmiş ve tükenmiş çocuk, evlenmeyi reddeden ya da evliyse karısını ihmal eden genç eşcinsel erkektir (Foucault, 1976/2012: 81). Görüldüğü gibi anormal cinselliğin taşıyıcılarının büyük çoğunluğu üreme “sorunu” olan veya üreme sonrası ilişkileri “sağlıklı” yürütemeyen kişilerdir.

Günümüzde ise cinsellik konusundaki tartışmalar pornografi, sado-mazohizm ve cinselliğin kendisi hakkındadır. Kimi kadınlar cinsel yaşam üzerindeki kısıtlamaları eleştirip, her iki cinsiyet için de cinsel özgürlük talep ederken; kimileri de cinsellik alanındaki özgürleşimin erkek ayrıcalıklarının genişlemesinden başka bir sonucu olmayacağını savunmaktadır (Berktaş, 2009a). Nitekim cinselliğin sadece bir özel alan sorunsalı olmaması; toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasi pek çok alana yayılmış olması ve bu alanlarla ilintili olarak yapılanması, analizini ve bireylerin bu konuda bütünlüklü bir tutum geliştirmesini de oldukça zorlaştırmaktadır.

Batı’da feminist hareketin gelişiminde, farklı tarihsel dönemlerde farklı sorunlar öne çıkmış, bu sorunlara yaklaşım tarzları da yine bulunulan dönemin koşulları ve değişen zihniyet yapılarının etkisiyle şekillenmiştir. Türkiye’de de benzer bir gelişim süreci yaşanmış, ancak modernleşmenin daha geç bir tarihte başlaması, farklı tarihsel, toplumsal ve kültürel etkiler nedeniyle, dönemsel bir ortaklık yaşanmamıştır. Ancak yine de kadınların sorunları, baskılanışlarının nedenlerinin ortaklığı nedeniyle, feminist politikaların temaları pek çok noktada benzerlik göstermiştir.

3. TÜRKİYEDE KADINLARIN HAK MÜCADELESİ VE FEMİNİST HAREKETİN GELİŞİMİ

3.1. Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Döneminde Kadınların Toplumsal Konumuna İlişkin Tartışmalar

3.1.1. Modernleşmeci erkeklerin kadınlara ilişkin düşünceleri

Osmanlı'nın klasik dönemi, kadınların sosyal ve özel hayatlarının her ayrıntısının fermanlarla belirlendiği bir dönemdir. Bu nedenle Tanzimat dönemine kadar Osmanlı kadınları kendi haklarını savunabilecek bir platformdan mahrum olmuşlar, Tanzimat'la birlikte görece özgürleşen ortamda kadınlar hakları için seslerini yükseltmeye başlamıştır (Deniz, 2009). Fakat Osmanlı ve Cumhuriyet'in erken dönemlerinde feminist kadınlar, Batıda da olduğu gibi modernleşmeci erkeklerin desteklerine ihtiyaç duymuşlardır. Bunun altında yatan neden, ekonomik, hukuksal ve siyasi iktidarın tümüyle erkeklerin elinde olması ve onların kadınları desteklemediği bir ortamda, kadınların sözlerinin pek de ciddiye alınmamasıdır (Berktaş, 2012: 90).

Türkiye'nin erken modernleşme döneminde (19. yüzyıl ortasından 20. yüzyıl ortasına) kurucu seçkinler, yeni toplumsal düzenin oluşumunda ideal toplum, modern aile, güçlü devlet, modern kadın-erkek ilişkisi gibi konulardaki görüşlerini dile getirirken, bunu genellikle kadın üzerinden yapmışlardır (Sancar, 2013: 83-85). Batılılaşmanın ölçütleri kadınların mahremiyeti ve cinsiyetler arası ilişkiler üzerinden kurulmaya çalışılmış ve 'modern reformcu erkekler' için reformların, ilerlemenin, Batılılaşmanın simgesi ideal kadın imajı olmuştur. Bu doğrultuda kadınların kurtuluşuyla ulusun ilerlemesi eş değer görülmüştür (Göle, 2005: 56-75).

Tanzimat döneminden itibaren, saltanat sistemine karşıtlık en çok Osmanlı aile tarzına yönelik eleştirilerde kendini göstermiştir. Aile ve devlet arasında kurulan özdeşlik bu tarihlerden başlamıştır. Tanzimat ve II. Meşrutiyet dönemlerinde modernleşmeye dair aile ve kadın modelleri üzerinden yapılan tartışmalarda İslamcılar, Batıcılar ve Türkçüler farklı

görüşler öne sürmüşler ve bu tartışmalar İslam'ın kadın üzerindeki etkisi üzerinden yürütülmüştür (Sancar, 2013: 86).

Reformcu erkeklerin ilk gazete yazıları 1870'lerde başlamıştır. Dönemi en çok etkileyen yazarlardan olan Namık Kemal yazılarında kadınları baskı altında tutan baba ve kocaları gardiyan diye nitelendirerek, kadınların sosyal yaşama girmesinin hem iyi yetişmiş çocuklar hem de topluma yararlı bireyler anlamına geldiğini söylemiştir. Kemal, “kadınlar sadece eğlence, müzik ve mücevherlerden anlayanlar olarak görülmüştü. Onlar da ‘biz’den farklı değildir, öyleyse, çaba ve çalışmalardan neden mahrum bırakılsınlar” demiştir (Kurtoğlu'ndan akt. Sancar, 2013: 85-86).

20. yüzyıl başlarında Batılılaşma yanlılarının bir kısmı İslam'ın kadınlar üzerindeki baskı ve yasaklamalarının kadınları geri bıraktığını vurgulamış, bir kısmı da geriliğin sebebinin dinden değil, sosyal şartlar ve tutucu alışkanlıklardan kaynaklandığını belirtmiştir (Sancar, 2013: 86–87). Örneğin Batılıcıların önde gelen isimlerinden Selaheddin Asım, Türk kadınının dini baskılar yüzünden geri kaldığını, doğal niteliklerinden çoğunu yitirdiğini ve yozlaştığını ileri sürmüşken (Caporal, 1999: 90); kadın meselesine doğrudan dine karşı tavır almadan yaklaşan Rıza Tevfik ise İslamiyet'in kadınlara esas haklarını sağladığını ancak yabancı ülkelerin etkisi ve toplumsal koşullar nedeniyle İslam'a uygun düşmeyen bir takım kuralların yerleştiğini belirtmiştir (Kurnaz, 2011: 135).

Kadınların geri kalmışlığının çözümüne yönelik genel tavır ise kadınların eğitilmesi ve bunun ardından sosyal yaşama katılmaları olmuştur. Batıcılar tek eşli evlilik, erkeğe ve kadına eşit boşanma ve eğitim hakkından yana tavır almışlar, ancak bu hakların kadınların eğitilmesinden sonra tanınmasını, aksi takdirde bunu sürdüremeyeceklerini düşünmüşlerdir (Sancar, 2013: 86-90).

İslamcı erkekler kadın haklarını İslami ölçütlerle değerlendirmiş ve asıl İslam ile yaşanan İslam'ın birbirinden ayrılması gerektiğini belirtmişlerdir. Asıl İslam'da kadının eğitime ve eşitliğine imkan verildiğini, ancak kültürel etkilerle bu kuralların değişime uğradığını

söylemişlerdir.¹⁷ Kadınların İslami ölçütlerle eğitilmesi ve sosyal hayata yerleştirilmesi gerektiğini belirten İslamcılar, kadınların ev dışında çalışmasına kesinlikle sıcak bakmamışlardır. Kadınların ev ve analık vazifelerinde aksaklıklar oluşturmadıkları sürece kendi cemiyetlerinde konferans verip dinleyebileceklerini belirtmişlerdir. İslamcılar modernleşme sürecinde Batıcılarla eğitim, tek eşlilik gibi konularda kısıtlı da olsa belli ortak noktalarda buluşmuşlar, ancak karşıtlıklarını örtünme üzerinden kurmuşlardır. İslamcılarının önde gelen isimlerinden Mehmet Akif Ersoy kadınların "açılıp saçılmalarını" şekli bir Batı taklitçiliği olarak nitelendirmiştir (Kurnaz, 1991: 62-65).

Türkçüler ise, 1912 yılından itibaren *Türk Yurdu* dergisi ve Türk Ocağı teşkilatları etrafında toplanarak Türk Kadını ve Türk Ailesi'nin nasıl olması gerektiğini kadınlı-erkekli toplantılar, konferanslar düzenleyerek tartışmışlardır. Ziya Gökalp, Ahmet Ağaoğlu, Mehmet Emin, Hamdullah Suphi, Yusuf Akçora, Halide Edip'in temsilcisi olduğu Türkçülük ideolojisine göre vatan ve memleketin işleri ile ilgili olarak kadınlarla erkeklerin her yerde yan yana olması gerektiğini savunmuşlardır. Asıl İslam'a yönelmeyi salık veren İslamcılar gibi, Türkçüler ve önemli temsilcilerinden Ziya Gökalp de köken söylemine yönelerek Türk kadının İran, Arap ve Bizans tesirlerinden arındırılıp kadın ve erkeğin siyasi, askeri ve hukuki bütün işlerde eşit olduğu eski Türk medeniyetine inilerek kurtarılması gerektiğini belirtmiştir (Kurnaz, 2011: 139-140).

3.1.2. Dönemin kadın dergileri, kadın dernekleri ve feminist düşüncenin filizlenmesi

Batıda da olduğu gibi, Osmanlı-Türk modernleşmesinin farklı aşamalarında farklı roller üstlenen kadınlara modernleşme tarihini yazan kaynaklarda yer verilmemiştir. Yakın tarihte yapılan feminist tarih çalışmaları ile bu konu hakkında ilginç veriler ortaya çıkmıştır (Sancar, 2013: 112).

Feminist tarih çalışmalarından önce Türkiye'de kadın haklarıyla ilgili düzenlemelerin ilk kez Cumhuriyet'le birlikte yapıldığı, kadınların bu konuda hiçbir mücadelede bulunmadığı ve bu

¹⁷ Asıl İslam-yaşanan İslam ayrımı hakkında kimi İslamcılar toplumsal etkiler ile örf ve adetlerin asıl İslam'ın yanlış anlaşılmasına neden olduğunu söylerken, Ebüzziya Tevfik gibi düşünürler ise bu tip bozulmaların ne haklar ne de örf ve adetlerle alakası olmadığını, sorunun bazı kişilerin üstüne vazife olmayan şeylere karışıp, hoşnut olmadığı durumları dini kılıf uydurarak eleştirmesinden kaynaklandığını belirtir (Türesay, 2001: 17).

nedenle de kendilerine verilen hakların kıymetini bilemedikleri ön kabulü geçerli olmuştur (Çakır, 2013: 21). Günümüzde de geniş çevrelerce hala bu ön yargı geçerli olmakla birlikte Osmanlı'dan itibaren Türkiye'deki kadınlar içinde bulundukları dönemin koşullarına göre haklarını savunmuşlardır. Osmanlı döneminde kadınlar dernekler kurarak, dergiler çıkararak, çeşitli toplantılar düzenleyerek bir “kamusal alan” yaratılmasına ve genişletilmesine katkıda bulunmuşlardır (Berktaş, 2009b: 351).

Kadınların kendilerini ifade etmeleri ilk kez basın kanalıyla gerçekleşmiştir. Kadın dergileri pek çok kesimden kadının yazma ürkekliğini, çekimserliğini gidermede, taleplerini iletmede önemli bir rol üstlenmiştir. Yayın tarihi açısından ilk kadın dergisi 1869 yılında çıkarılan *Terakki-i Muhadderat*'tır. Dergide içerik ve ifade bakımından kadının eşitsiz konumunu eleştiren, çoğu başlıksız, kadın mektupları önemli yer tutmuştur. Kadınlar mektuplarını kendi isimleriyle değil, çeşitli mahlaslarla (genellikle ilk isim) göndermişlerdir. 1883 yılında çıkmaya başlayan *İnsaniyet* dergisine “Mektepli Kız” adlı imzayla gönderilen bir mektupta, kadın dergilerinde kadınların yazılarına öncelik verilmesi istenmiş, kadınların yazılarını yayımlatmada güçlükler çektikleri belirtilmiş, önemsenmedikleri, hatta bu nedenle erkek imzası kullanmak zorunda kaldıklarından bahsedilmiştir (Çakır, 2013: 59-64).

1886 yılında, sahibi ve tüm yazarları kadın olan ilk dergi *Şüfufezar*, 1887 yılında da edebiyatçı kadınlara ilk kez rastlanan *Mürüvvet* yayınlanmıştır (Çakır, 2013: 64-66). Osmanlı döneminde kırka yakın dergi çıkarılmış, ancak çoğunun ömrü uzun olmamıştır. Arşivlerden anlaşıldığı kadarıyla 1885-1908 arası dönemde 10 adet, 1909-1923 arası ise 22 adet kadın dergisi çıkmış, *Hanımlara Mahsus Gazete* 13 yıl; *Kadınlar Dünyası* ise 8 yıl aralıksız yayın yapabilmeyi başarmıştır (Sancar, 2013: 94-95).

1895'te yayın hayatına giren *Hanımlara Mahsus Gazete*'nin başyazarı ve yazı kadrosunun çoğunluğunu kadınlar oluşturmuştur. Yazı kadrosunda Fatma Aliye, Şair Leyla ve Emine Semiye gibi dönemin yazın yaşamında belli bir yere sahip kadınlar yer almıştır. Derginin ilk sayısında, yayın amaçlarının “nesil yetiştiriciliği” rollerinden ötürü kadınların geliştirilmesi, yükseltilmesi gerektiği vurgulanarak; kadının içinde bulunduğu durum ile toplum arasında bağlantı kurulmuştur. Bir diğer amaçları da entelektüel Türk kadınlarını ve eserlerini

tanıtmak, dünyadaki kadınlarla ilgili çeşitli bilgiler ve olayları aktararak kadınların birbirlerinden haberdar olmalarını sağlamak olmuştur (Çakır, 2013: 66-67).

Hanımlara Mahsus Gazete'yi çıkaran Fatma Aliye yazılarında İslam dinine atıflar yaparak kadın hakları savunusu yapmıştır. Gerçek İslami yaşamın ne olduğunu gündeme getiren ve aslında İslam dininde kadının yerinin Batı kadınlarından daha iyi olduğunu ileri süren Aliye, bunun üzerine *Nisvan-ı İslam* adlı eserinde kadın haklarını İslam hukukuna göre ele almış ve kitap Arapça, İngilizce ve Fransızca'ya çevrilmiştir. Fatma Aliye ayrıca çeşitli kadın İslam bilginlerinin biyografilerini geçmişten kendi gününe taşıyarak, modern kavramların muhafazakar çevrelere yeniden sunumunu sağlamıştır (Toska, 1998). Kadınların gelişimine en büyük engelin erkekler olduğunu söyleyen Fatma Aliye, bilim ve sanat kapılarının kadınlara kapatılması konusunda Amerika ve Avrupa'daki erkeklerin de Osmanlı erkekleri gibi düşündüklerini ve davrandıklarını belirtmiştir (Çakır, 2013: 69).

Bir diğer uzun soluklu -yedi yıl çıkan- dergi olan *Kadınlar Dünyası*'nın bütün yazarları kadınlar da oluşmuştur. Ulviye Mevlan'ın çıkardığı dergi, kadınlar için yeni bir dünya yaratmayı hedeflemiştir. Her kesimden kadının sesini duyurmasına olanak vermeye çalışan *Kadınlar Dünyası* din, ırk, köken gibi meşrulaştırıcı referanslara başvurmada doğrudan kadın hakları savunusu yapmaya çalıştığı için genellikle feminist olarak nitelendirilmiştir. Derginin yayın çizgisi ve Ulviye Mevlan'ın yazıları radikal bulunduğu için dergi, dönemin yükselen milliyetçi ve Türkçü ideolojisi yandaşlarının tepkisini çekmiştir (Sancar, 2013: 103-104).

Yeni Osmanlılık ve ardından ortaya çıkan Türkçülük hareketinin güçlenmesiyle kadın hakları söyleminin merkezine milliyetçilik yerleşmeye başlamıştır. 1919 yılında çıkmaya başlayan ve on yedi sayı yayımlanan *Büyük Mecmua* dergisi iki dünya savaşı arasında yayın yapmış, Türkçülük ve milliyetçiliğe yeni bir yorum getirerek Cumhuriyet milliyetçiliği anlayışını benimsemiştir. Dergide "Türk Feminizmi" önemli bir yer tutmuş ve sözcülüğünü de Sabiha (Zekeriya) Sertel yapmıştır.¹⁸ Derginin hemen her sayısında kadınların toplumsal konumu,

¹⁸ Sertel'in düşünsel olarak iki dönemi olduğu söylenmektedir. Birinci dönemi 1919 yılında *Büyük Mecmua* dergisinde modernleşme ve Batılılaşma çerçevesinde kadın haklarını savunduğu ve Kemalist olarak adlandırıldığı dönem, ikincisi ise 1923 sonrasında *Resimli Ay* dergisi ve *Cumhuriyet* gazetesinde yazılarının çıktığı ve Marksist olarak adlandırıldığı dönemdir (Sancar, 2013: 105-106).

kadın haklarıyla ilgili dünyadaki gelişmeler hakkında haberler yer almış, Sertel de bu konudaki görüşlerini bildirmiştir (Toprak, 1998).

Kadın dergilerinde yazarlar bireysel taleplerini ve görüşlerini kamuoyuna iletirken; kadın dernekleri farklı talep ve görüşleri örgütlü bir şekilde kamuoyuyla buluşmuştur. Serpil Çakır(2013: 87), kadın dergilerini yardım; eğitim yoluyla meslek kazandırmayı amaçlayan; kültür amaçlı; ülke sorunlarına çözüm arayan; ülke savunmasına yönelik; farklı etnik gruplardan kadınların sorunlarına çözüm arayan; siyasal amaçlı; feminist ve siyasal partilerin kadın dernekleri olarak gruplandırmıştır.

Kadınlar ilk kez yardım derneklerinde bir araya gelerek örgütlenmişlerdir. Savaş zamanında kimsesiz kalan kadın ve çocuklara, asker ailelerine yardımlarda bulunmaya çalışan bu dernekler, kermesler düzenlemiş, piyangolar organize etmiş, eşya toplayıp satarak elde edilen gelirleri ihtiyaç sahiplerine ulaştırmıştır. II. Meşrutiyetten sonra kurulmaya başlanan eğitim ve meslek kazandırma dernekleri ise okullar açmayı, kız okullarındaki eksiklikleri tamamlamayı, yetim ve yoksul kız öğrencilere yardım etmeyi, mesleki eğitim kursları düzenlemeyi hedeflemiş, bu doğrultuda girişimlerde bulunmuşlardır. Kültürel amaçlı dernekler de dershaneler açarak kadınların fikren gelişimine katkıda bulunmayı amaçlamış, kadınlara dil eğitimi vermeye yönelik faaliyetlerde bulunmuşlardır. Siyasal partilerin kadın dernekleri de konferanslar düzenleyerek politik görüş alışverişlerine katkı sunmuşlardır (Çakır; 2013: 87-107).

Serpil Çakır, II. Meşrutiyet Dönemi'ndeki kadın dernekleri içinde, feminist olarak nitelendirilebilecek belki de tek derneğin, *Kadınlar Dünyası* dergisini çıkaran, Osmanlı Müdaafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti olduğunu söyler. 1913 yılında kurulan dernekte Mezhep ayrımı olmaksızın her Osmanlı kadını asli, "ecnebi" kadınlar da yardımcı üye olarak kabul edilmiştir. Dernek kendini kamuoyuna duyurmak için dergiyi kullanmış ve harekete destek veren kadınların sözcülüğünü üstlenmiştir. Kadını kuşatan geleneklere, kısıtlamalara, kadın-erkek eşitsizliğine, hukuksuzluğa, eğitimsizliğe karşı mücadele veren Müdaafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti, kadınların siyaset dâhil her alanda başarılı olabilecek yetenekte olduğunu, erkeklerden aşağı kalır bir yönleri olmadığını söylemiştir (Çakır; 2013: 107).

3.1.3. Kadınlar ve erkeklerin “yeni kadın”ı inşası

Osmanlı Devleti’nden Türkiye Cumhuriyeti’ne geçiş aşamasında, inşa edilmekte olan ulus devletin tutarlılığı ve güçlü kılınması için toplumsal yaşamın her alanında ayrıntılı düzenlemeler yapılmıştır. Daha önce de değinildiği gibi modernleşmenin göstergesi olarak kadın seçilmiş ve bu kadının hem Batılı hem de geleneksel değerleri taşıyıcısı olması gerektiği düşüncesi kadın bedenine yönelik özel düzenlemeleri getirmiştir.

Kılık kıyafet düzenlemeleri

Bu dönemde kadınlarla ilgili her konu, modernleşme süreciyle ilgisi bağlamında ele alınmıştır. Eski yaşam tarzının bir kenara bırakılarak modernleşmenin her alanda yerleştirilmeye çalışılması, kadınlar hakkında sonu gelmez tartışmalarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Hem erkek hem de kadın yazarlar ve dernekler giyim kuşamdan çocuk terbiyesine, sofrada adabından okunacak kitaplara kadar yaşamın her alanında kadınları yeniden şekillendirilme gayretinde olmuştur.¹⁹ “Yeni kadın”ın yaratılması sürecinde güzellik, moda estetik ve tüketim gibi meseleler de dergilerde oldukça fazla yer almıştır (Toska, 1998; Akşit, 2010)

Dernekler bazında ilk kez Osmanlı Müdaafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti’nin programında kadının ev dışında giydiği kıyafetlerin düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. Sade, süsten uzak, iş görebilmeye engel olmayan milli bir kıyafet oluşturmayı ve bunu hükümete sunmayı kararlaştırmışlardır (Çakır; 2013: 109). Dergilerde kadınların giyimleriyle ilgili “telebbüs” (giyinme) ile tesettür (örtünme) kavgaları ortaya çıkmıştır. Tesettür yanlıları telebbüşçüleri ahlaksızlıkla suçlamışlar; telebbüs yanlıları ise modern giyime geleneklere ve dine aykırı olduğu için karşı çıkan tesettürcüleri, kara tehlike olarak nitelendirmişlerdir (Toprak, 1998). *Kadro* dergisinde ‘sol Kemalist’ siyasetin temellerini atmış olan Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) yazılarında kadınların fazla süslenmemeleri, başka milletlerin kadınlarına özenmemeleri gerektiğini söylemiştir (Sancar, 2013: 114).

¹⁹ Bu konuda öne çıkan yayınlardan biri Yedigün Dergisi’dir. 1933-1950 yıllarında yayınlanan ve dönemin en çok satan magazin dergisi olan Yedigün’de erkek yazarlar kadınlara ideal eş ve anne olmanın yollarını oldukça ayrıntılı bir şekilde ve kendi çıkarlarını ön planda tutarak “öğretirler” (Saygılıgil, 2001).

Yakup Kadri'nin görüşleri dönemin, kadına yönelik, egemen bakış açısını yansıtır. Buna göre kadınlar iffet ve faziletlerini koruyacak böylece kamusal alana çıkışın getireceği “toplumsal bozulmanın” önüne geçilecektir.²⁰ Bu doğrultuda kadın hem İslami kalıpların dışında laik/medeni olana yakın olacak, hem de milli olanın sınırları içerisinde kalarak, Batı kadını kadar cüretkar olmayacaktır (Özman ve Bulut, 2003). *Tercüman-ı Hakikat* gazetesini çıkaran ve Batılı olmayan modern bir Osmanlı kültürü yaratmayı isteyen Ahmet Mithat Efendi de, Yakup Kadri gibi kadınların Batılı değerlerden uzak durmalarını uygun görmüş ve bu doğrultuda bir yandan kadınlara daha fazla fırsat tanınmasını savunurken bir yandan da Osmanlı aile yaşamında ataerkil yapının sürmesini, yani kadınların örtünmesini ve İslami koşullara göre yaşamalarını salık vermiştir (Findley, 1998/1999).

Böylece “yeni kadın” imgesi yaratılırken kadınlar yalnızca Batılı anlamda kadınsılıktan arındırılmakla kalınmamış, Doğulu anlamda da cinselliklerinden “kurtarılmışlardır” (Durakbaşı, 1988). Kamusal alana katılan ve güçlü olan kadınlar, bu erkek dünyasında kendilerine bir yer edinebilmek için, “cinsiyetsiz” kimliklerini kabullenmişlerdir (Kandiyoti, 2011: 84). Bu dönemde akıldan yoksun olmaları savıyla özel alana kapatılan kadınlar için, rüştünü ispat etme isteği o kadar güçlü olmuştur ki, kadınlıklarını sorgulamak veya kamusal yaşamda kadınlık kimlikleriyle var olmak gibi düşünceler dönemin şartlarında çok elzem olmamıştır.

Eğitim Çalışma Yaşamı ve Milli Aile

Tanzimat ve Cumhuriyetin erken dönemlerinde, daha önce de değinildiği gibi, kadınların eğitim haklarına ilişkin de epey tartışma yürütülmüştür. Tanzimat öncesi Osmanlı'da kadınlar sadece mekteb-i sıbyan'larda din eğitimi görebilmiş, yüksek eğitim veren medreselere gidememişlerdir. Tanzimat Dönemi'nde ilköğretimin kız ve erkek çocuklara parasız ve zorunlu olmasına ve ortaokulların kurulmasına yönelik bir reform planı yapılmış olsa da bu reformlar başarıya ulaşamamıştır. 1842'de yetiştirilmek üzere birkaç kadının tıp okulunda dersleri izlemesine izin verilmiş; 1865'te de yetim kız çocuklarının eğitimi amaçlayan meslek mektebi açılarak, burada kızlara dikiş ve dokuma öğretilmiştir. Ancak bu değişiklikler,

²⁰ Nitekim 1925 yılında çıkarılan Kılık Kıyafet Kanunu'nda erkeklere geleneksel kıyafetler yasaklanırken, kadınların peçe ve çarşaflarıyla ilgili bir düzenleme yapılmamıştır (Sancar, 2013: 106–107).

yerleşememiş, kadınların eğitimi dinsel öğretimle on yaş ile sınırlı tutulmaya çalışılmıştır (Caporal, 1999: 103-104).

1908 devriminden sonra kadınların eğitilmesi konusu zihinleri epey meşgul etmiştir. Batılılaşma yanlısı olanlar eğitimin dinle sınırlı olmasını eleştirmiş ve bu sistemin ilerlemeye engel olduğunu söylemişler; İslamcılar Batılılaşma yanlıılarını “İslamın mezar kazıcıları” olarak nitelendirerek, geleneksel eğitimi değiştirmenin ahlakın çöküşüne yol açacağını ileri sürmüşler; Türkçüler ise öğretim sisteminde birliğin sağlanmasını isteyerek, birisi modern düşüncelere açık, diğeri geçmişe bağlı iki insan tipinin olmasını üzüntüyle karşılamışlardır (Caporal, 1999: 104-110). Uzun tartışmalar sonucu, daha önce bahsettiğimiz kadın dergileri ve derneklerinin gösterdikleri çabaların da etkisiyle 1930’larda kadınların erkekler gibi okutulması hakkında geniş bir görüş birliği yaratılmıştır. Ancak yine de eğitimin sınırları her zaman kadınlara uygun görülen roller bağlamında çizilmeye çalışılmıştır (Sancar, 2013: 118).

Kadınlar bu süreçte, eğitim haklarını talep ederken, eğitilmiş kadın imgesinin yarattığı korkunun bilincinde olarak, Cumhuriyetin iyiliğine gönderme yaparak bu haklarını istemek durumunda kalmışlardır (Berktaş, 2009b). Kadının eğitimi savunan yenilikçi erkekler de çoğunlukla, benzer bir bakış açısıyla, bunun öncelikle çocukların terbiyesi ve toplumun ilerlemesinde söz sahibi olacak aydın erkeklerin yetiştirilmesi ve eğitimi açısından önemli olduğunu vurgulamışlardır (Durakbaşı, 1988). Örneğin Ziya Gökalp, “Eskiden kızların terbiyesi, onları ev işlerine alıştırmaktı; fakat bugün kızlardan yüksek tahsil de isteniyor. Kadınların vazifesi yalnız çocukları terbiye etmek değildir. Milleti terbiye etmek, erkekleri doğru yola sevk etmek de onların vazifesidir” (akt. Durakbaşı, 1988) diyerek modernleşmenin kadınlara biçtiği görevi özetlemiştir.

Fakat zamanla bu görüşler, dönemin çalışan kadın ihtiyacı doğrultusunda görece değişim geçirmiş ve kadınlar daha fazla eğitime ve çalışma yaşamına yönlendirilmeye çalışılmıştır. Kemalistler, kadının toplumsal hayata katılımını ve geleneksel rollerinin yanı sıra meslek kadını²¹ olarak da toplumsal roller üstlenmeleri gerektiğini savunmaya başlamışlardır. Mustafa Kemal söylevlerinde kadının sosyal ve ulusal görevlerinin, ev içi görevlerinden daha

²¹ Meslek yaşamında da “yeni kadın”lardan anneliklerinin bir uzantısı sayılabilecek olan öğretmenlik, hemşirelik gibi mesleklere yönelmeleri istenmiştir.

önemli olduğunu söylemiştir. Meslek sahibi, eğitilmiş kadın, geleneksel ev kadınından daha üstün ve saygın kabul edilmiştir (Durakbaşı, 1988)²². Fakat kadın yine de annelik görevlerinden ve ev içi sorumluluklarından muaf olmamıştır. “Modern Türk kadını hem okuyacak, öğretmen olacak, ülkenin modernleşmesine katkıda bulunacak, hem de aynı zamanda ideal bir eş olacak, kocasına çocuklarına bakacak, onları yetiştirecek bir iffet simgesi olacaktır” (Tekeli’den akt. Özman ve Bulut, 2003: 190-191).

Modernleşme sürecinde bu “yeni kadın”ın inşa edileceği aile hayatına yönelik de düzenlemeler yapılmıştır. Cinsler arasında medeni bir ilişki ve iletişimin sağlanmasını gerektiğini düşünen Ziya Gökalp, anne baba ve çocuklardan oluşan “milli aile” görüşünü ortaya atmış ve bu konudaki görüşlerini eski Türklerin geleneklerine dayandırarak dile getirmiştir. Ona göre eski Türklerde aile tekeşli ve kadın erkek eşitliğine dayanan bir kurumdur. Annelerin çocukların üstünde babalarla eşit velayet hakkı vardı ve erkekler karılarına saygılı olmak zorundalardır. Gökalp’in görüşleri daha sonra Cumhuriyetin resmi ideolojisini oldukça fazla etkilemiştir (Durakbaşı, 1988). Bu süreç boyunca kadın dergileri ve dernekleri aile yaşamında eşitliğin sağlanarak, eşler arası uyumun sağlanmasını istemişlerdir. Boşanma hakkının kadına da tanınması, çok eşliliğin önlenmesi, görücülük usulünün bir kenara bırakılarak eşlerin birbirlerini tanıyarak evlenmesi gerektiği savunulmuştur (Çakır; 2013: 109).

Nitekim 1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunu’nca bu haklar kadınlara tanınmıştır. Ancak bu hakları tanıyan yasa aynı zamanda kocayı ailenin reisi ilan etmiş, anlaşmazlık halinde çocukların velayetini babaya vermiş, kadının dışarıda çalışmasını kocanın iznine bağlamış ve ailenin temsil hakkını kocaya vererek evlilik içi ilişkilerdeki erkek egemen yapıyı

²² Kadınların çalışmasının teşvik edilmesi aslında Osmanlı Döneminde de görülmüştür. II. Meşrutiyet Dönemi’nde seferberlik nedeniyle erkeklerin askere alınması sonucu kadınların istihdamına yönelinmiştir. Kadınlar ticaretten fabrikalara, yol yapımından sokak temizliğine kadar birçok iş sahasında çalıştırılmaya başlanmıştır. İstihdamın artması amacıyla Harbiye Nazırı ve Başkumandan Yardımcısı Enver Paşa’nın girişimiyle Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslamiyyesi kurulmuştur. Cemiyetin kadınlar için açtığı fabrikalara on dokuz gün içerisinde on bir bin kadın başvurmuştur. Fabrikalarla yetinmeyen cemiyet aynı zamanda gönüllü kadınları askere alarak geri hizmette onları istihdam etmiştir (Toprak, 1988b:34). Ayrıca kadın derneklerinden Osmanlı Müdaafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyetinin çabalarıyla kadınlar ilk kez kamu kuruluşunda işe girmiştir. Derneğin teşviki ve verdiği mücadele sonrası Bedra Osman Hanım ve arkadaşları Osmanlı Dersaadet Telefon Anonim Şirketi’ne kabul edilmişlerdir (Çakır; 2013: 109-110).

sürdürmeye devam etmiştir (Saktanber, 2009). Yeşim Arat'ın deyişiyle İslam ataerkilliğinin yerini laik Batı ataerkilliği almıştır (1998).

3.1.4. Kadınların siyasal hak arayışları

Türkiye'deki kadınlar, her alanda olduğu gibi erkek söyleme karşı siyasal alanda da mücadeleler vermişler ve seçme ve seçilme hakkı arayışı içinde olmuşlardır. Ancak Berktaş'ında (2009b) işaret etmiş olduğu gibi Osmanlı Devleti'nin şeriat devleti olması ve İslam'ın toplumsal yaşamın neredeyse tüm unsurlarına sirayet etmiş olması nedeniyle, bu mücadeleyi Batı'daki kadar geniş kapsamlı bir eylemlilik ve kitlesellikle yürütememişlerdir.

Türkiye'de kadınların siyasetle yakın ilgisi Balkan Savaşlarıyla başlamıştır. Bu sıralarda Darülfünun konferans salonlarında verilen konferanslarda ülkenin sorunlarına yönelik çözüm yolları çok yönlü olarak tartışılmıştır (Toprak, 1988a). 19. Yüzyılın ortalarından Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar geçen sürede yoğunlaşan savaşlar, göçler, katliamlar kadın derneklerinin gelişimine neden olmuş, kadınların kamusal görünürlüğü ve söz söyleme hakkını meşrulaştırmıştır. Milli Mücadele'ye destek veren kadınlar mitinglerde halkı Milli Mücadele'ye desteğe çağıran heyecan ve duygu yüklü konuşmalar yapmışlardır (Sancar, 2013: 100–101). Kadınlar Birinci Dünya Savaşı yıllarında ise ülke sorunlarıyla daha fazla bütünleşmiş ve cephe gerisinde ve cephede erkeklerle beraber vatan savunusunda olmuşlardır (Toprak, 1988a). Bu dönemde kadınlar, sık sık siyasal hak talebinde bulunmuşlar ve bu talebi meşrulaştırmak için, *Büyük Mecmua* dergisini çıkaran Sabiha Sertel'in yaptığı gibi, kendilerinin Birinci Dünya Savaşındaki katkılarına ve annelik rollerine vurgu yapmışlardır: “Biz de bu vatanın evladı, bu memleketin hayatı için en ağır fedakarlıklara katlanan, yavrularını canından koparıp haydutlara kurban veren analarız. Hiç olmazsa şehit olan çocuklarımız namına bizim de söyleyecek sözümüz vardır” (Özman ve Bulut, 2003).

Kurtuluş mücadelesine destek veren ve aynı zamanda kadın hakları konusunda ciddi mücadeleler yürütmüş kadınlar, tüm çabalarına rağmen 1924 Anayasası ile siyasal haklarına kavuşamamışlar; erkeklerle eşit vatandaşlar olarak kabul edilmemişler (Toska, 1998), devlet kurumlarının önemli hiçbir kademesinde yer alamayarak dışlanmışlardır. Halide Edip, Nezihe

Muhittin gibi Türkçü ve milliyetçi hareketin önemli isimleri, yönetim kadrolarında yer alamayan kadınların önde gelenleri olmuşlardır. Tüm bu dışlama, görmezden gelme süreçlerinin sonucunda modernleşme sürecinin kadına biçtiği kimlik, Türk milli ve modern kimliğini dünyaya “gösteren” bir kültür göstergesi olmakla sınırlandırılmıştır. (Sancar, 2013: 113).

Nezihe Muhittin, kadınların siyasi yaşama girmeye ilişkin en ileri hamleyi yapan kadın olmuş ve Milli Mücadele’nin ertesinde 1923 yılında, Cumhuriyetin kurucusu Halk Fırkası, Anadolu ve Rumeli Müdaafa-i Hukuk Cemiyeti ismini taşıyorken, Kadınlar Halk Fırkası isimli siyasi partinin kuruculuğunu üstlenmiştir (Toprak, 1988a). Fırka’nın kuruluş gerekçesi kadınların ülkede yaşanan siyasal, sosyal ve ekonomik sorunlardan etkilenmelerine rağmen bu konularda söz sahibi olamamaları olarak belirtilmiş ve kadının sosyal, iktisadi ve özellikle siyasi haklarını, gelişmelerini sağlamayı amaçladıkları dile getirilmiştir (Çakır; 2013: 126-127).

Partiye yasal geçerlilik kazandırmak için izin başvurusunda bulunulmuş olmasına rağmen uzun süre bir yanıt alınamamıştır. 1923’te kabul edilen seçim kanununda, seçme ve seçilme hakkının yalnızca erkeklere tanınmasından dolayı Fırka, siyasal içerikli maddeleri çıkarmış ve 1924’te parti olarak değil, Türk Kadınlar Birliği adında dernek olarak kurulmuştur. Bu sıralarda derneğin çabaları bazı kesimlerce eleştirilmiş, özellikle basındaki erkekler, derneğe ölçülü olmayı ve isteklerini ılımlaştırmayı “öğütlemiştir” (Çakır; 2013: 129). Fakat Türk Kadınlar Birliği’nin 1935 yılında ev sahipliği yaptığı uluslararası Feminizm Kongresi bitiminde, Nazi tehdidine karşı yayınlanan ortak bir bildiriye imza atması modernleşmeci elitin hoşuna gitmemiş (bu tavır devlet politikalarından bağımsız bulunmuştur), bunun üzerine dernek, Cumhuriyet’in kadınlara bütün haklarını verdiği ve kadın örgütlenmelerine artık gerek kalmadığı gerekçesiyle kapatılmıştır (Arat, 2005). Böylelikle kadınlara yöneltilen öğüt düzeyindeki ikazlar, yaptırıma dönüştürülmüştür.

Görüldüğü üzere, her dönemde olduğu gibi, erken cumhuriyet döneminde de, kadınlara tanınması gereken hakların kapsamı erkek söylem tarafından belirlenmeye çalışılmış ve bu söylem de kadınların etkinliklerini azaltmaya, özgürlüklerini sınırlandırmaya yönelik olmuştur.

Prences Nimet, Fatma Aliye, Fezihe Nüzhet, Nakiye Ergün, Halide Edip gibi kadınlar, kendi hakları için mücadele ederken; Mehmet Akif, Ziya Gökalp, Tevfik Fikret, Hakkı Kılıçoğlu, Hüseyin Hüsnü, Celal Nuri ve Yakup Kadri gibi önemli erkek yazarlar, bu dönemde kadın konuları hakkında yazılar yazıp siyasal gidişatı şekillendirmişlerdir (Sancar, 2013: 114). Erkek söylem kadın sorununu kadınlara bırakmayacak kadar önemli bulmuş, kadınların özgürlüklerine dair mücadeleye katkıda bulunur gibi gözükürken bile, kadınların özgürlük alanlarını belirlemiştir.

Her ne kadar Osmanlı ve Türk kadınları haklarını elde etmek için erkeklerin desteğine ihtiyaç duymuş olsalar da Osmanlı feministlerinin içinde, erkeklerin kadınların sorununu yeterince anlayamayacağını düşünen ve bu nedenle erkeklerin kadın meselesine çok fazla karışmaması gerektiğini düşünenler de olmuştur. *Hukuk-ı Nisvan* dergisinde “Kadınlar Dünyası” ortak imzasıyla yayımlanan aşağıdaki yazıda bu oldukça net bir şekilde ifade edilmiştir:

Evet, Osmanlı erkeklerinden bazıları bizi, biz kadınları müdafaa ediyorlar, görüyoruz, teşekkür ediyoruz! Hatta Doktor Abdullah Cevdet Bey gibi kendini sınıfımızın bir vekil-i müdafii zan edenlere dahi tesadüf ediyoruz. İfrad-ı zahmetine (ferdi sıkıntı) acıyoruz. Biz Osmanlı kadınları kendimize mahsus inceliğimiz, kendimize mahsus adat ve adabımız vardır; bunu erkek muharrirler, bir kadının anlayacağı ruhla anlamazlar, lütfen bizi kendimize bıraksınlar. Hayallerine baziçe buyurmasınlar. Biz kadınlar hukukumuzu bizzat kendi ‘içtihad’ımızla müdafaa edebiliriz... Erkekler bizi daima mahkum, daima esir etmişlerdir. Erkekler yüzünden çekmekte olduğumuz zulmün def’ini bugün biz erkeklerin mürüvvetinden istemeye tenezzül eder miyiz? (akt. Çakır. 2013: 188).

Feminizmlerinin adı kimi zaman konsa kimi zaman konmasa da, sadece erkekler tarafından değil zamanlarının diğer kadınları hatta diğer feministleri tarafından da muhafazakarlıkla, modası geçmiş olmakla yaftalansalar da Ulviye Mevlan, Sabiha Sertel, Halide Edip ve Nezihe Muhittin'in de içinde bulundukları Osmanlı feministleri erkek politikacılarla ve erkek gazetecilerle mücadele etmekten kaçınmamışlardır (Akşit, 2008). Oy mücadelesi sorunu, kadınlara 1934 yılında seçme ve seçilme hakkı verilmesiyle sonuçlanmış ve Atatürk'ün denetimi ve desteğiyle on sekiz kadın meclise girmiştir. Ancak bu kadınlar sadece “temsilen” orada bulunmuşlar, kadınlara ilişkin sorunlar konusunda seslerini çıkaramamışlardır. Dolayısıyla daha önce de görüldüğü gibi Kemalist rejimin inşasının erken dönemlerinden beri bağımsız kadın seslerinin siyasi muhalefetine izin verilmemiştir (Saktanber, 2009). Kurtuluş

Savaşı döneminin önde gelen kadın simgeleri, dolayısıyla genel anlamda kadınlar, cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte ortaya çıkan otoriter rejime muhalefet ettikleri için mevcut sistemin dışına atılmışlar, yok sayılmışlar, bazı baskılara maruz kalmışlardır. Örneğin Halide Edip'in Cumhuriyet'e yönelik eleştirileri rejim için bir tehlike olarak görülmüş ve kendisi siyaseten pasifize edilmiştir (Saktanber, 2009). Dolayısıyla yeni kadın tipini oluşturmayı hedefleyen “yeni erkek” hiç de yeni değildir. Hatta muhafazakarlar aralarında pek de bir fark bulunmamaktadır. Kemalist erkeklerin hayalindeki “yeni kadın” da ailesel, toplumsal ve milli vazifelerini benimseyen ve başkaları için yaşayan bir varlıktır. Onun en belirgin meziyeti fedakârlığı ve feragatidir (Berktaş 2009b).

Görüldüğü üzere II. Meşrutiyet'ten itibaren, Cumhuriyet dönemi kadın sorununun parametreleri Türk modernleşmesinin özgül şartlarıyla şekillenmiştir. Batılılaşma, Türkçülük ve İslam arasındaki gerilimler, bir takım uzlaşılarla rağmen, çözülmeden günümüze kadar ulaşmış ve siyasal tartışmalardaki merkezi rolünü korumuştur.

Batılılaşmacılar, Türkçüler ve İslamcılar'ın ortaklaştığı temel unsurlar –hep bir amayla- şunlar olmuştur: örtünme hakkının serbest olması ama örtünmenin yasaklanmaması, tek eşliliğin kabulü ama dini nikahın da –resmi nikahın yanında- yasaklanmaması, kadının çalışma hakkının ve eğitim hakkının tanınması fakat bunun kadınlara uygun çerçeveler –belli meslekler, erkekler kadar özgür değil- içinde yapılması, kadının boşanma hakkının kabulü (Sancar, 2013: 120). Osmanlı ile erken Cumhuriyet döneminin feministleri de, öncelikli olarak, Osmanlı Devleti'nin krizini çözmek ve değişim geçirmekte olan toplumu düzeltmek isteyerek, dünyadaki kadın hakları taleplerini en geniş yelpazede talep etmişlerdir. Çok eşliliğin kaldırılması, evlilik yaşının yükseltilmesi, kadınlara velayet hakkı tanınması, erkeklerin tek taraflı boşanma yetkisine son verilmesi, eğitim ve iş olanaklarının artırılması, seçme ve seçilme hakkıyla eşit yurttaşlık statüsü gibi temel kadın haklarını savunmuşlardır (Sancar, 2013: 104).

Türkiye’de kadınların Cumhuriyet sonrasında dinsel ve etnik cemaatlerin baskısından büyük oranda kurtularak kamusal alana girdikleri söylenebilir. Bu durum onlar için önemli bir kazanım olduğu gibi ulus-devlet projesine bağlılıklarının da temel nedeni olmuştur. Ataerkil

yapının ve ideolojinin bütün baskısına karşın Cumhuriyet'in anaları'nın yetiştirdiği kızlar – “kurucu babaları”nın desteğiyle!- eğitim olanağına kavuşup, kendi ayakları üzerinde daha fazla durmaya ve eleştirel bir bilinç geliştirmeye başlamışlardır. 1980'lerden itibaren kadınlar, Cumhuriyetin ilk elli yılında sistemin kadına yönelik algı ve politikalarını kendi içlerinde sorgulamışlar ve eleştirmişlerdir (Berktaş, 2009b).

3.2. 1980'lerden 2000'e Türkiye'de Feminist Hareket

3.2.1. 1980 sonrası feminist hareket

Batı'da olduğu gibi Türkiye'deki kadınlar da, bir takım yurttaşlık haklarının kazanımından sonra (örneğin oy kullanma, seçme seçilme, miras, eğitim hakkı vb.) özgürlüklerini elde ettikleri düşüncesiyle uzun bir süre erkek söylemine karşı mücadele etmekten kendilerini alıkoymuşlardır. Tekeli (1998), kadınların mücadeleden uzaklaşmalarının nedeni olarak iki faktöre dikkat çekmiştir. Bunlardan ilki devletin, kadınlara yeterli hakların verildiğini ileri sürmesiyle, erkek egemen (ulus-devlet iktidarına) anlayışla kadınların söylem ve pratiklerini baskılaması, diğeri ise kadınların, bir anlamda devletin verdiği hakları yeterli görmesidir.

Feminist mücadeleden çekilen kadınların, yeniden mücadeleye girişmeleri 1960'lı ve 1970'li yıllarda, Türkiye'de gelişen sosyalist mücadelenin içinde yer almaları ve kadın sorunlarına sosyalist bir perspektiften yaklaşımlarıyla gerçekleşmiştir. Fakat ülkedeki düzeni sağlamak, “anarşik” ortama son vermek adına uygulanan 1980 askeri darbesi, yalnızca sosyalist örgütlenmeyi ortadan kaldırmamış, aynı zamanda ağır ağısak ilerleyen demokrasiye ve kadınların örgütlenmesine de darbe indirmiştir. Bütün bu deneyimler, kadın hareketinde belli eğilimlere, kadınların sosyalist ve devlet geleneği dışında, darbeye de karşı olan düşünme ve eylem biçimlerine olanak vermiştir. Sosyalist hareketin dağıtıldığı bu dönemde kadınlar, kendilerini daha rahat ifade edebildikleri ve her türden erkek söylemine karşı çıkabildikleri bağımsız feminist hareket içinde yeni bir düşünme ve eylem biçimi oluşturmaya başlamışlar (Ahıska ve Düzkan, t.y.), Kemalist gelenekten farklı olarak, toplumu ve ataerkil kurumları yeniden yapılandıracak reformları ve radikal değişiklikleri desteklemiş, böylece, yeni ve devletten bağımsız bir feminist ideoloji oluşmasına ön ayak olmuşlardır (Kırca Schroeder,

2007). Bu doğrultuda 1980'lerdeki feminist hareket, toplumsal cinsiyet kalıplarını, yani egemen kültür tarafından belirlenen erkeklik-kadınlık kimliklerini ve rollerini sorgulayarak ataerkil değerlere karşı önemli bir toplumsal hareket başlatmış, 1980 askeri darbesine karşı oluşan ilk muhalif ve öncü hareket olmuştur (Moralioğlu, 2012).

Ortak amaçları, kadın oldukları için karşı karşıya kaldıkları ayrımcılıkları sorgulamak ve bu ayrımcılıklara yönelik çözüm üretmek olan bu kadınlar, 1982-1990 yıllarında, küçük grupların katıldığı, ama hareketin devamını da etkileyen, anlamlı bir dizi eylemde bulunmuştur: 1982'de feminizmin açıkça kamuoyunda savunulduğu ilk sempozyum YAZKO düzenlenmiş; 1983'te *Somut* dergisinde yayınlanan feminist sayfası çıkarılmış; 1984 yılında İstanbul'da Kadın Çevresi kitap kulübü kurulmuş; 1986'da Türkiye'nin onayladığı Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığa Karşı Uluslararası Sözleşme'nin uygulamaya konulması için dilekçe kampanyası başlatılmış; 1987'de kadın dayasını meşrulaştıran bir yargı kararını protesto etmek ve aile içinde kadınlara uygulanan şiddeti kınamak üzerine yapılan yürüyüş eylemi ve bu eylemle başlatılan bir kampanya düzenlenmiş; 8 Mart kutlamaları ve gösterileri, şenlikler, tartışma toplantıları, paneller organize edilmiş; 1989'da Ankara'da I. Feminist Hafta Sonu için birçok ilden kadın toplanmış ve aynı yıl feministlerle solcu kadınları karşı karşıya getiren I. Kadın Kurultayı; aynı yılın sonunda cinsel tacize karşı başlatılan yeni bir kampanya ve nihayet aile içinde şiddete uğrayan kadınlar için bir sığınak ve kadınların tarihleriyle ilgili kaynakları bir merkezde toplamayı amaçlayan bir Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi'nin kurulması amacıyla yürütülen, yerel yönetimlerle iş birliğini de öngören çalışmalar yapılmıştır (Tekeli, 2011).

1981 yılından itibaren Ankara ve İstanbul'daki kadınlar geçmiş ve gelecekle hesaplaşmaya girişmiş, gündemlerine kadın hareketini almışlar, 1982 yılından itibaren görüşlerini kamuoyuyla paylaşma cesaretini göstermişlerdir. 1982 yılında YAZKO, "Kadın ve Sorunları" başlıklı bir toplantı düzenlemiş ve bu toplantının ardından feminizm tartışmaları yükselişe geçmiştir. Yine YAZKO'nun çıkarttığı *Somut* dergisinde bir sayfa kadınlara ayrılmış ve bu sayfada kadınlar hem birbirlerini yazmaya teşvik etmiş hem de kürtaj, kadın günü, kadın ve reklam, halk kültüründe kadın ve kadının geleneksel konumunu sorgulamaya girişmişlerdir (Çaha, 2010: 184). Bu dönemde bağımsız bir feminist hareketin oluşmasında kitaplar,

dergiler ve tartışmalar hayati bir rol oynamıştır. Dönemin birçok feministi, *Somut* dergisinde çıkan kadın sayfasının kendileri için çok önemli olduğunu söylemiştir. Düzkan da bu noktada, *Somut* dergisindeki kadın sayfası çıkmamış olsaydı, şu andaki feminist hareketin hangi noktada olacağını kestiremediğini (Ahıska ve Düzkan, t.y.) belirterek bu hareket noktasının önemini vurgulamıştır. *Somut* dergisindeki kadın sayfasının ardından, 1983 sonlarında, “Kadın Çevresi” adı ile ev içinde ve ev dışında çalışan kadınların emeğine dayalı ve bu emeği değerlendirme amacıyla, yayıncılık, hizmet ve danışma hizmetleri veren bir şirket kurulmuş, ardından da bir kitap kulübü oluşturularak, feminist yazının önemli eserlerinin çevirileri yapılmıştır (Moralioğlu, 2012). Böylelikle feminizm kadınların diline, tartışmalarına ve eylemlerine girmiştir (Öztürk, 1988).

1986 yılında kurulan Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği (AKKD), geleneksel kurumsallaşmaya ve hiyerarşik yapılanmaya karşı olan feministler tarafından kurulmuştur. Derneğin amacı Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi’nin hayata geçirilmesi, gelenek ve değer yargılarının dönüştürülmesi için kadın örgütlenmesinin sağlanması olmuştur (Moralioğlu, 2012). Kadınlar ayrıca, ilgili sözleşmenin kabulü için, “Kadınlar Dilekçesi” eylemi olarak bilinen bir imza kampanyası başlatmış, 8 Mart 1987 tarihinde 7000 imza Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi’nin kabul edilmesi için meclise verilmiştir. Bu kampanya Ankaralı kadınlarla, İstanbullu kadınların ilk ortak eylemlilikleri olmuştur (Timisi ve Gevrek, 2011).

Özel alan politiktir mottosuyla hareket eden 80’lerin ikinci dalga feministleri, özel alanı ve aile kurumunu sorgulamış ve özellikle aile içindeki şiddeti açığa çıkarmaya odaklanmıştır. 1987 yılında Çankırı’da bir hakimin, kocasından sürekli şiddet gören hamile bir kadının boşanma istemini reddederek “kadının karnından sıpayı, sırtından sopayı eksik etmemek” gerektiği yönünde beyanda bulunması, kadınların sabrının taşmasına neden olmuştur. Bu karar kadına karşı şiddeti meşru gören bakış açısının, sadece kültür tarafından değil, devlet tarafından da benimsendiğini açığa çıkarmıştır. Bunun üzerine Çankırı’da sekiz avukatın başlattığı eylem, diğer şehirlere de sıçramış, Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası başlamış ve kadınlar sokağa dökülerek imza kampanyaları ve yürüyüşler düzenlemişler ve İstanbul Yoğurtçu Parkı’nda yapılan protesto eylemi, 1980 sonrası ilk muhalif gösteri olarak tarihe

geçmiştir (Çakır, t.y., 28). *Feminist* dergisinden kadınların önerisiyle başlayan Dayağa Karşı Dayanışma Kampanyası ertesinde dayak yiyen kadınların öznel tanıklıklarını anlatacakları bir kitap çalışması için, Şişhane’de bir kahvede çeşitli toplantılar yapılmaya başlanmış (Savran, 2005a) ve daha sonra da şiddete maruz kalan kadınlar için Mor Çatı ve Ankara Kadın Dayanışma Vakfı adıyla sığınaklar açılmasına ön ayak olunmuştur, “Bedenimiz Bizimdir” ve “Mor İğne Kampanyası” ise, kadınların sokakta, iş yerinde, evde cinsel tacize ve şiddete karşı çıkmak adına düzenledikleri kampanyalar olarak öne çıkmıştır (Çakır, t.y., 28). Ayrıca 1989’da Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği (AKKD), Kadın Çevresi ve *Kaktüs* dergisi şiddete maruz kalan kadınların hukuksal ve pratik destek alacakları “dayanışma ağları” (telefon ağı) kurmuşlardır (Savran, 2005a).

Bu dönemde düzenlenen eylemlerde Ankara ve İstanbul’daki kadınlar öncülük yapmışlardır. Ankara’da öncelikle ev toplantıları başlamış, bu toplantılar birbirini tanıyan ya da yakın olan arkadaşlar arasında düzenlenmiş, katılımcıların büyük kısmını akademisyenler, yüksek lisans ya da doktora öğrencileri oluşturmuştur. “Kişisel olan politiktir” sloganını benimseyen bu kadınlar, toplantılarında, kendi tekil yaşam deneyimlerini paylaşmış ve bu tekil örneklerin kadınların çoğunluğunu kapsadığının bilincine varmışlardır. Bu ortaklıklar ayırt edici bir kimliğin, kadın kimliğinin oluşturulmasına, bu doğrultuda kadınlarla ilgili siyasal bir projenin gerekliliğinin ayırdına varılmasına ve çeşitli projelerin oluşturulmasına yol açmıştır. Evlerdeki bu buluşmalar, 1985 yılında Metropol sinemasında yapılan bir toplantıya ön ayak olmuş, ilk kez kamusal alanda böyle bir toplantı gerçekleştirilmiş ve *Cumhuriyet* gazetesinde yayınlanan ilan sayesinde ilk kez geniş kadın gruplarına yönelik açık bir çağrı yapılmıştır. Metropol’de organize edilen toplantıdan sonra, Amerikan Kültür Merkezi kadınlar için yeni bir adres olmuş ve burada on kadar toplantı düzenlenmiştir. İlk toplantının konusu farklı feminizmler olmuştur. Konunun bu çerçevede seçilmesi Türkiye’de feminist hareketin, kısa sürede kat ettiği aşamayı göstermesi açısından önemlidir. Buradaki toplantılarda cinsellik, aile, feminizm tarihi, ev içindeki iş bölümü, sevgi, eğitimde cinsiyetçilik, kadın hakları, feminist politikalar tartışılmış, bu tartışmalar kadınların düşünce farklılıklarını ortaya çıkarmış ve kadınlar kendi aralarında solcu ya da feminist (radikal feminist-sosyalist feminist) olarak ayırmıştır (Timisi, Gevrek, 2011). Ayrışan bu gruplar kendi dergilerini çıkarmış ve bu dergiler etrafında toplanmışlardır. Düzkan bu dönemi ve bölünmeyi şöyle anlatır:

Bir arkadaşım derdi ki, eskiden üniversiteye girerdin, önce Dev-Gençli olurdun, sonra siyasetini belirlerdin. Ben de derdim ki eskiden, feminist olunca insan sosyalist feminist olur, sonra siyasetini belirler. Çünkü bütün bu kadınlar sosyalizmden geldikleri için herkes kendini sosyalist feminist zanneder ya da sosyalist feminist olur. Ben hayatımda ilk kez radikal feministim dediğimde, kendi arkadaşlarım dahil bir çok insan küçük dilini yutuyordu, “nasıl olabilir, artık bitti mi o sosyalizm hayali, bu nasıl bir kopuştur, nasıl denebilir bu?” gibi. Bunu demek bana da çok ırkiltici gelmişti çünkü o zaman sosyalist feminizm dışında, feminizm adı altında da sosyalist feminizm yapılıyordu gibi geliyor bana... Bir sürü şey daha sonra oturdu... çok geniş bir gruptan *Feminist* dergisi çıkarılma noktasına gelindi... sosyalist feminist değil onlar... (kendilerini) sadece feminist olarak tanımlamak isteyen kadınlar vardı... *Feminist*, sosyalist feminizmden, sosyalizmden söz etmeden de feminizmden söz edilmesinin imkanıydı... (Ahıska ve Düzkan, t.y.).

Feminist dergisini (8 Mart 1987) çıkaran kadınların çoğu 1984'te Kadın Çevresi'nde bir araya gelen kişiler olmuştur. İçlerinde sosyalist hareketten gelen kişiler yer almış olsa da gruptaki kadınlar, “kadınların sadece kadın oldukları için ezildiği” ortak fikrinde uzlaşmış ve sosyalizmden bağımsız bir tavır almıştır. *Feminist* dergisinin çevresinde toplanan kadınlar, bağımsız bir feminist politika üretmek için aldıkları tavır nedeniyle, burjuva olmakla suçlanmışlardır. Koç, o dönemdeki sol anlayışın, feminizmi bölücü olarak görmesinin, kendilerine yöneltile suçlamalara temel oluşturduğunu söyler. Ayrıca Koç, kendi döneminde bağımsızlığıyla “radikal” bir tutum sergileyen *Feminist* dergisinin bu tutumunun eşcinsellerle ya da Kürt hareketiyle kendilerini uyumlu hissetmelerinde payı olduğunu söyler (Koç, 2005).²³

Feminist dergisinin yayınlanmasından bir yıl sonra, 1988'de, sosyalist feministler *Kaktüs* dergisini yayınlamaya başlamışlar, ilk sayıda Sosyalist Feminist Kaktüs imzasıyla, dergiyi çıkarış nedenlerinin başında kadın olmalarını göstermişlerdir. Feminizmle ilişkilerini sosyalistlik üzerinden kuran bu kadınlar, çeşitli feminizmler ile bağımsız kadın mücadelesinin bir bileşkesi olarak “Kadın Kurtuluş Hareketi” tanımlamasında bulunmuşlardır (Sosyalist Feminist Kaktüs, 1988). Bu kadınlar, dergide sosyalist feministliklerini açıklarken, Batı'daki feminist hareketin gelişiminde aktarılan sosyalist feministlerin argümanlarıyla paralellik göstermişlerdir. Aile, doğurganlık, eş olmak, namus, cinsellik hiyerarşisi, annelik, kadınların çalışma yaşamı ve ucuz emek gibi konular üzerinde sosyalist bir bakış açısıyla duran dergi,

²³ Bağımsız tavrıyla pek çok tepki çekmiş olan *Feminist* ancak yedi sayı çıkarılabilmiş ve 1990'dan sonra yayın hayatını sonlandırmıştır. Bunda derginin içinde yer alan kadınlar arasındaki anlaşmazlıklar da rol oynamıştır (Koç, 2005).

erkek egemen ideolojinin üretildiği ve yeniden üretildiği alanlar olarak da din, bilim, sanat, yazın, kitle iletişimini sıralamıştır.

Feminist dergisiyle aralarındaki en derin farklardan biri olarak, kendilerinin sosyalist ve solcu kadınlara hitap etmek istemelerinin olduğunu belirten Savran, feminizmin ancak bu şekilde politik bir güç haline gelebileceğine inandıklarını söylemiştir. Daha önce bahsedilen, *Feminist* dergisinde yer alan kadınların, bağımsızlıkları sayesinde diğer gruplarla (eşcinseller, Kürt kadınlar) daha rahat iletişime geçebildikleri savını, *Kaktüs* dergisinde yer alan Savran, kendilerinin o sırada bu kadınların farklılıklarını pratikte yeterince önemseyemediklerini sorgularken bir nebze doğrulamıştır:

Kürt kadınların farklı vurgular taşıyan feminizm anlayışlarına yeterince duyarlı davranamadık. Neden böyle oldu?... Pek farkında olmadığımız, içimizde, çok derinlere kök salmış bir şovenizm vardı belki de, bilemiyorum... Ama, bence asıl neden bu değildi; feminizmi kıskançlıkla koruma çabasıydı temel neden. O dönemde Kürt kadınlar, devlete karşı analık söylemine sığıyorlardı ve biz bundan geriliyorduk. 'Feminizm neden başka şeylere kurban gidecek, kadınların kimlikleri, talepleri yine başka şeylerin arkasından gelmek zorunda kalacak' diye kaygı duyuyorduk. Dolayısıyla feminizm adına özerk, bağımsız politik alan oluşturma derdimiz, o dönemde farklılığa ve hiyerarşiye karşı bizi resmen duyarsız kıldı... feminizmle çeliştiğini düşündüğümüz talepler karşısında aşırı savunmacı bir refleks gösterdik... (2005b).²⁴

Dönemin feminist dergileri kadınların yazıyla olan ilişkilerini geliştirmek için çok önemli olmuştur. Düzkan, hem kendisinin hem de *Feminist*'teki kadınların yazıyla olan ilişkilerinin bu dergiyle başladığını, yazmaktan çok uzak kadınların yazıyla tanıştıklarını söylemiştir (Ahıska ve Düzkan, t.y.).

Feminist dergilerin yanında, bu dönemde, magazin dergileri ve popüler kadın dergileri de kadın meselesi konusuna el atmış ve bir takım sorunların geniş kitlelerle buluşmasına katkıda bulunmuştur. *Kadınca* ve *Kim* gibi dergiler, o dönemin feministlerinden etkilenecek,

²⁴ Savran'ın burada belirttiği feminizmle çeliştiği düşünülen talepler, *Kaktüs* dergisinin ya da Savran'ın feminizmi bağlamında değerlendirilmelidir. Batı'daki ve Erken Cumhuriyet dönemindeki feministler için annelik söyleminin öne çıkarılışı toplumdaki değerlerinin tanınması ve meşrulaştırılması bağlamında düşünüldüğünde anlaşılabilir olduğu gibi; Kürt kadınlarının anneliğe yönelik politikaları da, etnik kimlikleri nedeniyle devlet tarafından kendilerine uygulanmaya çalışılan doğum kontrol yöntemlerine karşı çıkış bağlamında haklıdır. Bu konu bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

kadınların özgürlüğü söylemini daha popülerize ederek dile getirmişlerdir. Bu dergilerin, üç bin satan feminist dergilerin yanında, kırk bin satan bir tirajının olması, kadınlara ulaşmak açısından oldukça anlamlı olmuştur (Ahıska ve Düzkan, t.y.).

1980'lerin sonlarına doğru feminist harekette, *Kaktüs* ve *Feminist* dergileri örneğinde de görüldüğü üzere bir takım bölünmeler yaşanmıştır. Bu durum politik alanda genellikle olumsuz bir çağrışım yaratsa da feminist hareket açısından böylesi farklılıkların olması hareketin özgünlüğü ve içerisinde barındırdığı çeşitliliği göstermesi açısından olumludur. Nitekim 1980'lerde –ve günümüzde de- feminist harekete özgü bir pratik olarak, bu ayrı ayrı örgütlenmeler çeşitli kampanyalar için güçlerini birleştirebilmiştir (Ahıska ve Düzkan, t.y.). Bu çeşitlenme/farklılaşma, kadınların kendi özgün sorunları çerçevesinde bir feminist politika geliştirebilmelerine olanak vermiş, dahası bu düşünsel farklılık, sokaktaki/eylemlerdeki birlikteliği ortadan kaldırmamıştır.

1980'lerde çok sayıda kampanya düzenlenmiştir. Kampanyaların, harekete ivme kazandırdığı bir ortamda, tekil hedeflere yönelindiğinden, hareketin örgütlenmesi ve oluşturduğu yapılar, genellikle geçici ve gevşek olmuştur. Fakat bu esnek yapı, farklı kadınların kampanyalara katılımını mümkün kılmıştır. Yani kampanyalar, genel bir slogan ya da mesaj etrafında çok sayıda kadının birlikte davranmasını sağlamış, böylece kadınlar arasındaki dayanışma somutlaşmıştır. Çünkü içinde pek çok farklılığı barındıran bir toplumsal grup olarak kadınlar – geçici bir süre için bile olsa- bir toplumsal özne olarak politika sahnesine çıkmışlardır (Savran, 2005a).

Ankara'da 1989 yılında düzenlenen I. Feminist Haftasonu'nda, Ankaralı kadınlar "Sarkıntılığa Karşı Kampanya" düzenlemeyi gündeme getirmişlerdir. Kadınların giyimlerinin, davranışlarının, gezdikleri yerlerin ve saatlerin herhangi bir şekilde tacize uğramalarına neden olamayacağının savunulduğu kampanyanın ilk eylemi "mor iğne" satışı olmuştur. İğnenin sembol olarak seçilmesine, cinsel tacizin bir şiddet ve saldırı olduğu fikri neden olmuştur. Kadınlar bir tür silah sayılabilecek iğneyi kullanmalarını meşru müdafaa olarak savunmuşlardır. Kampanyanın çağrı metninde şunlar ifade edilmiştir:

Biz kadınlar, toplumda var olduğumuz her alanda cinsel tacize uğruyoruz. Otobüste, vapurda, trende; elle, gözle, sözle bize taciz yapılabilir. İş yerinde patronun, birlikte çalıştığımız erkeklerin, bizi boydan boya süzmesine, ellemesine, imalı sözler söylemesine razı olmak, sanki işimizin bir parçası. Evde, kocamız istediği için sevişmek, hatta bazen en yakın erkek akrabalarımızın örtülü ya da açık sarkıntılık ve saldırıları karşısında suskun kalmak, sanki bizim kadınlık görevimiz. Bugüne kadar bunların utancı hep bize yüklendi. İstedığımız gibi giyindiğimizde, sokakta gezinmek için yürüdüğümüzde, otobüste, trende vapurda yüksek sesle konuşup güldüğümüzde, suçluluk duymamız beklendi. Artık susmayalım. Hep birlikte bu utanca 'hayır' diyelim. Asıl suçlu ve utanması gerekenin, sarkıntılık yapan erkekler olduğunu ilan edelim. Haydi kadınlar, sokağa çıkalım... (Savran, 2005a).

Bu kadınlar ayrıca sosyal tacizin, kendilerini bazı mekânlardan dışlama işlevi görmesine bir tepki olarak birahane ve kahvehaneler basmışlar, bu nedenle basında kendi hemcinslerince alaya alınmışlardır. İstanbul'da genelevlerin bulunduğu Zürafa Sokağı giderek, yargıçların istifasını isteyen bir basın açıklamasının okumuşlardır (Savran, 2005a), yani dönemin ahlaki sınırlarına karşı oldukça cesur eylemliliklerde bulunmuşlardır.

Özetle, kadın erkek ilişkilerine yön veren ve geleneksel değerlerin biçimlendirildiği bir kurum olan evliliğin "görücü usulü" yöntemle yapıldığı²⁵, ataerkil ilişkilerin güçlü bir şekilde hüküm sürdüğü (Tekeli, 2011) 1980'lerde, Türkiye'nin ikinci dalga feministleri "özel alan politiktir" sloganıyla, kadına yönelik şiddet, bekâret, zina, kürtaj gibi kadınların benliklerini ve cinselliklerini baskı altında tutan tabuların tartışmaya açmış, Medeni Kanun'un eşitsizlik yaratan ilkelerini sorgulamış, kadının ekonomik özgürlüğünün önündeki siyasi ideolojik ve kültürel engelleri tartışmış ve bu konuların toplumun gündemine girmesini sağlamıştır (Saktanber, 2009). Bu sayede kadınlar başka hayatların mümkün olabileceğini, her şeye kadınlar açısından bakılabileceğini, gündelik yaşamın bir parçası olan bazı davranışların oldukça önemli olduğunu ve erkeklerin kadınlara yönelik "düşmanlıklarını" fark etmişlerdir (Ahıska ve Düzkan, t.y.).

²⁵ Tanışarak evlenme biçimi kentlerde görülüyordu, ancak bunun oranı %4,8 gibi orana tekabül ediyordu (Tekeli, 2011).

3.2.2. 1990'larda feminizm

Feministler, 1990'ların başından itibaren ise, "Bekaret Kontrolüne Hayır", "Bedenimiz Bizimdir" ve Türk Ceza Kanunu'nun 438. Maddesinin değiştirilmesine yönelik kampanyalar düzenlemiştir. TCK 438. Maddeye yönelik eyleme geçilmesine, Antalya'daki bir hâkimin, bu maddeye dayanarak, tecavüze uğrayan üç çocuklu bir annenin fahişe olmasını neden göstererek, tecavüzcüsüne üçte iki oranında ceza indirimi uygulaması neden olmuştur. Kadınlar yasaların iffetli-iffetsiz ayırımına dayanarak yaptıkları bu düzenlemelere karşı "haklı tecavüz yoktur, bedenimiz bizimdir" adlı yürüyüşü düzenlemişlerdir. (Çakır, t.y.: 28-29). Buradaki feminist politika anlayışını Savran şöyle aktarmıştır: "Sadece bir takım kadınlara iffetsiz dendiği için bu karara karşı çıkmıyoruz. Biz sözde iffetli kadınlar da bu bölünmeyle evlere hapsediliyor, denetleniyor, devamlı bir tehditle kapatılıyor. Sokağa çıktığımız zaman bizim iffetimiz sorgulanacaktır. Bu, bütün kadınlara yönelik şiddetin meşrulaştırılmasıdır..." (2005a). Kadınların mücadelesi sonucunda madde, yürürlükten kaldırılmış, cinsiyetçiliğin yasalardan ayıklanması yönündeki çabalar ise 2000'lerde meyvesini vermiştir. Barolar içinde kurulan "Kadın Hukuku Komisyonları" ve imza kampanyalarının bu sürece katkıları büyük olmuştur (Çakır, t.y., 29).

90'larda feminizm, büyük şehir hareketi olmaktan büyük oranda çıkmış, Diyarbakır, Antalya, Adana, Mersin, Gaziantep, Samsun ve Eskişehir gibi illere de yayılmıştır. Bu kadınlar birlikte hareket edip baskı oluşturan bir etki yaratmışlardır. Bu yaygınlaşma da proje feminizminin de payı olduğunu belirten Bora ve Günel, orta sınıf, eğitilmiş ve kentli kadınlardan oluşan feminist grupların "öteki" kadınlarla temas edebilmelerinde, büyük ölçüde projelerin etkili olduğunu söylemişlerdir. Fakat öte yandan, birçok feminist gibi, projelerin feminist hareketin politik içeriğini "seyreltilmesi"ne, 80'lerin coşkulu tartışma ortamının yerini kendi gündemleriyle uğraşan, birbirinden kopuk gruplara bırakmasına neden olduğunu belirterek, projelerin feminist hareketin önündeki en büyük sorunlardan biri olduğunu da vurgulamışlardır. Projelerin yanında 1990'ların genel politik atmosferi de, feminist hareketin sokakla olan bağının incelmesinde rol oynamıştır. Bu dönemde toplumsal muhalefetin genel anlamda gerilemesi, sokak hareketlerinin azalmasına neden olmuş ve bu atmosferin de etkisiyle feminist harekette "kurumlaşma dönemine" girilmiştir (Bora ve Günel, 2011).

Kurumsallaşma bağlamında, Ka-Der, kadınları siyasete hazırlamayı amaçlayan ve kadınların siyaset alanında yer alması için çaba gösteren bir dernek olarak kurulmuş, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı açılmış, Üniversitelerde Kadın Çalışmaları Yüksek Lisans Programları faaliyete geçmiştir. *Feminist* ve *Kaktüs* dergileriyle başlayan kadın dergilerindeki değişim, 2000 yılında *Pazartesi* dergisiyle devam etmiş ve *Pazartesi* milliyetçiliğe karşı eleştirinin en üst düzeyde somutlaştığı dergi olmuştur. Kürt kadınları *Roza*, *Jiyan*; İslamcı kadınlar *Kadın ve Aile*, *Hanımeli*; eşcinseller *Kaos GL* gibi yayınlarla seslerini duyurmaya çalışmışlardır. Bunun yanında e-posta ağları, Uçan Süpürge, Kadın Kurultayı gibi gruplar, kadın sorununun çözümünde müzakere alanları olarak faaliyete geçmişlerdir (Çakır, t.y., 29).

3.2.3. 1990'larda üçüncü dalga feminizm

1990'lar Türkiye'sinde kadınlar, tek bir aynılaştırıcı "yurttaş" kategorisine olduğu gibi, tek bir "kadın" kategorisine karşı da eleştiriler yöneltmişler, farklılık taleplerinin ve kimlik politikalarının yükselişte olduğu post-modern iklimin etkisiyle tüm kadınların "kış kardeşlik" adı altında ortak bir paydada kategorileştirilmesine muhalefet ederek, her kesimden kişinin kendi kimliklerinin ağır basan unsurlarına göre (İslamcı feminist, Kürt feminist, radikal feminist, lezbiyen feminist, ekolojist feminist vb.) mücadelesini sürdürmesi gerektiğini savunmuşlardır (Berktaş, 2009b).

Kürt kadınlar milliyetçi hareketin ataerkilliğini ve Türkiye'de feminizmin "Türk"lüğünü sorgularken; İslamcı feministler ise feminist hareketin seçkin, tahakkümcü tutumuna karşı çıkarak, Müslüman olmanın, bir kadın olarak ezilmeye karşı çıkmaya engel olmadığını belirtmişlerdir. Ülkenin politik gündeminde "bölücü" ve "irtica"cı olarak kodlanmış siyasi yapılarda yer alan bu kadınlar, sert tartışmalara ve kopmalara neden olmuştur (Bora ve Günel, 2011).

Batı'da üçüncü dalga feminizm 1980'lerden itibaren kadınların kendi aralarındaki farklılıklara odaklanmasıyla ortaya çıkmıştır. Siyah ve Üçüncü Dünyalı feministler ve sonrasında lezbiyen ve işçi sınıfından kadınlar, ikinci dalga feminizmin "beyaz, Batılı, orta sınıf" kadınları temsil ettiği ve diğer kadınlık kategorilerini kapsamadığı yönünde eleştirilerde bulunmuş,

kendilerinin görünmez kılındığını belirtmiştir (Bora, 2012: 41). Bu görüşe göre Batılı beyaz orta sınıf kategorisinin dışında kalan kadınların dünya algısı, hayattan beklentileri, sınıf anlayışı, aile içi ilişkileri, güzellik anlayışı, bedene bakışı, çocuk tasavvuru, doğum kontrolü konusundaki görüşleri, onlardan farklıdır (Çaha, 2010: 367).

Türkiye’de de birinci ve ikinci dalga feminist hareket içerisinde yer alan kadınlar, genellikle Batılı değerleri benimsemiş, orta sınıf ve iyi eğitilmiş kadınlar olmuştur. Ancak 80’li yılların sonlarından itibaren kadın hareketi, ulus-devletin yarattığı etnik ve dini mağduriyetler çerçevesinde şekillenmiştir. Başka bir ifadeyle bu kadınlar, o döneme kadar üretilen, -beyaz, batılı, modern- kadın söyleminin dışında kendi var olma biçimleri (din ve etnisite) ile doğrudan ilişkili bir şekilde kadın hakları söylemini ve pratiğini geliştirmeye başlamışlardır.

Türkiye’de İslamcı feminizm

Türkiye’de Cumhuriyet kurulduktan sonra, din kurumlarının devlet denetiminde olduğu laik düzene geçilmiş, dinci gruplar laikliğe olduğu kadar demokrasiye de bir tehdit olarak görülmüş ve gerek yasal düzenlemelerle, gerek eğitim kurumlarıyla, hem kamusal hem de özel hayatta İslam’ın etkinliği azaltılmaya çalışılmıştır (Arat, 2011: 92). Tek parti döneminde siyasal alandan dışlanan ve ötekileştirilen İslamcılar, 1950 yılında Demokrat Parti’nin iktidara gelişiyle gelişen nispeten özgürlükçü ortamın etkisiyle giderek modern eğitim kurumlarında okumaya ve siyasetle ilgilenmeye başlamışlardır (Çaha, 2010: 306). İslami jargonla “ilmin” kadın ve erkeğe farz olduğu düşüncesi yayılmış ve İslamcı kadınların laik, modern eğitim kurumlarında eğitim görmelerine karşı çıkmamıştır (Acar, 2011). Böylelikle 1960 yılında başını örten birkaç öğrenci ortaya çıkmıştır. Köylülükle ve geri kalmışlıkla imlenen başörtüsü²⁶ ve geleneksel kıyafetin, modern kurumlar olan üniversitelerde yer alması, devletin seçkin resmi politikasına karşı bir meydan okuma olarak algılanmış ve önce

²⁶ Başörtüsü hakkındaki tartışmalar “türban” adıyla yürütülmüştür. Bunun bir nedeni türban isminin yeni bir örtünme biçimini ve başörtüsünün modern bir kullanımını imlemesi olmuş; bir diğer nedeni de başörtülülere “ötekileştirmek” için yeni bir kavram arayışının ortaya çıkması ya da daha doğru bir ifadeyle, Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren, “geleneksel” kadınların örtüsüne karışılmaması siyaseti neden olmuştur. Ancak Kemalistler için, başörtülülerin kendilerine ait özel alandan çıkarak kamusal yaşama girmesi bu siyasetin sonunu getirmiş ve “türban” kavramsallaştırması, Kemalistler için, başörtülü kadınların inançlarını siyasi bir simge haline getirerek, bunu kullanarak ülkeyi karıştırma gayretlerinin bir sembolü olmuştur. Bu nedenle, bu bölümde olumsuz bir imgelemi olan “türban” kavramı yerine, başörtüsü terimi kullanılacaktır.

üniversite öğrencileri, üniversite dereceleri ellerinden alınarak, ikna odalarında duygusal şiddete ya da doğrudan tokat atılarak²⁷ fiziksel şiddete maruz bırakılarak, okullardan atılarak resmi düzeyde cezalandırılmış; ardından bazı avukat, doktor ve öğretmenler görevlerinden ihraç edilmiştir (Çaha, 2010: 307-309). Devletin görünür ve resmi yaptırımlar uygulamasından önce de başörtülü kadınlara toplumsal yaşamda ötekileştirme politikaları uygulanmıştır. Okullarda ve iş yerlerinde küçümsenmiş, ebeveynlerinin teşvikiyle çocuklar tarafından öcü olarak işaret ettirilmiş, statüleri aynı olan kişilerce dikkate alınmamışlardır (Ramazanoğlu ve Tuksal, 2005).

70’li yıllardan itibaren başörtülü kadın Türkiye’deki çeşitli dinsel cemaatlerin ve sıradan insanların gündemine girmiş olsa da, esas ilgi ve ivme 1980’lerden sonra başlamıştır (Çaha, 2010: 316). Uzun yıllardır, ortalıkta gözükmeyen Kemalist kadınlar, bu dönemde tekrar harekete geçmiş ve “kadın hareketiyle” ilişkilerini başörtüsü üzerinden kurmuşlardır. Çeşitli eylem platformları ve sivil toplum örgütleri oluşturan bu kadınların, en göze çarpan protesto biçimleri ise Anıtkabir’e giderek, Mustafa Kemal’e yöneticileri ve İslamcılar şikâyet etmek olmuştur. 1990’lardan sonra Kemalist kadınlar, Kadının Sosyal Hayatını Araştırma ve İnceleme Derneği ve Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği gibi daha önceki dönemlerden süregelen derneklerinin yanı sıra, 1999’da Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği ve 1997’de Cumhuriyet Kadınları Derneği gibi oluşumlarla tekrardan adlarından söz ettirmeye başlamışlardır. Temel mücadele hedefleri başlarını örten üniversiteli kadınlar olmuştur (Saktanber, 2009).

Başörtüsüne karşı gösterilen Kemalist reaksiyon, dindar kesimlerin bu sembol etrafında yoğunlaşmalarına ve dinamizm kazanmalarına neden olmuş, bu sembol aynı zamanda İslamcı kadın hareketinin içinde yer alan bazı kadınların geleneksel rollerini sorgulamalarını getirmiştir. Başörtüsü mücadelesiyle, bu kadınlar “politik bacı”²⁸ konumuna yerleşmiş ve İslamcı erkeklerle dava arkadaşı olmuştur. Erkeğin arkasında değil, yanında olmayı ifade eden politik bacılık, “birey kadın” a giden yolun başlangıcı olmuştur (Çaha, 2010: 316-317).

²⁷ 1968 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencisi Hatice Babacan, hocası Bahriye Üçok tarafından tokatlanarak okuldan atılmıştır (Çaha, 2010: 309).

²⁸ Politik bacı kavramı, sol mücadele içerisindeki kadınları cinsiyetinden arındırmakta ve onları “kadın yoldaş” olarak kodlamaya yaramaktadır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Berktaş, F. Has Anything Changed in the Outlook of the Turkish Left Women?. Woman in Modern Society.Şirin Tekeli (Derleyen). Londra: Zed boks, 250.

İslamcı kadınların yaşadıkları travmalar, onları başörtüsü üzerinden bir kadın hareketi geliştirmelerine ve geleneksel kadın rollerini sorgulamaya götürmüştür. Sokak eylemleri ağırbaşlı, önüne bakan, sesini yükseltmeyen, erkeğine itaatkâr olması beklenen kadınlar için radikal bir değişim yaratmış ve bu kadınların politize olmalarında, özgüven duygusu kazanmalarında önemli bir eşik olmuştur. Başörtülü kadınlar, maruz kaldıkları baskılara isyan etmek için ilk olarak ikna odalarının kurulmasıyla gündeme gelmiş olan İstanbul Üniversitesi Beyazıt Kampüsü'nde eylemlere başlamışlar, ardından “Beyaz Yürüyüş” ve “İnanca Saygı, Düşünceye Özgürlük İçin El Ele” gibi eylemlerde bulunmuş, üniversiteden başörtüsü yüzünden atılan bir öğrenci için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurmuştur. Ayrıca İslamcı kadınların gerçekleştirdikleri bu eylemlere erkek öğrenciler, solcu öğrenci birlikleri, bazı feminist kadınlar ve siyasetçiler de destek vermiştir. Ancak sosyalistlerin, demokratların ve en önemlisi çok sayıda feministin bu eylemlere/mağduriyetlere duyarsız kalmaları hem başörtülü kadınlarda hem de İslami kesimde derin bir hayal kırıklığına yaratmıştır. İslamcı kadınlar, devletin kendileri üzerindeki baskıyı artırmasının ve toplumda kendilerini demokratlar olarak tanımlayan kesimlere karşı hissettikleri derin hayal kırıklıklarının etkisiyle, dernekler ve vakıflar kurmaya, dergiler çıkarmaya yönelmiştir. Hanımlar İlim ve Kültür Derneği, Hanımlar Eğitim ve Kültür Vakfı (HEKVA), Hazar Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği gibi yardımlaşma üzerine kurulan derneklerin yanı sıra, Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği (AK-DER), Özgür Düşünce ve Eğitim Hakları Derneği (ÖZGÜR-DER), İmam Hatip Liseleri Mezunları Derneği (ÖNDER) gibi siyasal amaçlı dernekler kurmuş, İstanbul'da İstanbul Gökkuşuğu Kadın Platformu ve Ankara'da Başkent Kadın Platformu altında birleşmişlerdir. Bu gruplardan özellikle Başkent Kadın Platformu feministlerle ortak çalışmalar yürütmüş ve geleneksel İslami geleneklere eleştirileriyle ön plana çıkmıştır (Çaha, 2010: 317-331).

1960'larda ilk olarak *Aile*, ardından *Ayşe* ve *Milli Gazete Kadın Eki* gibi bir takım İslamcı yayınlar ortaya çıkmış olsa da, İslamcı kesimde kadın yayınlarının boy gösterdiği esas dönem 1980'ler olmuştur. Bu yıllarda çıkan ilk dergi “kalemle cihat” söylemini sıklıkla tekrarlayan ve “militan” bir kadın tipi, başka bir ifadeyle “mücadeleci”ler geliştirmeyi amaçlayan *Mektup*'tur. *Mektup* dergisinde kadınlar, İslam'ın yayılması amacıyla ev dışında yürüttükleri faaliyetler, eylemci ve etkin kişilikleriyle ön plana çıkarılmıştır. Dergide bu doğrultuda mücadeleci, inancı uğruna her türlü eziyete katlanan, gözü kara bir kadın imajı yaratılmıştır. *Aile* içinde

geleneksel rol dağılımlarına Peygamber'in yaşantısından örneklerle karşı çıkılarak (Acar, 2011); sürekli okuyan, araştıran, kendisini geliştiren, kamusal alanda yer alan, gereksiz ev işleriyle vakit kaybetmeyen, hayatını Allah'ın yoluna adanmış bir kadın tipi oluşturulmuştur. "Bu kadın, gecesini gündüzünü Allah rızası için harcayarak ülkenin her tarafına gider ve diğer kadınları aydınlatır, bunun için konferanslar verir, seminerler düzenler, kısaca kendi jargonuyla dile getirildiği gibi 'kalemle cihat' eder" (Çaha, 2010: 333-335). *Mektup*'ta ideal Müslüman kadın, Batılılaşmış, modern kadın tipine karşıtlıkla kurulmuştur. Batılılaşmış kadının mutsuz, ezilen, sömürülen dejenere olmuş, ahlaki yönden çökmüş bir kadın olduğu vurgulanmıştır (Acar, 2011). Aslına bu yeni İslamcı kadın tipi, Cumhuriyet'in "vazifelendirilmiş kadın" modeline oldukça benzemektedir. Kemalist kadınlar, Cumhuriyet adına ülkenin modernleşmesi, kalkınması ve eğitilmesi konusunda misyon yüklenmişken; İslamcı kadınlar da İslamiyet "gereğince" yaşanması için "dava kadınlığına" soyunmuştur.

1980'lerde çıkan *Kadın ve Aile*, *Bizim Aile*, *Ailem* gibi dergiler ise isimlerinden de anlaşılabilceği gibi geleneksel kadın rollerini üretmeye devam etmiş ve bunun yanında kadın için örtünmenin önemine vurgu yapmıştır (Çaha, 2010: 333). Örneğin *Kadın ve Aile* dergisinde hayatı ailesi, çocukları ve kocasının mutluluğundan ibaret olan ev kadınlarına seslenilmiştir. Öte yandan Allah'ın emri ya da Muhammet'in tercihi olarak, boşanma, ev dışında çalışma ve moda ilgi duyma kötülenmiş, böylelikle kadınları kısıtlayan bir çok kural adeta öğütlenmiştir (Arat, 2011).

İslamcı kadın dergileri içerisinde duruşu, seçtiği isim ve ele aldığı konular bakımından feminizme en yakın duran dergi 1995 yılında yayınlanmaya başlanan *Kadın Kimliği*'dir. "Hayata farklı bakış" sloganını kullanan dergi bu doğrultuda; el işi, yemek tarifi, bulmaca gibi konulara yer vermemek konusunda hassas olmuş; içlerinde feminist çalışmalar da yapan Alnur İlyasoğlu, Nuray Mert, Perihan Mağden, Nilüfer Göle gibi farklı kesimden ve görüşlerden kadınların yazılarına yer vermiştir (Çaha, 2010: 333-342).

İslami feminizmi ya da kadın haklarını savunanlar, iddialarını Kuran üzerinden savunmuşlardır. Osmanlı dönemindeki İslamcıların ileri sürdükleri gibi onlar da Kuran'ın ataerkil Arap kültürünün dilini kullandığını ve bu nedenle mesajlarının o dilin, kültürün ve

tarihsel bağlamın etkilerini taşıdığını, ancak evrensellik iddiası olan Kuran'ın ruhunun ve mesajının farklı bağlamlarda farklı şekillerde yorumlanabileceğini iddia etmişlerdir. Hidayet Şefkatli Tuksal bu konudaki görüşlerini şu şekilde ifade eder:

Kuran-ı Kerim'de, özellikle o güne dair meseleler için, bir örnek çözüm sunulmuştur; o gün sunulan bu çözümlerin evrensel çözümler olduğunu düşünmüyorum. Bugün ben bile, inanan bir kadın olarak, o sınırları çok dar buluyorum. Aile reisinin erkek olduğunu kabul etmiyorum; evlilik ilişkisinin eşitlikçi, dayanışmacı, arkadaşça bir ilişki olması gerektiğini düşünüyorum. Kuran-ı Kerim'in pek çok konuya getirdiği çözümlerin, o günkü koşulları gözetken birer 'örnek vaka çözümü' olduğuna inanıyorum. Bugün, bunların farklı şekillerde çözümlenebileceğini ve bunun da Kuran'a aykırı olmadığına inanıyorum... (Ramazanoğlu ve Tuksal, 2005).

İslamcı feministlere göre Kuran'ın, Müslüman kadınla Müslüman erkeğin birbirlerine dost olarak yaratıldığını söyleyen ayetlerinde de olduğu gibi, Allah herhangi bir cinsi kayırmamıştır. Cinslerden birinin zamanla ön plana çıkması ve diğerini görünmez kılması tamamen tarihsel ve sosyolojik koşulların gereğidir (Çaha, 2010: 344-346). İslamcı kadın hareketi içinde yer alan ve bu görüşleri savunan birçok kişi (örneğin Hilal Kaplan), feminizmin İslami çevrelerce erkek düşmanlığı, sınırsız cinsel özgürlük, aileye ve aile değerlerine başkaldıran bir hareket olarak algılanmasının etkisiyle kendilerini feminist olarak tanımlamamaktadır. Süheyla Kırca Schroeder (2007: 110), 1987 yılında *Zaman* gazetesinde toplumsal cinsiyet konularında yazılar yazmaya başlayan kadınların "feminist" olmakla suçlandıklarını ve kadınların bunu her seferinde inkar ettiklerini belirtir. Bunun bir suç sayılması, kadınların söz söylemelerinin meşruluk zeminin kaybolması tehlikesine yol açacak bir durum olması, İslamcı kadınların feminist tanımlamasından kaçınmalarına bir sebeptir. Ancak çoğu İslamcı kadının, erkek söyleme karşı çıkarken, kendi haklarını savunurken feminizmin argümanlarını kullandıkları da bir gerçektir.

İslamcı kadın hareketinde yer alan kadınların diğer feministlerle mesafeli olmalarının bir nedeni de, bu feministlerin, onlara karşı elitist ve üsttenci bir bakış açısıyla yaklaştıklarını düşünmeleridir. Sadece feministlere ait olmayan, toplumun çoğu kesiminde yaygın bu elitist

bakışa göre başörtülü kadınlar, baskı altında, ailelerinden gelen bir öğrenilmişlikle²⁹ ya da geçici bir bunalımın etkisiyle, ‘iradi’ bir karar olmaksızın başlarını örtmüş, İslamiyet’le ilişkilerini bu şekilde kurmuşlardır. Birçok İslamcı kadının bu konudaki sıkıntısını Yıldız Ramazanoğlu kendi deneyimlerinden yola çıkarak çok net bir şekilde ifade eder:

Annem başını örtmeyen bir kadındı... Fazla dindar bir aile değildik... Üniversitede eskrim kulübüne üyeydim; tiyatroyla ilgileniyordum. Bir yandan senaryo yazıyordum. Samimi arkadaşlarımla Batı edebiyatının bütün başyapıtlarını yutmuştuk. Marksist literatüre odaklanmıştık. Sevdığımız şairler, düşünürler, hep Batılıydı... ama bizden kaçırılan bir şeyler vardı sanki... Hacettepe Üniversitesi’nden on kız bir araya geldik. Kendi değerlerimizi araştırmaya başlayınca, Kuran-ı Kerimi okuduk. Bu bizi oldukça etkiledi; anlamadığımız, bize ters gelen bir takım konularla karşılaşsak da, pozitivist ve rasyonalist bir bakış açısıyla sağlanamayacak yeni bir ışıkla karşılaştığımızı anladık orada... Bir sene zarfında yavaş yavaş hepimiz başımızı örttük... Çevremdeki insanların bana karşı tutumları hemen değişti... Beni çok seven, asistan almak isteyen hocalarım çok tepki gösterdiler; ‘hasta mısın, bu geçici bir şey mi?’ diyen, bunu, bir çocuk hastalığı gibi, iyileştirilmesi gereken bir davranış gibi görenler oldu... O dönemde, bir taraftan yeni bilgilerimizi geliştirmeye çalışıyorduk; bir taraftan da anonim kimliğimizin içinden tek ve bireysel varoluşumuzu kurmaya çalışıyorduk. Sonrasında, mevcut Müslüman kadın profiliyle karşılaştık; çevremizde İslam adına başka bir şey yaşanıyordu. İslam adına ortaya konan pratikler çok kısıtlayıcıydı... Bu noktada derin bir sorgulama sürecine girdik. Sonra kadını, cinsiyeti, cinsler arası ilişkileri, cins kavramını analiz eden, mevcut düşünceleri yapı bozumuna uğratıp statükoyu yerden yere vuran ‘feminist’ söylemle karşılaştık; bu enteresan bir tecrübe oldu bizim için. Kendimizi bu feminist aynada görme imkanı bulduk. Burada kadın üzerine çok ciddi bir düşünce birikimi vardı. Bu birikime eğildikten sonra, feminizmin de zaafalarını fark etmeye başladık; feminizmin, pratikte, ne kadar elitist, üstenci olduğunu gördük. Ve bu yaklaşım da ferahlatmadı bizi açıkçası... (Ramazanoğlu ve Tuksal, 2005).

Bu uzunca alıntı, pek çok İslamcı kadının eleştirdiği durumları anlatması açısından önemlidir. Günümüze kadar geçen sürede feministler, bu konuda kendilerini çokça sorgulamış, özeleştiriye bulunmuş ve feministlerle İslamcı kadınlar arasındaki mesafeler epey aşılmıştır. Öyle ki, Kemalist kadınlarla İslamcı kadınlar belirli kadın sorunları çerçevesinde, aynı masaya oturup (örneğin şiddete karşı kampanyalarda) birlikte fikir üretebilecek noktaya gelmiştir.

²⁹ Bu düşüncenin aksine, kendileriyle görüşmeler yapılan pek çok kadın, üniversitede okumaya başladıktan sonra, bu ortamın kendilerine “yoz” gelmesinin etkisiyle bir arayış içine girdiklerini ve pek çok okuma ve araştırma sonucu İslami bir kimlik edindiklerini belirtmektedir (Arat, 2011; Acar, 2011).

Kürt kadınlarının feminizmi

Türkiye’de bazı kadınların ve kadın gruplarının çift yönlü ötekileştirilmelerinin modernleşme hareketiyle yakından ilişkisi vardır. Kemalist modernleşme anlayışı nedeniyle, başörtülü kadınlar anti-modernist görüldükleri için baskılanmışken; ulusun ana rengi dışındaki unsurlar da asimilasyon politikalarıyla değişime zorlanmış ve bu duruma yönelik direnişler de şiddetli bir reaksiyona maruz kalmalarına neden olmuştur (Çaha, 2010: 370).

1960 ve 1970’lerin politik ortamında Kürtler ve Kürt kadınlar da sol mücadele içerisinde yer almaya başlamış, ancak harekete katılışta belli bir bilinçlilikten ziyade, kadınların özgürlük arayışları etkili olmuştur. 1990’larla birlikte kadınlar daha bilinçli bir yaklaşımla hareket etmeye, mücadele vermeye başlamış ve emeğini topluma, kendini erkeğe kabul ettirme, hareket içerisinde var olma gayreti çoğalmıştır. Bu süreçte kadınların evden çıkması, aile düzeninin, geleneklerin ve zihniyet yapılarının değişiminde önemli bir aşama olmuş, ancak kadınların mücadeleye katılmaları, onların kadınlıklarından arınmalarıyla mümkün hale gelmiştir (Bozan ve Ekin, 2005).

Batıda ortaya çıkan üçüncü dalga feminizmin argümanları ve siyah kadınların deneyimleri, Türkiye’deki İslamcı ve Kürt feministlerin, feminizm gerekçelerini ve mücadele biçimini anlamak açısından önemlidir. Özellikle Kürt kadınlar siyah feministlerin iddialarıyla daha fazla ortaklaşmışlardır (Canan, 2005). Siyah kadınların, hem beyazların ırkçı politikaları ve bakış açısı tarafından ötekileştirilmesi hem de siyah erkeklerin baskılarına muhatap olması, onların çifte bir ezilmişlik ilişkisine maruz kalmasıyla sonuçlanmıştır (McKay, 1998). Bu doğrultuda, Kürt kadınları da bir taraftan feodal geleneklerin baskısına uğramış; diğer yandan Kürt halkının yaşadığı ulusal sorunlardan kaynaklanan zorlukların, Kürtlerin aile yaşantısına ve kadın-erkek ilişkilerine yansımalarının etkilerine maruz kalmıştır. Bu durum kadınların özgürlük arayışlarında gerekli ortamı bulmalarını engellemiştir (Bozan ve Ekin, 2005).

1980’li yıllarda Türkiye’de gelişen feminist hareket içerisinde bulunan Kürt kadınları, İslamcı feministler gibi, Türk feminist gruplarının, “kadın” olarak seslendikleri genelleyici kimliğin, kendi sorunlarıyla çok fazla bağdaşmadığını fark etmişler ve Kürt kimlikleriyle Türk feminist

ortamında, feminist kimlikleriyle de Kürt politik ortamında dışlandıklarını hisseden kadınlar birleşerek, kendi seslerine ve bağımsız bir örgütlenmeye sahip olma ihtiyacını duymuşlardır. 1996 yılında kurulan ilk Kürt kadın feminist dergisi olan *Roza*'da Türk feminist kadınlarına yönelik eleştiriler şu şekilde ifade edilmiştir:

Türk kadın hareketiyle yaşadığımız sorunlar da bizi ciddi biçimde etkilemişti. Sadece kadınlığımızı onlardan farklı yaşıyor oluşumuz değildi problem. Taşıdığımız ulusal kimlik kadınlığımızın rengini değiştiriyor, talep ve hedeflerimizi farklılaştırdığı gibi mücadele araçlarımızı da kimi zaman farklı kılıyordu. Asıl sorun onların bizi, evrensel kadın kimliği adına kendileri içinde eritme, yok sayma, görmezlikten gelme politikalarıydı. Biz kadındık, cinsimizin tüm ezilmişliğini yaşıyorduk, ama Kürt kimliğimizle de vardık. Tüm bunlar, Türk kadınlarının çıkardığı dergilerde veya oluşumlarda kendimizi ifade etmemizi engelliyordu doğal olarak (akt. Çaha, 2010: 361-380)³⁰.

1980'li yıllarda Kürt siyasal hareketi içerisinde, kadınların toplumsal konumu sorgulanmaya başlanmış ve kadınların özgürleşimi için feodal gelenekler ve aile yapısına yönelik çözümler yapılmıştır. Çağlayan'a göre bu süreçte kadınlar, erkek söylemde, "özgürleştirilmesi gereken köleler" olarak ele alınmışken, 90'lı yıllarda bu söylem "özgürleştirecek kadın"a evrilmiş, bu değişimde ise 1980'lerde kadınların Kürt siyasal hareketinde daha aktif rol oynamaları etkili olmuştur (2013). Fakat her ne kadar Kürt siyasal hareketi içinde yeni bir aile yaşamı üzerinden kadınların özgürleşimi gündeme getirilmişse de, Kürt feministler, erkeklerin ağırlıkta olduğu milliyetçi partilerin ve örgütlerin kadın sorununa el atmasına ve bunu erkeksi bir söylem kapsamında ele almalarına tepki göstermiş ve bu partilerde kendilerinin "ulusal dava" için araçsallaştırmalarını eleştirerek, cinsiyetçilikle hesaplaşmayı ulusal birlik adına bastıran bu tutuma karşı bağımsız Kürt kadın hareketinden yana olmuşlardır (Açık, 2011).

Tüm bu etkenler nedeniyle 1990 yılında "Bağımsız Kürt Kadın Grubu"nu oluşturan kadınlar, 1996 yılında vakıf, dernek, kültür evi ve yayın gibi farklı kurum ve araçlarla seslerini duyurmaya başlamışlardır. Kurumsal anlamda Dicle Kadın Kültür Merkezi ve Devrimci Demokrat Kürt Kadın Derneği gibi örgütlenmeler kurulmuştur. Yayın olarak da kadın

³⁰ Talep farklılıkları ve üretilen politikaların farklılığı soruncu görmezden gelinmenin yanında *Yaşamda Özgür Kadın* dergisinde yer almış olan Bozan, Türk kadınlarını da kapsayan bir genişlemeye gitme isteğiyle, Atatürkçü Kadın Derneği'nden KA-DER'e kadar, pek çok örgütle görüştiklerini, dertlerini anlattıklarını, ancak kendilerinden pek bir destek alamadıklarını söyler (Bozan ve Ekin, 2005).

sorununu cinsiyet ve ırk temelinde analiz etme amacıyla 1996 yılında *Roza* dergisi ortaya çıkmış, bu dergiyi *Jujin*, *Jin u Jiyan*, *Yaşamda Özgür Kadın*, *Özgür Kadının Sesi*, *Ji Bo Rizgariya* *Jina* adlı yayınlar takip etmiştir (Çaha, 2010: 361-381).

Fakat bu dergi ve dernek çalışmaları zaman zaman engellenmeye maruz bırakılmıştır. Örneğin Dicle Kadın Kültür Merkezi önce dernek olmak için başvurmuş, fakat bu kabul edilmeyince şirket olarak faaliyete geçmiştir. Yirmi altı sayı yayınlanmış olan *Yaşamda Özgür Kadın* dergisi hakkında her sayıda toplatma kararı çıkmış, 2000 yılında kapatılmış, ancak *Özgür Kadının Sesi* ismiyle yayın hayatına devam etmiştir. Kürt kadınlar bu süreçte sadece devlet tarafından değil; Kürt hareketinde yer alan erkeklerden de bağımsız bir harekette bulunmaları nedeniyle tepki görmüşlerdir (Bozan ve Ekin, 2005).

Yayınlanan dergilerden en çok öne çıkanları *Roza*, *Jujin* ve *Jin u Jiyan* olmuştur. Feminist bir söylem tutturan bu dergilerde üslup, tarz ve öncelikler konusunda bir takım farklılıklar olsa da üzerinde durulan ana sorunlar ve bu sorunlara dair geliştirilen bakış açısı büyük ölçüde örtüşmüştür. Dergilerde değinilen konular: Kürt örf, adet ve geleneklerinden kaynaklanan ve kadınların ikincil konumda kalışına yol açan değerler, devletin Doğu ve Güneydoğu bölgesinde takip etmekte olduğu zorunlu göç, eğitim ve dil politikaları, Kürtlerin yaşadığı asimilasyon politikaları, kadınların kentlerde yaşadıkları sorunlar, tarihteki Kürt kadın figürleri, kadınların gözü altında uğradıkları işkence ve tecavüzler, kadınların aile içinde maruz kaldıkları baskılar, kadın hareketinden haberler olmuştur (Çaha, 2010: 391). *Roza*, *Jujin* ve *Jin u Jiyan* dergilerinde tecavüzün bir yandan aile içindeki ve toplumun genelindeki varlığına yönelik değinilerde bulunulmuş ve bu bağlamda namusun ve bekaretin tabulaştırılmasına karşı çıkmış; diğer taraftan tecavüz bir savaş aracı veya gözü altında onur kırıcı muamele yöntemi olarak değerlendirilmiştir (Açık, 2011).

Kürt kadınların en şiddetli tepki gösterdiği konu ise devletin bir takım projelerle, doğum kontrol yoluyla Kürt nüfusunun azaltılması yönünde gösterdiği çaba olmuştur. Bu dergilerde annelik ve doğurganlık, Batı'daki ikinci dalga feminizminde olduğu gibi, fakat daha farklı bir anlayışla, etnik temelde kutsanmış; annelik ve doğurganlık konusunda kadınların iradesinin bir takım amaçlar için manipüle edilmesi gayretine karşı çıkmıştır. Bu konu Türk kadınlarıyla

Kürt kadınların ayrıştığı bir konu olmuş ve Kürt kadınlar, diğerlerini, sorunun vahametini anlayamamakla suçlamışlardır (Çaha, 2010: 398). Asimilasyon politikalarına ve doğum kontrolüne yönelik tepki, Türkiye’de Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı illerde 1995’ten itibaren kurulan, Türkçe okuma yazma kursları, ev ekonomisi kursları, ana çocuk sağlığı ve eğitim ve beslenmeyle ilgili seminerler veren Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) ile doruk noktasına ulaşmıştır. ÇATOM’ların esas amacının Kürt kültürünü ve birliğini sürdürmekle görevli kadınların Türk toplumuna asimile edilmesi ve Kürt nüfusuna doğum kontrolü uygulaması olduğunu söyleyerek çıkardıkları dergilerde sert eleştirilerde bulunmuşlardır (Açık, 2011).

Kürt siyasal hareketi içinde yer alan erkeklere de önemli eleştiriler yönelten kadınlar, geleneksel Kürt değerlerini, kadınların ezmesinden, ikincil plana düşürmesinden, intiharlara sürüklemesinden sorumlu tutmuşlardır. Asla kabul edilemeyecek gelenekler olarak da berdel, başlık parası, eşi ölen kadını kayınıyla evlendirme, çok eşlilik, kan davalarında tazminat verilme olarak sıralamışlar; bu değerlerin kadınları alınıp satılan bir mal haline getirdiğini söylemişlerdir (Çaha, 2010: 402).

Bu örneklerde de görüldüğü gibi Kürt kadınlarının kadınlığa ilişkin olarak, Türk kadınlarından çok daha farklı ve daha fazla problemi bulunmaktadır. İslamcı kadınların inançları gereği yaşayamamaları, ancak bir takım geleneksel kurallara bağlı olmaları sorununda olduğu gibi bu kadınlar da, Türk feminizmiyle kadın-erkek eşitliği, kadın bilinci, kadının kurtuluşu ve özgürlüğü konularında birleşmiş ancak, kendi özgül koşullarının getirdiği sıkıntılar bağlamında, Türk feminizminden ayrılmışlardır.

4. MEDYADA TOPLUMSAL CİNSİYET TEMSİLLERİ VE MEDYA SEKTÖRÜNDE KADIN İŞ GÜCÜ

4.1. Medyada Toplumsal Cinsiyet Temsilleri

Bu bölüme kadar anlatılmaya çalışıldığı gibi, erkek egemen söylem, tarihsel uzamda çeşitli kırılmalara uğramış olsa da, yüzyıllardır varlığını korumuş, kadınları, diğer cinsiyet kimliklerini yani kendinden olmayanları baskı altına almış ve ötekileştirmiştir. Bu söylemin böylesine sürdürülebilir olmasında erkeklerin iktidar araçlarına sahip olması temel faktör olmuştur. İktidar araçları içerisinde ise belki de en önemli olanı kültürel değerleri yüzyıllarca dolaşımda tutan, kültürel belleği oluşturan anlatılardır. Bu bağlamda masallar, hikayeler, destanlar, romanlar erkek egemen söylemin taşıyıcıları olmuşlar ve özellikle yazılı kültüre geçişten sonra, kadınların yazın alanından dışlanmalarıyla erkek söylemi daha da fazla bünyelerinde barındırmışlardır. Kadınlar sürekli erkek bakışın onlara biçtiği roller ve değerlerce tanımlanmıştır.

Kitle iletişim araçlarının devreye girmesiyle birlikte, bu araçların büyük kitlelere kısa sürede ulaşabilmesi ve benzer iletileri çok sayıda ve farklı mesajlarla iletebilmesi ve böylece pekiştirmesinin etkisiyle, gazeteler, dergiler, televizyonlar düşüncelerin, davranışların, değer yargılarının oluşturulmasında, toplumun kültürel ve sosyal yapısını belirlemesinde en güçlü araçlar konumuna gelmişler (KGSM, 2008: 5) ve toplumsal cinsiyet kalıplarını iletmede, üretmede ve yeniden üretmede, geçmişin kültürel aktarım araçlarının yerine geçmiştir.³¹

Kadınların medyadaki temsili üzerine çok sayıda nicel ve nitel çalışma yapılmış ve bu konudaki nicel içerik çözümlemeleri kadınların medyada nadiren görüldüğünü ve görünürlüklerinin de ya eş, anne, kız evlat, kız arkadaş olarak ya tipik kadınlık rollerinin uzantısı olan kadın mesleklerinde (sekreter, hemşire gibi) ya da cinsel obje olarak temsil edildiklerini ortaya koymuştur (van Zoonen: 2002: 473). Temsil konusunda ikili bir ayrım yapan Saktanber ise kadınların ya tamamen cinsellikleriyle yani “serbest” “müsait” kadın

³¹ Tabiki romanlar, hikayeler vb. toplumsal yaşamdaki varlıklarını sürdürmüşler, ancak medyanın bilgi akışındaki kapsamlı gücü düşünüldüğünde daha geri planda kalmışlardır.

olarak ya da cinselliklerinden arınmışlıklarıyla “fedakar anneler”, “iyi eş”ler olarak ön plana çıkarıldıklarını söylemiştir (Saktanber, 2011: 191).

Batı ve Türkiye’de yapılan temsil çalışmalarından çıkan sonuçlar genellikle benzer ve bu kategorizasyonlara uyar nitelikte³² olsa da, Türkiye’de yapılan çalışmalar yaratılan kadın imajlarının tarihsel, siyasal ve ekonomik koşulların etkisiyle dönemsel farklılıklar içerebileceğini göstermiştir. Akdoğan’a göre (2004: 118) Cumhuriyet’in kurulmasının sonrasında kadınlarla ilgili haberler, kılık kıyafetteki farklılıklar ve gelişmeler, medeni kanundaki değişiklikler, kadına seçme ve seçilme hakkını tanıyan yasalar gibi konulara yoğunlaşmış ve bu kazanımlarda Mustafa Kemal’in önderliği ön plana çıkarılmıştır. 1965 yılında yayın hayatına başlayan TRT’de Cumhuriyet’in kadınıla ilgili resmi ideolojisine hizmet edici yayınlar yapılmış, kadınların bilgilendirilmesi ve eğitilmesi amaçlanmıştır (İmançer, 2006: 67). Bu dönemde yapılan yayınlarda kadınlar ev ile ilişkilendirilmiş, çocuk bakımı, eğitimi, sağlık, aile içi ilişkilerle ilgili programlarla “bilgilendirilmeye” çalışılmış, onlara “saygıdeğer ev hanımları” ve “kutsal anneler” muamelesi yapılmıştır (Saktanber, 2011: 192). TRT Kurumu bu programlardaki amaçlarını belirtirken de kadını “toplumun mutlu yarınlarını gerçekleştirecek temel öğelerden biri” olarak tanımlamıştır (İmançer, 2006: 71). Yanı sıra kadınlar sadece ev ve aile sınırları içerisinde temsil edilmekle kalmamış, çalışan kadınlar olsalar dahi yaşamlarının bütün ilgilerinin de aile ve bireysel sorunlardan oluştuğu izlenimi yaratılmıştır (Uğur Tanrıöver, 2012: 159). Kadınlar aile ve çocuk sorunlarının yanında aşk ve romantizmle ilgili gösterilmişken, erkekler çok daha geniş ilgilere sahip kişiler olarak kodlanmıştır (Timisi, 1997: 27). 1980’li yıllara gelindiğinde var olan temsiliyetler yerlerini korumuş, ancak geleneksel kadın imgesinin yanında çağdaş, kamusal yaşamın içinde yer alan, çalışan kadınlarda kendilerine yer bulmaya başlamıştır. Fakat bu kadınlar yine de ailevi sorumluluklarını yerine getiren, özverili, şefkatli, yumuşak başlı ve anlayışlı olmaları koşuluyla başarılı addedilmişler, özgür ve bağımsız olmanın bedeli, mutsuzlukla imlenmiştir (Saktanber, 2011: 188-191).

³² Bknz: Butler, M. ve Paisly, W. (1980). Women in the Mass Media. *Sourcebook for Research and Action*. New York: Human Science Press

Bu yıllarda ayrıca kadınların cinsellikleriyle temsil edilmeleri yayımlanmıştır. Bu temsil edişeril imgelemin, erkek bakışının hakim olmasıyla, kadınları seyirlik nesneler konumuna indirgenmiş, kadın bedenleri parçalara ayırma yoluyla fetişleştirilmiştir (Mulvey, 1997). Gazete fotoğraflarında, reklamlarda ve filmlerde kadın bedeni genellikle izleyicide/okuyucuda cinsel arzular uyandırma yoluyla, gazete tirajını/ürün satış oranını/izleyici sayısını artırmak için kullanılmıştır (Nutall, 1993/1997: 115). Gazete ve dergilerde 1930’lu yıllardan 1980’li yıllara kadar olan yayınlar incelendiğinde, tiraj oranı artışları için kadın fotoğraflarının gitgide çıplaklaştığı gözlenmiştir (Akdoğan, 2004: 124). Uluç ve diğerleri aylık haber dergisi Tempo’nun kapaklarından yola çıkarak yaptıkları araştırmada kapak manşetleriyle ilgili olmamasına rağmen, dergi kapağında kadın bedeninin çıplak ve yarı çıplak biçimlerde teşhir edildiği bulunmuşlardır (2008: 48).

Cinsellikleriyle temsil edilen “serbest kadınlar”ın yer aldığı bir diğer mecra da magazin ekleridir. Buralarda söyleşide bulunan ve bekar olan kadınlar evlenmeyi tercih etmemelerinin nedeni olarak “sanat camiasında” yer almalarını göstermişler, cinsel cazibeleri nedeniyle para, şan ve şöhrete sahip olan magazineli kişilerin, bu nimetlere sahip olma karşılığında mutlu bir yuvadan, tutarlı bir ilişkiden mahrum olduklarını öne çıkarılmış (Saktanber, 2011: 194) böylelikle bir yandan kadınların erkeklerin ilgilerini çekebilmeleri, beğenilir olmaları için cinsel cazibeye sahip olmaları özendirilmiş, diğer yandan geleneksel aile değerleri ve “iyi kadın” olmanın sınırlarının çizilmesinden de geri kalınmamıştır. Sürekli belirli tanımlar ve roller ekseninde tanımlanan ve Berger’in de belirttiği gibi (1972/2007: 46-47) kendilerini erkeklerin seyrinden gören ve çoğunlukla da kuran kadınlar, bu durumda ikili bir yapının içinde sıkışmışlardır. Çünkü kadınlar bir yandan evlenip eşlerine sadık, iyi anneler olmaları bir yandan da eşlerinin başka kadınlara yönelmemesi için bakımlı ve çekici olmakla görevlendirilmiştir.

Bahsedilen durumun doğmasında post feminist söylemin içinden konuşan ve yine 1980’lerden itibaren yaygınlaşan kadın dergilerinin de payı olmuştur. Kadınların rol değişimi ve erkeklere nazaran kabiliyet üstünlüğünü üzerine olan vurgu yapan bu dergiler, hem iş yerinde hem ev içi alanda başarılı olan “süper kadın” stereotipini doğurmuş, kadın dergileri ve reklamlarda bu imaj sıklıkla kullanılmıştır (van Zoonen: 2002: 474-475). Ayrıca kadınların

cinsellikleriyle barışmalarını, duygularını, kapasitelerini ve cinselliklerini keşfetmeleri gerektiği çağrısında bulunan *Kadınca* gibi dergiler kadınları atak ve cesur olmaya davet eden bir söylem kurmuştur. Ancak bir yandan cinselliği kadın kimliğinin olağan ve değerli bir parçası olduğunu belirtirken bir yandan da kadın cinselliğini metalaştıran erkek bakış tarafından üretilen reklamlara da yer vermişlerdir. Orta sınıf kentli kadınlara seslenen bu dergilerin kurduğu kadın ideali cinselliğini tanıyan ve böylelikle karşısındaki erkeği daha kolay idare edebilen, haklarını bilen, kararlı, kendi ayakları üzerinde duran, kendine saygılı, ancak aynı zamanda güzel sofralar kurabilen, ev dekorasyonundan anlayan modern kadınlardır (Saktanber, 2011: 196-197). Post feminizmin emarelerini taşıyan ve “doğanın” getirdiği fizyolojik ve biyolojik farklılıklardan kaynaklanan toplumsal farklılıkları doğal kabul eden, ilgili duruma karşı verilen mücadeleyi anlamsız bulan, kadın erkek eşitsizliğine, kadınların ikincilleştirilmesine karşı mücadele alanını, ataerkil düzene bir başkaldırı olarak değil, mevcut düzendeki erkeklerle aynı haklar üzerinden kuran bu bakış açısında göre (Adriaens, 2009) erkekler özgürce, herhangi bir baskı altında olmadan sevişebiliyorsa bende kadınlar da yapabilmeli ya da kadınlar cinsel nesne olarak sunuluyorsa, erkeklerde metalaştırılmalıdır.

Bek ve Binark kadınların iyi eşler, iyi anneler ve cinsellikleriyle temsil edilmelerinin yanına ayrıca şiddet kurbanı kadın ve farklı dişilik tiplerine ait kadınlık temsillerinin de olduğunu belirtirler (2000: 4). Kadınlar özellikle haberlerde çoğunlukla şiddet kurbanı olarak ele alınırlar. Toplumsal ahlak, iffet, namus konuları çerçevesinde ve çoğu zaman bu normlardan sapmaları halinde haberlere malzeme olan kadınlar, zina, sadakatsizlik, kaçma-kaçırılma, evlilik cinayeti, aile içi şiddet konularıyla medyada gündeme gelmekte, çaresizlik ve zavallılıkla imlenmektedirler (Uğur Tanrıöver, 2012: 161). Kurmaca programlarda kadınlar kurban olarak temsil edilirken, kadına yönelik her türlü şiddet genellikle ya kadının kışkırtması ya da erkeğin kendine hakim olamaması gibi açıklamalarla sunulurken, cinsiyetçi bakış açısı meşrulaştırılmaktadır. Gündüz kuşağında gösterilen ve “kadın programları” olarak adlandırılan programlarda ise genellikle yanlış alt mesajlar verilmekte (örneğin resmi nikahın işlendiği bir programda nikahsız olarak bir arada yaşayan kişilerin konuk edilmeleri, kadının bu durumuna katlanmasının alkışlanması ve program süresince bu durumun meşrulaştırılması gibi) şiddet, ya istisnai bir vaka gibi sunulmakta ya da “haklı bir nedene dayandırılarak” meşrulaştırılmakta ve olağanlaştırılmaktadır (KGSM, 2008: 8).

Televizyonlarda erkek egemenliğini pekiştiren, kadını şiddet gören, ihanete uğrayan, cinsel meta olarak kullanan temsillerin yanında, kadınlara üretici bireylerden çok tüketici birey imajının verildiği programlar da yaygın olarak yayınlanmıştır (KGSM, 2008: 8). 1980'lerde başlayan özelleştirme politikalarının ve tüketimi kışkırtan propagandaların 1990'larda hız kazanmasıyla birlikte ticarileşen ve en büyük gelirini reklamlardan sağlayan basın, evin idaresinden sorumlu tuttuğu kadınları tüketici bireyler olarak öne çıkarmış ve reklamlarda erkeklerden çok kadınlara seslenilmiştir. İzlenme/satış oranlarını artırmak isteyen medya kuruluşları, bu amaç doğrultusunda, cinsellik, şiddet ve sansasyona dayalı popüler çekicilik unsurlarını kullanmıştır (Timisi, 1997: 31).

1990'larda yaşanan bir diğer gelişme de TRT'nin yayın tekelinin kaldırılması sonucu farklı ideolojik görüşleri temsil eden kanalların kurulmasıdır. ATV, Star, Show TV gibi kanallar yayınlarında cumhuriyet ideolojisinin hedeflediği kadınlık idealleri sürdürmüş, alternatif olarak nitelendirilen TGRT, STV, Kanal 7 gibi muhafazakar ve İslamcı kanallarda ise geleneksel değerler ve bu değerlerin aile yapısına uygun kadın temsilleri baş göstermiş, ayrıca haber akışlarında, spiker seçimlerinde, konuk ve görüntü seçimlerinde erotizmden arınmış, başörtülü kadın imajları tercih edilmiştir (Uslu, 2000: 83-84; Asker, 2004: 84). Aslında bu durum Ayşe Düzkan'ın da belirttiği gibi (2001: 46) Batı ve Doğu kültürlerinin etkisiyle kadınlara yönelik beden politikalarının bir sonucudur. Batı kültüründe kadının bedeni, ruhtan ve akıldan koparılıp cinsel obje olarak teşhir edilirken, Doğu kültüründe bedeninin örtülü olması gerektiği algısı yerleştirilmiştir. Bu iki tarz Türkiye'de keskin bir çatışma içinde olmuştur. Bu görüşe sahip grupların ikisi de kadın bedenlerine yönelik bu politikaları özgürlük söylemine referans vererek savunmakta fakat bu konuda kadınlardan çok erkekler konuşmakta, kadınları yönlendirmeye çalışmaktadır.

Görüldüğü gibi medyada kadınlar hakkındaki temsiller erkek egemen söylemin nüvelerinden oluşmaktadır. Son yıllarda yapılan çalışmalar da buraya kadar özetlenen temsillerde çok fazla değişim yaşanmadığını göstermiştir. Ancak feministler, medyanın kitleleri etkileme özelliğinin bilincinde olarak, ana akım medyada seslerini duyurmada yaşadıkları zorlukların etkisiyle, kendi medyalarını oluşturarak, hem gündeme gelmeyen eleştiri ve taleplerini duyurmaya hem de kadınlara dair negatif imajla mücadele etmeye çalışmışlardır. Önceki bölümlerde

anlatılmaya çalışıldığı gibi özellikle broşürler, dergiler ve gazeteler feminist mücadelenin ayrılmaz bir parçası olmuştur.

Türkiye’de 1885’de yayınlanan *Şükufezar*, bir kadın tarafından çıkarılan ilk kadın gazetesi olmuş ve Arife Hanım’ın “biz ki saç uzun aklı kısa diye erkeklerin alaylı gülüşlerine hedef olmuşuz bunun aksini ispat etmeye çalışacağız” (Tokgöz’den akt., Timisi , 1997: 13) sözleri neden bir kadın gazetesinin çıkarılmasına gerek duyulduğunu özetlemiştir. *Şükufezar*’ın ardından *Hanımlara Mahsus Gazete*, *Kadınlar Dünyası* gibi uzun yıllar yayın yapan kadın yayın organları varlıklarını sürdürmüş (Sancar, 2013) 1980’lerde kadın dergi ve gazetelerinde yeni bir canlanış olmuş, *Feminist* (1987) ve *Kaktüs* (1988) dergileri yayına başlamış, 1990’larda *Pazartesi* (1995), *Kadın Kimliği* (1995) dergileri, Uçan Süpürge İletişim Merkezi (1996), *Roza* (1996) dergisi ve *Kazete* (1997) gazetesi, 2000’li yıllarda *Amargi* (2006), *Feminist Politika* (2009), *fe dergi* (2009) ve *Mersin Kadın Gazetesi* (2010) gibi dergi, gazete ve iletişim merkezleriyle feminist yayıncılık varlığını çoğalarak devam ettirmiştir.

4.2. Medya Sektöründe Kadın İş Gücü

Feminist medya araçları, mücadelenin önemli bir ayağını oluştursa da egemen medyanın kitlelere ulaşma ve etkilemedeki gücü inkar edilemez. Bu nedenle feministler ve toplumsal cinsiyet duyarlılığına sahip olan akademisyenler medyanın toplumsal cinsiyet rollerini üretme ve yeniden üretme yollarını mercek altına almışlar ve toplumsal cinsiyet temsillerinin sınırlarına, tekrarlayan rol ve kalıpyargılara dikkat çekmeye çalışmışlardır. Bunun yanında erkek egemen söylemin yeniden üretilmesi noktasında medyadaki kadın iş gücünün oranı ve niteliğine de önem vermişlerdir. Eril söylemin taşıyıcısı olan bu mecralarda istihdam edilen kadın iş gücünün erkeklere oranla düşük düzeylerde olması ya da daha alt kademelerde yer alması feministler tarafından eleştirilmiş ve erkek söylemin medyadaki baskınlığının nedenlerinden biri olarak gösterilmiştir.

Batı’da ve Türkiye’de kadınların basın yayın sektörüne gitmeleri gazeteci bir babaları ya da eşleri olmasıyla mümkün olmuş ve gazeteci olarak bir kimlik edinmeleri Batı’da 19. Yüzyıl sonu 20. Yüzyıl başlarına, Türkiye’de ise Cumhuriyetin ilanından sonraya denk gelmiş

(Tokgöz'den akt. Timisi, 1997: 14), fakat kadın çalışan sayısı çok düşük düzeylerde kalmıştır. Ayşe Asker (2004: 81) 1950'lerde gazetelerin kiteselliğinin ve meslekte uzmanlaşmanın artmasıyla birlikte kadın gazetecilerin sayılarında bir artış olduğunu, ama dikkate değer bir artışın 1980'lerde gazetecilik mezun olan kadınların çoğalmasıyla yaşandığını belirtmiştir. Yine de bu gelişmelere ve gün geçtikçe artan sayılara rağmen medyada çalışan kadınların oranları her zaman erkeklere kıyasla oldukça düşük düzeyde kalmıştır. 2005 yılında yapılan araştırmaya göre Türkiye'deki gazetecilerin %30 yakınının kadın olduğu, sarı basın kartı taşıyanlardan sadece %15'ini kadın gazetecilerin oluşturduğu, altı gazetenin künyesinde yer alan kişiler arasında kadınların yüzde %18,95 oranında olduğu bulunmuş (Mater ve Çalışlar, 2012: 171-172), Küresel Medya İzleme Projesi 2010 kapsamında 6 ulusal televizyon, 2 ulusal radyo ve 8 ulusal gazeteyi incelendiği araştırmada da, 1995-2010 yılları arasında kadın çalışan sayısında herhangi bir artış gözlenmezken, haber sunucularında azalma olduğu ortaya çıkmıştır (Orhon, 2010).

Birçok feminist, kadının medyadaki görünürlüğünü artırmak, kurban ve erkeğe muhtaç konumunu, bedeninin fetişleştirilmesini engellemek, eril söylemi kırmak için, daha çok medya çalışanı kadın olması gerektiği dile getirmiştir (Köker, 2012: 121-122). Ayşe Asker'in 1990 yılında kadın gazetecilerle görüşme yoluyla yaptığı araştırmada, kadın gazetecilerin çoğunluğu, kadınların kendi haklarını bilmediklerini ve bu konuda kadınları bilinçlendirmeyi istediklerini ifade etmişlerdir (2004: 81). Bu araştırmanın sonuçlarını dikkate aldığımızda basında çalışan kadınların sayısındaki artışın medyadaki toplumsal cinsiyet algısında iyileştirmeler yaratabileceğini varsayabilir. Fakat çalışan sayısının yanında, bu kişilerin hangi kademelerde yer aldıkları da, yaratabilecekleri etki açısından oldukça önemlidir. Örneğin ulusal basında (Akşam gazetesi) ilk kez genel yayın yönetmenliği gibi önemli bir konuma getirilen Nurcan Akad, göreve geldiğinde arka sayfa güzelini kaldırmıştır (Asker, 2004: 83)

Nurcan Akad gibi örneklerin yanında, medyadaki kadın çalışanların büyük kısmı üst kademelerde yer alamamaktadır. Erkek egemen medyanın politika, ekonomi, uluslararası ilişkiler ve spor gibi ciddi addedilen haberlerin (hard news) erkeklere; moda, sağlık, ev ekonomisi ve magazin gibi hafif ve magazinsel (soft news) haberlerin de kadınlara hitap ettiği varsayımı medyadaki iş bölümüne de etki etmiş ve bu anlayış ekseninde erkek çalışanlar ciddi

addedilen haberlerden, kadın çalışanlar da hafif haberlerden sorumlu tutulmuşlardır (Timisi, 1997: 15). Yirmibeşoğlu'nun 17 kadın medya çalışanıyla yaptığı araştırmada, bu kadınlar erkeklere oranla daha alt seviyelerde istihdam edildiklerini ve üst kademelere yükselmelerinin engellendiklerini söylemişlerdir. Bu durumun nedeni olarak da erkek egemen söylemde sıklıkla tekrarlanan kadınların duygusal ve barışçıl bir yapıya sahip olması nedeniyle iyi yöneticiler olamayacakları ve ailevi yükümlülüklerinin onların performansına etki edeceği düşüncesi olduğunu belirtmişlerdir (Yirmibeşoğlu, 2009: 133-134).³³ Lale Kabadayı'nın 2001 yılında İzmir'deki yerel ve özel dört kanalın kadın muhabirlerle yaptığı araştırmasında da, bu muhabirlerin çoğunluğu, yönetim nedeniyle (hepsinin haber müdürü erkek) istedikleri şekilde haber yapamadıklarını, toplumsal cinsiyet ayrımcılığına maruz kaldıklarını söyleyerek erkek çalışma arkadaşlarından şikâyet etmişlerdir (Kabadayı, 2006: 109-111).

Aslında ülkedeki yönetim yapısı, medyanın sahiplik yapısı ve editöryal süreçler bütün medya çalışanlarının bir takım kontrol ve baskı mekanizmaları altında yaşamalarına neden olmakta, çalışanların yaptıkları haberlerin, programların, yorumların çalıştıkları kurumun ideolojik konumuyla çelişkiye düşmemesi gerekmektedir (Kabadayı, 2006: 104). Özellikle 1980 sonrası hız kazanan özelleştirme politikaları, tekelleşme ve ticarileşmenin artması, medyanın ticari kurumlarla ve siyasi yöneticilerle yakın ilişkiler kurmalarına ve bu kesimlerin desteğine bağımlı olmalarına yol açmış, bu durumda da basın alanındaki düşünce özgürlüğünü sınırlandıran bir etki yaratmıştır (Yirmibeşoğlu, 2009: 131), durumdan en çok etkilenen medya çalışanları da güncel siyaset yazıları yazan köşe yazarları olmuştur (Akdoğan, 2004: 117).

Ayrıca 1980'lerden itibaren maliyetleri düşürmek ve verimliliği artırmak adına işçi sayısında azalmalara gidilmiş ve işten çıkarmalarda ilk akla gelen kadınlar olduğu için –çoğu sektörde olduğu gibi- bu durumdan en çok kadınlar zarar görmüştür. Kadın çalışanlar mevcut durumun etkisiyle işten çıkarılmalarla baş etmek amacıyla alt düzey işlere talip olmuşlar ve üst seviyelere çıkmaktan kaçınmışlardır (Yirmibeşoğlu, 2009: 131). Nitekim “ciddi” konular hakkında yazan kadın köşe yazarlarının siyaset ve ekonomi alanlarındaki kişilerin çıkarlarına uymayan yorumlarda bulunmaları onların işlerinden kovulmalarına yol açabilirken, “hafif”

³³ Batı'da kadınların seçme ve seçilme hakkı mücadelesinde, erkekler yine aynı argümanları savunmuştu.

konularda yazan kadınların bu kurumlarla ilişkilerinin olmaması ilgili durumdan etkilenmelerini gerektirmemektedir. Fakat Asker'in de belirttiği gibi (2004: 83) ekonomik gelirlere bağımlı ana akım medyanın, satış oranlarını artırmak için şarkıcı, oyuncu manken gibi popüler kişilerle okur sayısını artırmayı hedeflemesi, meslek dışından kadınları daha fazla istihdam edilmesine ve yazılı ve görsel basında uzmanlaşmış, birikim ve tecrübe sahibi kadın gazetecileri meslek dışına itilmelerine neden olmaktadır.

Görüldüğü üzere erkek egemen medya bir yandan toplumsal cinsiyet rollerini destekleyici yayınlar yaparak kadınların kendilerine biçilen kalıplar içinde kalmaları mesajını vermekte, bir yandan da kadın çalışanları daha az istihdam etmekte, herhangi bir sorunda ilk olarak onları işten çıkarmakta, karar verici konumlara gelmelerine izin vermemekte ve bu nedenle de kadın medya çalışanlarını daha fazla kontrol altında tutmaya çalışmaktadır.

5. **YENİ ŞAFAK, CUMHURİYET VE YENİÇAĞ GAZETELERİNİN KADIN KÖŞE YAZARLARININ İNCELENMESİ**

Bu bölümde, feminist hareket ve feminist literatürdeki gelişmeler, medyadaki kadın temsilleri ve medyadaki kadın çalışanların konumları ışığında, sırasıyla İslamcı, Kemalist ve milliyetçi ideolojiler çerçevesinde yayın yapan *Yeni Şafak*, *Cumhuriyet* ve *Yeni Çağ* gazetelerindeki kadın köşe yazarlarının toplumsal cinsiyet algıları, ideolojik konumları ve gazetelerinin yayın çizgisi de dikkate alınarak incelenmeye çalışılacaktır. Bu nedenle ilk olarak yazarların özgeçmişleri de dikkate alınarak, onların ideolojik konumları ve bunun çalıştıkları gazeteyle olan uyumu analiz edilecektir. Bu uyum, yazarların toplumsal cinsiyet meselelerinde hangi konulara duyarlılık gösterdikleri ve bu konuları ele alış biçimleriyle açığa çıkmaktadır. Zira bireylerin toplumsal cinsiyet meselelerine yaklaşımları, içinde yer aldıkları ideolojiyle yakından alakalıdır. Bu konudaki uyum ve sapmalar ise köşe yazarlarının toplumsal cinsiyet meselelerindeki eleştirelilik düzeylerini ve derinliklerini göstermesi açısından değerlidir.

5.1. *Yeni Şafak* Gazetesi ve *Yeni Şafak* Gazetesi Kadın Köşe Yazarları

Yayın hayatına ilk olarak 1974 yılında başlayan ve on ay gibi kısa bir süre içinde kapanan *Yeni Şafak* gazetesi, 1995 yılında yeniden yayınlanmaya başlayarak günümüze kadar aralıksız yayın yapmaya devam etmiştir. İslami kökenlere bağlılığın ve demokrasi vurgusunun ağır bastığı bir duruşa sahip olan gazete, toplumsal yapıya ve iktidar ilişkilerine yaklaşımını seçkinler ve halk ayrımı üzerinden kurmuştur. Seçkinler tarafını medya patronları, siyasetçi ve politikacılar oluşturmuş ve laik bürokratlar, laik ordu ve laik medya onların yanında yer alanlar olarak imlenmiştir. Halk ise Müslüman kimlikleri ön planda olan kişiler olarak tanımlanmış, İmam Hatip Liseleri'ni savunan, askeri müdahaleye karşı çıkan ve başörtüsü için mücadele eden kesim olarak öne çıkarılmıştır (Şark, 2010: 129).

Elif Şark'ın içerik analizi yöntemiyle yaptığı *Yeni Şafak* gazetesinin yayın politikası ve haber söylemi hakkındaki araştırmasından ortaya çıkan sonuca göre *Yeni Şafak*'ın AKP iktidarına destek verdiği, bu partiyle ilgili haberlerde başarı unsurunun öne çıkartılmaya çalışıldığı ve AKP'ye yönelik eleştirilere karşı savunmacı bir tavır alındığı bulunmuştur (2010: 130). Yine

İbrahim Sena Avras'ın (2006) araştırmasından çıkan sonuçlarda da 28 Mart 2004 Yerel Seçimleri döneminde, seçim hakkındaki ilk sayfa haberlerinin %99'unun AK Parti ile ilgili olduğu bulunmuştur. Tüm bu çalışmalardan çıkan sonuçlar *Yeni Şafak* gazetesinin siyasal yaklaşımı hakkında fikir verir niteliktedir.

5.1.1. Hilal Kaplan³⁴

2009 yılında *Taraf* gazetesinde köşe yazarlığına başlayan ve 2011 yılından itibaren *Yeni Şafak* gazetesinde yazılarını yayınlamakta olan Hilal Kaplan kendisini “Türk bir aileye mensup, eli kalem tutan Müslüman bir kadın” olarak tanımlamaktadır (Kaplan, 2012a). Bilgi Üniversitesi’nde psikoloji (lisans) ve Boğaziçi Üniversitesi’nde sosyoloji (yüksek lisans) eğitimi alan Kaplan, sosyal bilimler alanındaki birikimini referans verdiği kuramcılar ve kavramlarla yansıtmakta (Foucault, libidinal bağ, konjonktür, angajman gibi) ve bu kavramları İslami kelimelerle (acziyet, hayırlısı, nasipse) harmanlayarak, entelektüel kimliğini ve muhafazakar kimliğini öne çıkardığı sofistike bir dil kullanmaktadır. Örneğin “Medyada, argümanı çürütüldüğünde muhatabına sui-zan veya hakaret etmeden cevap verebilen yazar neredeyse yok gibi” cümlesinde de görülebileceği üzere aynı cümlede her iki alanın terimlerini buluşturabilmektedir (Kaplan, 2012b). Yazılarında kullandığı üslup hakkında bilinçli bir eyleyişte bulunan Kaplan’ın bu tutumu “Kör ve sağır olmayın ve artık birbirinizi ağırlamayın” sözlerini “Görme ve İşitme Engelliler için kullandığım deyimini benimsediğimden değil, kavrama ithafen kullandığımın bilinmesini isterim”(2012c) şeklinde açıklamasından ve “Ne de

³⁴ Yazarla ilgili tablo Ek-1’de verilmiştir.

olsa adlandırma, anlamlandırmayla el ele yürüyen bir süreçti” (Kaplan, 2012d) ifadelerinden belli olmaktadır.

Hilal Kaplan’ın kendisini entelektüel bir yazar olarak var etme çabasının altında yatan en önemli nedenlerden biri Kemalist ideolojinin dayattığı “aydın-cumhuriyetçi” kadın profilinin dışındaki kadınları, hatta bu ideolojinin kurucu ötekisi olan muhafazakar/başörtülü kadınları cahillikle itham etmesi olabilir. Nitekim 1960’lı yıllardan itibaren üniversitelere girmeleri yasaklanmış olan, bilgisiz ve cahil olarak resmedilen başörtülü kadınların var olan kalıp yargıları kırarak entelektüel alanda var olmaları son dönemlere özgü ve sancılı bir süreçtir. Kaplan’ın BBC’ye verdiği röportajındaki yer alan aşağıdaki ifadeler, bu algının pratikteki yansımaları gösterir niteliktedir: “Eğer başörtülü bir kadın fabrikada temizlik görevlisi olarak çalışırsa sorun yok; ama yüksek bir mevkide, yönetici olarak çalışmak isterse orada bir problem doğuyor” (İnternet: Turkey headscarf ban 'humiliating' – student, 2010).

Entelektüel kadın kimliğiyle ön plana çıkmak isteyen Hilal Kaplan, köşe yazarlığı öncesinde ve sonrasında birçok sivil toplum kuruluşunda ve kampanyada yer almış ve içinde yer aldığı bu eylemlilikler “Gelelim, bir Müslüman olarak kendi üzerimde hissettiğim sorumluluğa...” (2012e) cümlesinden de anlaşılabilir gibi Kaplan’ın muhafazakâr ve başörtülü kimliğiyle uyumlu olmuştur. 2006 yılında kurulan Genç Siviller oluşumu, Şubat 2008’de 150 başörtülü kadınının yer aldığı “Herkes Özgürlük” bildirisi, "Kenan Evren'i Koruyanları İzleme Komitesi (KEKİK), Nisan 2011’de “Başörtülü Aday Yoksa Oy da Yok” kampanyası bunlardan birkaçıdır.

Kaplan’ın yazılarında, içinde yer aldığı Genç Siviller oluşumunun düsturundaki unsurlar ağırlıklı bir yer kaplamaktadır. Yazar, Genç Siviller’in Türkiye’deki yakıcı sorunlar öne çıkardığı; Hrant Dink’in katillerinin bulunması, Kürtlerin mağduriyetinin giderilmesi, Ermenilerin çektikleri zulümlerin kabul edilmesi, YSK’nın ülkede sivil siyasetin önüne taş koyması konularına yazılarında sıklıkla yer vermektedir. Bu konulara dair sözlerine örnek vermek gerekirse: “Vicdan Eğer hak yerini bulmadıkça vicdanı rahat etmeyen, güvercin tedirginlikleri artık bitsin isteyenlerdenseniz, 19 Ocak Perşembe günü saat 13.00’da Taksim’den Agos’a gerçekleşecek sessiz yürüyüşte bir ses de siz olun. Gelin, hep beraber ‘Bu dava böyle bitmez!’ diyelim.” Kemal Burkay için: “Ömrünüzün tam 33 yılını zorunlu sürgünde

geçirmiş bir dava adamı olarak, ait olduğunuz topraklara dönüşünüzü "hûn bi xêr hat in/ hoş geldiniz" diyerek karşılayanlardanım. Barışın uzağında olsak bile gelişinizin, iklimin Akdeniz olmasına katkıda bulunacağını umanlardanım.” (2012f)

Askerî vesayet ne zaman biter?.. Millî Savunma Bakanı'nın bedelli askerlik uygulamasına dair "Genelkurmay 'Evet' dese ne olur 'Hayır' dese ne olur" sözlerinin ardından Özel'i bizzat ziyaret edip özür dilediğini öğreniyoruz. Siyasetin alanına dair bir meselede Genelkurmay'ın fikrinin nihai belirleyici olmayacağını beyan ettiğinden ötürü seçilmiş bir vekil/bakan, Genelkurmay Başkanı'ndan özür diliyor... (2012g).

Ermeniler bizim neyimiz olur? Daha önce Gaziantep'te bulunduğum sırada bu soru zihnimi çok kurcalamıştı. Çünkü 1915 öncesi Ermeni nüfusun yoğun olduğu bu şehir, tehcir sonrası itinayla boşaltılmış, geride bıraktıran mallara el konulmuş, bu yolla yeni zenginler ortaya çıkmış, şehrin sosyo-kültürel dokusu hızla değişmişti. Bunu hakikati söylemekten korkmayan Gaziantep'li kardeşlerimizden birebir dinlemiştim (Kaplan, 2012h).

Uludere yolundayım şimdi. Biraz önce gözlerimi kapadım. Ailemden teker teker 34 kişiyi saymaya başladım. Çoğunluğu 12-19 yaşlarında olanları düşündüm. Kardeşlerim geldi aklıma, gencecik kuzenlerim... Ve yapamadım. 34'ü bulamadım. Bedenlerinin pâre pâre olduğunu tahayyül edemedim. 'Bunca yas nasıl taşınır ki?' diye sordum kendime, cevabını bulamadım (Kaplan, 2012ı).

Yukarıdaki alıntılarda da görüldüğü gibi Hilal Kaplan yazılarında sıklıkla duygularına referans vermekte ve politik dilinde ve duruşunda vicdan söylemi ön plana çıkmaktadır. Duygulara sığınmak, bir yandan politikayla arasındaki kadın olmaktan kaynaklanan mesafeyi korumasını sağlarken, diğer yandan ona güvenli bir hareket alanı açar gibidir.

Kaplan, duygularının yanı sıra, yoğun olarak madunluk/mazlumluk söylemine de yaslanmaktadır. 28 Şubat sürecinden itibaren Müslüman kesimlerin kendilerini madun bir pozisyonda konumlandırmasının bir yansıması olan bu durum, yazarın Said Nursi'den bahsettiği bir yazısındaki “Tamamen madun kılınmış Müslümanlar için mücadele artık fikrîyat üzerinden, gönüller fethederek yürütülmeliydi” (Kaplan, 2012i) sözlerinde açıklıkla ortaya çıkmaktadır.

Madunluk, geçmişle hesaplaşma ve demokratikleşme adımları gibi konularda açıkça AKP yanlısı bir tutum alan Kaplan, yazılarını bir hesaplaşma, hakkını arama söylemiyle, solcular olarak tanımladığı, Kemalistlere/Atatürkçülere yazmaktadır:

Sol'un Ak Parti'nin öncülük ettiği her adıma bu kadar düşmanca ve üstten bakan bir tavırla yaklaşmasının altında yatan sosyo-psikolojik nedenlerin başında Ak Parti'nin 'sağ' gelenekten bir parti olarak görülmesi yatıyor. 'Sağ'ın beraberinde getirdiği çağrışımların başında da şüphesiz mütebedeyinlik geliyor. İster CHP ister diğer sol kesimler olsun, 'sağ' her dâim hor görülen, her koşul ve şartta karşı çıkılması gereken bir 'radikal kötü' olarak konumlandırıldığından Ak Parti'ye bakışta da bu yerleşik önyargının hâkim olduğunu tahmin etmek güç değil. (Kaplan, 2012j).

Kaplan, Kemalistleri/Atatürkçüleri halk için halka rağmen hareket etmekle, kendilerini halktan daha akıllı, ileride ve aydınlanmış görmekle (2012j), vesayetçilikle (2012k), otoriterlikle (2012l), totaliterlikle (2012m) itham etmekte, kendilerini (muhabazaklar/AKP'liler) de bu politikaların madunları ve bu politikaların izleriyle mücadele eden mazlumlar olarak konumlandırmaktadır.

Buna karşılık Hilal Kaplan, AKP hükümetine ve muhafazakar kesimlere yönelik Uludere Katliamı (2012a), Hrant Dink'in davası (2012n) gibi konularda bir takım eleştiriler de getirmekte, ancak bunları da eril söylemin "kadını" addettiği bir tutumla, vicdan ve duygulara referans vererek yapmaktadır: "Hepimize "Hrant'ın Arkadaşları" arasında yer var; yeter ki mazlumun hakkını savunmak için orada bulunmak isteyelim." (2012o) "Çocuğunun başını, kolunu, bacağını bulamadan, 'Ben bir pinçik (avuç) et koydum tabuta' diye ağlayan anneler var. Ve tüm bunlar olurken devlet sadece savaş uçaklarıyla oradaymış!" (2012ö).

Hilal Kaplan, son örnekte ve Said Nursi için söylediği, "Hep vurguladığı prensibinden savaş zamanı da vazgeçmeyecekti: 'Kadın ve çocuklara dokunmak caiz değildir...' Bu uğurda büyük sıkıntılar çekti, esir düştü ama acısını izzetiyle beraber taşımayı bildi" (2012i) sözlerinde olduğu gibi kadınların madun konumlarını da ön plana çıkarmakta, ancak bunu geleneksel kadınlık rollerini desteklediği için değil, duygulara seslenme istenciyle yapmaktadır. Nitekim daha önce belirtildiği gibi, kendisi geleneksel Müslüman kadınlık rollerine karşıt İslamcı bir entelektüel kadın profili oluşturmaya çalışmakta ve bu amaç doğrultusunda aşağıdaki örnekte de görülebileceği gibi, Fatma Aliye'nin kendi zamanında yaptığı gibi, kadın muhaddislerden ve onların öneminden bahsetmektedir:

Kadınların ilimle meşgul olması, bir toplumun İslâmî anlamda kendini gerçekleştirmesinin önkoşullarından birisidir. Bu minvalde Müslüman kadınların, Müslüman veya seküler

kesimlerin kendi önlerine koymaya çalıştığı tüm engellere rağmen ilim dairesinin bir mensubu olma gayretinden vazgeçmemeleri gereklidir. Geleneğimizden sadece âlimlerin isimlerine ve çalışmalarına aşına olduğumuzdan, belki de âlimelerin de varlığını anmak ve onlar hakkında bilgilenmek ilham kaynağı olabilir diye düşündüm. Bu sebeple hadis ilmi bağlamındaki üstâzelerimizden biraz bahsedelim istedim (2012p).

Yukarıdaki örnekte dikkat çeken unsurlardan biri de muhafazakar kadınların hem kendi kesimlerinden hem de seküler kesimlerden “ilim”le meşgul olma konusunda baskı gördüklerinden bahsedilmesi ve bunun İslamcı erkeklere yönelik de bir eleştiri getirmesidir. Kaplan, yine “Bu, saldırganlığın acziyeti gizlediği zannının bir sonucu olsa gerek. Yazılarına eleştiri getirdiğim iki 'ağbi'miz de böyle yapmayı uygun görmüşler. Böyle bel altı vuruşlar yapmayı ne becerebilirim ne de tenezzül ederim. O yüzden herkes kendine yakışanı yapsın. Unutmadan, ‘dipnot’ dediğiniz böyle olur” (2012b) ifadeleriyle kendi kesiminde yer alan, İslamcı erkeklere yönelik bir eleştiride bulunmaktadır. Burada kendisiyle aynı ideolojiyi paylaşan erkeklere yönelik bir eleştiri yapması ‘ağbi’ kelimesiyle kendini belli etmektedir. Keza Kaplan, kendi kesiminde yer alan kişilere ya da dayanışma içinde bulunduğu gruplara yönelik olarak, aile içinde yer alan kişilere yönelik ifadeler olan abla, ağabey ve kardeş sözcüklerini kullanmakta ve böylelikle muhafazakar bir topluluk içerisinde kadınlık kimliğiyle, sınırlarını aşmamanın gayretinde bulunmakta, kendisine cinsiyetsiz ve “güvenli” bir ilişki ağı oluşturmaya çalışmaktadır. Bu duruma yönelik olarak şu örneklerle de bakılabilir: “Bunu hakikati söylemekten korkmayan Gaziantep’li kardeşlerimizden birebir dinlemiştim” (2012h) “Son olarak, duruşundan hitabetine, mücadelelerle dolu hayat hikâyesinden simasının duruluğuna kadar hayran olduğum mihmandarım, sevgili ablam Yelda Polat'a ve Murat Aşan kardeşime teşekkürlerimle...” (2012h).

Sonuç olarak dindar bir entelektüel kimlikle öne çıkan Hilal Kaplan, siyasi duruşu ve söylemiyle bu konuda tutarlı bir persona oluşturmaktadır. İncelenen dönem içerisinde başörtüsü sorununu merkeze alan bir yazı yazmamış olsa da kamusal alanda bu kimliği onun için oldukça ön plandadır. Yazılarında kendi yaşamından hiç bahsetmeyen yazar, kendisini kamusal kimliğiyle var etmeye çalışmaktadır.

5.1.2. Ayşe Böhürler³⁵

İstanbul Üniversitesi Gazetecilik ve Halkla İlişkiler bölümü mezunu olan Ayşe Böhürler, 1992-1995 yılları arasında *İzlenim* ve *Aksiyon* dergilerinde, aile ve eğitim bölümünden sorumlu editörlük; 1995-2006 yılları arasında ise *Kanal 7* televizyonunda program yapımcısı ve yönetici olarak çalışmıştır. *Kanal 7*'de ki programında başörtüsü, kadın sorunları ve Türkiye'nin kadın birikimi üzerine yoğunlaşan yazarın (Böhürler, 2012a), "Duvarların Arkasında-Müslüman Ülkelerde Kadın" ve "Yazmasam Ölürdüm" (yazarlarla röportajlar edebiyata bakışları, kendi serüvenleri) isimli iki röportaj kitabı, aynı zamanda "Biz İngiliz Müslüman Kadınlar", "Hayme Ana", "Orhun Yazıtlarından Nobel'e Türk Edebiyatı", "Kitaba Adanmış Bir Ömür/Ali Emiri Efendi" adlarında yapımcılığını üstlendiği belgesel projeleri bulunmaktadır. 2006 yılından itibaren *Yeni Şafak*'ta köşe yazarlığı yapan Böhürler, aynı zamanda AKP'nin kurucularından ve MKYK üyelerindendir (İnternet: Ak Parti Kurucu Üyeleri). Böhürler'in AKP'nin içinde yer almasının etkileri yazılarında oldukça belirgindir. Bu doğrultuda Abdullah Gül'ü ve Recep Tayyip Erdoğan'ı onurlu bir siyasi geçmişlerinin olmasıyla anmakta (2012a); AKP'nin yaptığı düzenlemeleri övmekte, onlara karşı geliştirilen eleştirilere de sürekli savunmacı bir refleksle yanıt vermekte (2012b) ve değindiği siyasi konuları da AKP'nin hassasiyetlerine göre şekillendirmektedir.

Bu doğrultuda Hrant Dink olayının çözümsüzlüğünden duyduğu rahatsızlığı dile getirmekle birlikte, "Hrant'a sıkılan kurşun aslında Ak Parti'ye sıkılmış kurşundu" (2012c) sözleriyle bu

³⁵ Yazarla ilgili tablo Ek-2'de verilmiştir.

olayı AKP'nin imajının gördüğü/görebileceği zarara bağlamaktan çekinmemektedir. Ayrıca "Taziye evinde varlığımızın rahatsızlık verdiğini göre göre ziyaretleri aksatmayıp, elimizden gelen desteği vermeye çalıştık. Ancak ne yaparsak yapalım iktidarı temsil eden bir yanımız vardı. Ve bu, o ortamda rahatsızlık uyandırıyor. Bunu fark ettiğimiz zaman bu desteği daha geriden vermeye devam ettim" ifadeleriyle, her şeye rağmen bu olayın çözülmesinin arkasında olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Dindar kesimlere gösterilen düşmanlıkla, Ermenilere gösterilen düşmanlığın eş değer olduğunu söyleyen yazar, Ermenilerle bir özdeşlik kurmakta (2012c); 28 Şubat olayının mağduriyetine sıklıkla vurgu yaparak, ayrımcılığa uğrayan bu kesimleri mazlumluk olarak anmaktadır (2012d). Böhürler'in pek çok yazısında olduğu gibi, 28 Şubat hakkında yazılarında da mazlumluk söylemi epey ön plana çıkmakta ve bu durumdan sorumlu tuttuğu Kemalistleri elitizmle suçlamaktadır: "Geçmişte özgürlüklerden anladıkları tek şey hayat tarzlarıydı. Geri kalan tüm taleplere sağırdılar, kördüler. Bugün ise bir politikleştiler ki, sormayın. Neredeyse asıl halk biziz deyip gecekondularda yazıya çıkacaklar" (2012e).

Cumhuriyet'in kuruluş ideolojisinin, korkularının üzerimizdeki tasallutundan kurtulmayı bir on yıl önce sadece hayal edebildik. Ancak bugün ülkenin üzerine musallat olan bu zihniyet, bunu besleyen mekanizmalar deşifre ediliyor, yargılanıyor... Bugün geldiğimiz noktada bu korkulara daha fazla saplanıp kalmanın kimseye faydası yok. Artık halkı ile; Şeriatçı, Kürt, Ermeni, Alevi diyerek uğraşan eski Cumhuriyet anlayışı geçmişte kalmalı (2012a).

Böhürler ayrıca medya konusundaki görüşlerini de yazılarına taşımaktadır. Bu noktada, laik-İslamcı medya karşıtlığında, İslamcı medya taraftarı olan Böhürler, laik medyayı en çok AKP öncesi dönemdeki söylemleri ve icraatları nedeniyle eleştirmektedir:

Yaşadığımız zaman diliminde medyada 'kese döner sap döner, gün gelir hesap döner' atasözünün gerçekleşmesine şahitlik ettik. Bu şahitlikler sadece bizim hafızalarımızda saklı değil. Saldırganlıkları, iftiralari, özel hayatlarına tecavüzleri, her konuda sadece onlar bilgi sahibiymiş gibi konuşup yazmaları, lüks otellerden çıkmadan sokakları analiz etmeleri, kendi aralarında top çevirerek sürdürdükleri tartışmalarda kestikleri ahkâmlar kayıtlarda saklı... Kısaca merkez medya white supremacist (beyaz ırk üstünlüğü yanlısı) bir tutum içinde diğerleri adam yerine konmazdı (2012f).

Tüm bu alıntılardan da anlaşılabilirceği gibi Böhürler yazılarını Kemalist seçkinlere, AKP karşıtı gazeteci ve gazetelere yazmaktadır (2012g). Bu metinlerde İslamcı bir üslup kullanan

Böhürler, yeni yıl hakkındaki yazısına Bismillah diyerek başlamakta (2012g); ayetlerden alıntılar yapmaktadır (2012h).

AKP'nin kuruluş aşamasında partide yer alabilecek kadınlar hakkında görüşlerine başvurulmuş yazar (2012a), kadınlıkla ilgili meselelere de İslamcı kimliğiyle yaklaşmaktadır. 1980'lerde üniversitelerden atılan başörtülü kadınlardan birinin yaşamındaki değişikliklere yer veren yazar, İmam Hatip Lisesinden birincilikle mezun olup, İstanbul'da Tıp fakültesi kazanan, ancak okuldan yaka paça atılan, ardından Almanya'ya okumaya giden fakat maddi zorluklara katlanamayıp geri dönmesi sonucu tezgahtarlık yapmak zorunda kalan Şengül'ün mağduriyetinde yer vermekte; ayrıca Şengül'e başörtüsünü kendi isteğiyle takıp takmadığını sorarak, başörtülü kadınların baskı altında kapandıkları savının geçersizliğine bir örnek verme gayreti göstermektedir (2012d).

Ayşe Arman'a verdiği röportajında (İnternet: Siz Şeytan Değilsiniz Biz de Melek Değiliz), yirmi bir yaşında kendi isteğiyle kapandığını belirten Böhürler, başörtülü kadınların aile zoruyla kapandığı imajının yaratılmasında katkı sahibi olan medyaya yönelik de epey eleştiri getirmektedir. "Başörtülülere karafatmalara benzeten yazarlarına ses çıkarmayan, İslam adı geçen her şeye hakareti normal gören, bu doğrultuda haber yapmak üzere muhabirleri kışkırtan bu yayın yönetmenleri, yazarlar hala medyada aktif olarak çalışıyorlar." (2012f) sözleriyle bu duruma yönelik öfkesini göstermekte ve rövanşist bir tavır takınmaktadır. Medyada çalışan başörtülü bir kadın olarak kendi yaşadıklarına da değinen yazar, sırf bu özellikleri dolayısıyla kendilerine röportaj verilmediğini, adam yerine konulmadıklarını ve hakarete uğradıklarını söylemektedir (2012f). Fakat Böhürler, bir yandan başörtülü olmak nedeniyle maruz kalınan baskılara sıklıkla değinirken bir yandan da örtünmenin ve dindar olmanın gerekleri hakkında yazmakta ve modern, tüketim kültürünü benimseyen, marka çantalarla dolaşan ve gösterişli kıyafetler giyen başörtülü kadınların bu davranışlarının dindarlıkla bağdaşmadığını belirterek (2012e), erkeklerin yüzyıllardır kadınlara nasıl davranmaları, nasıl giyinmeleri konusunda yaptığı baskıya ve erkeklerin kendilerine biçtikleri bilirkişilik tavrına ortak olmaktadır.

Türkiye’deki İslamcı feministlerin geleneksel kadınlık rollerinin dışına çıkarak sokaklarda eylemler düzenlemelerinin ve haklarını savunmalarının bir benzerinin yaşandığı Yemen’deki kadınların durumlarını da köşesine taşıyan yazar, Arap Baharı döneminde kadınların özgürlük taleplerine katkılarından ve oryantalist bakış açısının Müslüman kadınlara yönelik oluşturduğu kalıpyargıların bu süreçte tersine çevrilmesinden duyduğu mutluluğu dile getirmekte, ayrıca bu kadınların sonradan “hadi evlerinize önün size ihtiyacımız kalmadı” denilebileceği tehlikesine işaret etmektedir (2012ı).

Böhürler’in kadınlar hakkında yazdığı yazılar sadece İslamcı kesimlerle de sınırlı değildir. Kadınların belediye gibi kurumlarda yönetici konumunda çok az sayıda yer almalarından (2012ı); medyada gözden çıkarılan ilk kişilerin kadınlar olmasından (2012a), şiddet olaylarının ve kadın cinayetlerinin artmasından ve kadın erkek eşitliği fikrinin içselleştirilememiş olmasından (2012b) şikayet etmektedir. Buna karşın, Böhürler her ne kadar kadınların problemlerinden ve maruz kaldıkları ayrımcılıklardan bahsediyor olsa da, “Ak Parti iktidara geldiği andan itibaren kız çocukların eğitime büyük yatırım yapmış, katkı sağlamış ve bu alanda da Cumhuriyet tarihinin en büyük başarısını sergilemiş durumda” (2012i) ifadelerinden de anlaşılabileceği gibi kadınlarla ilgili politikaları nedeniyle AKP politikalarını övmekten de geri kalmamaktadır.

5.1.3. Fatma (Karabıyık) Barbarosoğlu³⁶

İstanbul Üniversitesi’nde felsefe lisans ve yüksek lisans eğitimi alan Fatma Barbarosoğlu, doktorasını da İ.Ü. İktisat Fakültesi Sosyal Yapı-Sosyal Değişme bölümünde “Modernleşme

³⁶ Yazarla ilgili tablo Ek-3’de verilmiştir.

Sürecinde "Moda-Zihniyet İlişkisi" adlı tezle tamamlayarak sosyoloji doktoru olmuştur. Doktora tezini kitap olarak yayınlayan ve şu anda İstanbul Ticaret Üniversitesi'nde öğretim görevliliği yapan yazarın akademik yayınlarının yanında roman, deneme ve hikaye türündeki eserleri de dahil olmak üzere yaklaşık otuz tane kitabı bulunmaktadır (Fatma Barbarosoğlu).

Barbarosoğlu köşe yazılarında gündemi değerlendirmekten ziyade, her hafta belli bir konuyu merkeze alarak, o konuda yazılar yazmayı tercih etmekte ve kendi gazetesindeki yazarlar da dahil olmak üzere, gündemle sınırlı konu seçiminde bulunan diğer köşe yazarlarını, özgür düşünemedikleri konusunda eleştirmektedir:

Bütün okul hayatımız boyunca "ak akçe kara gün içindir" temalı kompozisyon yazma cezasına çarptırılmış öğrenciler olduğumuz için, özgür düşünemiyoruz. Düşüncemizi serbest enerji olarak ifade edemiyoruz. Okul hayatında başlayan bu tematik sınırlı düşünce inşası, köşe yazarı olunca da devam ediyor. Gündem neyse o kadar düşünme. Hayat sanki indirimli satışlar haftası. Manto haftası, elbise haftası, kaban haftası gibi. Ermeni meselesi, Kürt meselesi diye devam ediyor. Söyleyecek sözü olanlar yazsın sadece. Gündem budur diye üç köşe yazısı okuyan, okuduklarının izinde dördüncü köşe yazısını yazıp kendisini çok mühim biri gibi takdim edince kamuoyunda bir bıkkınlık oluşuyor (Barbarosoğlu, 2012a).

Diğer yazarlara karşı Barbarosoğlu, kendisini toplumsal konulara karşı oldukça duyarlı (2012b), ev işlerini ve yemeğini kendi yapan (2012c), aynı zamanda okuyup yazan şehirli bir kadın (Barbarosoğlu, 2010d) olarak tanıtmaktadır. Hilal Kaplan gibi kültürel birikimini gözler önüne sermekten imtina etmeyen yazar, dini, akademik ve edebi bilgi dağarcığını Baki Suha Edipoğlu (2012e), Adorno (2012f), Bauman (2012b), Levinas gibi yazarlara ve bazı ayetlere referanslar vererek göstermektedir (2012h).

Yazılarını kendisini de bir mensubu olarak addettiği dindar kesimlere yönelik olarak kaleme almakta olan Barbarosoğlu, incelenen süre içerisinde mahremiyet, tüketim toplumu, eğitim sistemi, erkeklerin ideal kadın tasavvurları ve kadınların çalışma yaşamında yer alması gibi konulara yoğunlaşmış ve metinlerinde hem laik hem de dindar kesimleri eleştirmiş, fakat asıl olarak "biz dindarlar şu şekilde davranmalıyız"a dikkat çekmiştir:

Her dindar iman sahibidir. Ama her iman sahibi dindar değildir. Dindar dediğimiz kişi - eskiler dini bütün derlerdi- hayatını takva üzere yaşamayı murat edinmiş kişidir. Üst

kimliğini muhafazakâr-İslamcı- dindar olarak ifade eden bireyler olarak son yirmi yılda yeme-içme adabımızda, giyim-kuşam kültürümüzde, insani ilişkilerimizde fetvadan takvaya doğru yol aldığımızı söylememiz mümkün mü?

1980'lerden beri suları yokuş yukarı akıtmak için bir hayli çaba sarf ettik. Lakin zamanı ve mekânı mümin bir şuurla okumaktan ziyade, mevcut düzenin "İslamcasını" üretmeyi tercih ettik. Arayış felsefi bir arayış değil oportünist bir arayıştı. Çünkü hep acelemiz vardı. Kervan yolda düzelecekti. Ne ki yolun ne tarafa olduğunu bile düşünecek kadar duracak vaktimiz yoktu. Ekonomi mi değerleri üretir yoksa değerler mi ekonomiyi sorusuna, 70'li yıllar boyunca cevap arar gibi olduk. Sonra vazgeçtik. Her şeyin "İslamcasını" üreterek soruyu ve sorunu kökünden halledeceğimizi zannettik... Müesseselerin ismini "İslamlaştır"ırken kendimizin ne kadar kapitalist olduğunu fark etmedik bile (2012i).

İslami kesimlere yönelik eleştirileri hükümete de uzanan Barbarosoğlu, AKP ve CHP'nin dindar gençlik üzerinde tartışarak yarattıkları gerginlik politikasından nemalanacaklarına, eğitim sistemindeki aksaklıklara yoğunlaşmaları gerektiğe işaret etmiş (2012j); oy toplamak için "dağa bağa" üniversite açılmasına ön ayak olan milletvekillerinin, YÖK'ü her açılan üniversiteye İlahiyat Fakültesi açmak konusunda da ikna etmesi sonucu, ilahiyat eğitiminin içeriğinin boşaltılmasına yol açmakla suçlamış; 28 Şubat mağduriyetini başına tacı edenlerin sadece rakamlara bakarak durumun vahametini anlayamamasına (2012k) eleştiriler getirmiş ve ayrıca "maalesef muhafazakâr kesim eleştirel bakmak ile taraf olmayı birbirine karıştırdığı için benim bu tutumumu anlamakta zorluk çekiyor" (2012l) ifadelerinde de görüldüğü üzere, bu yergilerinin yanlış yorumlanmasına itiraz etmiştir. Böylelikle hem hükümete, hem AKP milletvekillerine hem de bu kesimlere yönelik eleştirilere tahammülü olmayanlara karşı sesini yükseltmiştir.

Toplumsal cinsiyet rolleri hakkında da yazılar yazan Barbarosoğlu, Dış İşleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun Rus gelinler hakkındaki (Türk aile yapısını uygun oldukları) sözlerinden ve Ömer Seyfettin'in "Fon Sadreştayn" öyküsünden yola çıkarak Türk erkeğinin ideal kadın anlayışı hakkında üç yazı kaleme almıştır. Fakat bu konuda tutarlı bir yaklaşım sergilemeyen yazar, bir yandan çocukların eğitiminden sadece annelerin sorumlu tutulmasını, toplumun bütün baskıyı anne üzerinden örgütlemesini ve erkeklerin bu sorumluluktan azad olmasını eleştirerek, modernleşme tarihinin en başından itibaren bir kadın sorununun değil, erkek sorunun olduğundan bahsetmişken (2012m), öte yandan Ömer Seyfettin'in öyküsünde övülen Alman kadının bebeğinden önce kocasını düşünmesini ve erkek "muhayyilesi"nin de

bunu anlayamamasını eleştirerek kadınların birincil vazifesinin çocukları olduğu savını yeniden üretmiş(2012m), kendi yergisinin muhatabı konumuna gelmiştir.

Yine dindar çevrelerdeki kadınların çalışma yaşamına katılmaları hakkında (yaşadığı yoksul koşulların etkisiyle intihar eden Emine Akçay'ın haberlerinden yola çıkarak) yazılar yazan Barbarosoğlu konuyu birkaç noktadan ele almıştır. Öncelikle İslami kesimlerin kadınların çalışması/çalışmaması meselesini konfor düzeyinde ele almasını yanlış bulduğunu belirtmiş, evde oturan kadınların, günümüzdeki teknolojik gelişmelerin etkisiyle, hiçbir üretimde bulunmazken tüketime yönelmelerine karşı çıkmış, bunun dine uygun olmadığını Hz. Muhammet'in aile yaşamından örneklerle desteklemeye gayret etmiştir (2012o). Çalışmayan kadınların tüketim kölesi olmalarının yanında, ayrıca depresyonun da pençesine düştüklerini söyleyen Barbarosoğlu (2012ö), kadınların hem maddi hem de manevi ihtiyaçlar dolayısıyla çalışma ihtiyacı duyduklarını belirterek, maddi ihtiyacı olmayanların evde oturmaları gerektiği fikrine, bu kişilerin onca yıl okullarda vakit geçirdikten sonra eve kapanmalarının yaratacağı sıkıntılardan bahsederek itiraz etmiş, konuyu başörtüsü yasaklarının da etkisiyle kızlarının okumalarını desteklemiş olan İslami kesimdeki erkeklerin, kadınların çalışmalarına karşı çıkmalarının paradoks olmasına bağlamıştır. Bu kesimdeki erkeklerin, kadınların ev dışında yabancı kişilerle (erkeklerle) bir arada çalışmalarına yönelik hissettikleri mahremiyet kaygılarını anladığını belirten yazar, buna karşılık internetle birlikte ortak mekanların artık evin içerisine girdiğini ve günümüz koşullarında İslam'ın kendisini güncel koşullara uyarlaması gerektiğini de belirterek, kendince bir çözüm bulma gayretine girişmiştir (2012p).

Görüldüğü üzere, kadınların çalışma yaşamında yer almalarına “izin verilmesi” konusunda İslamcı erkekleri ikna etmeye çalışan Barbarosoğlu, bu mücadelesini dinin buyrukları üzerinden yürütmüştür. Bu kararı kadınların kendilerinin vermesi gerektiği ya da bunun kadınların en doğal özgürlüklerinden biri olduğunu söyle(ye)meyen yazar, erkeklerin bu konuda karar verici bir pozisyonda olmalarını sorun etmemiş, karşı çıkmamış, bilakis bu pozisyonlarını tanıyarak, onları kadınlara “izin vermeleri” için iknaya girişmiştir.

Osmanlı kadın modernleşmesi hakkında bir okuma grubunda yer alan Barbarosoğlu (2012r), tarih boyunca, üst sınıflar dışındaki kadınların daima çalıştığını, ancak sanayi devrimiyle

beraber ev ile iş yerlerinin mekânsal ayrışması yüzünden kadınların ev dışında yabancılarla birlikte çalışmaya başladığını, ev içi ve dışı sorumlulukların kadınların yükümlülüklerini artırdığı, bunun da sağlıklı nesiller yetiştirmeyi ve aile kurumunu tehdit etmekte olduğunu belirtmiş, kadınların çalışma koşullarının ailenin sürekliliğini sağlayacak şekilde düzenlenmesi gerektiğini salık vermiştir (2012o). Bu sözleriyle bir yandan kadınların, toplumsal cinsiyet rolleri gereği, erkeklere oranla çok daha fazla sorumluluk altında olduğunu gözler önüne seren Barbarosoğlu, diğer yandan kadınların çalışma koşullarının ailenin sürekliliği dikkate alınarak yeniden düzenlenmesini söyleyerek, ev içi sorumlulukları kadınların birincil görevi olarak gören erkek söylemi yeniden üretmiştir. Fakat yine bir başka yazısında da “‘Çalışan kadın’ın ailesini ihmal ettiği tezini seslendirmek yerine, erkeğin aile içindeki görevinin sadece para kazanmak olmadığını; kavvam sıfatına ancak Peygamber Efendimiz'in sünnetine uyarak sahip olabileceğini hatırlatmamız, hatta bunun hiç unutulmamasını sağlamamız gerekiyor” (2012p) diyerek ev işlerinin yalnızca kadına yüklenmesine itiraz etmiştir.

Kısacası Barbarosoğlu, kadınların evde oturup tüketime dayalı bir yaşam sürdürmektense üretimde bulunmaları gerektiğini, kadınların isteklerinin de bu yönde olduğunu, İslamcı erkeklerin günümüz koşullarını, dinin buyruklarını ve kadınların sıkıntılarını da dikkate alarak kadınların çalışmasına izin vermeleri gerektiğini, ancak kadınların çalışma yaşamlarının, onların ailevi sorumluluklarını yerine getirmelerine imkan verecek şekilde düzenlenmesinin de şart olduğunu savunmaktadır. Görüldüğü üzere kadın haklarını İslamcı bir bakış açısıyla yorumlayan Barbarosoğlu, “Bakıyorum da ‘kadın cinayetleri’ olarak kategorileştiren haberlere şehirli yazarlar pek duyarlı. Bir gün bizim de başımıza gelir endişesi taşıyoruz öyle ya. Açlıktan ölmeyeceğimizden "pek emin" olduğumuz için Emine'nin hikâyesi için gamlanmamıza gerek yok değil mi?” (2012s) sözleriyle de İslamcı kadın kimliğiyle “burjuva feminizmi” eleştirisinde bulunmaktadır.

5.1.4. Özlem Albayrak³⁷

İmam Hatip Lisesi ve İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi mezunu olan ve *Ülke TV*'de *Sohbet Pazarı* programını hazırlayan, 2004'te *Yeni Şafak* gazetesinde televizyon sayfası editörlüğü ve televizyon eleştirileri yazılarıyla yer almaya başlayan Özlem Albayrak, AKP'nin gündemi ve hassasiyetleriyle paralel olmak üzere, güncel siyaset konularına yoğunlaşmıştır. Bu doğrultuda Uludere Katliamı (Albayrak, 2012a), Hrant Dink (2012b) olayının çözümsüzlüğü, 28 Şubat (2012c) dönemindeki ötekileştirme pratikleri, başörtülü kadınların uğradığı ayrımcılık ve dindar erkeklerin kadınlar konusundaki söylemleri gibi konularda yazılar yazmıştır.

Köşe yazılarında Kemalistlere, başörtüsü konusunda Kemalist söylemi benimseyen medya kuruluşlarına ve yazarlarına seslenen yazar, Kemalistlere duyduğu öfkeyi rövanşist bir boyuta vardırılmaktadır: "Başörtüsü polemiği basına yansıyan Mini Cooper Marka Müdürü Hakan Bayülgen gibi 'siyasi simge ile başörtüsünü hala ve ısrarla aynı cümle içinde anmaya devam edebilen insanlar' görevlerinden istifa etmek zorunda bırakılıyorlar. Bu durum göstermelik bile olsa, sevinebiliriz" (2012d). Bu ifadelerinden de anlaşılabilirceği gibi, Albayrak, geçmişte başörtüsü konusunda ayrımcılık yapmış kişilerin, AKP iktidarı döneminde ayrımcılığa uğramasını onaylamaktadır. Bunun yanında AKP politikalarına da sıklıkla övgüde bulunan yazar, eğer bu politikalara eleştiri getirecek olursa, bu eleştirileri yine hükümetle Kemalist

³⁷ Yazarla ilgili tablo Ek-4'de verilmiştir.

kesimler arasında bir mukayeseye yaparak ve bu karşılaştırmada AKP'yi üstün tutarak sonlandırmaktadır:

(Hükümet) Uludere ve Hrant Dink konularına gerekli zamanda gerekli refleks gösterilememiş olabilir, kimi konularda zikzak görüntüsü verecek tavırlar gösterilmiş de olabilir. Ama insan elini vicdanına koyar; tüm bunlar, 12 Eylül'le hesaplaşmaya, bu memleketin gelişmesinin önündeki vesayet rejiminin prangalarını ağır aksak, düşe kalka da olsa parçalamaya, 10 yıl öncesine göre bu toprakları daha yaşanılır bir yer haline getirmeye çabaladığı akli başında her insan tarafından görülen/teslim edilen bir hükümetin tüm yaptıklarını zayi eder mi? (2012a).

Albayrak'ın hükümete yönelik eleştirilerinde dikkat çeken bir unsur da –Hilal Kaplan'ın da yaptığı gibi-, eleştirilerini duygularına referansla ve vicdan söylemiyle dile getirerek, kendisine gelebilecek itirazlara karşı önlem almasıdır:

Hrant Dink davasından vicdanları yaralayan, adalet duygusunu rencide eden bu kararın çıkmasındaki tüm sorumluluğu siyasi iradenin üstüne yıkmak taraftarı değilim... Hrant Dink davasının tüm sorumluluğunu hükümete yıkamam dedim ama, hükümet tamamen hatasızdır da diyemem... siyasi iradenin bu davanın adil bir şekilde karara bağlanması konusunda ısrarcı olması, yukarıda adı geçen ve geçmeyen bağlantılı isimlerin adalet önüne çıkarılması için ciddi bir irade ortaya koyması gerekirdi.

Kendi kimliğini dindar, başörtülü ve mağdur kesimin bir üyesi olarak kurmakta olan yazar, aşağıdaki cümlelerde, sözcülüğünü yaptığı dindar kesimlere ve AKP'ye aidiyetini açıkça belli etmektedir: “Kendimden bilirim, mesela ikna odasına girmeyi reddettiğim için kayıt yaptıramadığım, dolayısıyla okulu uzattığım...” ve “Erdoğan İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olduğunda da ‘otobüsler harem-selamlık mı olacak?’ diye başımızın etini az yememiştiniz” (2012c).

Daha önceki örneklerde olduğu gibi, Kemalist kesim tarafından cahil addedilen³⁸ (2012e) başörtülü kadınların, entelektüel kapasiteye sahip olduklarını gösterme çabasının bir ortağı olan Albayrak da söylemini Batılı kavramlar (biyo-iktidar (2012e), oksimoron (2012f)) ve

³⁸ Albayrak'ın şu ifadeleri, bu hissiyatı oldukça net göstermektedir: “İmam Hatip Lisesi'nde okurken gördüğüm Milli Güvenlik dersinden aklımda kalanlar, asker kıyafetli albayı (albaydı sanırım) sınıfın kapısında görür görmez, diğer derslerin öğretmenlerinden esirgediğimiz bir ciddiyetle ayağa fırlamamız ve kızların sıralarıyla (toplam 10-11 kız öğrenci vardı ve 3'erli gruplar halinde ardarda yerleştirilmiş 4 sırada otururdu) erkeklerinkinin neden karışık olmadığı sorusunu cevaplamaya çalışmamızdı. Ama bunu bir cezalandırma tecrübesiyle ya da ilericilik azmiyle değil, cevaplarımızdan zeka düzeyimizi ölçmek -en azından bana öyle gelirdi- amacıyla yapardı...” (2012e).

İslami sözcüklerin (mutmain (2012g), müşahhas (2012h) bir bileşkesi olarak kurmaktadır. Yazarın söyleminde dikkat çeken bir diğer unsur da sert üslubudur. Aşağıdaki örneklerden de görülebileceği gibi, yazarın dili özellikle Kemalist kesimler söz konusu olduğunda oldukça sertleşmektedir: "(Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurulu Yönetim Kurulu'nun başına) Atatürkçü olmayı hakaret sayan birinin getirilmesine karşı, elbette iğne batırılmış gibi zıplayacaklardı (2012i).

Bugün itiraflar alıyor sırayı. Olmadı suçu birbirinin üstüne atmalara, birbirine düşmelere varıyor iş, toplu pişmanlık seanslarını izliyoruz hep birlikte. Gözlerinden ateşler, ağızlarından salyalar saçarak üstümüze yürüyen koca koca adamların, ömrü bir üfleme bakan titrek birer mum alevine dönüşmüş hallerini seyrediyoruz işte (2012i).

"Salyalar saçarak üzerlerine yürünen" kesimin başörtülü bir mensubu olan Albayrak'ın toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin hassasiyetleri de bu duruma göre şekillenmiştir. 28 Şubat ve sekiz yıllık zorunlu eğitim nedeniyle "okutturulmayan" ya da üniversitelerden atılan kadınların durumuna sıklıkla vurgu yapan yazar, öte yandan İslami kesimler içerisinde dindarlığı sorgulanan kişilerin kadınlar olmasına isyan etmekte, kadını "maddi imkana erişim" mevzularında erkekten ayırtıran ve "lüks tüketimi birine hak görürken, ötekine çok gören bir anlayışı" kabul etmediğini belirtmektedir (2012d). Akşam gazetesinden Eren Demir'e vermiş olduğu röportajda bu konuyu daha açık anlatmaktadır:

Nedeni girdiğim her ortamda başörtülü kadınlar için, 'fazla modernleştiler, çok oluyorlar artık' tavrıyla karşılaşmam. Yüksek gelirlisinden düşük ücretlisine, doktorundan işçisine, her sınıftan müteaddiyin erkek Kur'an-ı Kerim'den bir ayete tutunuyor, o ayetin teviliyle başörtülü kadınlara vuruyor... Başını örten ama dar giyen kadınlar da var, başını örtüp tesettüre uygun giyinen de. Ama namaz kılip zina yapan, Hac'ca gidip işçinin hakkını vermeyen dindar erkekler de var. Hepsini tartışalım. Sadece birini almanız haksızlık ve bütünü görmenin önüne geçiyor. Kaldı ki, başını örten ama dar kıyafetler giyen kadınları günaha sevkeden şey, büyük ölçüde genel geçer beğeni kıstasları ve moda sektörü (İnternet: Özlem Albayrak'dan dindar erkeklere gönderme).

Bu açıklamalarıyla bir yandan feminist bir söylem içinden konuşmakta olan yazar, bir yandan da sevgililer gününün kutlanmasını bekleyen kişilerin kadınlar olduğunu söyleyerek erkek akıl karşısında kadınları duygusallıklarıyla imleyen erkek söylemi yeniden üretmekte; bir başka örnekte de "evlilik aşkı öldürmez beyler, eğer bilerseniz, aşk evliliği yaşatacak olan yegane hammaddedir" (2012j) ifadeleriyle de evliliği isteyenlerin kadınlar, kaçınanların da erkekler

olduğunu ima ederek, kadınların korunmaya ihtiyaç duydukları için evlilik yanlısı olduğu, ancak erkeklerin bağımsızlıklarına düşkün bireyler olarak evlilikten kaçındıkları argümanını dile getirerek, kadınları erkeklere bağımlı rollerle kodlayan bakış açısına ortak olmaktadır.

5.1.5. Sema Karabıyık³⁹

İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi mezunu olan Sema Karabıyık, yaklaşık on yıl finans sektöründe çalışmış, 2001 yılında AKP'nin kurucuları arasında yer almış, ardından 2006 yılında *Yeni Şafak* gazetesinin Pazar ekinde yazmaya başlamıştır. 2011 yılından itibaren ise televizyon dizileri hakkında köşe yazıları kaleme almakta olan Karabıyık, yazılarında en çok dizilerde aile kavramının içinin boşaltılması, babanın otoritesinin sarsılması, tecavüz sahneleri ve kadınların dizilerdeki temsili konularına yoğunlaşmaktadır.

Alemin Kralı dizisinde babanın yok sayılması, alaya alınması ve sürekli dayak yiyen Nihale adlı bir karakterin yer almasına tepki gösteren yazar, bu dizinin komedi türü içinde sayılmasının yanlışlığına vurgu yaparak, *Alemin Kralı* dizisinin karşısında, şiddet, hakaret barındırmayan, çocuk-ebeveyn ilişkisini kusursuz yansıtan *Cosby* ailesi sit-comunu doğru örnek olarak sunmaktadır.

Sevginin değil nefretin yön verdiği ekran ailelerinin ortak özelliği babaların babalık rollerinin elinden alınması... Senaristlerin ekranda görmek istediği baba prototipi. Hem var hem yok. Fiziken var olsun ama mümkünse ruhen değil. Ağzı var dili yok kıvamında. Sadece babalar değil erkekler görüntü var ses yok olarak hayat veriyorlar yaşadıkları

³⁹ Yazarla ilgili tablo Ek-5'de verilmiştir.

hikayeye. Kötü iken söz sahibi, hikayede etken; iyi moduna geçtiklerinde ise iktidarı, gücü, hayatlarına yön verme hakkını dahi kaybediyorlar (Karabıyık, 2012a).

Hangi muhafazakarlık? Senaryoların üst metnine bakıp muhafazakarlaşmadan söz edilebilir belki. Bekaret, evlilik, aileyi kutsuyormuş önemsiyormuş gibi üst metinler. Ama asıl mesajı içeren, bilinçaltında düşünceleri değiştiren alt metin. Üst metnin aksi bir mesaja sahip alt metinler. Üst metin bekareti kutsuyormuş gibi gözükürken, alt metin değersizleştiriyor. Aile, evlilik için de geçerli aynı durum. Bir aile hikayesi anlatıyor görünürde, ama alt metinde bireysel hikayeyi yaşamak önemli kılınıyor. Aşkın her şeye değer olduğu, aşk için her şeyin mubah olduğu önermesi eşliğinde (2012b).

Türk ailesine demokrasi bizim sayemizde geldi fikrini savunuyor Çocuklar Duymasın ekibi... Babanın otoritesi elinden alınıyor ama otorite Meltem'e teslim ediliyor; son sözü söyleyici, karar verici, müdahaleci, örnek insan payeleri eşliğinde. Örnek olma eğilimi otoritenin bir parçası. Çocuklar Duyması'nda otorite tamamen kadınların tekelinde. Şimdi bu demokratik bir aile mi? (2012c).

İlk iki örnekle, son örnek karşılaştırıldığında sürekli babaların otorite kaybından bahseden yazarın, otoritenin kadın bir karakterde olmasından duyduğu rahatsızlık açığa çıkmaktadır. Demokrasiyi, kişilerin eşit güce sahip olmaları olarak tanımlayan yazar, buna rağmen, diğer yazılarında babanın otorite kaybına yönelttiği eleştirilerden izlenebileceği gibi, aslında ebeveyn temsillerinde otoritenin babada kalması isteğini belli ederek erkek egemen yapının devamlılığını onaylamakta ve bu yapıda meydana gelebilecek bozulmalardan endişe duymaktadır. Bu durum yazarın ataerkil sistemi onayladığını ve bu yapıda meydana gelebilecek değişimlerden hoşnut olmadığını göstermektedir.

İkinci örnekte, babalık otoritesinin kaybının yanı sıra, bekaret, evlilik ve ailenin kutsanıyormuş gibi gözükürken değersizleştirilmesine yönelik eleştirilerde bulunmaktadır. Bu değerlerin kutsal olduğuna inanan yazar, erkeklerin bakirliklerinin önemsenmediği, “namusu” korumanın kadınlara yüklendiği ve pek çok kadının öldürülmesine, hatta Doğu’da kadınların intihara başvurmasına yol açmakta olan bu değerleri sorun etmediği, ele almadığı, sorgulamadığı gibi, yüceleştirmekten de imtina etmemektedir. Bekaret konusundaki yargılarına paralel olarak yazar, dizilerde tecavüz konularının işlenmesine tahammül gösterememekte ve “Bizden hayatları, bizden sıkıntıları ekranda göremiyoruz nicedir. Mahalle, tecavüz dizilerinde ya da uyarılama dizilerde set olarak kullanılıyor” (2012d) ifadelerinden de anlaşılabilceği gibi, tecavüz olaylarını “bizden hayatların” dışında

kodlayarak, bu olayları kim olduğu belirsiz “onların” yaşamlarında varmış gibi düşündüğünü belli ederek, muhafazakar kesimlerde bu durumların yaşanmadığı, sanki ahlaksız kişilerin bu eylemlere maruz kaldığı gibi bir algı yaratmaktadır.

Karabıyık’ın görmeye tahammül edemediği bir diğer grupta “gayrimeşru” çocuklardır:

Yalnızca *Yalan Dünya* değil... İki kadın bir erkek şablonunda ikinci sezonunu yaşayan, gayri meşru çocukların resmigeçit yaptığı *Yahşi Cazibe*; aşk mı sevgi mi diyerek *Al Yazmalım*'la geçti dalgasını... Haber sonrası, genel izleyici logosuyla yayınlanan, görüntü olarak temiz ama hakaretin, ihanetin, gayri meşru çocukların havada uçuştığı, garip ilişki trafiğine sahne olan sitcomlar temiz dizi kategorisine giriyor mu? (2012e).

Bu sözlerden de anlaşılabilceği gayri meşru çocukların dizilerde yer almasına, kendi ahlaki yargıları çerçevesinde itiraz yöneltten yazar, geleneksel aile değerlerine ters bir durum olan, evlilik dışı doğumların ekranda yer almasını kınamakta, bu dizileri pis olarak nitelendirmektedir. Ataerkil değer sisteminin kadına biçtiği yaşam alanının sınırlarını oluşturan evlilik kurumunu yücelten, kadınların cinselliklerini aile birliği içinde yaşamaları gerektiğini ve bu birlik içerisinde çocuk dünyaya getirebilecekleri öne süren Karabıyık böylelikle egemen erkek söylemi yeniden üretmektedir. Ayrıca aşağıdaki, kamu ya da özel kuruluşların “özel” günlerde attıkları mesajlardaki düşüncesizliğe yönelik serzenişte de, yine erkek söylemin kadınlara biçtiği birincil görev olan anneliğin yüceltilmesi ve bu yokluk durumunun, yazar tarafından, ne kadar trajik bir gerçeklik olarak kurulduğu görülebilmektedir:

Bir PR çalışması olarak çekilen toplu mesajlarla gönül almaya çalışırken kalp kırdıklarını düşünüyorlar mıdır acaba zaman zaman? Anne olmayan, anne olma ihtimalini sonsuzluğa rehin vermiş bir kadının; o güne, o gün boyunca kendine ve duygularına yok hükmünde davranırken; ekrana düşen anneler gününüz kutlu olsun mesajının; ne kadar yakıcı, acıyı kanırtıcı bir işlev gördüğünün farkında mıdır mesela? (2012f)

Kadınların yaşamlarının merkezine karılık ve annelik görevleriyle koyan Karabıyık, aşağıdaki örnekte ise kocasıyla boşanma sürecinde olan bir kadının başka bir erkekle flört etmesinin (aynı sinemada arka koltukta oturmakta adam) çocuğun yaşamında yaratabileceği olumsuz etkilerden bahsetmekte ve hem bütün çocukların bu durumdan kötü etkilenecekleri gibi bir peşin hükümde bulunmakta hem de kadınların çocuklarını yaşamlarını merkezinde tutarak,

kendi yaşamlarını yok sayması gerektiği savıyla kadınların her türlü çileye katlanmalarını salık veren Anadolu kadınlığı söylemini tekrar etmektedir.

Üstelik ne zaman babasının yanına döneceklerini soran altı yaşında bir çocuk var. Çocuk boşluk doldurmaca, ekran başındaki çocukları avlama işleviyle devrede olduğundan; çocuk annesinin yanında yabancı bir adam gördüğünde ne hisseder, bu durum çocukta nasıl bir travma oluşturur kimsenin umurunda değil. Kendilerince orijinal sahneler yazmaya devam ediyorlar. Buket çocuğunu alıp sinemaya gidiyor. İkinci adam da geliyor sinemaya, hemen arkasındaki koltuğa oturuyor. Çocuk gözlerini ayırmadan mutlu bir şekilde filmini seyretmeye devam ediyor. Annesinin yabancı bir adamla flörtleşmesini duymaması, farkında olmaması mümkün mü? (2012g).

Karabıyık'ın toplumsal cinsiyet konusunda çeşitli duyarlılıkları da bulunmaktadır. Kadına yönelik şiddetin komedi unsuru haline getirilerek sistematikleştirilmesine (2012h), kadın sığınma evlerinin kadınların neşeyle zaman geçirdikleri bir yer olarak tasvir edilmesine (2012h), bedenlerin seyirlik nesne haline getirilmesine ve güzel kabul edilmeyenlerin maruz kaldıkları suçlamalara (2012ı), aşk adına tacizde bulunulması, cinayetler işlenmesi ve bunların medyada katil erkeğin bakış açısıyla yer almasına (2012i) eleştiriler getiren yazar; ayrıca eğitilmiş, kariyer sahibi ve başarılarını cinselliklerini kullanarak değil, zekalarıyla elde eden kadınların (2012j) dizilerde yer almalarından ötürü mutluluğunu dile getirmektedir. Ancak yukarıdaki örneklerde görülebileceği gibi, muhafazakar bir bakış açısıyla, çoğunlukla kadının ötekileştirilmesine ve erkek egemen söylem tarafından baskılanmasına yol açan pek çok söylemi yeniden üretmektedir.

5.1.6. Gülden Tümer⁴⁰

2011-2012 yılları arasında *Yeni Şafak*'ta televizyon sayfası editörü olarak yazılar yazan Gülden Tümer, 2013 yılı itibarıyla *Taraf* gazetesine geçmiş, ancak gazeteden ayrılmasına dair

⁴⁰ Yazarla ilgili tablo Ek-6'da verilmiştir.

herhangi bir açıklamada bulunmamıştır. Yazılarında kendisinden hiç bahsetmeyen Tümer, televizyon programları, sinema filmleri ve en çok da televizyon dizileri hakkında metinler kaleme almaktadır. *Yeni Şafak*'taki diğer yazarların aksine, dindar bir kimlikle ön plana çıkmayan yazarın, gazetesinin düşünsel çerçevesiyle uyumu, - Hrant Dink olayı (Tümer, 2012a), 28 Şubat belgeseli (2012b), 28 Şubat tartışmaları- seçtiği televizyon programlarıyla açığa çıkmaktadır. Mehmet Ali Birand'ın hazırladığı 28 Şubat belgeselinin o dönemde yaşanan gerçekleri yeterince aktarmadığını belirten yazar, bu durumu belgeseli yapan ekip ve kanalın "malum" olmasına bağlayarak, *Yeni Şafak* gazetesinde sıklıkla yapılan bizler-onlar ikiliğinde (İslamcı/lail medya) taraf olmakta, ayrıca 28 Şubat'la ilgili bir başka yazısında da bu güne dair yapılan birbirinin aynı programlar içerisinde mağdurlara yer vermesiyle sıyrılan Hilal Kaplan'ın Muhafız programını överek, İslamcılarla olan uyumunu bir kez daha göstermektedir.

Öte yandan aşağıdaki örnekte de görülebileceği gibi, kendi kesiminin dışındaki, hatta kendi kesimine yönelik eleştiriler getiren kişilerin görüşlerine de yer vermektedir.

Malum Ayşe Hür Ermeni ya da Kürt meselelerinde makbul resmi ideolojiye kafa tutan tezleriyle tanındı... Dolayısıyla programda bu minvalde olacaktır. Tabi sadece Cumhuriyet'in öteki tarihi değil. Bunun özellikle de son zamanlarda hayli kolaylaştığını ve sıradanlaştığını söylüyor Hür, 'Kemalizm eleştirisi yapmayı dövüyorlar artık' diyor... Geniş Zaman, onca program arasında ilgimi çeken yapımlarından biri oldu. Moderatörü Radikal Gazetesi Kültür Sanat Şefi Cem Erciyes de cabası (2012c).

Yazılarında iyi, kötü ve çirkin başlıkları altında değerlendirmelerde bulunan Tümer, *İyi Kötü Çirkin* filmine referans vermekte ve çalıştığı alandaki bilgi birikimini, eleştirdiği film ya da dizilerde olması gerekenin ne olduğunu anlattığı kısımlarda özgüvenli bir söylemle göstermeye çalışmaktadır:

Saçma ile anlamsız arasındaki farkı kavrasak bu kadar anlamsız dizi çekip sonra da 'absürd komedi yaptık' demeyeceğiz. Çünkü absürd komedi, hayata anlam katma çabalarının beyhudeliğinden beslenen saçmalıklar sunar ama ortaya çıkan şey anlamsız değildir. Tamam, komedinin özünde uyumsuzluk denen şey var ama sadece bu kadarı yetmiyor. Farklı olanı görüp bunu seyircinin burnuna sokmadan hikayeye serpiştirmek gerekiyor. Tamam, komedinin özünde uyumsuzluk denen şey var ama sadece bu kadarı yetmiyor. Farklı olanı görüp bunu seyircinin burnuna sokmadan hikayeye serpiştirmek gerekiyor (2012d).

Toplumsal cinsiyetle alakalı çok fazla yazısı bulunmayan yazarın bu konudaki hassasiyetleri satır aralarından çıkmaktadır. Örneğin *Yalan Dünya* adlı dizi hakkında yazdığı yazıda Nurhayat adlı karakterin “sevgilisinin elini ayağını silecek kadar “uyuz” olmasının hiç gereği olmadığını söyleyerek (2012e) kadınlara yönelik bir aşağılamaya tepki göstermekte; *Uçurum* adlı dizide yer alan Nur isimli fahişenin isminin *Sabah* gazetesinde Nur Serter olarak yazılmasının (daha sonra yanlış yazıldığı söylenmiş) ardından bu durumdan şikayetçi olan CHP milletvekili Nur Serter’den “güçlü bir özür dilenmediği” için eleştiri getirmekte (2012f) ve *Türk’ün Uzayla İmtihanı* adlı dizide “Uzay gemisine tanıdığı önemli isimler sayesinde giren halkla ilişkiler uzmanı üzerinden, özelde bu mesleği icra edenler genelde ise kadınlar aşağılanıyor” (2012d) ifadelerinden de anlaşılabildiği gibi, kadınlara yönelik başka bir aşağılamayı daha yermektedir.

5.1.7. Teodora Doni⁴¹

Romanya’da doğan bir Rumen olan Teodora Doni, ilk yazılarını *Timetürk*’de yayınlamış, ardından 2009-2012 yılları arasında *Yeni Şafak* gazetesinde köşe yazarlığı yapmıştır. Türkiye’ye sonradan yerleşen ve İslam dinine mensubiyeti Türkiye’de gerçekleşen yazar, bu özelliklerinden ötürü hep özel yaşamının merak uyandırmasından şikâyetçi olmakta ve düşünsel nitelikleriyle anılmak istediğini belirtmektedir (İnternet: Turuncu Dergisi, 2011). Bu isteğinde hem bir yabancı ve dışarlıklı biri olarak anılmaktan (Doni, 2012a) hem de başörtülü kadınlara yönelik küçümseyici söylemlerden duyduğu rahatsızlık etkilidir.

Türkiye’de “tesettürlü kadın olmak” her açıdan zor; hem devlet hem de bireyler baskı yapıyor. Bireylerin bir de “başörtülü, tesettürlü kadın cahildir, kendi kararını kendisi veremez” gibi algıları var ki bu kasıtlı önyargılı anlayışla mücadele etmek de çok kolay değil. Bir de bazı başörtülü, tesettürlü kadınlarda da aynı algıya kasıtlı olmazsa da benzer

⁴¹ Yazarla ilgili tablo Ek-7’de verilmiştir.

bir önyargıya zaman zaman tanık oluyorum ki bu çok daha üzücü (İnternet: Turuncu Dergisi, 2011).

Doni, yukarıdaki sözlerinin yanında Tülay Aydoğan adlı ressamı tanıtırken de bu hassasiyetini ön plana çıkarmakta ve Aydoğan'ın başörtülü olmasına özellikle vurgu yapmak istediğini belirtmektedir:

Yetenek, çaba ve birikimin en üst düzeyde birleştiği, başörtülü (bunu özellikle belirtmek içimden geldi) entelektüel, sanatçı Müslüman bir kadının insanı, sevgiyi, tasavvufu, Allah'ın isimlerini ne kadar özgün ve güzel yorumladığını göreceksiniz o tabloları ve özgürlüğün de kardeşliğin de sevginin de neden kutsal olduğunu bir kere daha hissedeceksiniz (2012b).

Sanat alanında, özellikle kitaplar hakkında yazılar kaleme alan Doni'nin tanıttığı sanatçıların neredeyse hepsi, İslamcı kimliğiyle tanınan ve bu kimliklerini yazılarına yansıtan kişilerdir. Salih Mirzabeyoğlu (2012c), Sezai Karakoç (2012d) ve Hüda Kaya (2012c) gibi isimler bunlardan bir kaçıdır.

Doni, kitap tanıtım yazılarının yanında Arap Baharı, Hrant Dink, 28 Şubat süreci, cinsel istismar gibi konulara da köşesinde yer vermektedir. Bu metinlerinde diğer *Yeni Şafak* yazarlarına benzer şekilde İslami bir jargon kullanmaktadır: “Elbette zalime karşıyız hepimiz ancak zulme karşı mücadele ederken başka zalimlerin emellerine alet olmamak onlara da karşı çıkmak zorundayız... Tüm mazlum İslam coğrafyasındaki düşünen, konuşan, yazan ve yazdıklarına itibar edilenler, ne zaman sorumluluklarını hatırlayacaklar” (2012d).

Fakat Doni, İslamcı kimliğini çok ön planda tutsa da hem bu kesimleri hem de hükümeti ve devleti eleştirmekten geri durmamaktadır. Örneğin Arap Baharı ile ilgili bir yazısında Müslüman kesimleri demokrasiye güzellemede bulunmalarından ötürü yermekte; Çocuk Esirgeme Kurumu'nda meydana gelen işkenceler (2012e), Suriye'de esir alınan Adem Özköse ve Hamit Coşkun hakkında gerekli işlemlerin yapılmaması (2012b), Adalet Bakanlığı'nın çocuk tacizleri konularında yeterli hassasiyeti göstermemesi (2012f) konularında da devleti ve hükümeti eleştirmektedir.

Toplumsal cinsiyet rolleri konusunda, daha önce de değinildiği gibi başörtülülerin ötekileştirilmesine hassasiyet gösteren Doni, çocuk taciz ve tecavüzleri olaylarına karşı da oldukça duyarlıdır. "Çocuklar İçin Adalet Çağrıcıları" grubuna dahil olan yazar, hem N.Ç. davasındaki yargılama sürecine, verilen sağlık raporlarına ve "o devlet memurlarının" aklanmasına yönelik öfkesini dile getirmekte (2012e), hem de daha sonra gerçekleşen Ç.K.'nın cinsel istismara uğraması davasında savcılığın yaptığı açıklamaların tutarsızlığına rağmen Adalet Bakanlığı'nın muhtemelen herhangi bir işlem yapmayacak olmasına da eleştiriler getirmektedir (2012f). Ancak bu iki konu dışında toplumsal cinsiyet konularına dair bir fikir öne sürmemektedir.

Görüldüğü üzere Müslüman, dindar bir kadın profili çizmekte olan Teodora Doni'nin yazıları kimliğiyle uyum içindedir. Ancak öte yandan, yaptığı bir takım eleştiriler göz önüne alındığında, gazetesinin ideolojisiyle ters düştüğü konular da vardır. Nitekim daha sonra bu eleştirel tavrı nedeniyle Doni gazetesinden kovulduğunu iddia etmiş ve bunun üzerine açlık grevine başlamıştır. Nuray Mert'in işinden atılmasını linç olarak değerlendirmiş olan yazar (2012g), benzer bir duruma kendisi maruz kalmıştır.

5.2. Cumhuriyet Gazetesi ve Cumhuriyet Gazetesi Kadın Köşe Yazarları

1924 yılında Mustafa Kemal'in desteğiyle yayın hayatına başlayan *Cumhuriyet* gazetesi Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasına tanıklık etmiş, rejimin benimsetilmesi ve yerleştirilmesi misyonunu taşımış bir gazete olarak, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlılığını günümüze kadar korumuştur (Emre Kaya, 2010). Bu doğrultuda demokratik toplum yapısının, laik düzenin ve cumhuriyet değerlerinin korunmasını birincil öncelikte gören gazete, bu düzene karşı politikalar güttüğünü düşündüğü siyasal kesimlere karşı eleştirel bir tavır almış ve CHP'nin ideolojik konumuyla paralellliğini her dönemde korumuştur. Kuruluş yıllarından beri -özellikle kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesinden itibaren-, Mustafa Kemal'in kadınlara tanıdığı hakları, bir bahsetme söylemiyle dile getiren ve kadınların bu haklar üzerinden Kemalist rejime olan minnettarlığını ön plana çıkaran gazetede, ayrıca İslam'ın kadınların yaşantısına getirdiği olumsuz etkilere değinilmiş ve bu konu İslamiyet öncesindeki Türk devletlerine yapılan atıflarla vurgulanmıştır (Deniz, 2009: 381). Günümüzde de benzer

şekilde *Cumhuriyet* gazetesinin ağırlıklı olarak AKP hükümeti karşıtı yazılara odaklandığı ve bu karşıtlığı da laiklik, demokrasi ve cumhuriyet değerlerinin tehdit altında olduğu savlarından hareketle kurulduğu gözlemlenmekte (Tirkayi, 2009) ve bu değerlerin kaybını ise başörtüsü serbestisi, hukuk devletinin yok oluşu ve basın özgürlüğüne ket vurulması konuları üzerinden tartışılmaktadır.

5.2.1. Mine G. Kırıkkanat⁴²

Kendisini Ankara doğumlu bir İstanbullu olarak tanıtan Mine G. Kırıkkanat, Notre Dame de Sion Lisesi ve İstanbul Üniversitesi Sosyoloji bölümünden mezun olmuştur. Mizah yazarı olarak başladığı yazın yaşamına, gazeteci olarak devam etmiş olan Kırıkkanat, *Cumhuriyet* gazetesinin İspanya ve *Milliyet* gazetesinin Fransa muhabirliklerini yürütmüş, ardından *Radikal* ve *Vatan* gazetelerinde köşe yazarlığı yapmış, 2010'dan sonra da *Cumhuriyet* gazetesinde köşe yazarlığına devam etmiştir. Yazarın ayrıca roman, öykü ve deneme türünde de eserleri bulunmaktadır (İnternet: Mine G. Kırıkkanat Biyografi).

Cumhuriyet gazetesinin Kemalist ideolojisiyle uyumlu bir profil çizen yazar, Cumhuriyet Halk Partisi'ni genellikle hayvan hakları konusundaki duyarlılığı (Kırıkkanat, 2012a), kadınlara yönelik iyileştirici politikaları (2012b) ve AKP'ye yönelik -kendisinin de hak verdiği- eleştirisiyle (2012c) yazılarına taşımakta, sadece "Türkiye'de insanlar gözünün üstünde kaşın var diye tutuklanır, adalet yok olur, demokrasi rafa kaldırılırken, en birbirine kenetli olması ve fedakâr direnişi sergilemesi gereken CHP'de" Deniz Baykal'ın yeniden genel başkan olma gayretine girdiği iddiaları nedeniyle cadı kazanlarının kaynamasını eleştirmektedir (2012d).

Yazılarında Ergenekon tutuklamaları (Kırıkkanat, 2012e), 19 Mayıs kutlamalarının kaldırılması (2012f), Ermeni tehciri (2012g), kadın hakları gibi meseleleri AKP politikalarını eleştiren bir

⁴² Yazarla ilgili tablo Ek-8'de verilmiştir.

bakış açısıyla ele almakta olan yazar, bu eleştirilerde sert bir üslup kullanmakta, hükümeti hukuk düzenini sonlandıran, faşist, (2012d) Hrant Dink'in katillerini koruyan, hatta ödüllendiren (2012ğ), diktacı bir yönetim olarak tanımlamaktadır (2012h).

Batılı bir kültüre sahip olduğunu -okuduğu Fransız lisesini de yazılarına taşıyarak (2012ı)- her fırsatta dile getirmeye gayret eden, Fransız kanalı *TV5Monde*'nin yabancı gazetecileri içerisinde yer aldığını gururla söyleyen (2012g), Türkiye'deki pek çok olayı "Avrupa'da böyle zorba satış yöntemlerine 'mafya kapitalizmi' denir. Neden bizim ellerde normal sayılıyor?" (2012e) sözlerinde de anlaşılabileceği gibi Batı'yla mukayese ederek yorumlayan yazar, AKP hükümetini ve onları destekleyenleri aşağıdaki örneklerde de görülebileceği üzere cahil, Batılı yaşam tarzına, Cumhuriyet kazanımlarına, kadın özgürlüğüne düşman olarak nitelendirmektedir:

AKP hükümeti, sıfırdan zirveye taşınan kendi varlığına bakarak, "hiçbir işte uzmanlık gerekmez, herkes her şey olabilir" diye düşünüyor. Kurumsal saygınlık umurunda değil. Zaten saygınlığın, uzmanlıkla edinildiğini de bilmiyor! (2012e).

Zaten anılarımızı çalanların, tarihi hoyrat bir iştahla yakan, yıkan, satan, yok etmediğini bile illa ki dönüştürenlerin sorunu bu: Bizim güzel anılarımızın beşiği mekânlar, onların unutmak istediği özgeçmişin, artık inkâr ettiği kimliğin tanıkları. Çıktığı kabuğu beğenmeyen "oldumcuk"a aslını, "buldumcuk"a neslini, bağcıyı kovana dağdan inmişliğini, kentli gibi yapana köylülüğünü anımsatıyorlar. Haydarpaşa Garı'na yamalı poturuyla inen yoksul, yağmaladığı İstanbul'a efendi olur da çulsuzluğunu anımsatan Haydarpaşa Garı'nı korur mu hiç?.. Emek Sineması'nı, çocukluğunda, gençliğinde bu güzel sinemada güzel filmler seyreden, anılar edinen kim gözden çıkarabilir? Elbette kapısından kovulan, bilet parasını denkleştiremeyen, sevgiliyle el ele tutuşamayanların hıncı satar, yıkar ancak! Ama işte bunlar, bir kez paralanmayagörsünler... (2012i).

O paçavra gazeteler ve paçoz çevirmenleri, bu kaşarlar, zaten doğru olanın peşinde değiller ki... Tam tersine, gerçeği saptırmak, şoke etmek için varlar. Uyandırdıkları nefretten besleniyorlar. Nerede yalan, dolan ve iftira, oradalar. Ne kadar çirkef, o kadar şöhret, onlar. Doğuştan mı arsızlar, sonradan mı oldular, bilinmez. Ama hakaret edilmekten, aşağılanmaktan zevk alıyorlar, besbelli. "Skatoloji"yi hayvanlar mı icat etti? Elbette bazı insanlara özgü bir sapkınlıktır, skatofili (2012a).

19 Mayıs kutlamalarının değiştirilmesi konusunda hükümete oldukça sert sözler sarfeden Kırıkkanat, AKP'nin kızların diz kapaklarının gözükmemesini, dans figürleri yapmalarını istememesinden, Atatürk'ün gençlere armağan ettiği bayramın kutlanmasına tahammül

edememesinden ötürü bu tip değişiklikler yaptığını, bu noktada hükümetin özgürlükleri kısıtladığını, kadın erkek eşitliğini yok ettiğini, modernite adına kadını kara çarşafa değil renkli tesettüre soktuğunu söyleyerek eleştirmekte; bu kısıtlamaları getiren erkeklerin başörtülü eşlerini de, kendi deyimiyle “o ademlerin havvaları”nı da, Ağustos sıcaklığında kafaları pişen zavallılar olarak nitelendirmektedir (2012f).

Son yıllarda yüzde 1400 oranında artan kadın cinayetlerini ele alan Kırıkkanat, Türkiye’deki siyasal erkin bu konuda fikir birliğinde olduğunu, AKP’nin de içtenlikle çaba gösterdiğini, ancak sadece yasal düzenlemelerle bu konunun çözülemeyeceğine işaret ederek ve sorunun kaynağına inilmediği sürece herhangi bir çözüme ulaşamayacağını belirterek, bu hususta oldukça bilinçli bir yaklaşım sergilemektedir. Ancak bir yandan da yine Kemalist bir bakış açısıyla cinayetlerin artmasında toplumun muhafazakarlaşmasının, dindarlaşmasının etkili olduğunu vurgulamakta ve muhafazakarlık önlenmediği sürece de kadına yönelik şiddetin önlenemeyeceğini belirtmektedir. Bunun nedenini de İslamiyet’in erkeğe kadının üzerinde tanıdığı hak, üstünlük ve sahiplik olgusunda dayandırmaktadır. İslamiyet ve kadına yönelik şiddeti Mısır üzerinden örneklendiren yazar, 2011 Kasım ayında Tahrir Meydanı’nda iki kadın gazetecinin ırzına geçildiğini, bu kadınlardan birinin türbanlı olduğunu ve dinsiz kimsenin bulunmadığı, hatta oldukça dindar olan bu toplumun, kadın tacizinde birinci sırada olduğunu anlatmaktadır (2012j).

8 Mart Dünya Kadınlar Günü için ise “Hepimiz Kadınız, Hepimiz Kurban” adlı bir yazı kaleme alan Kırıkkanat, öncelikle bu başlıkla, kadınları kurban sınıfına sokarak, onların direniş kapasitelerini küçümsemektedir. Doğanın kadınları özel ve üstün yeteneklerle donattığını belirten yazar, erkek üstünlüklü düzenin doğaya aykırı olduğunu söylemekte ve böylelikle kadınları erkeklerden üstün tutarak cinsiyet ayrımcılığı yapmaktadır. Bunun yanında kadınların üreme özelliklerinin ilkel erkek zihniyetini korkuttuğunu ve bu nedenle erkeklerin başta din olmak üzere, kültürel ve sosyal baskı araçları geliştirerek kadınları baskılama amacı güttüklerini ileri sürmekte olan yazar, bütün dinlerin bağınazlıkla kadınlara baskı yaptığını, ancak erkeklerin kadınları ezdikleri toplumların başında Müslüman ülkelerin geldiğini söylemektedir (2012k). Dine dayalı muhafazakar toplum baskısı altındaki Türkiye’nin hala uygar bir görüntü taşımasını da sosyal demokrat kesimin gösterdiği dirence bağlayarak,

politik tavrını belli etmektedir. Yine aynı yazısında 8 Mart'ı CHP Genel Sekreteri Bihlun Tamaylıgil ve Barçovalı kız kardeşleriyle kutladığını söyleyen Kırıkkanat, "Sanki Türkiye'de değildik, baskı yoktu, özgürlük vardı ve özgüvenli kadınlar, özgüvenli erkeklerle olağanüstü bir uyum içinde, yaşam keyfini eşit paylaşıyorlardı" sözleriyle bir yandan kız kardeşlik söylemine yaslanmakta (ikinci dalga), bir yandan CHP'li belediyeyi övmektedir (2012k).

Başkana göre, dünyanın en cefakâr ve özverili Türk kadını, Cumhuriyetin itici gücüydü. Halkevleri onların sosyal yaşama katılmalarını sağladı, Köy Enstitüleri'nin de katkılarıyla eğitim alan Anadolu kadınları pilot oldular, hekim oldular. Doğrudur. Bir televizyon programında, Osmanlı'da kadın mücadelesinin 19. yüzyılda başladığını ve Cumhuriyetin kadın haklarını gerilettiğini ileri süren Ayşe Böhürler Hanım'a, ben de dayanamayıp, "Vah vah, yani Cumhuriyet olmasaydı, uçak pilotu falan mı olacaktınız?" demiştim... (2012k).

Yukarıdaki sözleriyle de hem Anadolu kadını hem de çağdaş Türk kadını öven, ancak ikincisinden yana tavır alan Kırıkkanat, konuyu Ayşe Böhürler'e bağlayarak İslamcı kadınlarla olan çatışmasını alenen göstermektedir.

Mine Kırıkkanat'ın toplumsal cinsiyet konularında hassas olduğu bir diğer konu da bu alandaki kavramsallaştırmalardır. Bilim adamı yerine bilim insanı kelimesini tercih ederek bu hassasiyetini belli eden yazar (2012f), başka bir yazısında da "hayat kadını" kelimesinin etimolojisine dair bir yorumlamada bulunarak, aşağıdaki alıntıda görülebileceği üzere, bu konu üzerinden kadın erkek ayrımcılığını çözümlemektedir:

Ülkemizdeki kadın erkek ayrımcılığını bir sözcükle simgelemek olasıdır: Hayat. "Hayat adamı" dediğinizde, zamanın gereklerine kolayca uyum sağlayan ve başarı kazanan er kişiyi anlarsınız; "hayat kadını"ndan ise fahişeyi... Öyle ki, bir yazıma da yansıttığım "hayat kadını fahişe ise, erdemli kadınlar ne oluyor, ölüm kadını mı?" sorusu, beynimde yıllardır dönüp durur... Muğlalı olmayan bana dönüp: "Bizim oralarda avluya, evin dışındaki ön bahçeye hayat deriz" diye açıkladı. Hayat, çocukların buluştuğu, ev sakinleri ve komşuların birbiriyle yârenlik ettiği, toplanıp konuştuğu bir sosyalleşme alanıydı. Toplumsala açılımda erkeğe başarı, kadına fahişelik biçen hayat, can ve yaşam anlamında değil, evin dışına çıkıp, ortak alanın bir parçası olmak anlamında kullanılıyordu. Er kişi için oldum olası dışarda bir hayat vardı. Kadın ise dışarda orta malı sayılıyor, fahişenin ortak alanda paylaşırlılığı da "hayat kadını" vurgusuyla anlatılıyordu.

Yazının devamında aile kurumuna yönelik eleştiriler de getiren yazar, öncelikle kadına yönelik şiddeti önlemek amacıyla çıkarılan yasanın adının "Ailenin Korunması..." diye başlamasını

eleştirmekte, ardından da “Kafalarındaki ‘korunaklı aile’, işte size anlatmaya çalıştığım içe dönük, dışa kapanık, tekdüzen ve kimliksiz mimarinin, sosyolojik sistem parçası: Genelinde toplumu, özellikle kadınları dar ve sınırlı alanda, kontrol altında tutabilmek!” amacı taşıdığını belirtmektedir (2012c).

Görüldüğü üzere toplumsal cinsiyet konularında duyarlı ve kendi ideolojisiyle tutarlı bir yaklaşım gösteren Mine Kırıkkanat, daha çok ikinci dalga feministlerinin reflekslerini göstererek kadınları erkekler karşısında yüceltmekte, kadın erkek eşitsizliğine ve kadınların özgürlüklerinin kısıtlanmasına karşı çıkmaktadır. Ancak Kırıkkanat’ın tüm bu sorunları muhafazakar, İslamcı bir toplum yapısına bağlaması, bu konuları sınırlı bir perspektifle yorumladığını göstermekte ve bu bakış açısı Batılı kadınların da erkek egemen sistemin baskısından nasibini aldığı gerçeğini görmezden gelmesine ve dindar kesimlerden kadınları küçümseyerek elitist bir tavır takınmasına neden olmaktadır.

5.2.2. Nilgün Cerrahoğlu⁴³

28 Şubat 2001 yılında Zeynep Oral, Umur Talu, Duygu Asena, Turhan Selçuk gibi isimlerle birlikte *Milliyet* gazetesindeki işine son verilen Nilgün Cerrahoğlu, 2001’den beridir yazılarını *Cumhuriyet*’teki “Sağnak” adlı köşesinde yayınlamaktadır. *Milliyet* gazetesinden çıkarıldığı gün gördüğü bir yelkenliden yola çıkarak köşesine “Sağnak” adını verdiğini anlattığı ilk yazısına atıfta bulunan yazar, o güne dair duygularını şöyle dile getirmektedir:

Onu gördüğüm günü, yeri, anı hatırlıyorum. 28 Şubat 2001. Öğleden sonra saat 3 suları olmalıydı. Boğaz’da yürüyordum. Hafif şaşkın, bir hayli kızgın, biraz kırgın, biraz çaresiz. Hani böyle içinizin çekildiği, şiştiği; durup durup boşaldığı anlar vardır ya. Öyle. Tam olarak ne hissettiğinizi bilemezsiniz. Adını koyamazsınız. Düşünmeye katlanamazsınız. Veya gücünüz kalmamıştır. Yaşamınızı altüst eden büyük hoyratlık anlarında üstünüze çöken bir

⁴³ Yazarla ilgili tablo Ek-9’da verilmiştir.

ruh halidir bu. Akıntıya kapılıp gidercesine bırakıp koyarsınız kendinizi... (Cerrahoğlu, 2012a).

Uluslararası siyaset alanında yaşanan gelişmeler üzerine yazılar yazan Cerrahoğlu'nun ayrıca İspanya İç Savaşı hakkında olan "Bir Kanlı Gül İspanya", röportajlarını topladığı "Annem Batı'ya Gidin Dedi", "Şimdi Doğu Zamanı" ve "Demokrasi Tramvayı: AKP Türkiye'sinin On Yılı" adlı, yine kendi alanıyla ilgili kitapları bulunmaktadır.

Köşe yazılarında sıklıkla Fransa, İtalya, Almanya, Rusya ve İran'daki siyasal gelişmeler hakkındaki konulara yoğunlaşan ve bu alandaki yetkinliğini hem meydana gelen gelişmeleri yakından takip etmesiyle hem de ayrıntılı bir incelemeyle okuruna sunmasıyla belli eden Cerrahoğlu, ülkelerin siyasal gelişmeleri, demokrasi durumları ve ekonomik değişimleri konularına ağırlık vermektedir. Son yıllarda Avrupa'da ekonominin, demokrasi ilkelerinden daha fazla önem kazandığını belirten yazar, Macaristan'da yeniden düzenlenen ve muhafazakar etkiler taşıyan anayasanın pek çok sosyal hakkı askıya aldığını, seçim sisteminin parlamentoya girmeyi zorlaştırdığını, otoriter bir yapıya kaydığını, ancak Merkel, Sarkozy, Cameron gibi Avrupa'nın güçlü liderlerinin bu duruma herhangi bir tepki vermekten imtina ettiğini söylemekte ve bu ırkçı, faşizan eğilimlerin hemen her yerde baş göstermiş olduğuna işaret ederek (2012b), İtalya ve Fransa'nın EIU notlandırmasına göre tam demokrasilerden çıkıp, kusurlu demokrasi kümesine düştüğünü belirtmektedir (2012c).

Türkiye'deki siyasal gelişmeleri de genellikle diğer ülkelerle mukayese ederek ele almakta olan Cerrahoğlu, *Cumhuriyet* gazetesinin ideolojik konumuyla uyumlu görüşler öne sürmekte, yazılarını bu kesimlere ve "yetmez ama evet"çilere yönelik olarak kaleme almakta ve Türkiye'de demokrasinin yok oluşu, basında sansür, tutuklu gazeteciler ve bunların uluslararası arenada oluşturduğu yankılara yoğunlaşmaktadır.

Kuzey Kore'den sonra dünyanın en beter diktatörlüğü sayılan Myanmar'daki rejimin bile gevşediği bir ortamda AKP'nin rubikon'u geride bırakarak, ana muhalefet partisi başkanına eleştirel demeçler verdiği için fezleke hazırladığı bir ülkede hukuk devletinin ilkesizlikle malul olduğunu, 100'den fazla tutuklu gazeteciyle Çin'in bile geride bırakıldığını ifade eden yazar, uluslararası basın organlarının da Erdoğan'ın otoriter bir yönetime sürüklendiğini

belirttiklerini aktararak, uluslararası demokrasi endeksinde 88. sırada olduğumuzu söyleyip, savlarını desteklemekte, hükümeti eleştirmektedir. Bu tür yazılarında çoğunlukla “yetmez ama evet” diyen kişilere seslenen Cerrahoğlu, bu kesimlerin “mırın kırın” şikayetlerde bulunduklarını ve günah çıkardıklarını söyleyerek genellikle bu grupları küçümsemekte, “bizim lafımıza geldiniz mi” minvalinde bir söylemde bulunmaktadır (2012d).

Yine AKP’nin uluslararası ortamdaki durumunu başka yönlerden de inceleyen yazar, Ermeni Katliamı yasası nedeniyle Erdoğan’ın sert konuşmalarını ve iddialarını hatırlatmaktadır:

Önce afra tafa, “tutmayın beni”, “one minute” havaları... Sonra, “yok bir şey”, “ke-en-lem-yekûn” edebiyatı. Öncesi ve sonrası arasındaki uçurumlar öyle derin ki, Fransız basını dahi buna vurgu yapmadan geçemiyor. “Hani nerede? O büyük tehditler nerede kaldı? İşte hendek, işte deve! Kabadayılık demek safi laftaydı! Hodri meydan! Cürmünüz kadar yer yakarsınız!” demeye getiriyor adamlar. “Yaptırım”ın etkilisi; kapalı kapılar ardında, olabilecekleri karşı tarafa belli belirsiz hissettirip gerektiğinde önlemleri tereddütsüz, hiç göz kırpmadan almaktır. Bizde her seferinde tam tersi yapılıyor. Milli spor gibi sadece kurusıkı atılıyor. Gerçek saati geldiğinde paşa paşa, hiçbir şey olmamış gibi -“ke-en-lem-yekûn!”- üzerine soğuk su içiliyor. Neden? Çünkü öncelik içeride tribünlere oynamak ve içeridekilerin gazını almak... Şişinme, yakınma, demagoji, retorik, Türk’e Türk propagandası gırla... (2012e).

Bu sözleriyle hem yapılan tutarsızlıkları vurgulamakta, hem Fransa’da yaratılan intibayı aktarmakta hem de oldukça küçümseyici bir söylemle Başbakan’ı eleştirmektedir.

Türkiye’yi İran’la sıklıkla karşılaştırmakta olan yazar, bu konularda İslam dinine ve başörtüsü mevzusuna da çokça değinmektedir. İran’daki dinci düzeni “ABD’ye ölüm!”, “İsrail’e ölüm!” ve “tesettüre ölüm” olarak değerlendiren Sandjadpor’un sözlerine yer veren Cerrahoğlu, molla rejiminin her fırsatta menziline “şeytan kadın” saplantısını aldığını dile getirmekte (2012f) ve Türkiye ile İran’ın görünürde çok farklı gözükmesine rağmen, Türkiye’nin hızla İran yönetimine benzediğini, yargı sistemimizin şaşılacak benzerlikler gösterdiğini sözlerine eklemektedir (2012g).

Yine karşılaştırmalı bir biçimde, Akşam yazarı Özlem Çelik’in şehirlerarası yolculukta yaşadığı bayan yanı durumunu İsrail’deki helal otobüs uygulaması ve buna karşı girişilen eylemlerle mukayese eden yazar, İsrail’de Başbakan’ın, muhalefet liderinin ve ana akım medyanın

kadınlara destek verdiğini, ancak Türkiye’de otobüsteki yolcular da dahil olmak üzere, Çelik’in itirazının bile garip karşılandığını ve ayrımcılığın desteklendiğini belirterek Türkiye’deki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin boyutlarını gözler önüne sermekte ve bunu muhafazakar toplum yapısıyla da bağlantılandırmaktadır (2012ğ).

Siyasette kadının yeri hakkında kaleme aldığı 8 Mart yazısına, *Demir Leydi* filmine atıfta bulunarak başlayan Cerrahoğlu⁴⁴, Türkiye’de kadınların seçme ve seçilme hakkını Fransa, İtalya, Belçika, Yunanistan, İsviçre, Portekiz gibi ülkelerden çok önce aldık diye... övündüğü 1970’lerde, Türk kadınlarının kendilerini ileri bir konumda sandığını, ancak 1990’larda dünya sıralamalarında Türkiye’deki kadınların erkeklere göre konumlarının oldukça geri olduğunun ayırdına varıldığını söyleyerek Kemalist kadınların Cumhuriyet’le birlikte elde ettikleri kazanımlarla yetinmelerini eleştirmektedir. Bu yazısında ayrıca, 1993’te Tansu Çiller’in Türkiye’deki ilk kadın başbakan olmasının ileri bir hamle gibi gözüktüğünü ancak, bu yıllarda Cumhuriyet ideolojisiyle kavgalı erkek egemen muhafazakar sağ ile siyasal İslam’ın yükselişinin kadınların özgürlüklerini kuşattığını, kadının konumu anlamında çok kapsamlı bir geri dönüş yaşandığını ve bu durumun Çiller’in kıyafetlerinde meydana gelen değişikliklerden de gözlenebileceğini belirten Cerrahoğlu (2012h), bu yaklaşımıyla Türkiye’deki toplumsal cinsiyet eşitsizliğini İslam’la birlikte anan diğer Cumhuriyet yazarlarıyla ortaklaşmaktadır.

Birleşmiş Milletler’de görev yapan bir arkadaşıyla yaptıkları bir sohbetin Türk dizilerine gelmesi nedeniyle yazdığı bir diğer metinde, kendi alanı dışına çıkarak dizilerdeki toplumsal cinsiyet rollerini eleştiren Cerrahoğlu, Güneydoğudaki yaslı kadınların Kara Sicilya dullarına benzediğini, şehirli dizilerdeki iş kadınlarının aile kontenjanından koltuk kapmış olarak temsil edildiklerini, tecavüz dizilerinde bu olayların fantezi gibi yansıtıldığını dile getirerek tüm bu durumları yermekte, dizilerin toplumsal cinsiyet değerleriyle hiç de barışık olmadıklarını söyleyerek bu imajlara karşı çıkmaktadır. Ancak bu konunun mecliste AKP’li vekil Zeynep Karahan Uslu tarafından gündeme getirilmesini paradoks olarak değerlendirerek, muhafazakar kadınların ayrımcı kodlarla hiçbir derdi olmadığı ön yargısında bulunmakta ve bir başka ayrımcılığı kendisi üretmekte ve Kemalist seçkinci tavra ortak olmaktadır (2012ı).

⁴⁴ Cerrahoğlu sadece bu metninde değil, epeyce yazısında sergilerden, filmlerden, kitaplardan, müzelerden örnekler vererek metinlerini zenginleştirmekte ve kendi alanı dışında kalan konulardaki birikimini de göstermektedir.

Özetle uluslararası siyaset hakkında yazılar yazan Nilgün Cerrahoğlu, Türkiye siyasetini ve Türkiye'deki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini yurtdışıyla karşılaştırmalı olarak değerlendirmekte, bu noktada Batılı değerleri benimsediğini belli etmekte ve toplumsal cinsiyet rollerine de bu bakış açısıyla yaklaşarak *Cumhuriyet* gazetesinin ideolojisiyle uyumlu davranmaktadır.

5.2.3. Özlem Yüzak⁴⁵

Köşe yazılarında ekonomi dünyasında yaşanan gelişmeleri aktaran Özlem Yüzak, bu konuda hükümete pek çok eleştiri yöneltmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde devlet kapitalizminin güçlendiği, kamu şirketlerinin uluslararası ticaretteki büyümede önemli bir rol oynadığı günümüzde, Türkiye'de gerçekleştirilen özelleştirmeleri (Yüzak, 2012a), devletin kendi markalarının değerini bilmemesini (2012b) ve FATİH Projesiyle eğitime yönelik bir ilerleme sağlanamayacakken, kısıtlı devlet bütçesinin anlamsız yere harcanmasını gündeme getiren yazar, özellikle FATİH Projesi konusunda, hükümete yoğun eleştirilerde bulunmaktadır. OECD'NİN Şubat ayında yayınladığı eğitim raporunda nüfusun toplam eğitim düzeyini yukarıya çekemeyen ülkeler arasında sonuncu olduğumuzu aktaran yazar, eğitime erişimdeki ve eğitimin içeriğindeki sorunları çözmedikçe hiçbir sonuca ulaşamayacağını ve bu projeyle birlikte sadece öğrencilerin ve ailelerin gözlerinin boyandığını belirtmektedir (2012c). Bir başka yazısında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın TÜSİAD'a yönelik sözlerini değerlendiren Yüzak, "Televizyonda izledim konuşmasını... Gözlerinde nefreti gördüm Erdoğan'ın, kini gördüm... 28 Şubat'ın rövanşı için eğitimi nasıl alet ettiğini" sözleriyle de hükümetin rövanşist eğilimini ve eleştiri kaldırmayan tavrını yererek hükümetin demokrasi dışı davrandığını, topluma tehditler savurduğunu söylemektedir (2012d).

⁴⁵ Yazarla ilgili tablo Ek-10'da verilmiştir.

Zaman zaman yazılarında ekonomi dışında konuları da ele alan Yüzak, “Utaniyorum Çünkü...” adlı yazısında:

Bir süredir hayli yoğun yaşadığım bir duygu bu. Evet, utanç duyuyorum. Bu ülkede olan biten her gelişme bu duygumun üzerine yeni utanç ve öfke korları yerleştiriyor. Bu ülkenin bir bireyi olmaktan utaniyorum. Toplumun bilinçli olarak parçalanmasından, işkencelerinden, tecavüzlerinden, çocuk gelinlerinden, kadınlara yönelik şiddetten, hapishanelerdeki gazetecilerinden, aydınlarından, ikiye bölünmüş politikarlardan utaniyorum (2012e)

sözleriyle bu ülkede yaşamaktan utanç duyduğu unsurları sıralamakta ve toplumsal cinsiyet konularına da, bu sıralamada yer vermektedir. 8 Mart dolayısıyla yazdığı “Kadın Nasıl Birey Olur” adlı yazısında da kadına yönelik şiddet, çocuk yaşta kızların tecavüze uğraması, çocuk gelinlerin sayısının azalmaması, istihdamda kadın oranının düşüklüğü, girişimci kadın sayısının azlığı, kadının eşit işe eşit ücret konusundaki mağduriyeti gibi pek çok konudaki toplumsal cinsiyet problemlerine dair duyarlılığını göstermekte olan yazar, ayrıca kadına yönelik şiddet yasasının isminin “Ailenin Korunmasına Dair Kanun” olmasını eleştirerek, şiddeti önlemenin koşulunun aile olmasına karşı çıkmakta, bir anlamda aile kurmanın ve evlenmenin toplumsal bir baskı aracı olmasına da tepki göstermiş olmaktadır. Bu konuda Kemalist reaksiyonlarda da bulunan Yüzak, 4+4+4 eğitim sisteminin kız çocuklarının eve kapatılmasına yol açacağını belirterek hükümeti eleştirmektedir (2012f).

Bir ekonomi yazarı olarak kadın istihdamı konusuna diğer yazarlara oranla daha çok önem veren yazar, kadın istihdamının yüzde 60 oranında olduğu Avrupa Birliği’ne karşılık, Türkiye’de bu oranın yüzde 26 gibi oldukça düşük bir düzeyde olduğuna işaret etmekte, bu konuda çaba gösteren Kagider’in (Türkiye Kadın Girişimciler Derneği) faaliyetlerine örnek vererek, istendiği takdirde bu konuda pek çok iyileştirmede bulunulabileceğini belirtmekte (2012g) ve çoğunluğunu kadın çalışanların oluşturduğu, kadınlara yönelik pozitif ayrımcılığın yapıldığı ve oldukça iyi gelirleri olan Kagider’in kurucularından Nur Ger’in sahibi olduğu SUTEKS adlı firmayı örnek göstererek bu politikaların uygulanabilirliğini örneklemiştir (2012f).

Görüldüğü üzere, *Cumhuriyet* gazetesinin ideolojisiyle uyumlu bir profil çizen Özlem Yüzak, sıklıkla AKP politikalarını eleştirmekte, yazılarını Kemalistlere ve AKP hükümetine yönelik olarak kaleme almakta, toplumsal cinsiyet konularındaki eşitsizliğin pek çok boyutunun farkında olduğunu göstermekte, ancak kendi alanıyla ilgili olduğu için, kadın istihdamı konusuna daha fazla önem vermektedir.

5.2.4. Zeynep Oral⁴⁶

İzmir Amerikan Kız Lisesi, Paris Yüksek Gazetecilik Okulu ve Sorbonne Üniversitesi Tiyatro Araştırmaları Enstitüsü'nde okumuş olan Zeynep Oral, 1968 yılından 2001 yılına kadar *Milliyet* gazetesinde çalışmış, 1972 yılında *Milliyet Sanat Dergisi*'nin kurucuları içinde yer almış ve dergiyi 35 yıl yönetmiştir (İnternet: Zeynep Oral özgeçmiş). 28 Şubat 2001 yılında, 8 Mart'a birkaç gün kala Nilgün Cerrahoğlu ve Duygu Asena ile birlikte işten atılan Oral, bunun üzerine *Cumhuriyet* gazetesinden gelen iş teklifinin kendisi için çok önemli olduğunu belirtmiş, bu konuda *Cumhuriyet* gazetesine minnet duyduğunu ima etmiştir (Oral, 2012a). Gazeteci olarak, insan hakları, kadın sorunları, gezi yazıları, araştırma dizi yazı ve seri röportaj dallarında sayısız ödül kazanan yazar, Türkiye Tiyatro Eleştirmenleri Birliği, Nazım Hikmet Vakfı, Türkiye-Yunanistan Dostluk ve Barış Derneği, KA-DER (Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği), Ana-Kültür Vakfı, "WINPEACE" (Türkiye ve Yunanistan Kadınları Barış Girişimi) gibi kadın örgütlerinin de yer aldığı kuruluşlarının kurucuları arasında yer almıştır. Yirmiyi geçen kitabı bulunan, bu kitaplarında kadın sorunlarına da değinen Oral'ın bazı kitapları yabancı dillere de çevrilmiştir (İnternet: Zeynep Oral özgeçmiş).

Siyaset alanındaki yazılarıyla öne çıkan, bu bağlamda hukuk düzeninin yozlaşması, demokrasi düzeninin yok olması, Ergenekon tutuklamaları, Hrant Dink olayı, Uludere Katliamı, eğitim alanında yapılan yenilikler, faili meçhul cinayetler ve toplumsal cinsiyet sorunlarına

⁴⁶ Yazarla ilgili tablo Ek-11'de verilmiştir.

yoğunlaşan yazar, bu konulardaki problemlerden hükümeti sorumlu tutmaktadır. Örneğin Hrant Dink cinayeti hakkında yazdığı bir yazısında, hem cinayete yol açan sürece hem de sonrasındaki devlet yapılanmalarına değinen Oral şunları söylemektedir:

Sanki “Türklüğü aşağıladığı” gerekçesiyle, 301. madde gereği onu “düşman” belleyen siz değildiniz! O utanç maddesi 301 kaldırılmalı dedikçe biz, “Canım, 301’in bu kadar da abartılacak bir yanı yok” diyenler dönemin Dışişleri Bakanı Abdullah Gül, Adalet Bakanı Cemil Çiçek değildi... Sanki Hrant Dink cinayetine yakından uzaktan bulaşmış her devlet görevlisinin terfi ettirildiğine tanık olmadık... “Artık devir değişti, artık ileri demokrasideyiz, artık faili meçhul falan yok, artık adalet var!” palavralarına inandı sanki tüm bu millet... İnananlara yuh olsun! Uyanın, açın gözlerinizi! Adaleti herkes için değil sadece kendileri için istediklerinin hâlâ farkında olmayan var mı? Yukarıda sıraladıklarımın ve “sanki” diye başlayan daha nice gerçeğin farkında olduğumdan... Adalet herkese eşit uygulanmadığından... (2012b).

Eğitim konusunda Başbakan Erdoğan’ın “dindar nesiller yetiştirmek istiyorum” beyanına ve 4+4+4 yasasına yönelik eleştirilerde bulunan Oral, bu meselelere dair yazılarında zaman zaman eleştiri dozunu artırmakta ve hükümet ve hükümeti destekleyenler hakkında küçük düşürücü ifadeler kullanabilmektedir. “Dinci - Tinerici – Tabletçi” (2012c) yazısında bu tutumunu açıkça belli eden yazar, hükümet temsilcilerini ve onları destekleyenleri cehaleti pompalayan, ayrımcılık yapan, seviyesiz tartışmalar yürüten, bilgiyi sansürleyen, ilmin içini boşaltan, eleştiriye sorgulamayı yasaklayan ve cezalandıran kişiler olarak tarif etmektedir. Bu yazısında ayrıca Mısır Çarşısı’nın bombalanmasından ötürü yargılanan, üç defa bu suçtan beraat etmesine rağmen yargılama süreci devam eden ve feministlerin beraatı için kampanyalar düzenledikleri Pınar Selek’in yaptığı icraatları, hükümet politikalarının karşısına yerleştirmekte olan yazar, Selek’e destek vermektedir.

Cumhuriyet gazetesinin yayın politikası uyumlu bir yaklaşım sergileyen Oral, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı’nın kaldırılmasına yönelik öfkesini dile getirdiği “Benim 19 Mayıs’larım” adlı yazısında, Kemalist ideolojiyle kurduğu yakın bağı açıkça yansıtmaktadır:

“Bütün o süreçte, 19 Mayıs’lar yaşamımın en değerli, en etkili, en unutulmaz günlerimdi. 19 Mayıs benim bayramımdı. Gençlik ve Spor Bayramım. Alsancak Stadyumu’na tüm arkadaşarımla, tüm öteki okullarla, kitleler halinde yürüdüğüm gündü. Genç olmanın, bu ülkede yaşıyor olmanın kıvancını, mutluluğunu, sevincini yaşadığım gün... Kız erkek bir arada, omuz omuza, el ele, Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’e

şükran duygularımı dile getirdiğim gündü. Onun gerçekleştirdiği devrimleri ilelebet sürdürmeye ant içtiğim gündü... “Bu ülkenin geleceğinden ben sorumluyum; bu Cumhuriyeti Atam bize emanet etti” bilincinin bilindiği gündü 19 Mayıs. Söylemi ve eylemi bir olan gençlerdik biz... Kutlamalar neden mi kaldırıldı?.. Nedenini söyleyeyim: Kız ve erkek öğrenciler bir arada olmasın diye. Kız erkek bir arada spor yapmaları günahdır, kötü örnek olur diye. Kızlar şort giymesin, etek boyu kısaydı uzundu dert olmasın diye. Atatürk ve devrimlerinin izi yavaş yavaş silinsin diye... Kutlamalara çağdaşlık mı kazandırmak istiyorlar? En azından gençlere sorabilirlerdi. Oysa kendileri karar verdiler: Haydi gençler ileri: Doğru Umre’ye Umre’ye! (2012d).

Yazar ayrıca görüldüğü üzere bu metninde hükümetin Bayram’ı kaldırmaya ilişkin hamlesini kadın erkek ilişkileri bağlamında ele almakta ve İslamcı kesimleri çağ dışı olmakla itham etmektedir. Yine bir başka yazısında da “‘Demir ağlarla’ örecektik ülkeyi. Cezaevleri değil, raylarla! Gözlerimin önünde beliriyor: Ülkem, gelişmiş cezaevi-TOKİ sanayi bölgeleriyle bir uçtan ötekine kaplanıvermiş!” (2012e) sözleriyle de Kemalist ideallerle hükümeti karşılaştırmakta ve yer aldığı safı belli etmektedir.

Siyaset konularının yanında sanat alanındaki gelişmelere de yazılarında yer veren Oral, bu konuda seçkin bir tavır takınmakta, yüksek gelir grubunda bulunan ve çağdaş sanatı destekleyen kişilere seslenmektedir. Bu doğrultuda, İKSV’ı çağdaş evrensel kültürün bir taşıyıcısı ve uygarlık bilincini geliştiren bir yapılanma olarak tanımlamakta (2012f), Yunanistan’da devlet memurlarının maaşlarını alamadığı, insanların işten çıkarıldığı, beyin göçünün yüksek rakamlara ulaştığı büyük ekonomik kriz ve yoksulluk ortamına rağmen, Atina’nın en görkemli opera salonunun inşa edilmesini övmekte (2012g), Londra’daki tiyatro oyunları hakkında ayrıntılı tanıtımlarda bulunmaktadır (2012ğ). Bunun yanında hükümetin TRT Radyo 3 gibi “kaliteli” yayınlar yapan kurumları kapattığını belirterek, bu kesimin sanat zevkini küçümsemekte ve klasik müziği yaygınlaştırma çabasında olan idealist bir öğretmeni örnek göstererek, *Cumhuriyet* okurlarına “Siz *Cumhuriyet* okurları bu idealist öğretmenlere el vermezseniz, kim verecek?..” diye seslenerek (2012h) *Cumhuriyet* okurlarını kültürel olarak yetkin bulduğunu göstermekte ve yazılarında bu kesime yönelik olarak kaleme aldığını belli etmektedir.

Toplumsal cinsiyet konularında çocuk gelinlere, tecavüz olaylarına, tutuklu kadınların mağduriyetlerine (2012ı), 4+4+4 eğitim yasası sonucu kız çocuklarının eve kapatılması riskine,

kız çocuklarının “mahalle baskısı” ve namus algısı nedeniyle zorla kapatırılmalarına (2012i), siyaset alanındaki kadın sayısı azlığına, cinsiyet kotası gerekliliğine -bu yönde CHP politikalarındaki iyileşmelere- (2012j) ve kadına yönelik şiddet gibi sorunlara yoğunlaşmakta (2012k) ve bu konularda kadın örgütlerinin çabalarına da yer vermektedir. Özellikle kendisinin de kurucularından olduğu KA-DER (2012l) ve Türkiye-Yunanistan Kadın Barış Girişimi WINPEACE (2012g) adlı kadın örgütlerden bahsetmektedir. Bu konulardaki yazılarında genellikle Mustafa Kemal’in kadınlara tanıdığı hakları ve Cumhuriyet’in kurulmasıyla kadın haklarında yapılan iyileştirmeleri öven Oral, her geçen gün artan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden ise AKP hükümetini sorumlu tutmaktadır. Aşağıda yer alan iki alıntı hem yazarın odaklandığı toplumsal cinsiyet meselelerini hem de bu yöndeki düşüncelerini yansıtmaları bakımından önemlidir:

Ülkem ülkem, benim güzel ülkem; yıllardır mehter adımlarıyla bir ileri, iki geri giden ülkem... İktidarlar değişse de kadına karşı tavrı değişmeyen erkek ülkem... Kadına ilk kez olumlu ayrımcılık sağlayan, gerçekleştirdiği devrimlerle sağlayan Mustafa Kemal Atatürk’ün dışında hiçbir liderin kadınlara öncelik tanımadığı ülkem... “Evet ama kadınlar o haklardan yararlanmayı bilemediler” diyebilecek kadar gaflet içinde olan ülkem! O dönemde her on bin kadından sadece birinin okuma yazması olduğunu unutan; yokluk içinde kazanılmış bir milli mücadeleden, kurtuluş savaşından çıkmış olduğumuzu hatırlamak istemeyen, hiçbir altyapının bulunmadığını sanki bilmeyen ülkem... Bir ileri iki geri gide gele, günümüzde Osmanlı’ya duyduğu hayranlığı gericiliğe davetiye olarak kullanan ülkem... Kadına duyduğu düşmanlığı, toplumun her katına yayan, yaymaya çalışan ülkem... Düşmanlığı, kadına duyduğu açlıkla besleyen; açlığını, kadına uyguladığı şiddetle gidermeye yönelen ülkem! Son 7 yıldır, kadına yönelik şiddetin arttığı, çocuk gelinlerin arttığı, kadın yoksulluğunun, kadın işsizliğinin, kayıt dışı çalışmanın arttığı, emek-beden sömürsünün arttığı ülkem... Hukuk sistemimizde ve alışkanlıklarımızda; tecavüzlerde, çocuk yaştaki kızların “rızası”nın aranır olduğu; cinayetlerde, cinayeti işleyen değil, öldürülenin “tahriki” arandığı; tacizciyi, tecavüzcüyü, saldırganı koruyup kollayan bir yargıya sahip ülkem... Yıllardır bir avuç kadın örgütünün gece gündüz çalışıp bir şeyleri değiştirmeye çalıştığı; tam değiştirmiş gibi olduğunda sırtından bıçaklandığı ülkem... Başbakanından sokaktaki adamına “kadın”ı değil aileyi, “bireyi” değil kul olanı, “toplumu” değil cemaati korumaya çalışan, toplumsal cinsiyet eşitliğine direnen ülkem... Kadından yana cumhuriyet İşte böyle bir ülkede yaşıyor olmanın gereği bugün ve bence bugünden başlayarak her gün “Kadından yana cumhuriyet” diyoruz. “Biz” dediğim, bu gazetenin kadın çalışanları, kadın yazarları, kadın emekçileri... Hem gazetem Cumhuriyet’in hem de ülkem Türkiye Cumhuriyeti’nin kadından yana olması kaçınılmaz! Neden mi kaçınılmaz? Eğitim sistemi için öngörülen ve benim “karşıdevrim” diye nitelediğim 4+4+4 garabetine direnmek için... (2012m).

Bunlar, Anadolu'nun farklı yörelerinden, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği'ne burs için başvuran kızların söylediklerinden... Zehra İpşiroğlu'nun Cumhuriyet Kitap'tan çıkan yeni kitabı "Aydınlanan Yollar"dan okuyorum..."Aydınlanan Yollar"ın alt başlığı "Kardelen Öyküleri"... Kitabın ilk bölümü "Sesimi Duyuyor musunuz?" sorusunu içeriyor: Gelenek, töre, çeşit çeşit baskılar, ekonomik sorunlar, hastalık, şiddet ve korkuyla örülü hayatlar arasından sıyrılıp okula gidebilen kız çocuklarının birbirinden çarpıcı öyküleri yer alıyor. İkinci bölüm "Uzun Yürüyüş" ise Anadolu'nun iki farklı yöresinden gelen köy kökenli iki genç kadının öyküsüne odaklanıyor. Ve her öyküde tüm engellere, güçlüklerle karşın gençlerin yaşama sevinci, yaşama coşkusu ve azimleri ortaya çıkıyor... Soluk soluğa kâh gülümseyerek, kâh gözyaşlarını tutamayarak okudum kitabı. Kimi yerde umutlandım. Çünkü bütün bu kızlar kararlıydılar, mücadeleciydiler. Çünkü hepsinin düşleri, idealleri vardı. Çünkü anneler artık kızlarına destek oluyordu. Çünkü "gün gelecek feodal yapılanma, töre ve şiddet kısılcısından kurtulacaklarına" inanıyorlardı... İşte tam da bu yukarıda vurguladığım duygular içindeyken geldi AKP'nin eğitime ilişkin yasa tasarısı... Kadın kuruluşları hop oturup hop kalkıyor, tepkilerini ortaya koyuyor. (2012n).

Görüldüğü üzere Cumhuriyet kazanımlarının savunuculuğunu yapan, *Cumhuriyet* gazetesinin yayın ideolojisiyle uyumlu bir bakış açısına sahip olan Zeynep Oral'ın, toplumsal cinsiyet konularına yaklaşımı da bu perspektiftedir. Kadın hakları hakkında pek çok konuya değinen, bu yöndeki hassasiyetlerini yeterince aktaran Oral, genellikle son yıllarda artan taciz, tecavüz, kadının ötekileştirilmesi gibi konuları ele almakta, yukarıdaki yazısında bu ülkede hiçbir zaman kadından yana bir siyasetin geliştirilmediğini belirtse de, esas olarak ülkenin irticai bir noktaya kaydığını ve toplumsal cinsiyet konusundaki eşitsizliklerin bu nedenle arttığını vurgulamaktadır.

5.3. *Yeni Çağ* Gazetesi ve *Yeni Çağ* Gazetesi Kadın Köşe Yazarları

2002 yılında "Bu memleket tarihte Türk'tü bugün de Türk'tür ve ebediyen de Türk olarak yaşayacaktır. Türkiye Türklerindir" sloganı ile yayın hayatına başlayan *Yeni Çağ* gazetesi Kemalist milliyetçi bir çizgide yayın yapmaktadır (İnternet: *Yeni Çağ* gazete). Gazetenin bu tavrı hem kullandığı sloganla hem de isminin yanına koyduğu Mustafa Kemal fotoğrafıyla kendini belli etmektedir.

Milliyetçilik kabaca ılımlı ve aşırı olmak üzere sınıflandırılrsa da Atatürk milliyetçiliği, Kemalist sol milliyetçilik, liberal milliyetçilik, etnisist milliyetçilik ve muhafazakar milliyetçilik gibi pek çok fraksiyonu bulunmaktadır (Bora, 2009: 18-20). Kemalist milliyetçilik söylemi, Türkiye

Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan herkesi aynı kimlikte bütünleştirmeye çalışan ve dil, din, ırktan bağımsız olarak Türk olarak değerlendiren, toprak ilkesini esas alan bir anlayışı yansıtmaktadır (Yıldız, 2002: 212). Kemalist milliyetçilik, ayrıca, milli birlik ve ülke bütünlüğüne büyük önem atfeden, hayali üstün ırk fikriyle alakası olmayan, medenileştirici, seküler, sosyal adalet ve dayanışmayı vaaz eden, bu nedenle de sınıf çatışmasını reddeden, milli egemenlik fikrine yaslanan, topraklarını genişletme hedefi olmayan insancıl, barışçıl bir yurtseverlik duygusuyla tarif edilmiştir (akt. Yıldız, 2002: 212) Ancak pratikte bu özelliklerin tümünü her zaman taşımayabilmektedir. Günümüzde Kemalist milliyetçilik söylemi içerisinde konuştüğünü söyleyen bireyler ve gruplar zaman zaman üstün ırk vurgusuna kapılmakta barışçıl söylemleri, ülkenin birliği ve bütünlüğünün tehdit edildiğini düşündüklerinde dönemlerde askıya alarak militarist bir söyleme geçiş yapabilmektedirler.

Genel anlamda *Yeni Çağ* gazetesi Kemalist milliyetçiliğin yukarıda sıralanan özellikleriyle örtüşür gibi gözükse de, literatürde *Yeni Çağ* hakkında herhangi bir çalışma olmadığı için, gazetenin bu konularda nasıl bir yaklaşımının nasıl olduğu konusunda kesin yargılarda bulunulamamaktadır. Çalışma bağlamında yalnızca bu özelliklerin kadın köşe yazarlarının metinlerinde ne derece yansıma buldukları incelenecektir.

5.3.1. Selcan Taşçı⁴⁷

Yeni Çağ gazetesindeki köşesinde, siyaset yazıları yazmakta olan ve incelenen süre içerisinde Ergenekon tutuklamaları, Rauf Denktaş'ın ölümü, medyaya uygulanan sansür, "yandaş"

⁴⁷ Yazarla ilgili tablo Ek-12'de verilmiştir.

gazetelerin ülkede yaşanan olaylara yönelik tutumu, Nazlı Ilıcak ve cinsel taciz olayları gibi konulara yer vermekte olan Selcan Taşçı, ayrıca köşesinde, “Basından Seçmeler” adı altında beğendiği köşe yazılarına⁴⁸, Ergenekon sanıklarının ve okuyucuların mektuplarına da yer vermektedir.

Gazetesinin milliyetçi ideolojisiyle uyumlu bir söylemde bulunan Taşçı sıklıkla vatanın birliği ve bütünlüğü, ülkeye yönelik tehditler, şehitler ve Türklük olgusundan bahsetmektedir. Örneğin bir şehit cenazesini anlatırken: “Karşılarında çakı gibi durmaya çalışan bir subay ve kulaklarında çınlaması hiç dinmeyecek olan o bir tek cümle: Vatan sağolsun” (Taşçı, 2012a) sözlerini sarf etmekte, vatanın yüceliğine vurgu yapmakta; “Linç başladı; ‘Ermeniler sizin kardeşiniz oluyorsa Hocalıdakiler de bizim kardeşimiz’ demek ırkçı söylemi teşvikmiş! Neden? Hepimiz Ermeni olunca değil de Türk, Türk’le kardeşliğini ilan edince mi ‘ırkçılık’ oluyor?” (2012b) cümleleriyle milliyetçi kesimlerin ezeli Ermeni karşıtlığı söylemine ortak olmaktadır.

Kendi kimliğini milliyetçilik üzerinden kuran Selcan Taşçı, yazılarında milliyetçi kesimlere, “yandaş” basına ve AKP hükümetine seslenmekte, ancak bunların içinde en çok milliyetçi gençlere doğrudan seslenişi dikkat çekmektedir:

Bu yazıyı sana yazıyorum “genç arkadaş”! Sana; bozkurt yaptığı elini göğse doğrultmuş “öz yurdunda parya” olmayacağı günlerin hayalini kuran çocuk!.. Türklüğünü inkâr etmemenin bedelini ödeyeceksin; Ziya Gökalp gibi... Ahmet Gürsoy birkaç gün önceki yazısında söyledi nedenini: “Çünkü sen ülkücüsün/milliyetçisin!” Yaşadığın yüzyılın fedakârları olmak üzere kodlandı zihnin... Bu ülkeyi karşılık seversin! (2012c).

Tam bir hafta oldu; e-posta üzerine e-posta: - Selcan Abla, söz vermiştin, hani yazacaktın! Şu terfi ettirdiğiniz “ablalık” makamı dolayısıyla girdiğim şoktan çıkabilseydim yazacaktım!.. Evet, evet sizden bahsediyorum İstanbul Ülkü Ocaklılar; Hani şöyle üç beş defonuz olaydı, “aaaa olmadı gençler” diyebileceğim bir malzeme verseydiniz elime bakın nasıl yazıyordum... Ama siz tuttunuz boyunuz-posunuza, yaşınıza-başınıza bakmadan “O sorunlu” bir iş çıkardınız, bizi kendinize hayran bıraktınız... Şaka bir yana... İstanbul Ülkü Ocakları’nın 2023 Liderlik Eğitimi’nin 6. Dönem

⁴⁸ Taşçı köşesinde neredeyse bütün gazetelerin çeşitli yazarlarına, ilgili konuda düşünsel ortaklık taşıması koşuluyla yer vermektedir. Bu yazarlardan ve çalıştıkları gazetelerden bir kısmı şunlardır: Mustafa Mutlu / Vatan, Melih Aşık / Milliyet, Özgür Mumcu / Radikal, Pınar Öğünç/Radikal, Bekir Coşkun / Cumhuriyet, Hüseyin Gülerce / Zaman, Burhan Ayeri / Akşam, Mehmet Ali Güller / Aydınlık, Necati Doğru / Sözcü, Ahmet Nesin / Odatv.com, Fehmi Kuru / Star, Hıncal Uluç / Sabah.

mezunlarını verdiğini görmek gurur vericiydi. İstanbul Ülkü Ocakları'nın dünü, bugünü ve geleceği kavrayış biçiminin, Türk gençliğini fitne ekip kavga biçecekleri bir tarla varsayanların oluşturdukları "imaj"ı hükümsüzleştirdiğini görmek gurur vericiydi. Tebrikler çocuklar (siz misiniz bana "abla" diyen bu da benim golüm olsun size ... (2012d).

Toplumsal cinsiyet konularında ikircikli ve tutarsız bir tavrı olan Taşçı, kimi zamana kadın sorunlarına dair duyarlı yazılar yazsa da çoğunlukla cinsiyetçi, kadınları kadınlıkları üzerinden küçük düşürmeye çalışan yazılar yayınlamaktadır. Bu tip yazıların en dikkat çekenleri Nazlı Ilıcak, Banu Güven, Nagehan Alçı ve Hilal Kaplan hakkındaki yazıdıklarıdır. Ilıcak'la ilgili metinlerin hemen hepsinde, konuyla alakası bulunmadığı halde Ilıcak'ın botoks yaptırmasına göndermede bulunmaktadır: "Biri Nazlı Ilıcak'ın akreditasyonunu yanlışlıkla 'akil teyze' locasına mı yaptırdı acaba?... Botokslu yüz kızarma yetisini de mi kaybediyor acaba?" (2012e) "Hayır onca operasyona rağmen hâlâ içinde ter bezi barındıran deri kaldıysa suratında, muhtemelen içi su dolu baloncuklar basmıştır Nazlı Ilıcak'ın alnını bu ara." (2012f).

Yüksek gerilim hatları'nın yaydığı statik elektrik veya manyetik alanların insan sağlığına olumsuz etkileri malum; gerilim nedeniyle hat civarında iyonlaşma oluşuyor. Eh Nazlı Hanım da son dönemde bırakın civarında olmayı, "yüksek gerilim hattı"nın ta kendisi imajına büründüğüne göre... Bu yazı vücudun yüksek rakımlı bölgelerinde iyonlaşma göstergesi olabilir mi? (2012g).

Yine Banu Güven'le ilgili olan "Banu gitti Hürrem geldi" yazısında da bu sefer Güven'i aşağılayan ifadeler kullanan Taşçı, burada da cinsiyetçi yakıştırmalarda bulunmakta ve spikerin tek niteliği fiziksel özellikleriymiş gibi yorumlarda bulunmaktadır:

Gencecik kızlar onun boşluğunu doldurmak için güzelim saçlarını boşu boşuna zift karasına boyatıp, postakiye benzetmek için her gün fön makinalarıyla boğuştular... Azami ölçüde soluk olmasına özen gösterdikleri benizlerinde, gözlerini pörtletmek için alttan üstten kalemle çerçevelediler; dudaklarınıysa hafif nemlendirmekle yetindiler... Aaaa o da ne! Banu Güven'den sonra NTV ekranında en sık görünen kadın yüzü olma ünvanı bakır-kızıl, biraz da karamel, biraz da portakal kafa, boncuk gözlü, al yanaklı, kiraz duraklı, 'Hürrem'e nasip olmasın mı? Kızlar şaşkın tabii... Onları 'farklı' kılan izleyiciye uyguladıkları Çin işkencesi. Hatırlamıyor musunuz Banu ekrana çıktığında yükselen 'lmm... lhh... Aaa... Aoo... Ooo... Eeee... Hmmm... Aaaahh... Ohhhh...' seslerini. Kafanızın hep aynı noktasına çarpan su damlacıklarının beyne giden damarları çatlatıcı etkisine sahip değil miydi! (2012h).

Özellikle radikal feministlerin kadınların erkeklerle farklı olduğu ve daha barışçıl bir karaktere sahip oldukları savıyla uyumlu olarak sunulan *Milliyet* gazetesinin haberine itiraz yöneltten Taşçı⁴⁹, “Dünyanın dört bir yanında yıllar süren kanlı çatışmaların durdurulmasında, kalıcı barışa geçişte kilit rol oynayanlar kadınlar mı! Eyvallah... Eyvallah da...” sözleriyle bir yandan kadınların barışçı oldukları savını “eyvallah” kelimesiyle kabul eder gözükmemekte, ancak yazıda kullandığı “mış” ifadesi ile bu yargıyı küçümsemekten de geri kalmamakta ve yine bu yazıda haberi yapan kadına yönelik olarak kullanılan “velev ki haberi yapan kızımız tecrübesiz” (2012i) sözleriyle de bir kadın muhabire üstten bakan ve cinsiyetini vurgulayan bir hitapta bulunmaktadır.

Erkeklerle yönelik cinsiyetçi, toplumsal cinsiyet kalıplarını onaylayan yazılar yazmakta olan Taşçı, Bülent Arınç’ın ağlamasına “ağlayan adam” (2012i) sözleriyle vurgu yaparak, bir erkeğin ağlamasını erkeklikle örtüşmeyen bir durum olarak gördüğünü belli etmektedir. Egemen Bağış’a yönelik eleştirilerinde sarf ettiği “Bir eşcinsel, bir de pezo olmadığımız kaldı maazallah...” ifadesiyle eşcinselliği aşağılamakta; Müyesser Yıldız’la yaptığı röportajda onun Silivri Cezaevi’nde kalan tek anne olduğunu, evlat hasreti çektiğini ve delikanlılığın anneyi evlattan ayırmak mı” (2012j) olduğunu sorgulamakta, ebeveynlikte çocukla ilgilenmenin esas sorumlusunun anne olduğunu ve eril söylemde erkeklerin bir özelliği olan “delikanlılık”, mertlik durumunu onaylamakta; 12 şehidin olduğu bir gün: “Bugün 12 anne daha bezelye değil de belki nohut ayıklarken, belki ütü yaparken, belki çamaşır asarken, belki film izlerken, belki torunlarını severken haberi gelen şehitlerini yolcu edecekler...” (2012a) ifadeleriyle kadınları geleneksel rolleriyle anmaktadır. Bütün bu örneklerde görüldüğü gibi, neredeyse her yazısında eril söylemin ürettiği tüm toplumsal cinsiyet kodlarını benimsediği göstermektedir.

Selcan Taşçı’nın kadınlarla ilgili hassas olduğu konular ise kadınların cinsel obje olarak görülmesi, taciz ve tecavüz konularıdır. Milliyetçi ideolojinin kadın namusuna verdiği değer hesaba katılırsa, yazarın bu tavrı oldukça anlaşılır kabul edilebilir. Akşam yazarı Özlem Çelik’in

⁴⁹ Özellikle kadınları geleneksel rolleriyle andığı haberlerde kadınları erkeklerle farklı bir konuma yerleştiren Selcan Taşçı’nın buradaki itirazı daha çok Hillary Clinton üzerinden yapılmaktadır.

bir otobüs yolculuğunda kısa süreli de olsa bir erkekle yan yana oturması sonucu çıkan tartışmalar hakkında yazan Taşçı,

Akli melekeleri belinden yukarıda işlevsiz hale gelen, bir nevi “özürlü” ama daha çok “sapkın/sapık” kafaların, -herkesi kendileri gibi sandıkları için olmalı- koydukları “bayan yanı yassak” kuralının nasıl bir zulüm, aşağılama aracına dönüştüğünü gelin yaşayanın kaleminden okuyalım... Kadını potansiyel taciz objesi olarak gören sapıklar arasında yaşıyoruz!

sözleriyle bu olayı sapkın kafaların anlayışının bir sonucu olarak değerlendirmekte; Irak ordusunu kadınların namusunu koruyamadıkları gerekçesiyle yermektedir: “Değil ülkeyi, evlerinizdeki karılarınızın, kızlarınızın namusunu dahi koruyamadınız siz; korumadınız. Camilerinizi, türbelerinizi, minarelerinizi yerle bir ettiler, vatanınızda hepinizi soytarı ettiler... Şimdi bile kahramanlık nutukları attığınız yere bakın bir kere...” (2012k). Diğer gazetelerden aktardığı köşe yazılarında taciz ve tecavüz konulu olanlara sıklıkla yer veren (2012i) Taşçı, basında yer alan kadınları, 12 yaşındaki bir kız çocuğunun babası tarafından satılması olayı üzerinde durmadıkları için eleştirmektedir:

Milliyet’ten Aslı Aydıntaşbaş Suriye’yi yazmış, Mehveş Evin karı, Nuray Mert Türk oryantalizmi, Arap dünyası ve İran’ı... Akşam’dan Nagehan Alçı Ergun Babahan’ı yazmış, Nihal Kemaloğlu küresel yatırım aracı olarak toprak ve tarım arazilerini... En acıklısı Vatan’dan İclal Aydın’ın hali, “yazı konusu” kısırlığından şikayetçi! Vatan’la devam edelim, Mutlu Tönbekici “kış baş açmak üzerine” (yazısının başlığı bu) yazmış... Görebildiğim kadarıyla iki kadın yazar “hoop bir dakika ne oluyoruz” deme ihtiyacı hissetmiş “12 yaşındaki kızını satan baba ve o kıza tecavüz etmek üzere satın alan sapık” vakası karşısında!.. Hani şehit haberi üzerine şehit haberi aldığımız günlerde her biri anne / anne adayı / eş / kardeş / evlat / sevgili olan kadınların suskunluğunu eleştirirken “Bütün kızlar çuvalladık” demiştin ya... Alın bu da “Çuval 2” ! Sakın çıkarmayın içinden başınızı! (2012l).

Bu yazısında ayrıca kadınları erkekleriyle bağları üzerinden kimliklendiren Selcan Taşçı, sonuç olarak, *Yeni Çağ* gazetesinin milliyetçi ideolojisiyle uyumlu yazılar yazmakta, milliyetçi ideolojinin kadının geleneksel rollerini ve namusunu kutsayan bakış açısına ortak olmakta, ayrıca kadınları kadınlıkları üzerinden aşağılayarak eril söylemin ötekileştirici pratiklerini yeniden üretmektedir.

5.3.2. Afet Ilgaz⁵⁰

Köşe yazarlığına *Milli Gazete*'de Afet Muhteremoğlu ismiyle başlayan ve bu gazetede 11 yıl çalışan Afet Ilgaz, sonrasında *Yeni İstanbul*, *Cumhuriyet*, *Yeni Şafak* gazetelerinde meslek yaşamını sürdürmüş, 2010 yılından itibaren ise *Yeni Çağ* gazetesinin kadrosuna dahil olmuştur. Çapa Eğitim Enstitüsü Edebiyat Bölümü ile İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe ve Klasik Diller Bölümü'nde eğitim görmüş olan Ilgaz, köşe yazarlığının yanı sıra, edebiyatçı kimliğiyle de ön plana çıkmaktadır. İlk öykü kitabı *Bedriye*'de yetim bir kız çocuğunun yaşantısını anlatan yazar, *Eşikteki* ve *Aşamalar* kitaplarında kadınların günlük yaşam mücadelelerine yoğunlaşmış; *Bir Feministin Doğruya Yakın Portresi*'nde, çağdaş bir kadının evlilik ve annelik hakkındaki düşüncelerine yer vermiş; romanlarında genel olarak ekonomik ve ruhsal bağımsızlığını kazanma mücadelesi veren kadınlar ile bu mücadeleyi kazanamayarak çıkmaza düşen kadınların anlatılarını ön planda tutmuştur (İnternet: Afet Muhteremoğlu-Ilgaz).

Edebi eserlerinde kadınların yaşam ve sorunlarını merkeze alan Ilgaz, *Yeni Çağ*'daki köşe yazılarında "siyasi" kimliğini ön plana çıkararak, ülkenin iç ve dış siyasetine yönelik konulara yoğunlaşmaktadır. Bu konuları, daha önce çalıştığı gazeteler olan *Cumhuriyet*, *Yeni Şafak* ve şu anda yer aldığı *Yeni Çağ* gazetelerinin ideolojik bakış açısının bir karmasıyla sunan yazar, Kemalist, milli görüşçü (İslamcı) ve milliyetçi ideolojilerle güncel siyaseti yorumlamaktadır.

⁵⁰ Yazarla ilgili tablo Ek-13'de verilmiştir.

İlgaz'ın söyleminde dikkat çeken ilk unsur, aşağıdaki örneklerde de görülebileceği gibi siyasetçilere –özellikle AKP'lilere “beyler” diye seslenerek, kadınları göz ardı etmesidir: “Yani, bayramlar değişecekse kendiliğinden değişir beyler, onu alıp da kolunu kanadını kıramazsınız” (2012a).

Namaz satılık değildir beyler. Ticari bir işlem değildir. Namaz kılan çocuğa hediye verebilirsiniz ama hediye için namaz kıldırmak akıl alacak bir şey değil; takva noksanlığına yol açacak bir alışkanlığa teşviktir. En hayırlı işleri dünyevi bir şey kazanmak için yapmak... Bugünkü AKP zihniyetinin bir özeti gibi. Hayırlı işlerden de öte, dini işleri, ibadetleri, “bir şey kazanmak için yapmak” ... İktidara yakın olmak için eşinin başını örttürmek (veya bazılarının yaptırdığı) açtırmak gibi bir şey... Yapmayın! İslam'a halel getiriyorsunuz (2012b).

İlgaz ilk örnekte özellikle Kemalistlerin daha fazla titizlendiği bir konu olan ulusal bayramları törenlerle kutlanmasının kaldırılmasını eleştirirken; ikinci örnekte kadınların örtünmelerinin erkek siyasetçilerce istismar edilmesine değinmektedir. İlgaz böylelikle feministlerin de sıklıkla dile getirdiği gibi, kadınların giyimlerinin oldum olası devlet politikaları ve erkeklerin baskısı doğrultusunda düzenlenmesine itiraz etmekte ve bu konuda esas karar verenin kadınlar olması gerektiği fikrini savunmaktadır.

“Sıra Fikriye Hanım'a mı geldi?” adlı yazısında ise, İlgaz, ilk olarak “Ne kadar alıştık mezar açmaya! Dikkat ederseniz biz, mezar açmayız. Balkanlar'da olsun, (Bosna'da), Kafkasya'da olsun, Anadolu'da olsun, tesadüfen açılan yerlerde toplu mezarlar olduğunu görürüz. Bizde insanın ölüsü de dirisi de kutsaldır” diyerek “biz” ifadesiyle kendisini Müslüman-Türk kimliğiyle öne çıkarmakta ve ardından “Ben ise başta Fikriye Hanım olmak üzere, bütün mazlum kadınlarımıza, vatansever evlâtlarımıza acılamakla kalıyorum” sözleriyle de kadınları ve vatansever evlatları “madun” bir pozisyona indirgemektedir. Bu “acıma” pozisyonunu ise kendisini onlardan ayırıştırmaya ve üsttenci bir bakışa neden olmaktadır (2012c).

İlgaz, *Sessizce öldüler* adlı yazısında ise Kırıkkale'de gerçekleşen depo patlamasında ölenleri anlatmakta ve burada ölenler ve yakınları için “...sessizce öldüler. Aslında büyük ölümlerdi ama sessizdi. Birkaç başörtülü anne ve eş eşliğinde bir görüntüydüler” ifadelerini kullanmakta ve buradaki kadınların başörtülü olmasını özellikle vurgulamaktadır. Uğurlayan kişilerin başlarının açık olması durumunda muhtemelen oradaki kadınların bu özelliklerini

belirtilmeyecek olan Ilgaz, yazının devamında “Fakir evlere, gecekondu bayrakları asıyorlardı geride kalanlar. Sessiz bayraklar. ‘Şehidimin son örtüsü’” (2012d) diyerek buradaki başörtülü kadınların ekonomik alt gelir gruplarına dâhil olduklarını belirtmeye ve onların mazlumluklarına vurgu yapmaya çalışmakta gibidir. Başörtüsü üzerinden mazlumluk söylemi genellikle İslamcılarının kullandığı ve bu kadınların toplumsal yaşamda ötekileştirildiklerini vurgulayan bir söylemken, bu yazıda yazar, başörtüsünün alt gelir grubunda yer alan kişilerin gelenekselliğiyle bağdaştırmaktadır.

Geleneği ve geleneğin kadına biçtiği rolü onaylayan ve yer yer başörtüsü mevzusunda olduğu gibi yücelten Ilgaz, aynı zamanda özel hayatın gizliliğini ve mahremiyetin değerini de yüceltmektedir. Eski Genelkurmay Başkanı Büyükanıt’ın kızına ait olduğu iddia edilen “seks aktiviteleri” adlı kaset üzerinde yazdığı yazıda AKP’yi dindarlık konusunda eleştirmekte ve onlara mahrem konusundaki görüşlerini İslam’ın buyruklarıyla dile getirmektedir:

‘Hicap’ dindarlığın vasıflarından biridir... Dindarların veya kendilerine öyle diyenlerin ağızlarından düşürmedikleri bir laf vardır: Mahrem... Demek modern de olsa “mahrem” ler var. Erkek kadın ayrı oturmak, kısaca ve genel olarak başörtüsü ve “örtü”!.. Göz zinası diye bir şey bile vardır ki bundan sakınan çok Müslüman gördüm... Dindar dediğin kimse “mahremiyete” saygılıdır. Buna bağlı olarak “kadın” ın mahremiyetine daha çok saygılıdır. Erkeklerden sonra şimdi sıra kadınların mahremiyetine geldiğine göre savaşın sonuna geliniyor... Ama, Allah kitabında bir kadın aleyhinde böyle konuşanlar için, çok ince kriterler koymuştur. Bu yüzden İslam’da kadına iftira atmak da çok zordur ve çok tehlikelidir

Kendisi de “geleneksel bir şekilde” (saçların gözüktüğü, Anadolu kadınının örtünme tarzı olarak tanımlanan şekilde) örtünen Ilgaz, örtünmeyi bu yazısında da desteklemekte ve daha önemlisi kadınları mahrem, namus gibi konularda erkeklerden farklı bir konuma yerleştirmektedir. Ilgaz, böylelikle, bir kadını savunma gayretine giriştiği bu yazıda, erkeklerin kadınların yaşamı hakkında kendilerini söz sahibi kılmalarının ve onları “koruma” adına baskı altına almalarının temel argümanı olan, kadınların mahremiyetinin farklılığını savunmuş olmaktadır. Nitekim kadınların mahremlerinin erkeklerden farklı olduğuna yönelik görüşler, onların tek göz bir odada hapsedilmelerine kadar giden yolu açmaktadır.

Gelenekselci tutumuyla uyumlu şekilde nostaljiye sıklıkla sırtını yaslayan yazar, “Kar ve eski hayatımız” yazısında geçmiş günlere olan özlemini kadınların kar yağdığı dönemde yaptıkları işler üzerinden ve Anadolu kadınına överek şu şekilde anlatmaktadır: “Kar İstanbul’un süsüydü... Karla halıları süpürür, üstüne pekmez dökerek helva yapardık. Annelerimiz pencere kenarlarına kuşlar için ekmek kırıntıları koyardı... Soğuk mutfaklarda soğuk sularla iş görür sonra sobalı odalara koşar ısınırdık” (2012e). Türkiye’de modernleşme sürecinin başladığı erken Cumhuriyet döneminden itibaren, modernleşen kadın ile Anadolu kadınlığı arasında kıyaslama yapılmış ve Anadolu kadını bu kıyaslamada sürekli üstün tutulmuştur. Berktaş’ın (2009: 358) aktardığı şekliyle bu karşıtlık şu adlandırmalarla kurulmuştur: İstanbul kadını/Anadolu kadını, kentli kadın/köylü kadın, asri kadın (tango kadın)/iffetli kadın, modern kadın/geleneksel kadın. Sosyal yaşamıyla, modayı takip etmesiyle, yaşayış, düşünüş ve davranış özgürlüğüyle tanımlanan İstanbul kadınının karşısında konumlandırılan Anadolu kadını, giyeceği gömleğin bile pamuğunu kendi büken, bezini kendi dokuyan, kendi biçen ve diken, süslenmek için mağazalardaki dantel ve fiskolara değil, kendi el becerisinin ürünü olan oyları kullanan, servetin Avrupa’ya akmasına neden olmayan çalışan köy kadınlarıdır (Toska, 1998: 72-81). Bu kadınların cefakar olması en çok övülen özellikleri olmuştur. Ilgaz’ın yukarıda aktarılan “Soğuk mutfaklarda soğuk sularla iş görür sonra sobalı odalara koşar ısınırdık” sözleri, tam da bu fedakar ve zorluklara katlanan kadın tipinin bir örneğini sunar. Bu kadınların ailesinin ve çocuklarının çıkarları için kendilerini ikinci planda tutmaları kadının bir özne olarak var olmasının önüne geçerek, tam da erkek söylemin çıkarlarına denk gelir.

Afet Ilgaz, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü dolayısıyla kaleme aldığı “Başbakan ve Dünya Kadınlar Günü” yazısında ise kadınların sorunlarının belli bir “günle” çözülemeyeceğini, bu konunun romanlarda, hikâyelerde çözümlenebileceğini söyleyerek, kadınlarla ilgili sorunların söylemsel ve dille alakalı bir sorun olduğuna yönelik görüşünü ortaya koymaktadır. Aslında Ilgaz’ın bu yazısı hem onun genel siyasal tavrını hem de bu tavrın onun kadınlar hakkındaki görüşlerine nasıl yansıdığını görmek açısından oldukça önemlidir. Ilgaz yazıda, İslamcı bir tutumla ilk olarak Başbakan Erdoğan’ın Müslüman dünyanın kadınlara yardım eli uzatıldığı sözlerini, Irak’lı, Libya’lı, Suriye’li kadınlardan örnekler vererek yalanlamakta ve eleştirmekte, yine İslamcı feministlerin kadınları esas olarak kapitalist sistemin ezdiğine yönelik argümanlarını savunmakta, diğer yandan artık “cumhuriyet kızları” ve “cumhuriyet çocukları”

yetiştirmekten utanıldığını söyleyerek Kemalist bir tavır takınmakta, öte yandan eğitimin millilik vasfı taşıyan özelliklerden arındırıldığını söyleyerek milliyetçi bir tutumda bulunmaktadır (2012f).

Tüm bu söylemlerden yola çıkılarak Afet İlgaç'ın ideolojik duruşunun ve kadınlara yaklaşımının esas olarak muhafazakar olduğu söylenebilir. İlgaç, dini ilkeleri, Kemalist ilkeleri ve milli gelenekleri bozulmadan muhafaza etme gayretindedir. Kadınların mahremlerinin korunmasını, "cumhuriyet kızları"nın yetiştirilmeye devam etmesini istemekte, kadınların geleneksel rollerini ve Anadolu kadınlığını övmektedir.

5.3.3. Alanur Özalp⁵¹

Uzman psikolog olan, kendine ait bir kliniği bulunan ve *Çocuk ve Aile Psikolojisi* adlı bir kitap yazan Alanur Özalp, yazılarını uzman psikolog kimliği ile yazmakta, oldukça sade bir dil kullanmakta ve kendi yaşamına yönelik herhangi bir yorumda bulunmaktan imtina etmektedir. Daha önce *Güneş* gazetesinde de köşe yazıları yer alan Özalp'in görüşlerine pek çok gazete ve televizyon programında başvurulmakta, bu da onun popüler bir köşe yazarı olmasında rol oynamaktadır.

Alanur Özalp'in köşe yazılarında öne çıkan başlıca konular evlilikte sorunlar ve bunların nasıl çözümleneceği, ailelerin çocuklarına nasıl davranması gerektiği, kadınların iş yaşamında başarılı olmalarının yolları, kadınların kendilerine vakit ayırmalarının önemi olarak sıralanabilir. Yazılarında evli kişilere seslenmeyi tercih eden Özalp, bekâr kişilerin yaşamları

⁵¹ Yazarla ilgili tablo Ek-14'de verilmiştir.

ve ilişkileri hakkında herhangi bir değinide bulunmamaktadır.⁵² Bu durumda kendisinin “uzman bir psikolog” statüsü nedeniyle evlilik dışı ilişkilere oranla, daha “ciddi” bir ilişki biçimi olan ve “kurumsal” bir nitelik taşıyan bir konuda yazmak istemesinin etkisi olabileceği gibi; evlilik dışı ilişkilere sıcak bakmaması ya da bulunduğu gazetenin ideolojine uygun davranma kaygısı da rol oynamış olabilir.⁵³

Kadınların toplumsal bağlamda ikincil bir konumda olduğunun bilincinde olan Özalp, *Uzun Süreli Evlilikler Sonrası Boşanma* (1-2) adlı yazılarında, boşanma sürecinde kadınların⁵⁴ erkeklere oranla daha çok zarar gördüklerinden, boşandıklarını, “dul” kalmış olmanın toplumdaki algısı nedeniyle gizlediklerinden, sosyal statülerinin düşmesinden endişe ettiklerinden, erkeklerin boşanma sonrasında kadınlara oranla çok daha kısa sürede evlendiklerinden ve kadınların bu durumdan kaçınmalarında toplumsal algı nedeniyle utanmalarının büyük etkisi olduğundan, bu durumda kendilerini çocuklarına adadıklarından ve yeni ilişkilerden kaçınmalarının onların aleyhine olduğundan bahsetmektedir (2012a). Özalp’in anlatmış olduğu, kadınların boşanma ertesinde hissettiği ve davranışa döktüğü bu hususlarda, kültürel yapı ve söyleminin aileyi, evliliği ve bekâreti kutsayan yapısının etkisi büyüktür. Boşanan kadınlar, daha önce evlenmemiş kadınlara oranla kendilerini çok daha değersiz hissetmektedir. Tüm bu etkenler kadınların şiddetin pek çok çeşidine maruz kaldığı evliliklerin sürdürülmesine neden olmakta, bir de kadının ekonomik bağımlılığı söz konusu olduğunda evliliğe katlanma durumu perçinlenmektedir. Özalp, yazısında ayrıca, toplumun bekar kişilere, evli olanlara tanıdığı hakları tanımadığına ve boşanma sonrası hayatın daha masraflı olmasına değinmekte, ama bunları çok fazla analiz etmemektedir. Kadınlara psikologlara danışmaları gerektiğini söylemenin dışında herhangi bir öneride bulunmaktan da kaçınmaktadır. Ancak kadınların pek çoğunun psikoloğa danışma gibi bir geliri olmadığı düşünülürse Özalp’in orta sınıftan kadınları kendisine hedef kitle olarak seçtiği yorumunda bulunulabilir. Yine bir başka yazısında mutluluğun tarifini yaparken seslendiği kitlenin orta sınıftan kişiler olduğu açıklıkla belli olmaktadır:

⁵² Bu konudan sadece, toplumun evli kişilere tanıdığı hakları, bekar kişilere tanımadığını söyleyerek bahsetmiştir.

⁵³ Bu konuda herhangi bir yorumda bulunmadığı için bu yorumlar sadece varsayım niteliğindedir.

⁵⁴ Kendisi “bayan”lar demeyi tercih etmektedir.

Eğer insan mutlu ise istediği gibi giyiniyor, geziyor, hayatına ve zevklerine vakit ayırabiliyorsa bu insan işinde başarılı olacaktır. Eğer kendine ve zevklerine yeteri kadar vakit ayıramıyorsa kişi kısa bir süre içinde tükenmişlik, yorgunluk, bıkkınlık duygularıyla karşı, karşıya kalabilecektir... Mutlu insan kendine güvenir, kendini sever, enerji doludur, hayatı kendi elleri içindedir. Geçmişteki ve gelecekteki olaylarla yaşamaz günü yaşar yaşamı kolay, basit ve ulaşılabilir keyiflerle doludur. Giyinir, kuşanır, gezer, yaşar kendinin güzel şeyleri hak ettiğini düşünür. Hayatının değerli olduğunu bilir. Kendini sever dış giyimine gösterdiği özeni iç dünyasına da gösterir... Kadınlar iş ve sosyal yaşamda kendilerini kişisel olarak geliştirmeli, öğrenme ve dış dünyaya adapte olmak için zaman tanımalıdır. Başa çıkamayacağı durumlarda mutlaka profesyonel destekler almalıdırlar (2012b).

Dayakçı Kocalara Psikolojik Tedavi Zorunlu Olmalı (1-2) adlı yazılarında Özalp, diğer yazılarında olduğu gibi dayak atmanın psikolojik nedenlerine değinmekte, bu sınırı, “devletin koruma evleri”nin sayısının artırması ve bu evlerde kadınların kendi ayakları üzerinde durabileceği eğitimler düzenlemelerine yönelik verdiği tavsiyelerle aşmaktadır. Yine psikolojik yardım ve evlilik terapilerinin gerekliliğine de değinen yazar, devletin önemli iktidar aygıtlarından biri olan emniyet güçlerinin, şiddet gören kadınları ikna ederek eve göndermelerinden, toplumda kocaların dayak atmasına yönelik, bunu normal karşılayan genel algıdan ve medyada bu sorunun ele alınışından hiç bahsetmemektedir. Üstüne üstlük hakimlerin “dayakçı koca”dan psikolojik rapor istemesinin ve bunun yasalaşmasının sağlanmasının, şiddeti ortadan kaldıracaklarını ve evliliklerin daha uygun sağlıklı bir platforma oturacağını belirterek, bu konuya yönelik oldukça sığ bir yaklaşım sergilemektedir (2012c), (2012d).

Aile ve çocuklarla ilgili sorunların çözümü için de sıklıkla psikoloğa gidilmesini öneren Özalp, ailelerde bu tip teklifleri kadınların erkeklere yönelttiklerini ve erkeklerin de “erkek adam yardım almaz ya da biz özel hayatımızı, yatak odamızı kimseye açmamalıyız şeklinde” tepki verdiğini, kadınların aile içindeki sorunları ebeveynlerine açtıklarında çok fazla destek görmediklerini ve “bir tarafın” susması gerektiği yönündeki telkinlerle geçiştirildiklerini söyleyerek bu konuda bilinçli bir yaklaşımda bulunmaktadır (2012e).

Daha önce de belirtildiği gibi, kadınların pek çok zorluğa, şiddete ve ezilişe boyun eğmesinin en önemli nedenlerinden biri de ekonomik özgürlüklerinin olmayışıdır. Alanur Özalp kadınların iş dünyasında başarılı olmak için erkeklerin kurallarına uyum sağladıklarını, oyunu

kurallarına göre oynadıklarını, çevrelerindeki kişilere, özellikle babalarına, erkekler kadar başarılı olduklarını gösterme gayretinde olduklarını, sürekli bir ispat çabasında olduklarını, ancak tüm bu gayretlerin onları işlerinden daha çok yorduğunu belirtmektedir (2012f). Fakat öte yandan, başka bir yazısında “Kadın yöneticiler kendilerini mutlu edecek adımlar atmalıdırlar. Mutlu insanın yıkamayacağı düşman yoktur” diyerek, iş ortamının erkek değerleriyle bezenmiş, “savaşçı”, yıkıcı ve rekabetçi ortamında, kadınların “düşmanlarını” yenmeleri için tavsiyede bulunmaktadır. Böylece kadınların, erkeklerin kuralları belirlediği rekabetçi ortama uyum sağlamalarını önererek, sistemin eril değerlerinin yeniden üretilmesi konusunda teşvik edici bir tavır takınmış olmaktadır.

Çocuk yetiştirme konularında da çokça yazısı bulunan yazar, medyanın toplumsal cinsiyet rollerinde, çocuk yetiştirmenin kadınların görevi olduğuna yönelik oluşturduğu algının aksine, yazılarında bu sorumluluğu aileye yükleyerek nispeten ayrıksı bir tavır takınmıştır. Ayrıca çocukların girişimci olarak yetiştirilmeleri gerektiğini ve bu konuda ebeveynlerin kız ve erkek çocuklar arasında herhangi bir ayırım yapmadan, kız çocuklarına da aynı özgürlüğü tanımaları gerektiğini belirterek, yüzyıllardır kadınların çocukluklarından itibaren maruz kaldıkları kısıtlayıcı ve ikincilleştirici tavra eleştiri yöneltmiş olmaktadır (2012g).

Kısaca, Alanur Özalp yazılarında kadınların karşı karşıya kaldıkları zorlukların farkında olduğunu gösterir ve kadınlara bir takım tavsiyelerde bulunur, ancak bu konulardaki yorumlarında yüzeysel bir yaklaşım sergileyerek, sıklıkla sorunlara çözüm olarak psikologları işaret etmektedir. Yazarın toplumsal cinsiyet konularına yönelik hassasiyetinin yüzeyselliği de alana yönelik kavramlara hâkim olmayışında kendisini göstermektedir.

5.3.4. Serap Besimoğlu⁵⁵

Serap Besimoğlu'nun *Yeni Çağ*'daki köşesi sanat, teknoloji, gündelik yaşam haberlerini ve okuyucu mektuplarını kapsamaktadır. 2011 yılının ardından yaptığı bir değerlendirmeye terör, şehitler ve Mehmetçik'leri ön planda tutarak başlayan Besimoğlu'nun milliyetçi bir çizgide durarak, gazetenin yayın çizgisiyle uyumlu bir profil çizdiği söylenebilir (2012a).

Çoğu yazısına kendi yaşamından yola çıkarak başlayan Besimoğlu, toplumsal cinsiyetle ilgili de herhangi bir konuya değinmemektedir. Eğer bir kadınlardan bahsedecek olursa da, bu kadınları geleneksel rolleriyle ele almakta ve bu yönlerini övmektedir. “Daha önceki haftaların birinde “İnsan her şeyi biriktirebilir ama ‘dost’?” başlıklı bir yazı yazmıştım... Şenay ile bir arada olurduk... Dostlarını, akrabalarını gülen gözlerle karşılar, onlara elleriyle yemekler yapar ve sevgiyle de ikram ederdi...” (2012b).

Yine milliyetçi ideolojinin, geleneğe yaslanan ideolojisiyle uyumlu olan, sevgi, dostluk, mahallelilik ve kaybedilen değerleri öne çıkaran yazar, bu konuları nostaljik bir tonda dile getirmekte ve kendi duygularına da yer vermektedir: “Teknolojinin hayatımıza kattığı kolaylıkların her geçen gün artmasının yanı sıra duygularımızda da birtakım yozlaşmalara sebep oluyor... Tüm mahalleli dosttuk. selâmlaşır, hatır sorardık. ‘Günaydın bakkal amca’, ‘Ayşe teyzeye selâm söyle’ sıkça şahit olunan sözlerdi” (2012d). “Hayat böyle bir şey zaten. Sizi çok beklemiyor. Bir çay molası kadar zamanınız var bazen...” (2012d). “Hayatın yoğun

⁵⁵ Yazarla ilgili tablo Ek-15’de verilmiştir.

temposu içerisinde o kadar hızlı yol alıyoruz ki... Ruhumuzu unutup sadece bedenimizle yaşamaya başlıyoruz..." (2012e).

6. SONUÇ

Kimlik, kişilerin kendilerini kim olarak kurduklarını, yani hangi kişiler ve gruplarla aidiyet ilişkisi geliştirdiklerini ve bu doğrultuda hayata dair nasıl bir bakış açısını geliştirdiklerini belirleyen bir olgudur. Toplumsal yaşamda baskın olan gruplar kimliklerini, olumlu nitelikleri kendilerine, olumsuz olanları da ötekilere atfederek, yani negatif imgelerine yansıttıkları tanımlamalar yardımıyla kurmuşlardır. Özellikle ulus devletlerin hakim olduğu dönemlerde, ulus kimliğinin dışında yer alan kişiler dışlanmış ve ötekileştirilmiştir. 1960'lardaki kimlik mücadelesinin de etkisiyle kadınlar, toplumsal cinsiyet rollerinin onlara dayattığı yaşam sınırlarına yönelik itirazlarını güçlü bir şekilde dile getirmiş ve etkin bir kimlik hareketi olarak siyasal alanda yerlerini almışlardır.

Toplumsal cinsiyet ayrımlarında, erkek egemen sistemin etkisiyle, erkekler biz olarak kurulmuşken, kadınlar onların olumsuz ötekisi olmuş ve erkek egemen söylemin bekası için kadınlar neredeyse tüm tarihsel dönemlerde baskı altına alınmaya çalışılmıştır. Kadınların, doğa-kültür ikiliğinde doğayla özdeş kabul edilmesi, yani akıldan ziyade, bedensel hazlarıyla hareket eden kişiler olarak kodlanması, onların kontrol altında tutulması gerektiği iddiasının temelini oluşturmuştur. Bu nedenle kadınlar eğitim yaşamından, nitelikli işlerden, karar mekanizmalarından dışlanmış, kocalarına ve çocuklarına bakmakla yükümlendirilerek, ev içi alana hapsedilmişlerdir. Kendilerine yönelik bu sınırlamalara karşı çıkan kadınlar ise, 18. yüzyıldan itibaren örgütlenerek feminist mücadeleye başlamışlar ve ilk olarak erkeklerle eşit yurttaşlık taleplerinde bulunmuşlardır. Ancak bu sınırlı talepleri 20. yüzyılın başından itibaren elde etmeye başlamalarının etkisiyle siyaset sahnesindeki etkinliklerine geçici bir süre ara vermişlerdir. 1960'larla beraber "özel" alanda hapsedilmelerine, "özel" alanda şiddet ve baskının pek çok çeşidine maruz kalmalarına, bu konuların kamusal alanda tartışılmamasına, eğitim olanaklarına erkeklerle eşit düzeyde erişememelerine, iş yaşamında ayrımcılığa uğramalarına, toplumsal yaşamda sadece iyi bir eş ve anne olmalarının yeterli olduğu yargısına, ev içi sorumlulukların yalnızca kadınlara yüklenmesine, aile ve namus olgusunun kadınların yaşamına getirdiği sınırlamalara, bedenleri üzerinde söz haklarının olmamasına (örn: kürtaj) vb. karşı yeniden harekete geçmişlerdir. İlerleyen yıllarda feminist mücadele

gelişmiş, zenginleşmiş, kendi içinde sorgulamalara girişmiş, sorun alanlarını genişletmiş, ancak 1960'lardaki mücadele hedefleri her daim güncelliklerini korumuştur.

Türkiye'de ise Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine kadar, kadınların sosyal ve özel hayatlarının her ayrıntısının fetvalarla belirlenmesinden ötürü, kadınlar herhangi bir hak talebinde bulunamamış, 19. yüzyılın ortalarından itibaren, Tanzimat'ın etkisiyle görece özgürleşen ortamda, toplumsal yaşama katılma ve yurttaşlık taleplerini savunabilmek için çeşitli dernekler kurmuş, gazete ve dergiler çıkarmışlardır. Bu dönemdeki Batılılaşma tartışmalarının, kadınların mahremiyeti ve cinsiyetler arası ilişkiler üzerinden yürütülmesiyle, kadın özgürlüğü simgesel bir önem kazanmıştır. 1870'lerde Batılılaşmacı, İslamcı ve Türkçü kesimlerden erkekler, kadınların hakları konusunda görüşler beyan etmeye başlamış, yer yer kadınları destekleyici yer yer de had bildirme amacı taşıyan söylemlerde bulunmuşlardır.

Batılılaşma (sonradan Kemalistler) yanlıları, kadınları baskı altında tutan faktörün İslamiyet'in kuralları olduğunu belirtmişler; İslamcılar, asıl İslam ile yaşanan İslam'ın birbirinden farklı olduğunu, asıl İslam'da kadının eğitime ve eşitliğine imkan verildiğini, kadınların İslami kurallar çerçevesinde eğitim alabileceklerini, ancak "açılıp saçılmaları"nın ve çalışma yaşamına katılmalarının uygun olmadığını söylemişler; Türkçüler ise, kadın ve erkeğin siyasi, askeri, hukuki bütün işlerde eşit olduğu eski Türk medeniyetine (İslamiyet öncesi) geri dönülmesini salık vermişlerdir. Fakat kadınların özgürlüğü ve hakları konusundaki tartışmalarda, farklı siyasi görüşlerdeki kişilerin uzlaştığı nokta, kadınların özgürlüklerinin hiçbir zaman aile bütünlüğünü tehlikeye atmayacak düzeyde olması gerektiği olmuştur.

1880'lerden itibaren kurdukları dernekler ve dergilerle seslerini duyurmaya başlayan kadınlar, meşruluklarını kazanmak adına, savaş zamanlarında yaptıkları fedakarlıklara, annelik ve nesil yetiştiriciliği görevlerine işaret etmişlerdir. Genellikle savaş zamanlarında yardım amaçlı kadın dernekleri kurmuş olsalar da, eğitim veren ve meslek kazandırmaya yönelik faaliyette bulunan dernekler de açmışlar, kadınların kendilerini geliştirmesine yardımcı olmaya çalışılmışlardır. Ayrıca Batı'da gelişen feminist hareketi takip etmiş, bu konuda tartışmalar yürütmüş, tarihte başarılı kadınların da yer aldığını göstermek, kadınlara

özgüven kazandırmak adına entelektüel Türk kadınlarının hayatlarını araştırmaya girişmişlerdir.

1900'lü yıllarda ise Batılılaşmanın ilkeleri konusundaki tartışmalar yoğunlaşmış, Batılılaşmanın simgesi kadınların yaşamlarının her ayrıntısını –estetik, tüketim alışkanlıkları, sofrada adabı, kılık kıyafet gibi- belirleme gayreti baş göstermiştir. Bu konudaki en büyük münakaşa ise kadınların giyimleri konusunda olmuş, telebbüs (giyinme) yanlıları, tesettür savunucuları gerici, tesettür (örtünme) savunucuları ile telebbüscüleri ahlaksız olarak nitelendirmiş (Toprak, 1998), fakat her iki kesim de kadınların şeklen Batılı kadınlara özenmemeleri gerektiği hakkında fikir birliğinde olmuştur.

Kadınların erkeklerle eşit şartlarda eğitim ve çalışma hakkından yararlanmaları konusunda da uzun tartışmalar yapılmış, kadınlar ve Batılılaşma yanlıları bu konuyu devletin iyiliğine gönderme yaparak savunmuşlar, Cumhuriyet'in aydın kuşaklarının yetiştirilmesi için, kadınların eğitilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Kadınların çalışma yaşamında yer alabilmesi hakkındaki destek ise, yine devletin çalışan kişi sayısına daha fazla gereksinim duymasıyla artmış, kadınların geleneksel rollerinin yanı sıra meslek kadını olarak da toplumsal roller üstlenmeleri teşvik edilmiştir. Kadınlara önerilen meslekler ise, annelik ve ev kadınlığının bir uzantısı sayılabilecek öğretmenlik ya da hemşirelik olmuştur.

Fakat kadınlar, bu kazanımlarına karşın, siyasal hakları için yürüttükleri tüm mücadelelerinden sonuç alamamış, 1924 Anayasası'nda siyasal haklarına kavuşamamış, kavuştuklarında ise Kurtuluş Savaşı'nda erkeklerle birlikte çalışmış olan, meydanlarda konuşmalar yapan, bu konuda çaba harcayan kadınlar, siyaset alanından dışlanmış ve kadınlara bütün haklarının verildiği ileri sürülerek, dernekleri kapatılmış, mücadelelerini sürdürmelerine izin verilmemiştir. Bunun yanında elde edilen haklar da birçok kadın için tatmin edici olmuş, pek çok kadın, başta Mustafa Kemal olmak üzere, Cumhuriyet seçkinlerine karşı şükran duygularıyla dolmuş ve tıpkı Batı'daki gibi, Türkiye'deki feminist hareket de uzun bir dönem sönümlenmiştir.

1970'lere kadar süren suskunluk, bu yıllarda Türkiye'deki sol siyaset içinde yer alan kadınların, devlet feminizmini sorgulamalarıyla son bulmuş, fakat feminist hareket esas olarak, 1980'li yıllarda ivme kazanmış, bu dönemin baskıcı politikalarına karşı, siyasal eylemlerde girişen ilk grup feministler olmuştur. 1980'lerde oluşan bağımsız feminist hareket toplumsal cinsiyet rolleri sorgulamaya başlamış ve feminizm bir kimlik siyaseti haline gelmiştir. Kadınlar örgütlenmiş, erkeğin kadın üzerindeki baskılarına, cinsel tacize, kadına yönelik şiddete, iş dünyasındaki ayrımcılığa, ev içi emeğin görmezden gelinmesine, kürtaj hakkının kısıtlamalarına, toplumsal hayatta yer alamamalarına, siyasetten dünyasından dışlanmalarına ve daha birçok konuya itiraz yöneltmişler, dergiler çıkararak fikirlerini savunmuşlar ve en önemlisi sokak eylemlerine başlamışlardır.

1990'lara gelindiğinde Türkiye'de de feminist siyasetin eğitimli burjuva kadınların taleplerini yansıttığı ve diğer kadınların sorunlarını yansıtmadığı yönünde eleştiriler gün yüzüne çıkmış ve İslamcı ve Kürt kadınlar gibi farklı kimlikli aidiyetlere ve kadınlık problemlerine sahip kişiler kendi feminizmlerini oluşturmuşlardır. İslamcı kadınlar, başörtüleri nedeniyle uğradıkları ayrımcılıklara itiraz etmiş, Kürt kadınlar da etnik kimliklerinden ötürü Türk kadınlarından farklı ve daha yoğun ayrımcılıklara maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu iki feminist grup da, ayrıca, erkek egemen yapının üzerlerinde kurduğu baskı ve sınırlamalara kendi kimliklerinin de belirleyiciliğiyle karşı koymuşlardır. 2000'lerde feminist hareket içerisindeki ayrılmalar daha da çoğalmış, ancak bu durum, farklı feminizmleri savunan kadınların ortak eylemliliklerde bulunmalarına engel olmamış, bu gruplar, gündemdeki sorunlar konusunda belli platformlarda bir araya gelerek ortaklaşa bir feminist bir siyaset geliştirmekten geri durmamışlardır.

Feminizmin mücadele alanları, pratikleri, eylem tarzları her geçen gün gelişse de, daha önce de belirtildiği gibi temel sorun alanları konusundaki savaşımın varlığını sürdürmüştür. Bunun nedeni erkek egemen iktidarın, eril söylemi sürdürecektir, yayacak, üretecek ve yeniden üretecek araçlarını elinde tutması olmuştur. Bu araçlardan en önemlisi ise medyadır. Güncel gelişmeleri aktaran ve halkın en ucuz eğlence aracı olan medya, geniş kitlelere ulaşma ve etkileme gücüne sahiptir. Feminist temsil araştırmaları göstermiştir ki, bu araçlar, toplumu etkileme gücünü, toplumsal cinsiyet rollerini yeniden üretmekten yana kullanmaktadır.

Kadınlar, kar marjının artması amacıyla ya cinsel obje olarak ön plana çıkarılmakta ya da geleneksel rolleriyle temsil edilmektedirler. Bu durumda, medya çalışanlarının çoğunun erkek olmasının ve sektörde yer alan kadınların karar verici, üst kademelerde bulunmamasının etkisi büyüktür. Ayrıca medyadaki tekelleşmenin her geçen gün hızını artırması, medya sahiplerinin ekonomik gelirlerini korumak ve artırmak amacıyla siyasi ve ekonomik kesimlerle dirsek temasında olmasının medyadaki ifade özgürlüğünü sınırlandırması da önemli etkenlerdir.

Kadınların temsili konusuna tekrar dönecek olunursa, kadınları geleneksel rollere tanımlayan temsiller her zaman varlığını korusa da, farklı tarihsel dönemler ve farklı ideolojik görüşleri ekseninde yayın yapan medya kuruluşların etkisiyle bir takım farklılaşmalar da meydana gelmiştir. Cumhuriyet'in kurulmasının akabinde kadınlarla ilgili haberler, kılık kıyafetteki farklılıklar ve gelişmeler, medeni kanundaki değişiklikler, kadına seçme ve seçilme hakkını tanıyan yasalar gibi konulara yoğunlaşmış ve bu kazanımlarda Mustafa Kemal'in önderliği ön plana çıkarılmıştır. İlerleyen yıllarda da, özellikle *Cumhuriyet* gazetesi ve TRT Kemalist değerlerin savunuculuğunu üstlenmiştir (Akdoğan, 2004: 118; İmançer, 2006: 67). 1990'larda ATV, Star, Show TV gibi kanallar da Cumhuriyet ideolojisinin hedeflediği kadınlık ideallerini desteklemiş, fakat bu dönemde TGRT, STV, Kanal 7 gibi muhafazakar ve İslamcı kanalların ortaya çıkışıyla, çağdaş kadın idealinin yanında, haber akışlarında, spiker seçimlerinde, konuk ve görüntü seçimlerinde erotizmden arınmış, başörtülü kadın imajları dikkat çekmiştir (Uslu, 2000: 83-84; Asker, 2004: 84). 1990'ların başından itibaren Türkiye'deki toplumsal gerçekliği meydana getiren pratiklerin, ağırlıklı olarak Kemalizm ve İslamcılık arasındaki karşıtlıklar, etrafında merkezileşmesi, basında da yankı bulmuş, o güne kadar "büyük ya da merkez medya" olarak anılan gruplar, İslamcılar tarafından "laik-popüler basın" olarak, dindar kesimlerin medyaları da Kemalist ideolojiye yakın gruplarca "İslamcı ya da dinci basın" olarak adlandırılmıştır (Dursun, 2003). Basındaki bu karşıtlık, günümüze kadar varlığını sürdürmüştür.

Tezin inceleme bölümünde açığa çıkmıştır ki, neredeyse bütün kadın köşe yazarları hem güncel siyasi gelişmeler hem de toplumsal cinsiyet konularında çalıştıkları gazetelerin ideolojine uyumlu yorumlarda bulunmaktadır. *Yeni Şafak*'ta yer alan kadın köşe yazarları

kendi kimliklerini yansıtırken, genel olarak, İslamcı ve dindar yönlerini öne çıkarmakta ve İslamcı bir ideolojinin içinden seslerini yükseltmektedirler.⁵⁶ AKP iktidarıyla olan yakınlıklarını (Ayşe Böhürler ve Sema Karabıyık AKP'nin kurucularındandır), görüş ortaklıklarını gizlemeye gerek duymayan yazarlar, çoğunlukla hükümeti savunan bir tavır takınmakta ve bunu da Kemalist seçkinlere karşı bir cephe oluşturarak ve onlara seslenerek yapmaktadırlar. Kemalistleri vesayetçi, otoriter, seçkinci, kibirli ve halk için halka rağmen davranmakla suçlayan yazarlar, bazen bu eleştirilerin dozunu yükseltmekte ve aşağılayıcı ifadeler kullanabilmektedirler⁵⁷. Kemalist kesimlerin, kendilerini cahillikle itham eden bakış açısına karşı, hem Batı'nın hem de Doğu'nun (İslam'ın) bilgisine vakıf olduklarını, söylemleri ve referanslarıyla göstermeye çalışmaktadırlar. Kemalistlerle karşıtlıklarını en çok başörtüsü meselesinde gösteren yazarlar, bu konuda oldukça hassas davranmakta, yazılarında sıkça bu konuya vurgu yapmaktadırlar. Normalde özel yaşamlarındaki kadınlık sorunlarından hiç bahsetmeyen yazarlar, başörtüsü yasakları söz konusu olduğunda bireysel tecrübelerini aktarmakta, kendilerine geçmişte röportaj verilmediğinden, adam yerine konulmadıklarından, aşağılandıklarından dert yanmaktadırlar. Zaman zaman başörtüleri dolayısıyla maruz kaldıkları dışlanmalara karşı rövanşist bir tavır geliştiren yazarlar (Özlem Albayrak, Ayşe Böhürler), geçmişte kendilerine ayrımcılık yapmış kişilerin günümüzde var olan konumlarını yitirmelerinden ötürü duydukları mutluluğu dile getirmekten çekinmemektedirler. Geçmişle hesaplaşmaya soyunmuş bu kadınlar, 28 Şubat ve başörtüsü konularında mazlumluk/madunluk söylemine sığınmakta, Kemalist ideolojinin madun kıldığını, ötekileştirdiğini iddia ettikleri diğer gruplara -Ermeniler, Kürtler- destek olduklarını göstermeye çalışmaktadırlar. Bu doğrultuda, hükümete yönelttikleri eleştiriler de çoğunlukla Hrant Dink cinayetinin çözümsüzlüğü ve Kürt meselesinin çözümündeki aksaklıklar yönünde olmaktadır. Ancak bu eleştirilerde oldukça duygusal bir ton tutturmakta ve sürekli vicdana vurgu yaparak, kendi kesimlerinden gelebilecek itirazlara karşı meşruiyet kazanmaya çalışmaktadırlar. Anaların gözyaşlarından, yüreklerinin yaralanmasından dem vurarak erkek vicdanlarını “duyguya” çağırmaktadırlar. Köşe yazarları ayrıca, dindar kesimden erkekleri,

⁵⁶ Bu konuda İslamcı kesimleri tüketim kültürüne kapılmaları, siyasal mücadeleleri esnasında oportünist davranmaları, kapitalistleşmeleri, eleştiriye tahammüllerinin olmaması gibi konularda eleştiren Fatma (Karabıyık) Barbarosoğlu ayrıksı bir tavır göstermektedir.

⁵⁷ Özlem Albayrak'ın başörtü karşıtları için “salyalar saçarak üstümüze yürüyorlardı” ifadesinde bu duruma bir örnektir (2012d).

modernleşme, tüketim, moda gibi konularda erkeklere yöneltmedikleri bir takım eleştirileri kadınlara yönelttikleri (Özlem Albayrak), ihtiyaç duyulan zamanlarda kadınları siyasete girmelerini destekledikleri, fakat ihtiyaç kalmayınca kadınları geri evlerine göndermek istedikleri (Ayşe Böhürler), kadınları “ilim”den sakınma yanlısı tutumlar sergiledikleri (Hilal Kaplan) ve çağın gereklerine uyum sağlayamadıkları için (Fatma Barbarosoğlu) eleştirmektedirler.

Yeni Şafak yazarları ayrıca toplumsal cinsiyet rolleri konusunda, kadınların siyasal temsil sorunlarına (Ayşe Böhürler), kadın erkek eşitliği fikrinin içselleştirilmemiş olmasına (Ayşe Böhürler) çocuklarla ilgili konulardaki sorumluluğun, annelik vasıflarından ötürü kadınlara yüklenmesine (Fatma Barbarosoğlu), bu yönde kadınlara baskı uygulanmasına (Fatma Barbarosoğlu), kadınların bilimle uğraşmalarına ve çalışma yaşamına katılmalarına sınırlar getirilmesine (Hilal Kaplan, Fatma Barbarosoğlu), küçümsenmelerine (Hilal Kaplan) medyadaki temsillerde tecavüz olaylarının adeta bir fantezi gibi ele alınmasına (Sema Karabıyık), kadına yönelik şiddetin normalleştirilmesine (Sema Karabıyık) kadınların seyirlik nesneler haline getirilmesine (Sema Karabıyık), kadınların erkeklere hizmet eder pozisyonda temsil edilmelerine (Güliden Tümer), mesleki becerileriyle alay edilmesine (Güliden Tümer) ve medya sektöründe ilk gözden çıkarılan kişilerin kadınlar olmasına (Ayşe Böhürler) itiraz etmektedirler.

Köşe yazarları, toplumsal cinsiyet meseleleri hakkındaki birçok farklı sorunu kapsayan bu duyarlılıklarına rağmen, yine de bazen erkek söylemin kadınlara biçtiği rolleri tekrarlayarak, bazen o söylemin tam da içinden konuşarak, erkek egemen söylemi yeniden üretebilmektedirler. Ayşe Böhürler, kadınların nasıl giyinmeleri gerektiği hakkında bilirkişiliğe girilerek erkek söylemin baskıcı karakterini sergilemekte; Fatma Barbarosoğlu bir yandan annelik görevlerinin tüm sorumluluğunun kadınlara yüklenmesine ve kadınların çalışma yaşamına katılmasına müdahale edilmesine itiraz ederken, bir yandan da kadınların birincil görevlerinin annelik ve ev içi sorumlulukları olduğunu belirtmekte; Özlem Albayrak kadınları erkeklere nazaran duygusal olmakla kategorileştirmekte; Sema Karabıyık aile kavramının içinin boşaltılmasına, babanın otoritesinin sarsılmasına ve kadınların ailede otorite sahibi olmasına karşı çıkmakta, ailede babanın söz sahibi olması gerektiği fikrini savunmakta,

bekareti ve aile kurumunu yüceltmekte; Hilal Kaplan ise erkeklerle arasına cinsiyetler arası farklılık üzerinden mesafe koyarak, kendisini, erkekler karşısında cinsiyetsizleştirmeye çalışmakta ve böylece erkek egemen söylemi yeniden üretmektedir. Yazarların toplumsal cinsiyet meselelerine yaklaşımlarında İslamcı ideolojinin etkisi de rol oynamaktadır. Gülden Tümer dışında bütün yazarların kadın hakları konusunda birincil önceliği başörtüsü meselesine vermeleri ya da Fatma Barbarosoğlu'nun İslamcı kesimdeki erkeklerin kadınların ev dışında çalışmaları karşısında hissettikleri mahremiyet kaygılarına saygı duyduğunu belirtmesi buna örnektir.

Sonuç olarak gazetelerinin ideolojisiyle uyumlu olarak İslamcı kimlikleri ve AKP'yi destekleyici söylemlerde bulunan köşe yazarları, yazılarında Kemalistlere ve İslamcılara seslenmekte, Kemalistleri vesayetçi, otoriter, seçkinci ve kibirli olarak tanımlayarak, onların karşısında AKP'nin icraatlarını övmekte, bu kesimle olan hesaplaşmalarını rövanşist bir boyuta taşımakta, toplumsal cinsiyet meselelerinde başta başörtüsü olmak üzere birçok konuya hassasiyet göstermekte, ancak toplumsal cinsiyet rollerini de yeniden üretmektedirler.

Cumhuriyet gazetesi yazarları ise en çok Ergenekon tutuklamaları, 19 Mayıs kutlamalarının kaldırılması, tutuklu gazetecilerin durumları hakkında yazılar kaleme almakta, gazetelerinin ideolojisiyle uyumlu olarak CHP politikalarını öven ve AKP'yi eleştiren yorumlarda bulunmaktadır. Yazarlar AKP hükümetini adaleti ve demokrasi ilkelerini yok etmekle, basındaki muhalif sesleri her geçen gün susturmakla, ülkeyi otoriter bir rejime sürüklemekle, gericilikle, yobazlıkla, cahillikle, eğitim sistemini kötüleştirmekle itham etmektedirler.

Toplumsal cinsiyet meselelerinde, kadınların özgürlüklerine müdahale edilmesi (Mine Kırıkkanat, Nilgün Cerrahoğlu) kadın erkek eşitliğinin sarsılması, kadına yönelik şiddet, taciz ve tecavüz sayılarının artması (Mine Kırıkkanat, Özlem Yüzak, Zeynep Oral), kadınlara yönelik evlilik baskısı ve aile kurumunun kadını sınırlandırması (Mine Kırıkkanat, Özlem Yüzak), siyasette kadın temsiliinin azlığı ve cinsiyet kotası gerekliliği (Nilgün Cerrahoğlu, Zeynep Oral), medyadaki temsillerde kadınların cinsel obje olarak kullanılması, iş yaşamındaki yerlerinin küçümsenmesi (Nilgün Cerrahoğlu), kadın istihdamının düşüklüğü, eşit işe eşit ücret ödenmemesi, kız çocuklarının örgün eğitim hakkı (Özlem Yüzak), çocuk gelinlerin sayısının

artması (Özlem Yüzak, Zeynep Oral), tutuklu kadınların mağduriyetleri, 4+4+4 eğitim yasası sonucu kız çocuklarının eve kapatılması riski, kız çocuklarının “mahalle baskısı” ve namus algısı nedeniyle zorla kapatılmaları ve bu konularda kadın örgütlerinin çabalarına (Zeynep Oral) yoğunlaşan yazarlar, erkek egemen söylemin kadınları ötekileştirdiği neredeyse her meseleye değinmektedirler.

Kadınların Cumhuriyet rejimiyle birlikte elde ettikleri haklara oldukça değer veren yazarlar, bu konuda kendi ideolojik konumlarının toplumsal cinsiyet meselelerine yaklaşımına uygun davranmakta, AKP hükümetini bu kazanımları tehdit etmekle, kadın erkek eşitliğine ket vurmakla ve 4+4+4 eğitim yasasıyla kız çocuklarının eve kapatılmasına yol açmakla suçlamakta, ayrıca hükümetin İslamcı politikalarının genişleyen etkisine bağlı olarak kadına yönelik şiddetin, tacizin, tecavüzün, aile baskısının ve çocuk gelinlerin arttığını dile getirmekte, dindar kesimlerin kadına yönelik bakış açısının bu durumlara yol açtığını savunmaktadırlar.

Özlem Yüzak ve Zeynep Oral erkek egemen söylemi yeniden üretmek yönünde herhangi bir yorumda bulunmazken; Mine Kırıkkanat başörtülü kadınları zavallı olarak itham ederek ötekileştirici bir dil kullanmakta, kimi yazılarında kadınları kurban konumunda göstererek kadınların direniş potansiyellerini küçümsemekte, kadının doğası gereği erkekten üstün olduğu savını dillendirerek, cinsiyetler arası ayrımcılıkta bulunmaktadır. Nilgün Cerrahoğlu da Kırıkkanat’a benzer şekilde İslamcı kesimden kadınların toplumsal cinsiyet meseleleri hakkında konuşmasını, bu konuda sorgulamalarda bulunmalarını paradoks olarak değerlendirerek, bu kadınlara yönelik ayrımcı söylemde bulunmaktadır.

Yeni Çağ yazarları ise, gazetelerinin milliyetçi çizgisiyle uyumlu bir şekilde, Türk kimliklerini öne çıkarmaktadırlar. Siyasi yazılar kaleme alan Selcan Taşçı ve Afet İlgez çoğunlukla şehit düşen askerlerden, Ergenekon tutuklamalarından, uzun tutukluluk sürelerinden, Hocalı Katliamı’ndan, Rauf Denktaş’ın ölümünden, “yandaş” basının yanlı tutumlarından ve medyaya uygulanan sansürden bahsetmekte; milliyetçi kesimlere, AKP hükümetine ve “yandaş” basına seslenmektedirler. Sanat, teknoloji ve gündelik yaşam yazıları yazan Serap Besimoğlu kadınlarla ilgili herhangi bir konuda fikir beyan etmezken; psikoloji yazıları kaleme

alan Alanur Özalp evlilik, aile ve çocuk yetiştirme konularında kadınların bir takım sorunlarının farkında olan, onları destekleyici yazılar yazma amacı gütmekte fakat bu yorumları çok yüzeysel kalmaktadır. *Yeni Çağ* yazarlarının hepsinin yazılarında öne çıkan söylem ise nostaljidir. Nostaljinin geleneğe verilen değerin ve bu değerleri muhafaza etme isteğinin bir imleyeni olduğunu düşündüğümüzde, bu tavrın da oldukça politik ve milliyetçi olduğunu söyleyebiliriz. Keza toplumsal cinsiyet rolleri konusunda da gelenekselden yana tavır alan yazarlar, her türlü zorluğa ailesi ve vatani için katlanan Anadolu kadınlığını övmekte, vatani korumakla, kadının bedenini korumayı bir tutan milliyetçi söyleme paralel olarak, cinsel taciz ve tecavüz konularında hassasiyet göstermektedirler. Öte yandan kadın mahremiyetiyle erkek mahremiyeti arasında ayırım yaparak geleneksel cinsiyet rolleri desteklenmektedirler. Toplumsal cinsiyet konularında Selcan Taşçı en ayrıksı tavrı sergileyerek, pek çok kadın gazeteciyi kadınlıkları üzerinden aşağılama gayretine girişmekte, oldukça cinsiyetçi bir tavır takınmaktadır. En nihayetinde *Yeni Çağ*'daki tüm köşe yazarlarının metinleri göz önüne alınarak, bu kadınların kendi kimliksel aidiyetleri üzerinden bir takım toplumsal cinsiyet hassasiyetleri geliştirdikleri, ancak bu aidiyetin dışında kalan kadınlık sorunlarını yazılarına taşımadıkları, feminist tarih ve literatür hakkında pek bilinçli olmadıkları, bu konuyu çok fazla gündemlerine almadıkları ve toplumsal cinsiyet rollerini bilincinde olarak ya da olmayarak yeniden ürettikleri söylenebilir.

İnceleme dahilindeki tüm köşe yazarlarını ele aldığımız zaman, hepsinin yer aldığı gazetenin ideolojik duruşuyla uyumlu olduğu söylenebilir. *Yeni Şafak*'ta yer alan köşe yazarları zaman zaman -büyük oranda destekledikleri- AKP hükümetine ve İslamcı kesimlere yönelik eleştirilerde bulunmakta, ancak bunu oldukça yumuşak bir dille yapmaktadırlar. *Cumhuriyet* ve *Yeni Çağ* yazarları ise kendi gazetelerinin yayın politikalarına ters düşecek yorumlarda bulunmamaktadırlar. Bütün köşe yazarları yazılarında kendi kesimlerine ve eleştirdikleri AKP hükümetine seslenmektedirler. Bu konuda *Yeni Şafak* ve *Cumhuriyet* gazetesi yazarları özellikle ön plana çıkmakta ve Cumhuriyet'in kuruluş yıllarından itibaren birbirlerine karşıtlık üzerinden politik söylemlerini kuran Batıcı ve İslamcı kesimlerin taraftarları olarak, birbirlerini suçlayıcı ithamlarda bulunmaktadırlar. *Yeni Çağ* gazetesi yazarları ise AKP hükümetine yönelik muhalif bir tavır takınmaktayken, Kemalistlere yönelik herhangi bir eleştiri yapmamaktadır.

Tüm köşe yazarları politik kimlikleriyle uyumlu olarak toplumsal cinsiyet meselelerine yaklaşmakta, *Yeni Şafak* ve *Cumhuriyet* yazarı kadınlar, bu konuda geniş bir alanı kapsayan duyarlılık sergilemekte; *Yeni Çağ* gazetesi yazarları namus ve geleneksel değerler gibi konular dışında çok fazla yorumda bulunmamaktadır.

Toplumsal cinsiyet meselelerini ele alış biçimleri açısından *Cumhuriyet* ve *Yeni Çağ* yazarları tutarlı; *Yeni Şafak* yazarları ise genel anlamda tutarsız bir tutum sergilemektedirler. Bazı konularda kadın haklarını savunmakta, bazı konularda da erkek egemen söylemi yeniden üretmektedirler. Fakat genel anlamda çalışanların çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu –hem sayıca hem de konum açısından avantajlıdır- ve erkek egemen söylemi sürekli yeniden üreten medyada⁵⁸, bu yazarların bir şekilde toplumsal cinsiyet ayrımcılıklarına dikkat çekmesi hem değerli hem de kadınların bu konuda bir fark yaratabilme potansiyeli açısından umut vericidir.

İslamcı, Kemalist ve milliyetçi yayın politikaları izleyen gazetelerde çalışan kadın köşe yazarları hakkındaki yapılan bu çalışma, sosyalist ve liberal görüşleri temsil eden gazetelerdeki yazarlara da yer verilerek, farklı tarihsel dönemler arasında karşılaştırmalar yapılarak, incelenen köşe yazarlarıyla görüşmelerde bulunulup, yapılan analizler konusunda görüşlerine başvurularak geliştirilebilir.

⁵⁸ Ek-16, Ek-17, Ek-18’de yer alan gazetelerin künyelerinden de anlaşılabileceği gibi, inceleme kapsamındaki gazetelerin yayın yönetmenliği ve editörlük gibi karar verici mekanizmalarında çoğunlukla erkekler yer almakta ve gazete çalışanlarının yazılarına etki etmektedir. Bu konuda *Cumhuriyet* gazetesi -yedi erkek/dört kadın-diğer gazetelere nazaran daha iyi bir görünüm çizmektedir.

KAYNAKLAR

- Acar, F. (2011). Türkiye’de İslamcı Hareket ve Kadın. Ş. Tekeli (Editör). *1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*. Beşinci Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 73-91.
- Açık, N. (2011). Ulusal Mücadele, Kadın Mitosu ve Kadınların Harekete Geçirilmesi: Türkiye’deki Çağdaş Kürt Kadın Dergilerinin Bir Analizi. A. Bora ve A. Günel (Editörler). *90’larda Türkiye’de Feminizm*. Dördüncü Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 279-307.
- Ahıska, M. ve Düzkan, A. 80’li Yıllarda Türkiye’de Feminizm. *Defter*, 21, 145–167.
- Akdoğan, H. (2004). *Medyada Kadın*. İkinci Baskı. İstanbul: Ceylan Yayınları. 118-128.
- Akşit, E. E. (2008). “Osmanlı Feminizmi, Uluslararası Feminizm ve Doğu Kadınları,” *Doğudan*, 7, 84-91.
- Akşit Vural, E. E. (2010). Latife’nin Bir Jesti: Doğu ve Batı Feminizmleri ve Devrimle İlişkileri. S. Akşin, B. Ünlü, S. Balcı (Editörler). *100. Yılında Jön Türk Devrimi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 235-265.
- Alkan, Ö.M. (1990). Tanzimat’tan Sonra Kadının Hukuksal Statüsü ve Devletin Evlilik Sürecine Müdahalesi Üzerine. *Toplum ve Bilim*, 50, 92.
- Arat, Y. (2011). Feminizm ve İslam: Kadın ve Aile Dergisinin Düşündürdükleri. Ş.Tekeli (Editörler). *1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*. Beşinci Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 91-103.
- Arat, Y. (2005). Türkiye’de Modernleşme Projesi ve Kadınlar. S.Bozdoğan ve R. Kasaba (Editörler). *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 82-99.
- Arat, Y. (1998). Kemalizm ve Türk Kadını. A.B. Hacımirzaoglu (Editörler). *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 51-58.
- Arvas, İ. S. (2006). *II. Meşrutiyetten Bugüne Merkez Sağ Partileri Merkez Sağ Gazeteleri: Yeni Şafak İncelemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, S. ve Emiroğlu, K. (2003). *Antropoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Badinter, E. (2011). *Kadınlık mı Annelik mi*. (çev. A. Ekmekçi). İstanbul: İletişim Yayınları. (Eserin orijinali 2010’da yayınlandı). 17-20, 61-63
- Barker, C. (2004). *The Sage Dictionary of Cultural Studies*. Londra: Routledge.
- Beauvoir, S. (2010). *Kadın İkinci Cins: Evlilik Çağı*. (çev. B. Onaran). Sekizinci Baskı. İstanbul: Payel Yayınları, (Eserin orijinali 1949’da yayınlandı), 111-120.
- Bek, M. G. ve Binark, M. (2000). *Medya ve Cinsiyetçilik*. Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını, 6-11.

- Belge, M. (1992). *Türkiye Dünyanın Neresinde*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Berger, J. (2007). *Görme Biçimleri*. (çev. Yurdanur Salman). On Üçüncü Baskı. İstanbul: Metis Yayınları, 46-47.
- Berktaş, F. (2009a). Feminist Teorinin Önemli Bir Alanı: Cinsellik. İstanbul: *Cogito*, 58, 57-73.
- Berktaş, F. (2009b). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Feminizm. T. Bora. (Editörler). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası Tanzimat ve Meşrutiyetin Birikimi*. Sekizinci Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 348-362.
- Berktaş, F. (2012). Tarihin Cinsiyeti. Dördüncü Baskı. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bilgin, N. (2007). *Kimlik İnşası*. Ankara: Aşina Kitaplar.
- Bock, G. (2014). *Avrupa Tarihinde Kadınlar*. (çev. Z. A. Yılmaz). İstanbul: Literatür Yayınları. (Eserin orijinali 2002'de yayınlandı), 5-16.
- Bora, A. (2012). *Kadınların Sınıfı: Ücretli Ev Emeği ve Kadınların Öznelliğinin İnşası*. Beşinci Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 37.
- Bora, A. ve Günel, A. (2011). *90'larda Türkiye'de Feminizm*. A.Bora ve A. Günel (Editörler). Dördüncü Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 7-13.
- Bora, T. (2009). Sunuş. T. Bora & M. Gültekingil. (Editörler). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik*. İstanbul: İletişim Yayınları. 18-20.
- Butler, J. (2010). *Cinsiyet Belası*. (çev. B. Ertür). İkinci Baskı. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bozan, G. ve Ekin, A. (2005). Kürt Kadın Hareketi ve Örgütlenme Deneyimleri. D. Çakır (Editör). *Özgürlüğü Ararken: Kadın Hareketinde Mücadele Deneyimleri*. İstanbul: Amargi Yayınları, 203-221.
- Canan, H. (2005). Feminist Kürt Kadın Oluşumları (Roza ve Jujin Deneyimleri). D. Çakır (Editör). *Özgürlüğü Ararken: Kadın Hareketinde Mücadele Deneyimleri*. İstanbul: Amargi Yayınları, 221-239.
- Caporal, B. (1999). *Kemalizm'de ve Kemalizm Sonrası Türk Kadını*. (çev. E. Eyüpoğlu). İstanbul: Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.
- Castells, M. (2006). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum, Kültür-Kimliğin Gücü*. (çev. E. Kılıç). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Eserin orijinali 2002'de yayınlandı).
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. (çev. Cem Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. 184.
- Çağlayan, H. (2013). *Analar Yoldaşlar Tanrıçalar*. Üçüncü Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çaha, Ö. (2010). *Sivil Kadın: Türkiye'de Kadın ve Sivil Toplum*. İkinci Baskı. Ankara: Savaş Kitap ve Yayınevi.
- Çakır, S. (2013). *Osmanlı Kadın Hareketi*. Dördüncü Baskı. İstanbul: Metis Yayınları.

Donovan, J. (2013). *Feminist Teori*. (çev. A. Bora). Yedinci Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları. (Eserin orijinali 1985’de yayınlandı). 21-223

Durakbaşı, A. (1988). Cumhuriyet Döneminde Kemalist Kadın Kimliğinin Oluşumu. *Tarih ve Toplum*. 51, 39-43.

Dursun, Ç. (2003). İslamcı Basında Kemalizm Karşıtlığının Kurulması. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 58-4, 47-82.

Durudoğan, H. (2009). Unes Femmes: Kristeva. Z.Direk (Editör). *Cinsiyetli Olmak: Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar*. İkinci Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 51-67

Düzkan, A. (2001). Bu İş Bu Memlekette Nasıl Olacak?. *Yerli Bir Feminizme Doğru*. Aynur İlyasoğlu ve Necla Akgökçe (Derleyenler). İstanbul: Sel Yayıncılık, 46.

Emre Kaya, Ayşe Elif. (2010). Cumhuriyet Gazetesinin Kuruluşundan Günümüze Kısa Tarihi. İstanbul: *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2010,2(39): 75-92

Engels, F. (2003). *Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*. (çev. K. Somer). İstanbul: Eriş Yayınları. (Eserin orijinali 1884’de yayınlandı).

Findley, C. V. (1999). *Ahmet Mithat Efendi Avrupa’da*. (çev. A. Anadol). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. (Eserin orijinali 1998’de yayınlandı).

Foucault, M. (2012). *Cinselliğin Tarihi*. (çev. H. U. Tanrıöver). Dördüncü Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları (Eserin orijinali 1976’de yayınlandı).

Godineau, D. (2005). Özgürlüğün Kızları ve Devrimci Vatandaşlar. G. Duby ve M. Perrot (Editörler). *Kadınların Tarihi*. (çev. A. Fethi). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları. (Eserin orijinali 1993’de yayınlandı), 23-39.

Göle, N. (2011). *Modern Mahrem: Medeniyet ve Örtünme*. On Birinci Baskı. İstanbul: Metis Yayınları.

Güvenç, B. (1991). *İnsan ve Kültürü*. Beşinci Baskı. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Hartmann, H. (2006). Marksizm’le Feminizm’in Mutsuz Evliliği. (çev. G. Aygen). İstanbul: Agora Kitaplığı. (Eserin orijinali 1981 yılında yayınlandı).

İmançer, D. (2006). Türk Medyasında Kadının Temsili. *Medya ve Kadın*. Dilek İmançer (Editör). Ankara: Ebabil Yayınları, 67-71.

Kabadayı, L. (2006). Kadınlar ve Medya: Türk Kadın Muhabirlerin Profili, Haber Anlayışı ve Haber Metinlerinde Kadınları Tanımlayışı. *Medya ve Kadın*. Dilek İmançer (Editör). Ankara: Ebabil Yayınları, 104-134.

Kandiyoti, D. (2011). *Cariyeler Bacılar Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. (çev. A. Bora). Üçüncü Baskı. İstanbul: Metis Yayınları (Eserin orijinali 1996’da yayınlandı).

KSGM. (2008). *Politika Dokümanı Kadın ve Medya*. Ankara: TC Başbakanlık Kadının Statü Genel Müdürlüğü.

- Keyman, F. (2009). Sistem Kurucu ve Sistem Dönüştürücü Bir Toplumsal Gerçeklik Olarak Kültürel Kimlik Olgusunu Yeniden Düşünmek. G. Pultar (Editör). *Kimlikler Lütfen*. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Kılıçbay, M. A. (2012). Kimlikler Okyanusu. *Doğu Batı*. Doğu Batı Yayınları: Ankara, 23, 161-169
- Koç, H. (2005). Feminist Dergisi Deneyimi. D. Çakır (Editör). *Özgürlüğü Ararken: Kadın Hareketinde Mücadele Deneyimleri*. İstanbul: Amargi Yayınları, 101-119.
- Kurnaz, Ş. (1991). *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*. İkinci Baskı. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Kurnaz, Ş. (2011). *Yenileşme Sürecinde Türk Kadını*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Mater, Ç. ve Çalışlar, İ. (2012). Medyadaki Durumu Tersine Çevirmek. *Kadın Odaklı Habercilik*. Sevda Alankuş (Derleyen). İkinci Baskı. İstanbul. IPS İletişim Vakfı.
- Mckay, N. Y. (1998). The Narrative Self: Race, Politics and Culture in Black American Woman's Autobiography. S. Smith (Editör). *Woman Autobiography Theory/A Reader*. University of Wisconsin.
- Michel, A. (1984). *Feminizm*. (çev. Şirin Tekeli). İstanbul: İletişim Yayınları. (Eserin orijinali 1979'te yayınlandı).
- Mies, M. (2011). *Ataerki ve Birikim*. (çev. Y. Temurtürkan). Ankara: Dipnot Yayınları. (Eserin orijinali 1998'te yayınlandı).
- Millett, K. (1987). *Cinsel Politika*. (çev. S. Selvi). İstanbul: Payel Yayınevi. (Eserin orijinali 1969'te yayınlandı).
- Moralioğlu, A. (2012). 80'li Yıllarda Kadın Hareketi ve Kampanyalar. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*. 99, 291-296.
- Mulvey, L. (1997). Görsel Haz ve Anlatı Sineması, (çev: Nilgün Abisel). 25. *Kare*, 21, 39-46.
- Notz, G. (2012). *Feminizm*. (çev. S. D. Çetinkaya). Ankara: Phoenix Yayınları, (Eserin orijinali 2011'te yayınlandı).
- Nutall, J. (1997). *Ahlak Üzerine Tartışmalar Etiğe Giriş*. (çev. Abdullah Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 1993'te yayınlandı), 115.
- Özbek, T. (2006). *Nusayri Etnik Kimliğinin Simgesel Oluşumu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özman, A. ve Bulut, A. (2003). Sabiha (Zekeriya) Sertel: Kemalizm Marksizm ve Kadın Meselesi. *Toplum ve Bilim*, 96, 184-217.

Öztürk, S. (1988). 8 Mart 1988 Ne Oldu. *Sosyalist Feminist Kaktüs*, 1, 19-25.

Ramazanoğlu, C. (1998). *Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri*. (çev. M. Bayatlı). İstanbul: Pencere Yayınları, (Eserin orijinali 1998'de yayınlandı).

Ramazanoğlu, Y. ve Tuksal, H. (2005). Dindar Çevrelerde Kadın Politikası Üretimi. D. Çakır (Editör). *Özgürlüğü Ararken: Kadın Hareketinde Mücadele Deneyimleri*. İstanbul: Amargi Yayınları, 239-257.

Rowbotham, S. (2011). *Kadının Gizlenmiş Tarihi*. (çev. N. Şarman). İstanbul: Payel Yayınevi. (Eserin orijinali 1992'te yayınlandı).

Saktanber, A. (2009). Kemalist Kadın Hakları Söylemi. T. Bora (Editör). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm Cilt II*. İstanbul: İletişim Yayınları, 323-334.

Saktanber, A. (2011). Türkiye'de Medyada Kadın: Serbest, Müsait Kadın veya İyi Eş, Fedakar Anne. 1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar. Şirin Tekeli (Editör). İstanbul: İletişim Yayınları, 187-206.

Sancar, S. (2013). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti: Erkekler Devlet, Kadınlar Aile Kurar*. İkinci Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.

Savran, G. (2005a). 80'li Yılların Kampanyaları ve Özel Alanın Politikası (Sorunlar ve Sorular). D. Çakır (Editör). *Özgürlüğü Ararken: Kadın Hareketinde Mücadele Deneyimleri*. İstanbul: Amargi Yayınları, 81-101.

Savran, G. (2005b). Kaktüs Dergisi Deneyimi. D. Çakır (Editör). *Özgürlüğü Ararken: Kadın Hareketinde Mücadele Deneyimleri*. İstanbul: Amargi Yayınları, 119-137

Saygılıdil, F. (2011). Yedigün Dergisinde İdeal Eş ve Anne Olarak Kadın. *Toplumsal Tarih*, 85, 30-33.

Scott, W. J. (2013). *Feminist Tarihin Peşinde*. F. Dinçer ve Ö. Aslan. (Derleyenler). (çev. A. Günaydın). İstanbul: Bgst Yayınları. (Eserin orijinali 1991'de yayınlandı).

Sledziewski, G. E. (2005). Dönüm Noktası Olarak Fransız Devrimi. G. Duby ve M. Perrot (Editörler). *Kadınların Tarihi*. (çev. A. Fethi). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, (Eserin orijinali 1993'te yayınlandı). IV, 39-52.

Smith, S. (2012). *Kadınlar ve Sosyalizm*. (çev. E. B. Eratalay). İstanbul: Yordam Yayınları. (Eserin orijinali 2005'te yayınlandı), 39-42.

Şark, E. (2010). *Yeni Şafak Gazetesi'nin Yayın Politikası ve Haber Söylemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Şimşek, U. ve Ilgaz, S. (2007). Küreselleşme ve Ulusal Kimlik. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 189-199

Neden Dergi Çıkıyoruz?. *Sosyalist Feminist Kaktüs*. 1, 1988, 5-7

Tekeli, Ş. (2011). 1980'ler Türkiye'sinde Kadınlar. Ş. Tekeli (Editör). *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*. Beşinci Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 15-47.

Tekeli, Ş. (1998). Birinci ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerin Karşılaştırmalı İncelemesi Üzerine Bir Deneme. A. B. Hacımırzaoğlu (Editör). *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayıncılık, 337-347.

Timisi, N. (1997). *Medyada Cinsiyetçilik*. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü. Ankara, 13-31.

Timisi, N. ve Gevrek M. A. (2011). 1980'ler Türkiyesinde Feminist Hareket: Ankara Çevresi. A. Bora ve A. Günel (Editörler). *90'larda Türkiye'de Feminizm*. Dördüncü Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 13-41.

Tiryaki, C. (2009). *Cumhuriyet ve Yeni Şafak Gazeteleri Örnekleminde 2007 Milletvekili Seçim Sürecinde Adalet ve Kalkınma Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi Politik Eğilimlerinin Basında Yer Alma Biçimlerinin İçerik Analizi Tekniği ile Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Toprak, Z. (1988a). Halk Fırkasından Önce Kurulan Parti: Kadınlar Halk Fırkası. *Tarih ve Toplum*, 51, 30-31

Toprak, Z. (1988b). Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyeti, Kadın Askerler ve Milli Aile. *Tarih ve Toplum*, 51, 34-38.

Toprak, Z. (1998). Sabiha (Zekeriya) Sertel ve Türk Feminizmi. *Toplumsal Tarih*, 51, 7-14.

Toska, Z. (1998). Cumhuriyet'in Kadın İdeali: Eşiği Aşanlar Aşamayanlar. A. B. Hacımırzaoğlu (Editör). *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 71-89.

Türesay, Ö. (2001). Mecmua-i Ebüzzıya'da Tesettür Meselesi ve Feminizm Tartışmaları. *Toplumsal Tarih*, 87, 17.

Uslu, Z. K. (2000). *Televizyon ve Kadın*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.

van Zoonen, L. (2002). Medyada Feminist Yaklaşımlar. *Medya Kültür Siyaset*. Süleyman İrvan. (Derleyen). Ankara: Alp Yayınevi. 467-515.

Walters, M. (2009). *Feminizm*. (çev. H. Gür). Ankara: Dost Yayınevi. (Eserin orijinali 2005'te yayınlandı), 64-120.

Yaman, M. (2013). *Ataerkil Kapitalist Tahakküm Altında Kadın Emek Bedeni*. İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı, 33-76.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2004). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 35, 73-74.

Yıldız, A. (2002). Kemalist Milliyetçilik. T. Bora & M. Gültekingil. (Editörler). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Kemalizm*. İstanbul, İletişim Yayınları. 212.

Yirmibeşoğlu, G. (2009). Medyada Çalışan Kadınlar ve Karşılaştıkları Zorluklar. *21. Yüzyılın Eşiğinde Kadınlar: Değişim ve Güçlenme*. Füsun Çoban Döşkaya, Serdar Kurt, Serap Alp, Sedat Çapar (Editörler). Uluslararası Multidisipliner Kadın Kongresi Bildiri Kitabı. Cilt 3. 130-136

İnternet Kaynakları

İnternet: Adriaens, F. (2009) *Post Feminism in Popular Culture: a Potential for Critical Resistance?* Erişim: <http://www.politicsandculture.org/2009/11/09/post-feminism-in-popular-culture-a-potential-for-critical-resistance/>. adresinden 20 Haziran 2014 tarihinde alınmıştır.

İnternet: Afet Muhteremoğlu-Ilgaz Web: http://tr.writersofturkey.net/index.php?title=Afet_Muhteremo%C4%9Flu_ILGAZ. adresinden 10 Eylül 2013'te alınmıştır.

İnternet: Ak Parti Kurucu Üyeleri: Ayşe Böhürler. Web: <http://www.akparti.org.tr/site/yonetim/kurucu-uyeler>. adresinden 10 Kasım 2013'te alınmıştır.

İnternet: Arman, A. (Ağustos, 2006). Siz Şeytan Değilsiniz Biz de Melek Değiliz. Web: <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/4984921.asp>. adresinden 12 Kasım 2013'te alınmıştır.

İnternet: Çakır, S. (t.y.). Türkiye'de Kadın Kurtuluş Hareketi. Web: http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/f73c265c3fda8f1_ek.pdf?dergi=HABER%20B%DCLTEN%DD. adresinden 14 Şubat 2013 tarihinde alınmıştır.

İnternet: Fearon, J. D. (2009). What is Identity (As We Used the Word). <https://www.stanford.edu/group/fearon-research/cgi-bin/wordpress/wp-content/uploads/2013/10/What-is-Identity-as-we-now-use-the-word-.pdf>. adresinden 15 Mayıs 2014 tarihinde alınmıştır.

İnternet: Kongar, E. (2000). MEDYADA KADINLAR, CNN VE AYRIMCILIK SORUNLARI. Erişim: <http://www.kongar.org/medyanotu/092%20Medyada%20Kadınlar,%20CNN%20ve%20Ayrımcılık%20Sorunlari.php>. adresinden 1 Haziran 2014 tarihinde alınmıştır.

İnternet: Mine G. Kırıkkanat Biyografi <http://minekırıkkanat.com/>. adresinden 3 Mart 2012'de alınmıştır.

İnternet: (Eylül, 2011). Özlem Albayrak'dan dindar erkeklere gönderme. Web: <http://www.ensonhaber.com/ozlem-albayrakdan-dindar-erkeklere-gonderme-2011-09-18.html>. adresinden 10 Kasım 2013'te alınmıştır.

İnternet: Turuncu Dergisi (2011). Teodora Doni Söyleşisi. Web: <http://turuncudergisi.blogspot.com.tr/2014/02/teodora-doni-roportaj.html>. adresinden 10 Aralık 2013'te alınmıştır.

İnternet: (September, 2010). Turkey headscarf ban 'humiliating' – student. Web: <http://www.bbc.com/news/world-europe-11265689>. adresinden 20 Ocak 2014'te alınmıştır.

İnternet: Zeynep Orak Özgeçmiş. Web: <http://www.zeyneporal.com/zeyneporal/ozgecmis.htm>. adresinden 10 Mayıs 2014'de alınmıştır.

Gazete Makaleleri

- Albayrak, Ö. (2012a). Bu bir yandaş yazı değildir!. (31 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6174.
- Albayrak, Ö. (2012b). Dink davası: Hükümetin ve aydınların hatası. (20 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6163.
- Albayrak, Ö. (2012c). Dindar gençlik mi?. (3 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6177.
- Albayrak, Ö. (2012d). BMW ile başörtülü. (3 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6146.
- Albayrak, Ö. (2012e). Neden askerden çok askerciler bağıırıyor?. (27 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6170.
- Albayrak, Ö. (2012f). Muhalif gazeteciler susturuluyor mu?. (24 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6167.
- Albayrak, Ö. (2012g). Suriye için vicdan diplomasisi. (6 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6149.
- Albayrak, Ö. (2012h). Ankaralılaştıramadık-larımızdan mısınız?. (17 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6160.
- Albayrak, Ö. (2012ı). Türköne vakası: Linç kültüründe birleşmek. (10 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6153.
- Albayrak, Ö. (2012i). Benim 28 Şubat'ım. (2 Mart 2012). *Yeni Şafak*. 6205.
- Albayrak, Ö. (2012j). Sevgililer Günü yazısı. (14 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6188.
- Barbarosoğlu, Fatma (2012a). Fransa'ya rağmen Haticelerin hikâyesi... (25 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6168.
- Barbarosoğlu, Fatma (2012b). Sükût ki, ikramımızdır bizim... (5 Mart 2012). *Yeni Şafak*. 6208.
- Barbarosoğlu, Fatma (2012c). Ahlaksızlık neden yayılıyor?/Sivas katliamı. (7 Mart 2012). *Yeni Şafak*. 6210.
- Barbarosoğlu, Fatma (2012d). Armağan vermenin şerefi/ "Şerefsizler"in armağanı. (9 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6152.
- Barbarosoğlu, Fatma (2012e). 2012 yılına pencerelerden, perdesiz evlerden girelim... (2 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6245.
- Barbarosoğlu, Fatma (2012f). Perdesiz evlere ve arabalara dair... (6 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6149.

Barbarosoğlu, Fatma (2012g). Ahlaksızlık neden yayılıyor?/Sivas katliamı (7 Mart 2012). *Yeni Şafak*. 6210.

Barbarosoğlu, Fatma (2012h). Liberal lütuf için devletin sopasına ihtiyaç duymak... (11 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6154.

Barbarosoğlu, Fatma (2012ı). Söz destanından göz destanına aşk ve dindarlık. (10 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6184.

Barbarosoğlu, Fatma (2012i). Helal Et ile Helal İtern – Et. (15 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6189.

Barbarosoğlu, Fatma (2012j). What is this?/ Üniversite diploması marka güvenliği altında! (22 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6196.

Barbarosoğlu, Fatma (2012k). Bir bardak süte kaç kova su katabiliriz?. (14 Mart 2012). *Yeni Şafak*. 6217.

Barbarosoğlu, Fatma (2012l). Hakaret eden muhatabını değil önce kendini yaralar.... (12 Mart 2012). *Yeni Şafak*. 6215.

Barbarosoğlu, Fatma (2012m). Türk erkeği ne ister!/Erkekten sorumlu devlet bakanlığı. (3 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6177.

Barbarosoğlu, Fatma (2012n). Türk erkeğini vezir edecek ithal gelinler aranıyor... (1 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6175.

Barbarosoğlu, Fatma (2012o). Altın emzik, altın patik hediye/Yokluğun pençesine kendi teslim ediyor Emine!.. (19 Mart 2012). *Yeni Şafak*. 6222.

Barbarosoğlu, Fatma (2012ö). Kadınların çalışması ve zaman idraki. (21 Mart 2012). *Yeni Şafak*. 6224.

Barbarosoğlu, Fatma (2012p). "Ev kadını" yok "evdeki kadın" var.... (26 Mart 2012). *Yeni Şafak*. 6229.

Barbarosoğlu, Fatma (2012r). Rus gelinleri konuşacağız elbet! Lakin, konuya önce Alman gelinlerden girelim. (30 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6173.

Barbarosoğlu, Fatma (2012s). Kadınların derdi.... (28 Mart 2012). *Yeni Şafak*. 6231.

Besimoğlu, S. (2012a). Çocuk gözüyle 2012. (1 Ocak 2012). *Yeni Çağ*. 3398.

Besimoğlu, S. (2012b). Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi.... (19 Şubat 2012). *Yeni Çağ*. 3447.

Besimoğlu, S. (2012c). İlhan ağabeyin ardından. (5 Şubat 2012). *Yeni Çağ*. 3433

Besimoğlu, S. (2012d). Acı kahvenin hatırı. (16 Ocak 2012). *Yeni Çağ*. 3413.

Besimoğlu, S. (2012e). Ruhumuzla buluşmak. (13 Mart 2012). *Yeni Çağ*. 3470.

Böhürler, A. (2012a) Kan uyuşmazlığı. (14 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6157.

Böhürler, A. (2012b) Zulmü alkışlayamam/ Zalimi asla sevemem. (27 Mart 2012). *Yeni Şafak*. 6230.

Böhürler, A. (2012c) Hiç bir cinayet karanlık dehlizlerde kaybolmaz. (21 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6164.

Böhürler, A. (2012d) Şengül'ü tanır mısınız?. (3 Mart 2012). *Yeni Şafak*. 6206.

Böhürler, A. (2012e) Tanrım, akıl ver!. (31 Mart 2012). *Yeni Şafak*. 6234.

Böhürler, A. (2012f) Medya sınıfı. (4 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6178.

Böhürler, A. (2012g) Yeldeğirmenleri ile savaşıyoruz zannetmiştik.... (7 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6150.

Böhürler, A. (2012h) Masamdakiler. (28 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6171.

Böhürler, A. (2012i) Arap baharı ve kadın hakları. (10 Mart 2012). *Yeni Şafak*. 6213.

Böhürler, A. (2012i) Eğitimde doğruculuk/4+4+4. (25 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6199.

Cerrahoğlu, N. (2012a). Bu Köşenin Adı Neden Sağnak. (8 Ocak 2012). *Cumhuriyet*. 31504.

Cerrahoğlu, N. (2012b). Avrupa'nın Macaristan Sorunu. (7 Ocak 2012). *Cumhuriyet*. 31503.

Cerrahoğlu, N. (2012c). Çaptan Düşen Avrupa. (15 Ocak 2012). *Cumhuriyet*. 31511.

Cerrahoğlu, N. (2012d). Bu da Türk Kışı. (12 Ocak 2012). *Cumhuriyet*. 31508.

Cerrahoğlu, N. (2012e). Fransa'ya Yaptırım: Dağ Fare Doğurdu. (26 Ocak 2012). *Cumhuriyet*. 31522.

Cerrahoğlu, N. (2012f). Saldırı, Yaptırım Kısacında İran (IV). (7 Şubat 2012). *Cumhuriyet*. 31534.

Cerrahoğlu, N. (2012g). İranlaşmak. (16 Şubat 2012). *Cumhuriyet*. 31543.

Cerrahoğlu, N. (2012ğ). 'Bayan Yanı', Helal Otobüs. (24 Ocak 2012). *Cumhuriyet*. 31520.

Cerrahoğlu, N. (2012h). 8 Mart ve Karşı Devrim. (11 Mart 2012). *Cumhuriyet*. 31567.

Cerrahoğlu, N. (2012ı). Dizilerdeki Hayali Türkiye (25 Mart 2012). *Cumhuriyet*. 31581.

Doni, T. (2012a). "Dağı delen ırmak" ya da özgürlük için haykırmak.... (30 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6173.

Doni, T. (2012b). "Özgürlük de kardeşlik de kutsaldır diyoruz, gazetecilerimizi istiyoruz". (19 Mart 2012). *Yeni Şafak*. 6222.

Doni, T. (2012c). "Görölmüştür" ya 28 Şubat?. (27 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6202.

Doni, T. (2012d). Kirli savaşlara karşı.... (13 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6201.

- Doni, T. (2012e). En çok çocuklar yaralanıyor.... (12 Mart 2012). *Yeni Şafak*. 6215.
- Doni, T. (2012f). "Ben bir küçük kızım, ben bir deli kızım, Siz beni ne anlarsınız siz!". (26 Mart 2012). *Yeni Şafak*. 6229.
- Doni, T. (2012g). Bilinç mi boşverin, hadi bi linç edelim.... (20 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6194.
- Ilgaz, A. (2012a). Bırakın bayramlarımızı rahatça sevelim. (18 Ocak 2012). *Yeni Çağ*. 3415.
- Ilgaz, A. (2012b). Bir kahramanı kaybettik. (16 Ocak 2012). *Yeni Çağ*. 3413.
- Ilgaz, A. (2012c). Sıra Fikriye Hanım'a mı geldi?. (30 Ocak 2012). *Yeni Çağ*. 3427.
- Ilgaz, A. (2012d). Sessizce öldüler. (4 Ocak 2012). *Yeni Çağ*. 3401.
- Ilgaz, A. (2012e). Kar ve eski hayatımız. (1 Şubat 2012). *Yeni Çağ*. 3429.
- Ilgaz, A. (2012f). Başbakan ve Dünya Kadınlar Günü. (9 Mart 2012). *Yeni Çağ*. 3466.
- Kaplan, H. (2012a) Özür Diliyorum. (1 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6144.
- Kaplan, H. (2012b) Uludere, TBMM raporunu bekliyor. (05 Mart 2012). *Yeni Şafak*. 6208.
- Kaplan, H. (2012c) Gülten Kaya'dan "Ahlak!" Dersi (18 Mart 2012). *Yeni Şafak*. 6221.
- Kaplan, H. (2012d). Ak Parti elini açmak zorunda. (25 Mart 2012). *Yeni Şafak*. 6228.
- Kaplan, H. (2012e) Hrant'ın Müslüman Arkadaşları. (20 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6194.
- Kaplan, H. (2012f) Kemal Burkay'a Açık Mektup. (24 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6198.
- Kaplan, H. (2012g) Askerî vesayet ne zaman biter?. (15 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6158.
- Kaplan, H. (2012h) Malatya'dan dünyaya açılan ufuk: BİLSAM. (27 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6170.
- Kaplan, H. (2012ı) Faruk Encü canına kıyarsa, vebali devletin boynunadır. (17 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6191.
- Kaplan, H. (2012i) Muhalif bir âlim olarak Said Nursi. (28 Mart 2012). *Yeni Şafak*. 6231.
- Kaplan, H. (2012j) 12 Eylül davası Ak Parti ve Sol. (16 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6159.
- Kaplan, H. (2012k) İskilipli Atıf Hoca'nın torunu: "Özür değil, sivil anayasa istiyoruz". (6 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6180.
- Kaplan, H. (2012l) 19 Mayıs törenleri ve gençlik. (23 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6166.
- Kaplan, H. (2012m) Millî Eğitim ve Millî Güvenlik Dersi. (1 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6175.
- Kaplan, H. (2012n) Hrant Dink'i korumayan devlet, kendini korudu. (18 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6161.

- Kaplan, H. (2012o) Hrant'ın Müslüman Arkadaşları. (20 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6194.
- Kaplan, H. (2012ö) Faruk Encü canına kıyarsa, vebali devletin boynunadır (17 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6191.
- Kaplan, H. (2012p) Kadın muhaddisler (22 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6165.
- Karabıyık, S. (2012a). Dizilere özel entrika ailesi. (5 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6179.
- Karabıyık, S. (2012b). Senaryoların üst metni muhafazakar peki ya alt metin?. (2 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6176.
- Karabıyık, S. (2012c). Çocuklar Duymasın demokratik bir aile mi?. (9 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6183.
- Karabıyık, S. (2012d). Bütün diziler inandırıcılık problemi yaşıyordu, birinciliği Koyu Kırmızı'ya verdiler!. (19 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6162.
- Karabıyık, S. (2012e). Türk'ün 'dizi' ile imtihanı. (26 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6169.
- Karabıyık, S. (2012f). Kapitalizmin Duygusal Günü; 14 Şubat. (16 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6190.
- Karabıyık, S. (2012g). Masumiyet anlayışında yeni perde!. (26 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6200.
- Karabıyık, S. (2012h). Alemin Kıralları ne yapıyor?. (1 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6144.
- Karabıyık, S. (2012ı). Esas kız enflasyonu Kuzey Güney'i kurtaracak mı?. (8 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6151.
- Karabıyık, S. (2012i). Fikir neden telif hakkı doğurmuyor?. (4 Mart 2012). *Yeni Şafak*. 6207.
- Karabıyık, S. (2012j). Senaristler hastalıkları hayal güçlerine başvurarak mı yazıyor?. (22 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6165.
- Kırıkkanat, M. G. (2012a). Yöresel Şöhret Olarak: Kaşar. (19 Şubat 2012). *Cumhuriyet*. 31546.
- Kırıkkanat, M. G. (2012b). Gönül Ege'de Kalmalıdır. (11 Mart 2012). *Cumhuriyet*. 31567.
- Kırıkkanat, M. G. (2012c). Hayatlarımızı Çalanlar. (25 Mart 2012). *Cumhuriyet*. 31581.
- Kırıkkanat, M. G. (2012d). Sehven Hukuk, Kerhen Adalet. (08 Ocak 2012). *Cumhuriyet*. 31504.
- Kırıkkanat, M. G. (2012e). Büyük İkramiye Devekusu!. (1 Ocak 2012). *Cumhuriyet*. 31497.
- Kırıkkanat, M. G. (2012f). Oğlan Niyet, Kız Kısmet. (18 Ocak 2012). *Cumhuriyet*. 31514.
- Kırıkkanat, M. G. (2012g). Hangi Türkiye'ye İnanılır? (29 Ocak 2012). *Cumhuriyet*. 31527.
- Kırıkkanat, M. G. (2012ğ). Sehven Yeter mi?. (22 Ocak 2012). *Cumhuriyet*. 31518.
- Kırıkkanat, M. G. (2012h). Âleme Verir Talkını, Kendi Yutar Halkını. (05 Şubat 2012). *Cumhuriyet*. 31532.

- Kırıkkanat, M. G. (2012ı). Anılarımızı Çalan Hırsızlar (1). (08 Şubat 2012). *Cumhuriyet*. 31535.
- Kırıkkanat, M. G. (2012i). Anılarımızı Çalan Hırsızlar (2). (12 Şubat 2012). *Cumhuriyet*. 31539.
- Kırıkkanat, M. G. (2012j). Erkeğin Tahtı Hiddet, Kadının Bahtı Şiddet. (04 Mart 2012). *Cumhuriyet*. 31560.
- Kırıkkanat, M. G. (2012k). Hepimiz Kadınız, Hepimiz Kurban. (07 Mart 2012). *Cumhuriyet*. 31563.
- Kırıkkanat, M. G. (2012l). Gönül Ege’de Kalmalıdır. (11 Mart 2012). *Cumhuriyet*. 31567.
- Oral, Z. (2012a). ‘Biz barışa karar verdik’.... (09 Mart 2012). *Cumhuriyet*. 31565.
- Oral, Z. (2012b). Kahrolsun Adalet!. (19 Ocak 2012). *Cumhuriyet*. 31515.
- Oral, Z. (2012c). Dinci - Tinerici – Tabletçi. (09 Şubat 2012). *Cumhuriyet*. 31536.
- Oral, Z. (2012d). Benim 19 Mayıs’larım.... (15 Ocak 2012). *Cumhuriyet*. 31511.
- Oral, Z. (2012e). Ragıp Zarakolu: Zaman tünelineyim. (17 Şubat 2012). *Cumhuriyet*. 31544.
- Oral, Z. (2012f). Bir Mucize.... (22 Ocak 2012). *Cumhuriyet*. 31518.
- Oral, Z. (2012g). Atina’nın Ateşle Sınavı.... (04 Mart 2012). *Cumhuriyet*. 31560.
- Oral, Z. (2012ğ). Müzikallerin Şahı: War Horse. (30 Mart 2012). *Cumhuriyet*. 31586.
- Oral, Z. (2012h). Van’da Flüt ve Keman Sesleri.... (26 Ocak 2012). *Cumhuriyet*. 31522.
- Oral, Z. (2012ı). İleri-Geri Kavgası.... (05 Şubat 2012). *Cumhuriyet*. 31532.
- Oral, Z. (2012i). Bu Bir Karşıdevrimdir.... (23 Şubat 2012). *Cumhuriyet*. 31550.
- Oral, Z. (2012j). Naftalin Kokusu ve Değişim. (26 Şubat 2012). *Cumhuriyet*. 31553.
- Oral, Z. (2012k). Dayanışmanın gücü.... (13 Ocak 2012). *Cumhuriyet*. 31509.
- Oral, Z. (2012l). ‘Yeni yılın özgür olsun!’ icraatları. (06 Ocak 2012). *Cumhuriyet*. 31502.
- Oral, Z. (2012m). Kadın-Erkek Eşitliğine Direnen Ülkem.... (08 Mart 2012). *Cumhuriyet*. 31564.
- Oral, Z. (2012n). ‘Aydınlanan Yollar’. (24 Şubat 2012). *Cumhuriyet*. 31551.
- Özalp, A. (2012a). Uzun süreli evlilikler sonrası boşanma (1). (2 Şubat 2012). *Yeni Çağ*. 3430.
- Özalp, A. (2012b). Mutlu insan her türlü zorluğu aşabilir. (19 Mart 2012). *Yeni Çağ*. 3476.
- Özalp, A. (2012c). Dayakçı kocalara psikolojik tedavi zorunlu olmalı (1). (30 Ocak 2012). *Yeni Çağ*. 3427.
- Özalp, A. (2012d). Dayakçı kocalara psikolojik tedavi zorunlu olmalı (2). (6 Şubat 2012). *Yeni Çağ*. 3434.

- Özalp, A. (2012e). Sorunlu evliliklerde psikolojik yardım. (27 Şubat 2012). *Yeni Çağ*. 3455.
- Özalp, A. (2012f). Kadınlar kendilerine güveniyor. (13 Mart 2012). *Yeni Çağ*. 3470.
- Özalp, A. (2012g). Bebeğinizin oyun oynamasına izin verin. (20 Şubat 2012). *Yeni Çağ*. 3448.
- Taşçı, S. (2012a). O tabutun başında ağlayan bir ana hep vardı. (19 Mart 2012). *Yeni Çağ*. 3447.
- Taşçı, S. (2012b). Gönüllü "bombacı" avukatlarına. (8 Mart 2012). *Yeni Çağ*. 3465.
- Taşçı, S. (2012c). Bu yolda yalnız yürüyeceksin!... (24 Mart 2012). *Yeni Çağ*. 3481.
- Taşçı, S. (2012d). Doğrunun reytingi mi var ki yazayım sizi!. (11 Mart 2012). *Yeni Çağ*. 3468.
- Taşçı, S. (2012e). Botokslu olunca kızarmıyor mu insanın yüzü. (13 Mart 2012). *Yeni Çağ*. 3470.
- Taşçı, S. (2012f). Korkma Ergun, Nuri Alçolar artık ilaç değil virüs atıyorlar. (26 Ocak 2012). *Yeni Çağ*. 3423.
- Taşçı, S. (2012g). "Yüksek gerilim hattı"nda iyonlaşma tehlikesi. (24 Ocak 2012). *Yeni Çağ*. 3421.
- Taşçı, S. (2012h). Banu gitti Hürrem geldi. (6 Ocak 2012). *Yeni Çağ*. 3403.
- Taşçı, S. (2012ı). Taş olur insan taş!. (3 Ocak 2012). *Yeni Çağ*. 3400.
- Taşçı, S. (2012i). Dayaktan yırttığımıza şükrederim!. (27 Mart 2012). *Yeni Çağ*. 3484.
- Taşçı, S. (2012j). Örgütsel faaliyetlerimi yapabilmek için onun uyumasını bekliyordum!. (10 Şubat 2012). *Yeni Çağ*. 3438.
- Taşçı, S. (2012k). Aaaaa! Irak'ın ordusu varmış.... (9 Ocak 2012). *Yeni Çağ*. 3437.
- Taşçı, S. (2012l). Dikkat "sözleşmeli sapık" var. (3 Şubat 2012). *Yeni Çağ*. 3431.
- Tümer, G. (2012a). Hrant Dink'in ekrana çıkma vakti. (20 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6163.
- Tümer, G. (2012b). Biz bu filmi görmüştük. (17 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6191.
- Tümer, G. (2012c). TRT'de öteki tarih programı başlıyor (25 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6199.
- Tümer, G. (2012d). Türklük hallerinin komedisi. (23 Mart 2012). *Yeni Şafak*. 6228.
- Tümer, G. (2012e). Cihangir mukimleriyle ilk buluşma. (16 Ocak 2012). *Yeni Şafak*. 6159.
- Tümer, G. (2012f). Uçurum'un özü pek zayıf kaldı. (24 Şubat 2012). *Yeni Şafak*. 6198.
- Yüzak, Ö. (2012a). Yükselen Güç: Devlet Kapitalizmi.... (01 Şubat 2012). *Cumhuriyet*. 31528.
- Yüzak, Ö. (2012b). Yerli Otodan Pancar Motor'a.... (08 Şubat 2012). *Cumhuriyet*. 31535.

Yüzak, Ö. (2012c). Tabletler ve Tebeşir Tozu Yutmak.... (22 Şubat 2012). *Cumhuriyet*. 31548.

Yüzak, Ö. (2012d). 'Ey TÜSİAD!' Çeneni Kapaman Gerekiyormuş.... (29 Şubat 2012). *Cumhuriyet*. 31556.

Yüzak, Ö. (2012e). Utanıyorum Çünkü.... (14 Mart 2012). *Cumhuriyet*. 31570.

Yüzak, Ö. (2012f). Kadın Nasıl Birey Olur?. (07 Mart 2012). *Cumhuriyet*. 31563.

Yüzak, Ö. (2012g). Şafak Pavey.... (04 Ocak 2012). *Cumhuriyet*. 31500.

EKLER

EK-1. Hilal Kaplan hakkındaki çizelge

Köşe Yazarının Adı	Gazete	Gazetenin İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Kimlere Yazıyor?
Hilal Kaplan	<i>Yeni Şafak</i>	Kendisini eli kalem tutan Müslüman bir kadın olarak tanımlayan, AKP siyasetinin öne çıkardığı konulara odaklanan ve bu konuları AKP ideolojisine uyumlu olarak yorumlayan yazar gazetesinin ideolojisiyle uyumlu bir profil çizmektedir.	Kemalist seçkinlere, İslamcılara ve AKP'lilere yazmaktadır.
	Toplumsal Cinsiyet Konularına Duyarlı mı? Hangi Konularda Duyarlı?	Toplumsal Cinsiyet Algısı İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Erkek Egemen Söylemi Yeniden Üretiyor mu?
	İslamcı erkeklerin, kadınların "ilim"le uğraşmasını sınırlamaya çalışmalarına ve kadınları küçümsemelerine itirazlar yöneltmektedir.	Kendi kesiminde yer alan ya da dayanışma içinde bulunduğu erkeklere yönelik olarak, ağabey, kardeş gibi sözcükleri kullanması ve erkeklerle arasına güvenli bir mesafe koymaya çalışmasıyla İslamcı ideolojinin kadın erkek rollerine ilişkin kalıplarına uymaktadır.	Erkeklerle arasına cinsiyet farkından kaynaklanan bir mesafe koymaya çalışarak, yani kendisini cinsiyetsizleştirmeye çalışarak, erkek egemen söylemi yeniden üretmektedir.

EK-2. Ayşe Böhürler hakkındaki çizelge

Köşe Yazarının Adı	Gazete	Gazetenin İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Kimlere Yazıyor?
Ayşe Böhürler	<i>Yeni Şafak</i>	AKP'nin kurucularından ve MKYK üyesi olan yazar bu kimliğiyle bağlantılı olarak AKP politikalarını savunan yazılar kaleme almaktadır.	Kemalistlere ve AKP'lilere yazmaktadır.
	Toplumsal Cinsiyet Konularına Duyarlı mı? Hangi Konularda Duyarlı?	Toplumsal Cinsiyet Algısı İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Erkek Egemen Söylemi Yeniden Üretiyor mu?
	İslamcı kesim içindeki erkeklerin, kadınlardan siyasal amaçlarına ulaşmak için yararlandıktan sonra onları yeniden özel alanda konumlandırma gayretlerine dikkat çekmekte, kadınların siyasal temsil sorunlarına değinmekte, medyada ilk olarak kadınların işlerine son verilmesini eleştirmekte ve kadın erkek eşitliği fikrinin içselleştirilmemiş olmasını sorunsallaştırmaktadır.	Başörtülü kadınların, herhangi bir baskı nedeniyle değil, kendi istekleriyle örtündüklerini dile getirerek, bu konuda kendi ideolojisiyle uyumlu bir yorumda bulunmaktadır. Ayrıca, başörtüsü konusunda İslamcı kadınların siyasal mücadelelerine destek vermekte, AKP döneminde kız çocuklarının eğitime en büyük katkının yapıldığını söylemekte, toplumsal cinsiyet konularında AKP ideolojisini övmekte, dolayısıyla İslamcıların kadınlarla ilgili politikalarına destek çıkmaktadır.	Başörtülü kadınların nasıl davranmaları, ne şekilde giyinmeleri gerektiği hakkında kendisini bilirkişi gibi konumlandırarak, bu kesimden kadınlara karşı baskıcı bir tavır sergilemektedir.

EK-3. Fatma (Karabıyık) Barbarosoğlu hakkındaki çizelge

Köşe Yazarının Adı	Gazete	Gazetenin İdeolojisiyle Uyumlu mu? Kendi kesimine eleştiriler getiriyor mu?	Kimlere Yazıyor?
Fatma (Karabıyık) Barbarosoğlu	<i>Yeni Şafak</i>	Yazar, İslamcı tutumuyla gazetesinin ideolojisiyle uyuşmakta, ancak İslamcı kesimleri takva eksikliği içinde olmaları, tüketim kültürüne kapılmaları, siyasal mücadeleleri esnasında oportünist davranmaları kapitalistleşmeleri ve AKP politikalarına eleştiri getirilmesine tahammüllerinin olmaması üzerinden eleştirmekte, ayrıca AKP'nin eğitim politikalarını da yermektedir.	İslamcılara ve AKP yanlılarına yazmaktadır.
	Toplumsal Cinsiyet Konularına Duyarlı mı? Hangi Konularda Duyarlı?	Toplumsal Cinsiyet Algısı İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Erkek Egemen Söylemi Yeniden Üretiyor mu?
	Çocuklarla ilgili konulardaki sorumluluğun, annelik vasıflarından ötürü kadınlara yüklenmesine, bu konuda kadınlara baskı uygulanmasına ve kadınların çalışma yaşamına sınırlar getirilmesine karşı çıkmakta; İslamcı erkekleri güncel koşullara uymaya davet etmektedir.	İslamcı kesimdeki erkeklerin kadınların ev dışında çalışmaları karşısında hissettikleri mahremiyet kaygılarına saygı duyduğunu belirterek uyum sağlamaktadır.	Kadınların eşlerinden önce çocuklarını önemsemeleri gerektiğini, ev dışı alanlarda çalışsalar da birincil görevlerinin ev içi sorumlulukları olduğunu söyleyerek erkek egemen söylemi yeniden üretmektedir.

EK-4. Özlem Albayrak hakkındaki çizelge

Köşe Yazarının Adı	Gazete	Gazetenin İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Kimlere Yazıyor?
Özlem Albayrak	<i>Yeni Şafak</i>	AKP politikalarına sıklıkla övgüde bulunmakta ve eğer herhangi bir eleştiride bulunacak olursa da Kemalistler ile AKP'yi karşılaştırıp AKP'yi meşrulaştırmakta; Kemalistlerin karşısında, İslamcı kesimden biz diye bahsetmekte ve böylelikle gazetesinin ideolojisiyle uyumlu bir politika sergilemektedir.	Kemalistlere, AKP'lilere ve İslamcılara yazmaktadır.
	Toplumsal Cinsiyet Konularına Duyarlı mı? Hangi Konularda Duyarlı?	Toplumsal Cinsiyet Algısı İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Erkek Egemen Söylemi Yeniden Üretiyor mu?
	Başörtüsü özgürlüğünü savunmakta; İslamcı kesimlerin, erkeklerden ziyade kadınların dindarlığını sorgulamalarını ve bu yönde kadınlara baskı yapmalarını eleştirmektedir.	Sıklıkla başörtüsü özgürlüğünden bahsederek gazetesinin ideolojisiyle uyumlu bir tutum sergilemektedir.	Kadınları erkeklerden daha duygusal olduklarını ima ederek toplumsal cinsiyet kalıplarından birini kabullenmektedir.

EK-5. Sema Karabıyk hakkındaki çizelge

Köşe Yazarının Adı	Gazete	Gazetenin İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Kimlere Yazıyor?
Sema Karabıyk	<i>Yeni Şafak</i>	Geleneksel değerleri savunarak uyum göstermektedir.	İslamcılara yazmaktadır.
	Toplumsal Cinsiyet Konularına Duyarlı mı? Hangi Konularda Duyarlı?	Toplumsal Cinsiyet Algısı İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Erkek Egemen Söylemi Yeniden Üretiyor mu?
	Medyadaki temsillerde tecavüz olaylarının ele alınış biçimini, kadına yönelik şiddetin normalleştirilmesini, kadınların seyirlik nesneler haline getirilmesini eleştirmektedir.	Namus olgusu, kadının aile içindeki konumu gibi konularda İslamcı kesimlerin fikirleriyle uyum göstermektedir.	Aile kavramının içinin boşaltılmasına, babanın otoritesinin sarsılmasına ve kadınların ailede otorite sahibi olmasına karşı olan, ailede babanın söz sahibi olması gerektiği fikrini savunan, bekareti ve aile kurumunu yücelten, gayrimeşru çocukların temsiline katlanamayan yazar, erkek egemen söylemi onaylamaktadır.

EK-6. Gülden Tümer hakkındaki çizelge

Köşe Yazarının Adı	Gazete	Gazetenin İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Kimlere Yazıyor?
Güliden Tümer	<i>Yeni Şafak</i>	Dindar bir kimlikle öne çıkmayan yazar, gazetesinin ideolojisiyle AKP siyasetinin hassasiyet gösterdiği - 28 Şubat gibi- bazı konuları ele alarak ve İslamcılarla Kemalistler arasındaki biz ve onlar ikiliğinde kendisini İslamcıların safında konumlandırarak ortaklaşmaktadır.	Yazar siyaset hakkında yazmadığı için çok belirgin bir ayırırda bulunmak güçtür.
	Toplumsal Cinsiyet Konularına Duyarlı mı? Hangi Konularda Duyarlı?	Toplumsal Cinsiyet Algısı İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Erkek Egemen Söylemi Yeniden Üretiyor mu?
	Medyada kadınların erkeklere hizmet eder pozisyonda temsil edilmelerini ve mesleki becerileriyle alay edilmesini eleştirmektedir.	Toplumsal cinsiyet konularındaki hassasiyetleri göz önüne alındığında böyle bir uyumdan bahsedilemez.	Bu yönde herhangi bir yazısı yok.

EK-7. Teodora Doni hakkındaki çizelge

Köşe Yazarının Adı	Gazete	Gazetenin İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Kimlere Yazıyor?
Teodora Doni	<i>Yeni Şafak</i>	İslamcı kimliği nedeniyle uyumlu bir profil çizmektedir.	İslamcılara, AKP'lilere ve Kemalistlere yazmaktadır.
	Toplumsal Cinsiyet Konularına Duyarlı mı? Hangi Konularda Duyarlı?	Toplumsal Cinsiyet Algısı İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Erkek Egemen Söylemi Yeniden Üretiyor mu?
	Başörtülü kadınlara yönelik küçümseyici söylemi eleştirmekte, çocuk taciz ve tecavüzlerine dikkat çekmektedir.	Başörtülü kadın olmayı ön plana çıkarması, ideolojisiyle uyumunu göstermektedir.	Bu yönde bir yazısı bulunmamaktadır.

EK-8. Mine G. Kırıkkanat hakkındaki çizelge

Köşe Yazarının Adı	Gazete	Gazetenin İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Kimlere Yazıyor?
Mine G. Kırıkkanat	<i>Cumhuriyet</i>	CHP politikalarını destekleyen ve AKP hükümetine yönelik sert eleştiriler kaleme alan yazar, gazetesinin yayın politikasıyla uyumludur.	Kemalistlere ve AKP'lilere yazmaktadır.
	Toplumsal Cinsiyet Konularına Duyarlı mı? Hangi Konularda Duyarlı?	Toplumsal Cinsiyet Algısı İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Erkek Egemen Söylemi Yeniden Üretiyor mu?
	Kadınların özgürlüklerine müdahale edilmesi, kadın erkek eşitliğinin sarsılması, kadına yönelik şiddet, taciz ve tecavüz sayılarının artması, aile kurumunun kadını sınırlandırması konularına yoğunlaşan yazar, ayrıca cinsiyetçi kavramsallaştırmalara da dikkat çekmekte ve bu yönde bilinçli bir yaklaşımda bulunmaktadır.	Kadınların özgürlüklerinin Kemalizmle sağlandığı ve İslamcılarının da bu kazanımları yok ettiğini savunarak; kadına yönelik en büyük baskının Müslüman toplumlarda olduğunu söyleyerek Kemalist ideolojiyle uyumlu bir yaklaşım içerisinde bulunmaktadır.	Başörtülü kadınlara zavallı gibi ithamlarda bulunarak, bu kesimdeki kadınları aşağılamakta; kimi yazılarında kadınları kurban konumunda göstererek kadınların direniş potansiyellerini küçümsemekte; kadının doğası gereği erkekten üstün olduğu savını dillendirerek, cinsiyetler arası ayrımcılıkta bulunmaktadır.

EK-9. Nilgün Cerrahoğlu hakkındaki çizelge

Köşe Yazarının Adı	Gazete	Gazetenin İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Kimlere Yazıyor?
Nilgün Cerrahoğlu	<i>Cumhuriyet</i>	Son zamanlarda Türkiye’de demokrasi ilkelerinin değer kaybettiğini, otoriter bir rejime sürüklenildiğini, basında sansürün arttığını belirten yazar, bu durumların doğmasından AKP hükümetini sorumlu tutarak gazetesinin ideolojisiyle uyum göstermektedir.	Kemalistlere, AKP’lilere ve “yetmez ama evet”çilere yazmaktadır.
	Toplumsal Cinsiyet Konularına Duyarlı mı? Hangi Konularda Duyarlı?	Toplumsal Cinsiyet Algısı İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Erkek Egemen Söylemi Yeniden Üretiyor mu?
	Dindar kesimlerin kadını şeytanla özdeşleştirmesini, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini, siyasette kadın temsilinin azlığını, medyadaki temsillerde kadınların cinsel obje olarak kullanılmasını ve iş yaşamındaki yerlerinin küçümsenmesini eleştirmektedir.	Kadınların özgürlüklerine yönelik baskıları İslamcılıkla ilişkilendirerek, kadın hakları konusunda Kemalist bir reaksiyon göstermekte ve ideolojisiyle uyumlu bir profil sunmaktadır.	İslamcı kadınların toplumsal cinsiyet meseleleri hakkında konuşmasını, bu konuda sorgulamalarda bulunmalarını paradoks olarak değerlendirerek, muhafazakar kadınlara yönelik ayrımcı söylemde bulunmaktadır.

EK-10. Özlem Yüzak hakkındaki çizelge

Köşe Yazarının Adı	Gazete	Gazetenin İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Kimlere Yazıyor?
Özlem Yüzak	<i>Cumhuriyet</i>	Sıklıkla hükümeti Kemalist bir bakış açısıyla eleştiren yazar, gazetesinin ideolojisiyle uyumludur.	Kemalistlere ve AKP'lilere yazmaktadır.
	Toplumsal Cinsiyet Konularına Duyarlı mı? Hangi Konularda Duyarlı?	Toplumsal Cinsiyet Algısı İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Erkek Egemen Söylemi Yeniden Üretiyor mu?
	Çocuk gelinler, kadına yönelik şiddet, taciz ve tecavüz olayları, kadın istihdamının düşüklüğü, eşit işe eşit ücret ödenmemesi, kadınlara yönelik evlilik ve aile kurma baskısı, kız çocuklarının örgün eğitim hakkı gibi konulara değinmektedir.	Kadın hakları konusunda ideolojik yönünü çok fazla öne çıkarmayan yazar, sadece 4+4+4 eğitim yasası konusunda Kemalist reaksiyon göstermektedir.	Böyle bir yazısına rastlanmamıştır.

EK-11. Zeynep Oral hakkındaki çizelge

Köşe Yazarının Adı	Gazete	Gazetenin İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Kimlere Yazıyor?
Zeynep Oral	<i>Cumhuriyet</i>	Güncel olayları Kemalist bir bakış açısıyla ve AKP siyasetini eleştirerek yorumlayan yazar, gazetesinin ideolojisiyle uyumludur.	Kemalistlere ve AKP'lilere yazmaktadır.
	Toplumsal Cinsiyet Konularına Duyarlı mı? Hangi Konularda Duyarlı?	Toplumsal Cinsiyet Algısı İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Erkek Egemen Söylemi Yeniden Üretiyor mu?
	Toplumsal cinsiyet konusunda çocuk gelinlere, tecavüz olaylarına, tutuklu kadınların mağduriyetlerine, 4+4+4 eğitim yasası sonucu kız çocuklarının eve kapatılması riskine, kız çocuklarının “mahalle baskısı” ve namus algısı nedeniyle zorla kapatılmalarına, siyaset alanındaki kadın sayısı azlığına, cinsiyet kotası gerekliliğine ve kadına yönelik şiddet gibi sorunlara yoğunlaşmakta ve bu konularda kadın örgütlerinin çabalarına da yer vermektedir.	Mustafa Kemal'in kadınlara tanıdığı hakları ve Cumhuriyet'in kurulmasıyla kadın haklarında yapılan iyileştirmeleri övmekte olan Oral, her geçen gün artan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden ise AKP hükümetini sorumlu tutmaktadır. İslamcı kesimleri çağ dışı olmakla ve kadın erkek eşitliğini yok etmekle itham ederek gazetesinin tutumuyla uyumlu bir yaklaşım içerisinde bulunmaktadır.	Böyle bir yazısına rastlanmamıştır.

EK-12. Selcan Taşçı hakkındaki çizelge

Köşe Yazarının Adı	Gazete	Gazetenin İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Kimlere Yazıyor?
Selcan Taşçı	<i>Yeni Çağ</i>	Sıklıkla vatanın birliği ve bütünlüğüne, iç ve dış tehditlere, şehitlere değinen ve Türklük olgusundan bahseden yazar, gazetesinin ideolojisiyle uyumlu bir görünüm sergilemektedir.	Milliyetçilere, “Yandaş” basına ve AKP’lilere yazmaktadır.
	Toplumsal Cinsiyet Konularına Duyarlı mı? Hangi Konularda Duyarlı?	Toplumsal Cinsiyet Algısı İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Erkek Egemen Söylemi Yeniden Üretiyor mu?
	Kadınların cinsel obje olarak görülmesi, taciz ve tecavüz gibi konularda duyarlılık göstermektedir.	Milliyetçi ideolojinin, vatan toprağı ile kadının namusu özdeşleştiren bakış açısına uygun olarak, toplumsal cinsiyet konularında kadın namusuna odaklanması, kendi ideolojisiyle uyumlu olduğunu göstermektedir.	Kadınlara yönelik eleştirilerini kimi zaman aşağılama boyutuna kadar vardır ve bu aşağılamaları estetik yaptırmak gibi kadınlara has olduğu düşünülen konularda dile getiren, kadınların geleneksel rollerini onaylayan, erkeklerin duygularını dışavurmasına alaycı yaklaşan yazar, çoğunlukla cinsiyetçi bir tutum içerisinde.

EK-13. Afet Ilgaz hakkındaki çizelge

Köşe Yazarının Adı	Gazete	Gazetenin İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Kimlere Yazıyor?
Afet Ilgaz	<i>Yeni Çağ</i>	Siyasi gelişmeleri milliyetçi, yer yer Kemalist ve İslamcı bakış açılarıyla yorumlayan yazarın, sadece gazetesinin ideolojisiyle uyumlu yazılar yazdığı söylenemez.	Milliyetçilere, İslamcılara, AKP'lilere yazmaktadır.
	Toplumsal Cinsiyet Konularına Duyarlı mı? Hangi Konularda Duyarlı?	Toplumsal Cinsiyet Algısı İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Erkek Egemen Söylemi Yeniden Üretiyor mu?
	Kadınların örtünmelerinin siyasilerce istismar edilmesi ve politik amaçlar için kullanılmasını ve kapitalist sistemin kadınlara yönelik politikalarını eleştirmektedir.	Toplumsal cinsiyet konularında gelenekselliği yücelterek kendi ideolojisiyle uyum göstermektedir.	Yazılarında “beyler” hitabıyla erkekleri muhatap alarak; kadınları madun olarak kodlayarak; kadınları mahrem, namus gibi konularda erkeklerden farklı bir konuma yerleştirerek ve geleneksel kadınlık rollerini onaylayarak erkek söylemi yeniden üretmektedir.

EK-14. Alanur Özalp hakkındaki çizelge

Köşe Yazarının Adı	Gazete	Gazetenin İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Kimlere Yazıyor?
Alanur Özalp	<i>Yeni Çağ</i>	Bu konuda yorum yapılabilecek yeterli veri bulunmamaktadır.	Ailesel konulara yoğunlaşan yazarın herhangi bir ideolojik gruba seslendiğini söylemek zor olsa da, ailenin bütünlüğünü önemsemesi bakımından nispeten geleneksel değerlere önem veren gruplara seslendiği söylenebilir.
	Toplumsal Cinsiyet Konularına Duyarlı mı? Hangi Konularda Duyarlı?	Toplumsal Cinsiyet Algısı İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Erkek Egemen Söylemi Yeniden Üretiyor mu?
	Kadınlara yönelik toplumsal baskılardan, kadın sığınma evlerinde yapılabilecek iyileşmelerden, kadına yönelik şiddetten, iş yaşamında kadınların karşılaştıkları sorunlardan bahsetmektedir.	İdeolojisi bakımından yeterli veri olmadığından bu konuda herhangi bir yorumda bulunulamamaktadır.	Kadınların iş yaşamının rekabetçi ortamında başarılı olmaları için, erkeklerin kurallarına uyum sağlamalarını önererek erkek söylemin yeniden üretilmesine katkıda bulunmaktadır.

EK-15. Serap Besimoğlu hakkındaki çizelge

Köşe Yazarının Adı	Gazete	Gazetenin İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Kimlere Yazıyor?
Serap Besimoğlu	<i>Yeni Çağ</i>	2011 yılının ardından yaptığı bir değerlendirmeye terörü, şehitleri ve Mehmetçik'leri ön planda tutarak başlayan Besimoğlu'nun milliyetçi bir çizgide durarak, gazetenin yayın çizgisiyle uyumlu bir profile sahip olduğu söylenebilir.	Bu konuda kesin bir yargı bildirmek güç olsa da milliyetçi kesimlere seslendiği söylenebilir.
	Toplumsal Cinsiyet Konularına Duyarlı mı? Hangi Konularda Duyarlı?	Toplumsal Cinsiyet Algısı İdeolojisiyle Uyumlu mu?	Erkek Egemen Söylemi Yeniden Üretiyor mu?
	Bu konuda herhangi bir yorumu mevcut değildir.	Bu konuda herhangi bir veri bulunmamaktadır.	Geleneksel kadınlık rollerine yönelik bir itirazı bulunmasa da, erkek egemen söylemi yeniden üreten bir yorumuna rastlanmamıştır.

EK-16.Cumhuriyet gazetesi künyesi

İmtiyaz Sahibi..... : Cumhuriyet Vakfı Adına Orhan Erinç

Genel Yayın Yönetmeni..... : İbrahim Yıldız

Yayın Yönetmeni..... : Oğuz Güven

Sorumlu Yazışleri Müdürü..... : Aykut Küçükkaya

Gaye Kaya Eroğlu

Dilek Kılıç

Pınar Keleş

Editörler : Ayça Tezer

Serdar Eroğlu

Birkan Erol

Eray Emin Aydemir

İcra Kurulu Başkanı.....: Mustafa Albayrak

Genel Yayın Yönetmeni.....: İbrahim Karagül

EK-17. *Yeni Şafak* gazetesi künyesi

İmtiyaz Sahibi.....: Yeni Şafak Gazetecilik A.Ş. Adına Ahmet Albayrak

İcra Kurulu Başkanı.....: Mustafa Albayrak

Genel Yayın Yönetmeni.....: İbrahim Karagöl

Yazı İşleri Müdürleri.....: Fuat Atik, İdris Saruhan

Haber Müdürü.....: Fatma Demircioğlu

Ankara Temsilcisi.....: Abdülkadir Selvi

Görsel Yönetmen.....: Numan İlhan

Bölüm Şefleri:

İstihbarat Şefi.....: Recep Yeter

1.Sayfa Editörü: Metin Kelkitlioğlu

Ekonomi.....: Yakup Kocaman

Spor.....: Ahmet Bıyıklı

Dış Haberler.....: Bercan Tutar

Sorumlu Müdür.....: Mustafa Kahraman

Reklam Genel Müdürü.....: Abdullah Hanönü

Reklam Koordinatörü.....: Gülay Bayrak

İnternet Yayınları Yazı İşleri Müdürü.: Ersin Çelik

İnternet Reklam Müdürü.....: Sadık Şentürk

EK- 18. *Yeni Çağ* gazetesı künyesi

İmtiyaz Sahibi YENİÇAĞ Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş. Adına: Ahmet Çelik

İcra Kurulu Başkanı.....: Ahmet Yabuloğlu

Genel Yayın Yönetmeni.....: Hayri Köklü

Genel Koordinatör.....: Hasan Balaban

Yayın Danışmanları.....: Arslan Bulut, İsrail K. Kumbasar

Sorumlu Yazışleri Müdürü.....: Timuçin Mert

Politika.....: Fatih Yardım

Ekonomi.....: Tülin Köksal

Araştırma.....: Salim Yavaşoğlu

Yaşam.....: Bülent Berkman

Spor.....: Ruşen Güven

Reklam Teknik Müdürü.....: Recep Pınar

Ankara Temsilcisi.....: Ahmet Takan

Ege Bölge.....: Galip Çukurlu

ÖZGEÇMİŞ

1. Kişisel Bilgiler

Adı soyadı.....: Ayşe MİRZA

Uyruğu.....: T.C.

Doğum tarihi ve yeri.....: 20/11/1984 Ankara

Medeni Hali.....: Bekar

Telefon.....: 0 (533) 816 41 34

E-mail.....: amirza84@gmail.com

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet Yılı
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi /Gazetecilik Bölümü	Devam Ediyor
Lisans	Gazi Üniversitesi/Gazetecilik Bölümü	2007
Lise	Eryaman Lisesi	2006
İş Deneyimi, Yıl	Çalıştığı Yer	Görev
2011- devam ediyor	Gazi Üniversitesi	Araştırma Görevlisi

Yabancı Dili

İngilizce

Yayınlar

1. Yazar, B., Kartal Tokdoğan, N., Mirza, A., Kaderoğlu Bulut, Ç. (2013). Yeni İletişim Teknolojileri Ve Türkiye Kadın Hareketi. *Yeni Medya Çalışmaları Kuram, Yöntem, Uygulama ve Siyasal I. Ulusal Kongresi Kitabı*, 1(1), 630-643.
2. Yazar, B., Tokdoğan Kartal, N., Mirza, A., Kaderoğlu Bulut, Ç., Özgüler, C. (2013). *Womans Movement and New Communication Technologies in Turkey*. 3rd European Conference on Politics and Gender. Barcelona, Spain
3. Mirza, A. (2012). Yağmurda Şarkı Söyleyebilmeye Dair. S. Büker ve S. R. Öztürk (Editörler). *Sinemada Hayat Var*. Ankara: De Ki Yayınları.

Gazi-görevleri...

